

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

BEGINSELEN
DER
NEDERLANDSCHE SPRAAKLEER

VOOR
SCHOOLGEBRUIK,

DOOR
G. KUYPER Hz.,

Schrijver van de *„Handleiding tot de beoefening der Nederlandsche
Taal- en Letterkunde”* ten behoeve van de Koninklijke
Militaire Academie.

Ingericht overeenkomstig de spelling
in het Nederlandsch Woordenboek door
DE VRIES en TE WINKEL.

TE UTRECHT, BIJ
J. G. BROESE.
1866.

1193

6-36,

NEDERLANDSCHE SPRAAKLEER.

BEGINSELEN

DER

NEDERLANDSCHE SPRAAKLEER

VOOR

SCHOOLGEBRUIK,

DOOR

G. KUYPER Hz.,

Schrijver van de *«Handleiding tot de beoefening der Nederlandsche
Taal- en Letterkunde»* ten behoeve van de Koninklijke
Militaire Academie.

Ingericht overeenkomstig de spelling in het Nederlandsch
Woordenboek door DE VRIES en TE WINKEL.

TE UTRECHT, BIJ
J. G. BROESE.

1866.

NED.
LETTERK. Google

Geen exemplaar wordt voor echt erkend, tenzij gemerkt

K.

Ten einde het gebruik mijner Handleiding voor het Onderwijs in de Nederlandsche Taal- en Letterkunde (1) zo min mogelijk te beperken, deed ik tot nogtoe den tekst zelven met de in 1804 van staatswege aangenomen spelling overéénstemmen; terwijl in de aantekeningen die wijzigingen werden opgegeven, wier invoering velen, o. a. den bewerkers van het groot Nederlandsch Woordenboek, wenschelijk voorkomt. Denzelfden weg meende ik te moeten inslaan bij de eerste zeven herdrukken mijner Beginselen der Nederlandsche Spraakleer voor Schoolgebruik, maar thans nu de algemeene strooming onmiskenbaar in de nieuwere richting is, zal het velen school-onderwijzers verkieslijk voorkomen, mijnen leiddraad te ontvangen bewerkt in omgekeerden zin van de vorige drukken: vandaár dat deze nieuwe druk in den tekst is ingericht overeenkomstig de spelling in het Nederlandsch Woordenboek van DE VRIES en TE WINKEL. — Evenals in de vorige uitgaven, werd door mij in deze beknopte, voor jongelieden van twaalf tot vijftien jaar geschreven handleiding eene geslachtlijst dier gebruikelijke Nederlandsche woorden en kunsttermen ingelascht, waarop de regels voor de geslachten óf niet óf moeilijk door den leerling kunnen worden toegepast. Eene goede, volledige, schoon beknopte woordenlijst moge voor volwassenen op elke schrijftafel onmisbaar wezen, voor den jeugdigen leerling heeft zij de veronachtzaming van de toetsing der opgegeven regels ten gevolge, en kan hij ook later, zelfs in de meestgewone omstandigheden, niet buiten zoodanig

---

(1) Onder den titel: *Handleiding tot de beoefening der Nederlandsche Taal- en Letterkunde, voor de Kadetten van alle wapenen, door G. KUYPER HZ., Kapitein-Ingenieur, Zesde, herziene Druk. Te Breda, ter drukkerij van GEBR. NYS, voor rekening van de Koninklijke Militaire Academie, 1863. — VIII en 770 Bladm. Prijs f 4.*

hulpmiddel. Vindt hij nu in nevensgaande lijst het gezochte woord niet, dán moet hij de gegeven regels er op toepassen, en prent ze alzoo langzamerhand voor altijd in zijn geheugen.

Met betrekking tot de woordvoeging meende ik aanvankelijk, op aanwijzing van een geacht taalgeleerde, een gansch anderen weg te moeten inslaan; maar de overtuiging, dat dergelijke wijziging, hoezeer van een wetenschappelijk standpunt te verkiezen, deze afdeeling mijner spraakleer voor de leerlingen minder bevattelijk maken zou, hield mij terug.

Voor hen, die meer bepaaldelijk het onderwijs hier te lande gadeslaan, bleef het langen tijd een grievend schouwspel te zien, hoe gebrekkig ten aanzien hunner moedertaal de kennis der meeste jongelieden was, welke de middelbare scholen verlieten. De regels voor de spelling, uitspraak, geslachten, verbuiging en vervoeging werden meerendeels schroomlijk veronachtzaamd, en aan woordvoeging en zinscheiding was dikwerf ter nauwernood gedacht. Eerst in de laatste jaren konden zij zich allengs in eenige verbetering daaromtrent verheugen; misschien mogen we ons vleien, hiertoe iets te hebben bijgedragen. Ware dit zóó, en leidde ook deze nieuwe druk tot doeltreffender beoefening onzer zoo schoone moedertaal, het oogmerk der uitgave zou althans niet geheel gemist zijn.

's Hage, Januari 1866.

K.

INHOUD.

INLEIDING	Blz. 1.
---------------------	---------

EERSTE HOOFDSTUK.

Over de uitspraak en spelling	» 3.
Over de klinkers	» 4.
Over de medeklinkers	» 12.
Over lettergrepen en woorden	» 22.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Over de redekunstige ontleding der volzinnen	» 25.
--	-------

DERDE HOOFDSTUK.

Over woordgronding	» 30.
Over de soortverdeeling der woorden	» 30.
Over de zelfstandige naamwoorden	» 31.
<i>a.</i> Over de geslachten	» 32.
<i>b.</i> Over de getallen	» 71.
<i>c.</i> Over de naamvallen	» 73.
Over de lidwoorden	» 75.
Over de bijvoeglijke naamwoorden	» 76.
Over de verbuiging	» 79.
Over de voornaamwoorden	» 83.
<i>a.</i> Persoonlijke	» 83.
<i>b.</i> Bijvoeglijke	» 85.
Over de werkwoorden	» 89.
<i>a.</i> Verdeeling naar hunnen aard	» 90.
<i>b.</i> » naar de wijze hunner vervoeging	» 92.

Over de vervoeging der werkwoorden	Blz. 100.
<i>a.</i> Over de wijzen	» 100.
<i>b.</i> Over de tijden	» 101.
<i>c.</i> Over de personen	» 102.
<i>d.</i> Over de vervoeging der hulpwoorden	» 102.
<i>e.</i> Algemeene regels der vervoeging	» 107.
Over de deelwoorden	» 114.
Over de bijwoorden	» 114.
Over de voorzetsels	» 116.
Over de voegwoorden	» 117.
Over de tusschenwerpsels	» 118.
Over de spraakkunstige ontleding der volzinnen	» 119.

VIERDE HOOFDSTUK.

Over de woordvoeging	» 120.
Over de verbinding van enkele woorden	» 120.
Over de orde, waarin de woorden in eene rede op elkander volgen	» 132.
Over de juiste samenstelling der volzinnen	» 136.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Over de zinscheiding	» 139.
Over de schei- en zinteevens	» 139.
Over de hoofdletters	» 146.
Over de woordsnijding	» 147.
OPGAVE nopens het Nederlandsch Woordenboek	» 148.
OPSTELLEN ter verbetering	» 149.
AANHANGSEL nopens de uitspraak van eigennamen	» 161.

BEGINSELEN

DEL

NEDERLANDSCHE SPRAAKLEER.

INLEIDING.

§ 1. De mensch in den natuurstaat drukt zijne gewaarwordingen uit door teekens, welke *voelbaar*, *zichtbaar* of *hoorbaar* zijn.

§ 2. Dienen deze teekens voor het gevoel of gezicht, dán geschiedt de uitdrukking door *aanraking* of *gebaren*; dienen zij voor het oor, dán zijn het *geluiden*.

§ 3. Eene regelmatige uitdrukking onzer gewaarwordingen door geluiden wordt **GELUID-TAAL** of **SPRAAK**, of ook wel eenvoudig **TAAL** geheeten.

§ 4. De natuurlijke geluiden, waardoor wij onze gewaarwordingen regelmatig uitdrukken, komen uit de borst door den strot voort, en worden in den mond door de beweging, meestal spanning, van sommige deelen gewijzigd.

§ 5. De deelen, waardoor die wijziging geschiedt, noemt men *spraakdeelen*. Zij zijn: de strot, het verhemelte, de tanden, de tong en de lippen. Bij de uiting van het woord *spraak* komen al deze spraakdeelen in werking.

§ 6. De een stuit, steunt, klemt, spant of blaast echter met eene andere stip van zijne tong, tanden, verhemelte, strot of lippen dan de ander: vanhier de verschillende uitspraken der volkeren en der bijzondere personen.

§ 7. De menschen, die, bij eene gemeenschappelijke afstamming, hunne gewaarwordingen door eenerlei geluiden en op eenerlei wijze uitdrukken, worden een volk of eene natie genoemd, en hunne taal heet in betrekking tot hen *moedertaal*.

§ 8. Luchtstreek, levenswijze, gesteldheid van den grond, bezigheden der inwoners, en vele andere plaatselijke en toevallige omstandigheden zijn dikwerf, zelfs in de gewesten van een en hetzelfde land,

verschillend, en oefenen eenen aanmerkelijken invloed op de taal uit. Hierdoor heeft bij een en hetzelfde volk nog eene aanmerkelijke verscheidenheid in de spraak plaats, waardoor de verschillende tongvallen ontstaan, welke bij iedere natie worden opgemerkt. Bij de *Nederlandsche* spraakleer wordt de *Hollandsche* tongval ten grondslag genomen.

§ 9. Daar iedere taal uit woorden is samengesteld, bepaalt de spraakleer zich tot twee hoofdzaken, namelijk tot de woorden afzonderlijk beschouwd en tot hunne samenvoeging. De eerste bestaat derhalve in de rechte keus der teekens, waardoor een woord wordt afgebeeld; de andere in de rechte keus der woorden en in hunne juiste plaatsing, om daarmede eenige gedachte behoorlijk uit te drukken.

§ 10. Het eerste van deze twee hoofddeelen der spraakleer noemen wij *leer der spelling*, waardoor de wetenschap verstaan wordt, om eene taal en hare enkele klanken, die bij het spreken gehoord worden, met de ingevoerde schriftteekens wél en regelmatig te schrijven: — oafscheidelijk hiervan is de kennis van de juiste uitspraak der woorden, waarvan de regels te gelijk met die der spelling dienen gegeven te worden.

§ 11. Bij het tweede hoofddeel eener spraakleer komt het eerst in aanmerking de kennis van den aard, de eigenschappen (waaronder voornamelijk de veranderingen, voor welke zij vatbaar zijn), de afleiding en de beteekenis der woorden: deze afdeeling noemen wij *leer der woordgronding*.

§ 12. Vervolgens is de kennis der regelen noodig, waarnaar wij de woorden der taal moeten rangschikken en wijzigen, om overeenkomstig den aard dier taal onze gedachten uit te drukken: deze afdeeling noemen wij *leer der woordvoeging*.

§ 13. Om eindelijk, bij de samenvoeging en rangschikking der woorden tot volzinnen, deze zoo wel als hunne deelen behoorlijk te kunnen onderscheiden, en de verschillende wijzen van uiting der woorden aan te duiden, bedient men zich van zekere teekens, waarvan het gebruik door de *leer der zinscheiding* wordt aangewezen.

EERSTE HOOFDSTUK.

Over uitspraak en spelling.

§ 14. Wanneer wij schrijven, hebben wij ten oogmerk, de hoorbare geluiden, waardoor wij onze gewaarwordingen uitdrukken, voor het oog aanschouwelijk te maken. Hieruit volgt, dat wij in ons schrijven slechts de klanken voorstellen moeten, welke in de uitspraak gehoord worden. De uitspraak is echter zelden, zelfs bij het beschaafd gedeelte eens volks, geheel zuiver en bepaald; daarom moet men hierbij tevens acht geven op de *afleiding*, het *spraakgebruik* en de *welluidendheid*.

§ 15. Wij hebben doen opmerken, dat de spraak uit geluiden bestaat: — deze, voortgebracht en gewijzigd door de spraakdeelen, worden, voor zoover zij eenen niet samengestelden klank vormen, *letters* genoemd, wier eigenaardige afbeeldingen voor het schriftgebruik, of eigenlijk *letterteekens*, gewoonlijk insgelijks den naam van *letters* dragen.

§ 16. Gemgenlijk brengt men het getal van letterteekens in onze taal tot zes-en-twintig, als: *a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y* en *z*, schoon wij tot het schrijven van echt Nederlandsche woorden niet meer dan twee-en-twintig behoeven, daar de *c, q, x* en *y* als vreemde letters kunnen beschouwd worden. Daarentegen zou men de dubbelledige medeklinkers *ch, ng, nk, sj* en *tj* 1), wegens hunne geheel eigenaardige en van hunnen dubbelvorm onafhankelijke uitspraak (waarover later), gevoeglijk als afzonderlijke letterteekens kunnen aanmerken, gelijk reeds gewoonlijk met den eersten gedaan wordt. — In de uitheemsche woorden heeft met de *ph* (bij ons *f*), *gn* (bij ons *ng*) en *th* hetzelfde plaats.

§ 17. Eenige daver letters worden gevormd door het meer of minder openen van den mond, zonder *kennelijke* medewerking der verschil-

1) Vroeger was hierbij ook de *dj* (*plantsoen*, thans *plantage*) te tellen.

lende spraakdeelen. De zoodanigen hebben alle eenen ongemengden klank, en dragen den naam van *klinkers*, omdat zij op zichzelf eenen vollen klank geven en zonder hulp van andere letters kunnen uitgesproken worden, of wel omdat zij hunnen klank ook aan andere letters mededeelen.

§ 18. De overige letters worden gevormd door eenig gedeelte van den mond te sluiten, of te drukken; deze noemt men *medeklinkers*, omdat zij niet zonder eenen klinker kunnen uitgesproken worden; — zij zijn het eigenlijk, welke door de verschillende spraakdeelen worden voortgebracht.

OVER DE KLINKERS.

§ 19. Daar iedere opening van den mond zonder kennelijke medewerking der verschillende spraakdeelen, zoodra zij hoorbaar wordt, eenen klinker uitmaakt, volgt hieruit, dat er zoo vele klinkers kunnen wezen, als er geluidgevende openingen mogelijk zijn. Wij onderscheiden niet meer dan vijf klinkers (*a*, *e*, *i*, *o* en *u*), en behoeven er ook niet meer, om de door ons bedoelde zaken uit te drukken.

§ 20. De *a* is de natuurlijke uitgang van den keelgalm door den mond, zonder dat aan dien mond of aan de holte, welke hij maakt, iets opzettelijk ingedrongen of uitgezet wordt. 't Spreekt echter van zelf, dat deze klinkers of galmen met meer of minder kracht uitgebracht kunnen worden, en dat deze kracht deels van de krachtiger en sneller of minder hevige uitzetting des adems, deels ook van de meerdere of mindere spanning der spraakdeelen, welke haar wijzigen en bepalen, moet afhangen. Hierdoor wordt dus dezelfde klank voor schakeeringen vatbaar, welke inderdaad ontelbaar zijn, maar ten aanzien van elken klinker tot *drie* hoofdschakeeringen kunnen gebracht worden: den *scherpen*, *hellen* en *doffen* klank.

§ 21. De *scheppe* klank is die, waarin de klinker in zijnen sterksten en snelsten galm wordt uitgesproken, als de *a* in: *ga*, *kade*, *snateren*, *water*.

De *helle* klank is meer onbepaald of hol in de vorming, als de *a* in: *plank*, *verrazen*, *wachten*.

De *doffe* klank is flauw en verlaagt den klinker tot eene bijna eenvoudige uitademing, welke zich bij eenige klinkletters nauwelijks onderscheiden laat, als de middelste *a* in *almanak*, welk woord in 't geluid bijna niet van *almenak* te onderscheiden is, en de laatste *a* in *maandag*, waar deze *a* gansch anders uitgesproken wordt, dan wanneer dit woord *dag* op zichzelf stond.

§ 22. Zoodra de tong een weinig nader aan het verhemelte komt dan bij de *a* het geval is, ontstaat de *e*.

Deze klinker is *scherp* in de eerste lettergreep van *nevel*, *weger*, *zegen*; *hel* in: *snel*, *werk*, *zet*; *dof* in de laatste lettergreep van: *boven*, *stille*. De uitspraak der drieërlei *e* is zelfs dikwerf in een en hetzelfde woord op te merken, bijv. in: *bedlegerig*, *regenscherm*.

§ 23. Nadert de tong dicht aan het verhemelte, dán gaat de *e* in *i* over.

Deze klank is *scherp* in: *titel*; *hel* in: *kil*, *lid*, *zich*; *dof* in: *geduldiger*, *overige*, *regiment*, *vereenigen*.

§ 24. Om den volgenden klinker uit te spreken zinkt de stem weder tot de *a*, en geeft aan den mond door de ronding der lippen eene andere gedaante, waardoor de *o* ontstaat.

Deze klinker is *scherp* in: *bedrogen*, *zode*, *loopen*, *room*; *hel* in: *bos*, *drom*, *tolk*, *storm*; *dof* in de tweede lettergreep van: *korporaal*, *bloedkoralen*.

§ 25. Bij de *o* valt nog op te merken, dat zich, naarmate zij vóór of achter in den mond wordt gevormd, in de drieërlei hoofdschakeeringen van de uitspraak een *holle* en *volle* klank hooren laat. Deze onderscheiding gaat evenwel bij den *scherp* klank bijna geheel verloren, hoezeer vroeger meer dan nu in *komen* en *loopen* (§ 39 en 40) hoorbaar. Bij den *hellen* klank echter gaat het *holle* van *kom* en *schor* tot het *volle* van *dolk* en *slot* over. Bij den *doffen* klank ligt het onderscheid geheel in het meer of minder toonlooze van woord en lettergreep.

§ 26. De laagste klinker, welke door de sterkste ronding of sluiting der lippen gevormd wordt, is de *u*.

Deze klinker is *scherp* in: *duwen*, *gruwzaam*, *sturen*; *hel* in: *dunnen*, *nul*, *turf*; *dof* is de *u* bij ons nooit, dan in eenige vreemde woorden, in welke zij den klemtoon niet heeft, als: *notulen*.

De *helle u* krijgt echter naar gelang van het meer of minder toonlooze van woord of lettergreep meer of min van de *doffe*.

§ 27. Er heeft derhalve bij het uitspreken der klinkers van *a* tot *u* eene genoegzaam evenredige vernauwing van den mond of ronding der lippen plaats; met dit onderscheid echter, dat bij het uitspreken van de *a*, *e* en *i* de tong telkens meer tot het verhemelte nadert, terwijl bij het uitspreken van de *o* en *u* de tong weder tot bijna denzelfden afstand van het verhemelte terugkeert, waarop zij zich bij het uitspreken van de *a* bevond.

§ 28. De klinkers brengen leven en hoorbaarheid in de woorden (bijv. *man*, *men*, *min*), of wel het wezen van den eenen medeklinker tot den anderen over, en plaatsen deze in een voortdurend verband met elkander, terwijl de eerste medeklinker nog in het oor klinkt, wanneer de andere reeds begint uitgesproken te worden.

§ 29. Behalve het opgegeven drieërlei klankverschil in iederen klinker,

bestaat er ook een onderscheid van *during* in elk hunner. De *scherpe* klinker, deze zij *a*, *e*, *i*, *o* of *u*, duurt noodzakelijk langer dan de *helle* behoeft te duren, en de *doffe* in de uitspraak duren kan.

§ 30. Het meer of minder aanhouden van denzelfden klank moest natuurlijk reeds vroeg eene verscherping of verlenging in de uitspraak doen ontstaan, welke men eertijds door medeklinkers van uitbreiding (gelijk nog bij ons die der *u* door *w*) trachtte aan te duiden; maar sedert men de klanken steeds menigvuldiger tusschen medeklinkers opsloot, heeft men allengs begonnen deze verlenging door *klinkers zelve* uit te drukken.

§ 31. Eerst strekten hiertoe de *e* en *i* 1); naderhand kwam echter de *e* uitsluitend als verlengingsklinker in zwang, behalve bij de *i* en *o*, waarbij, wegens de in onze taal bestaande klanken *ie* en *oe*, de verdubbeling van den klinker zelve werd aangenomen. *Tegenwoordig* wordt de verlenging van den klank door *verdubbeling* van den klinker als algemeene regel aangemerkt.

§ 32. Bij het bezigen der dubbele *a* dient in de uitspraak vooral gelet te worden op de daling van den klank na de eerste *a*, daar men anders in het getroffen oor eene nagalming doet ontstaan en het zelfs in eenen staat van overspanning laat, terwijl de aard onzer taal eenen zachten overgang eischt. Vandáár dan ook dat het nutteloos verdubbelen der *a*, als in: *sta*, *graten*, *straten*, geheel te verwerpen is, aangezien de overgang van den scherpen klinker tot den volgenden medeklinker reeds door de gebruikelijke verdeeling dier woorden zelve plaats vindt. Daarenboven is de verdubbels-a in onze taal niet altijd eene aanhouding van den scherpen klank der *a*, gelijk in alle met het voorzetsel *aan* samengestelde woorden bij de uitspraak steeds duidelijk moet kunnen worden gehoord. — In de vroeger met *dje* gespelde basterdwoorden werd de dubbele *a* ter aanwijzing van den scherpen klank behouden, hoezeer zulks bij de onscheidbaarheid dier *dj* als onnoodig mocht worden aangemerkt (zie § 77).

§ 33. Bij de verdubbeling der *e*, noodwendig altijd eene verlenging der scherpe *e*, en meestal uit eene samentrekking van twee lettergrepen ontstaan, zorge men in de uitspraak vooral eene zekere *smijdigheid* te behouden.

1) Vanhier de vroegere schrijfwijze van: *air* (sprekende van *graan*), *hair* (van het *hoofd*), *heir* (van *leger*), *meir* (van *water*), *oir* (van *erfgenaam*) en *doir* (samengetrokken uit *dojer van eieren*), tot onderscheiding van *aïr* (samengetrokken uit *ader* en naam eener rivier), *haar* (voornamwoord), *heer* (voor *meester*), *meer* (van *veet*), *oor* (lichaamsdeel) en *door* (voorzetsel). Alleen het behoud van *heir* en *oir* komt wenschelijk voor.

§ 34. De *gewoon-scherpe*, of *enkole e* gebruikt men 1):

1°. in ongelijkvloeiende werkwoorden; zij moge tot den wortel des woords behooren, als in: *geven*; *lezen*; *wegen*, of wel door verandering van wortelklinker ingelijfd worden, als in: *wij reden* van *rijden*, *gelegen* van *liggen*, *gewezen* van *wijzen*.

2°. in langstaartige werkwoorden, dat is, in werkwoorden, die twee korte lettergrepen op het einde hebben, als: *bedelen*, *rekenen*, *verdedigen*. — Van dezen regel zijn echter uitgezonderd die woorden, welke van een naamwoord met eene *scherp-smijddige e* afkomen, als: *belsedigen* van *leed*, *steenigen* van *steen*; *vereenigen* van *een*.

3°. in die woorden, waarin de *e* verkorting duldt, of tot eenen *hellen* klinker kan gemaakt worden, als in: *beziën* (*bessen*), *keten* (*ketting*), *tevens* (*teffens*); alsmede in het meervoud van die naamwoorden, welke in het enkelvoud de *helle e* hebben, als: *bevelen* van *bevel*, *gebeden* van *gebed*.

4°. in het meervoud van alle woorden, die in het enkelvoud op *heid* uitgaan, als: *bezigheden* van *bezigheid*; *dwaasheden* van *dwaasheid*.

5°. in die woorden, waarin de *e* in de volkstaal dikwerf met *eu* verwisseld wordt, als in: *lenen* (*leunen*), *spelen* (*speulen*), *vele* (*veule*).

6°. in woorden van uitheemschen oorsprong, die bij ons den klemtoon op de *scherpe e* hebben, als: *kemel*, *lolie*, *peper*, *weszel*.

§ 35. De *scherp-smijddige*, of *dubbele e* moet daarentegen gebruikt worden:

1°. in die woorden, welke in eenen anderen tongval *ei*, of in het plat-Amsterdamsch *ie*, en in de meeste dier woorden, welke in het Hoogduitsch *ei* hebben, als: *bleeker*, *breeder*, *scheeve*, *steenen*, *gemeene*, *weenen*.

2°. in alle woorden, wier uitgang *eele*, *eelen*, *eelend*, *eeler* en *eeelig* slechts eene spraakkunstige verlenging van den klank *eel* is, als: *ten tooneele*, *fluweelen*, *kasteelen*, *krakeelend*, *krakeeler*, *graveelig*.

3°. in werkwoorden met den basterd-uitgang *eeeren*, als: *marscheeren*, *redeneeren*, *regeeren*, *trotseeren*, *waardeeren* 2); alsmede in alle woorden, waarvan de uitgang *eet* en *eesch* bij verbuiging door verlenging in twee lettergrepen overgaat, als: *Japanneezen*, *Europeesche*, *Portugeesche*.

4°. in het enkelvoud van zoodanige woorden, waarbij anders de

1) De voor het spellen met de enkele of dubbele *e* of *o* op te geven regels gelden voor alle samenstellingen en afleidingen der bedoelde woorden.

2) Deze verdubbeling der *e* werd bepaald aangenomen, ten einde bij het uitspreken alle verwarring te voorkomen met de herhalings-werkwoorden: *ankeren*, *folteren*, *kameren*, *swabberen* enz., wier beide laatste lettergrepen toonloos zijn.

scherpe klank der tusschen medeklinkers opgesloten *gewoon-scherpe e* zou verloren gaan, als: *beek, beken; neef, neven; peer, peren*. Om dezelfde reden wordt in vele werkwoorden ook, bij de drie personen van het enkelvoudig en bij den tweeden persoon van het meervoudig getal in de tijden der aantoonende wijs, de *e* verdubbeld, al is aan die werkwoorden slechts de *gewoon-scherpe e* eigen, bijv.: *hij leed, wij leden; gij roedt, zij reden; ik scheer, wij scheren*.

§ 36. Bij de verdubbeling der *i* heeft de misvorming van het letterteeken eene opmerkelijke afwijking doen ontstaan. Onze voorouders gebruikten namelijk de enkele *i* in lettergrepen, welke niet op eenen medeklinker stuitten, als: *hi, zi, schrijven*. In lettergrepen daarentegen, welke op eenen medeklinker stuitten en eene verscherping van den hellen klinker eischten, verdubbelden zij de *i*, en schreven *miin, ziin*, waarvoor wij thans *mijn* en *zijn* bezigen. Weldra begon men, hetzij om de verwarring van *ii* met *u* te voorkomen, hetzij sieraadshalve, de tweede *i* met eenen staart te schrijven. Voorts gaf men hieraan, in navolging van de Engelsche uitspraak der *i*, eenen bijzonderen klank (*kind, kijnd*). Deze *ij*-klank is sedert eene verscheidenheid geworden, welke onze taal verrijkte, en dus met recht behouden wordt; maar die ongelukkig in vele streken met den tweeklank *ei* vermengd werd, zoodat tegenwoordig ook hierin het gehoor niet meer voldoende is, om zonder bepaalde regels eenparigheid in de spelling te bewerken (§ 50 en 51).

§ 37. Aan den anderen kant heeft men in het schrijven de vreemde *y*, welke, van dezelfde kracht als de Grieksche *υ* gerekend wordende, steeds den scherpen *i*-klank behoudt, met deze *ij* verward; iets waarvoor men zich zorgvuldig wachten moet. Men schrijve trouwens steeds: *fabriek, katholiek; koffie, koliek, muziek, trafiek* enz. met *ie*, in plaats van zooals vroeger veelal geschiedde met *ij*.

§ 38. In vele gevallen worden de *doffe a, i, o* en *u*, welke onmiddellijk door eene lange lettergreep voorafgegaan of gevolgd worden, zelfs bij eene goede uitspraak, zoo flauw gehoord, dat zij van de *doffe e* moeilijk te onderscheiden zijn, als in: *testament, regiment, korporaal, notulen*, waarvan het tweede bij sommigen zelfs in *regement* is overgegaan. Deze *doffe e*-klank behoort echter hoofdzakelijk plaats te hebben bij de *i* en de *ij* (in den uitgang *lijk*), zoodat men de veel weluidender uitspraak van *kwalek, leelek, vroolek* zorgvuldig in plaats van het platte *kwaleik, leeleik, vrooleik* voor *kwaliijk, leeliijk, vrooliijk* bewaren moet. Om de welluidendheid is het dan ook ten hoogsten aan te prijzen, *mij, zij, gij, wij*, wanneer zij den klemtoon niet hebben, ten minsten in den dagelijken omgang, waarbij de woorden sneller worden uitgesproken, *me, ze, ge, we* te doen hooren. Ditzelfde kan ook bij

de bezittelijke voornaamwoorden *mijn*, *zijn*, wanneer de klemtoon hierop niet valt, worden in acht genomen.

§ 39. De *hol-scherpe*, of *enkele o* wordt gebruikt:

1°. in alle ongelijkvloeiende werkwoorden, waarin de *o* door verandering van wortelklinker is ingelijfd, als: *bedrogen* van *bedriegen*, *gebroken* van *breken*, *gesnoven* van *snuiven*; geenszins echter in die, waarin de *o* tot den wortel van het werkwoord behoort, als: *loopen*, *stooten*, maar wél in de onregelmatige werkwoorden van zoodanige klankvorming, als: *komen*, *mogen*; — hiervan is uitgezonderd *koopen* 1).

2°. in die woorden, waarin de *o* in de uitspraak, althans in de platte volkstaal, wel eens met *eu* verwisseld wordt, als in: *koning* (*keuning*), *logen* (*leugen*), *vogel* (*veugel*), *wonen* (*weunen*), *zonen* (*zeunen*).

3°. in de langstaartige werkwoorden, die thans echter meestal *eu* hebben, als: *kovelen* (*keuvelen*), *popelen*, *veroveren*. Hiervan zijn uitgezonderd: *goochelen*, *noodigen*, *tooveren*.

4°. in de woorden, waarin de *o* verkorting duldt, of tot den *hellen* klank gebracht kan worden, als in: *lozen* (*lossen*), *boter* (*botter*); alsmede in het meervoud der woorden, welke in het enkelvoud de *helle o* hebben, als: *geboden* van *gebod*, *goden* van *god*, *loten* van *lot*.

5°. in woorden van uitheemschen oorsprong, die bij ons den klemtoon op de *scherpe e* ontvangen, als in: *mode*, *rozen*, *toren*. Hiervan is alleen uitgezonderd *tonen* in den zin van *klanken*, doch niet in den zin van *aanwijzen* of *vingers van den voet*.

§ 40. De *hol-scherpe*, of *dubbele o* wordt daarentegen gebruikt:

1°. in woorden van vreemde afkomst, wier oorspronkelijke tweeklank *au* in *o* verwisseld is, als in: *oor* (*auris*), *kool* (*caulis*), *klooster* (*claustrum*).

2°. in woorden, die in het stamverwant Hoogduitsch met *au* geschreven worden, als: *boom* (*Baum*), *oog* (*Auge*), *koopen* (*kaufen*).

3°. in alle woorden, van welke de uitgang *loos* en *noot* (*genoot*) bij de vorming van meervoud, verbuiging enz. verlengd wordt, als in: *hulpeloos*, *vennooten*, *schuldloos*, *ambtgenooten*.

4°. in vele woorden, die in het Engelach met *ea* geschreven worden, als: *looden* (*leaden*), *stoomende* (*steaming*), *doof* (*deaf*), *stroomen* (*streams*).

5°. in het enkelvoud van zoodanige woorden, waarbij anders de scherpe klank der tusschen medeklinkers opgesloten *hol-scherpe o* zou verloren gaan, bijv.: *abrikoos*, *abrikozen*; *pool*, *polen*; *roos*, *rozen*; *zool*, *zolen*. Om dezelfde reden wordt in vele werkwoorden, bij de drie per-

1) Bij velen komen de werkwoorden *verliezen* en *vriesen* als ongelijkvloeiend voor: zij zijn echter onregelmatig, en dus niet in dezen regel begrepen, hoewel hun wortelklank *ie* bij de vervoeging in de *hol-scherpe o* verandert.

sonen van het enkelvoudig en bij den tweeden persoon van het meervoudig getal in de tijden der aantoonende wijs, de *o* verdubbeld, al is aan die werkwoorden slechts de *hol-scherpe o* eigen, bijv.: *ik schoof, zij schoven; gij looft, wij loven; hij bood, wij boden.*

§ 41. De verlenging der *u* vóór klinkers of aan het einde eener lettergreep geschiedt nog tegenwoordig door *w*, als in: *schuw, duwen*; of anders door verdubbeling, als in: *buur, kuur, schuur*, waarbij echter in de uitspraak nimmer de smeltende overgang mag worden veronachtzaamd. Wordt de *u* niet door eenigen anderen medeklinker opgesloten, zoo heeft de verdubbeling nimmer plaats, als in: *turen, vuren*, daar de versoerping door de gebruikelijke verdeeling dier woorden van zelve verkregen wordt.

§ 42. Iedere enkele opening van den mond vormt, gelijk in § 19 reeds is aangemerkt, zoodra zij hoorbaar wordt, *eenen klinker*, welke altijd eenvoudig en van eenen ongemengden klank is. Wanneer derhalve de mond van de eene opening tot de andere overgaat, dán worden eigenlijk *twee* of *drie* klinkers voortgebracht, welke, ofschoon in ééne lettergreep bij elkander gevoegd en onder het uitspreken samengesmolten, echter noodzakelijk eenen gemengden klank hebben. De eersten noemt men *twee-*, de laatsten *drieklanken*.

§ 43. Een tweeklank heet te ontstaan door samenvoeging van de enkele, dubbele of verlengde *a, i, e, o* of *u* met *i* of *u*, waarbij echter valt op te merken, dat, zoowel hierin als in den drieklank, de klank afneemt en dus een sterker klinker in een zwakkeren overgaat, en niet omgekeerd; hetgeen een natuurlijk gevolg is van de noodwendig zwakkere spanning der borst bij elke uitademing, welke niet dadelijk door eene nieuwe ademhaling hersteld wordt.

§ 44. Gemeenlijk onderscheidt men nog in onze taal de tweeklanken: *ai, aai, au, eeu, ei, ooi, ou, ui, ieu, oei*, en den drieklank: *iaau*, waarin de *dubbele a, e* en *o* slechts ter onderscheiding van eene andere hoofdschakeering der uitspraak, en geenszins als aanduiding van de verlenging van den scherpen klank voorkomen. Bovendien heeft men nog de verlengde zuivere klanken *eu, ie* en *oe*, welke vroeger oneigenlijk tot de tweeklanken gebracht werden 1).

§ 45. De tweeklank *ai* bestaat uit de *helle a* en *doffe i*; behalve in het tusschenwerpsel *ai*, komt deze klank niet meer voor.

§ 46. Menigvuldiger is de tweeklank *aai*, eigenlijk de *scherpe a* gevolgd door de *doffe i*, als in: *baai, haai, draaien, maaier*.

§ 47. De tweeklank *au* bestaat uit de *helle a* en *doffe u*, als in:

1) Het verschil, vroeger in *au (danw)* en *aa (blauw)* gemaakt, is thans opgeheven.

dauw, *klauw*, *lauw*, *rabauw*, *verflauwen*, *vergauwen*. Deze dient in de uitspraak vooral van den volleren tweeklank *ou* onderscheiden te worden.

§ 48. De tweeklank *eu* bestaat uit de *scherpe e* en de *doffe u*, als in: *eeuw*, *leeuw*, *schreeuwen*, *sneeuwen*.

§ 49. De tweeklank *ei* bestaat uit de *helle e* en de *doffe i*, als in: *beide*, *klein*, *meid*, *rein*. Het schrille van den oneigenlijken klank der *ij* moet zorgvuldig van de breeder uitspraak van den tweeklank *ei* onderscheiden worden.

§ 50. De tweeklank *ei* wordt gebezigd:

1°. in gelijkvloeiende werkwoorden, als: *arbeiden*, *arbeidde*, *gearbeid*. Hiervan zijn echter uitgezonderd de werkwoorden: *gijzelen*, *kastijden*, *kwijnen*, *mijmeren*, *polijsten*, *zippelen*. Evenzoo zijn hiervan de gelijkvloeiende werkwoorden uitgezonderd, welke uit eenig woord, dat met *ij* geschreven wordt, zijn samengesteld of afgeleid, als: *bedijken* van *dijk*, *beviriden* van *vrij*, *mijnen* van *mij*, *spijsen* van *spijs*, *verwijden* van *wijd*.

2°. in die woorden, welke in het Fransch den klemtoon op *ai*, *ée* of *é* laten vallen, en in die, welke van Latijnsche woorden op *tas* (Fransch: *té*) uitgaande ontleend zijn en bij ons in *teit* eindigen, als: *fontein* (*fontaine*), *kapitein* (*capitaine*), *karwei* (*corvée*), *liverei* (*livrée*), *majesteit* (*majestas*, *majesté*). Hiervan is uitgezonderd *dozijn* (*douzaine*).

3°. in woorden, waarin *eg* of *ege* in *ei* samengetrokken is, als in: *dweil* (*dwegel*), *peil* (*pegel*), *zeil* (*zege*).

4°. in alle woorden op *heid*, *lei* en *stein* uitgaande, als: *standvastigheid*, *drieërlei*, *Hagestein*, *Ravestein*.

§ 51. De *tj* wordt daarentegen gebezigd:

1°. in ongelijkvloeiende werkwoorden, bij welke de bedoelde klank in den eersten betrekkelijk verleden tijd en het verleden deelwoord in *e* verandert, als in: *stijgen*, *steeg*, *gestegen*; *wrijven*, *wreef*, *gewreven*. Alsmede in die werkwoorden, welke in § 50, 1°. zijn vermeld.

2°. in vele zelfstandige naamwoorden, die een staat, waardigheid of werking aanduiden en op *tj* uitgaan, als: *razernij*, *slavernij*, *burgerij*, *maatschappij*, *brandery*. Alsmede in den uitgang van basterdwoorden, die in het Latijn op *ia* of in het Fransch op *ie* eindigen, bijv.: *abdij* (*abbatia*), *batterij* (*batterie*), *haverij* (*avarie*), *kanselarij* (*chancellerie*) 1).

3°. in woorden, welke uit andere talen ontleend zijn en in de oorspronkelijke taal den nadruk op *i* hebben, als: *gordijn* (*cortina*), *lijm* (*limus*); *tijger* (*tigris*), *vijg* (*ficus*); *wijn* (*vinum*).

1) Door dichters worden ook *harmonij*, *melodij*, *monarchij* enz. nog veelal met *tj* gespeld; in proza is zalks even sterk af te keuren, alledat men omebezigt in woorden als: *artillerie*; *infanterie*, *kapallerie*.

§ 52. De in § 50 en 51 opgegeven regels gelden, even als die bij de enkele en dubbele *e* en *o*, voor alle samenstellingen en afleidingen der bedoelde woorden.

§ 53. De tweeklank *ooi* is eene verbinding van de *scherpe o* met de *doffe i* van *bezigen*, als in: *hooi*, *nooit*, *plooien*, *verstrooing*.

§ 54. De tweeklank *ou* heeft den klank der *helle o* met de *verkort-scherpe u* in *dubloen*, als in: *bouwen*, *hout*, *schouder*.

§ 55. De tweeklank *ui* is samengesteld uit de *helle u* en de *doffe i*, als in: *kluit*, *optuigen*, *pruim*, *schuier*.

§ 56. De tweeklank *ieu* is eene verbinding van den verlengden klank *ie* met de *verkort-scherpe u* in *dubloen*, als in: *kieuw*, *nieuwe*.

§ 57. De tweeklank *oei* is eene verbinding van den verlengden klank *oe* met de *doffe i* in *bezigen*, als in: *bemoeien*, *roeier*.

§ 58. De drieklank *iaau* is eene verbinding van de *scherpe i* met den tweeklank *aau*. Slechts één woord bezitten wij, waarin deze drieklank voorkomt, — het klanknabootsend *miaauw*.

§ 59. De verlengde klank *eu* is eigenlijk de verlengde *helle u*, als in: *deun*, *leunen*; hij komt overéén met de Hoogduitsche *ö* in: *König*.

§ 60. De verlengde klank *ie* is eigenlijk de verlengde *scherpe i*, als in: *dier*. *vlieg*, *zier*, gelijk *ij* de *verscherpte helle i*; — eene meerdere smijdigheid in de uitspraak van den eersten klank doet het onderscheid genoegzaam hooren.

§ 61. De verlengde klank *oe* is eene verbreding van de *doffe o*, en wordt op gelijke wijze uitgesproken als de Hoogduitsche *u* in: *thun*. Vooral bij het uiten van dezen klank is het van den opsluitenden medeklinker afhankelijk verschil in during groot; in *boer* is zij onder anderen vrij wat langer dan in *koek* of *doen*.

OVER DE MEDEKLINKERS.

§ 62. Bij de behandeling der medeklinkers dienen wij in de eerste plaats te doen opmerken, dat zij, als ware het tusschen de lippen, tegen de tanden, en het voorste en achterste gedeelte van het verhemelte geklemd, bij de uitspraak door hulp van klinkers óf uitgeleid óf uitgestooten moeten worden, gelijk bijv. de *effe*, *elle*, *emme* enz. tot de eersten, de *de*, *be*, *ka*, *te* enz. tot de laatsten behooren.

§ 63. Daar de mensch, behalve den mond en het verhemelte, geene andere werktuigen bezit om oorspronkelijke klanken te vormen, dan den strot, de tong, lippen en tanden, zoo verdeelt men de medeklinkers in de Nederlandsche taal in *keel* (oneigenlijk voor *strot-*), *tong-*, *lip-* en *tandletters*; waarbij de *g*, *ch* en *k* tot de keelletters, de *d*, *t*, *l*, *n* en *r* tot de tongletters, de *b*, *p*, *f*, *v*, *w* en *m* tot de lipletters, en de *s*

en *z* tot de tandletters gebracht worden, terwijl de *h* en *j* meestal niet als eigenlijke mekeklinders worden aangemerkt.

§ 64. Eenige dezer medeklinkers worden *verwantschapt* genoemd, omdat zij in aard en vorming gelijk zijn en alleen in scherpte van uitspraak verschillen. Even als bij de klinkers, kan men ook te dezen opzichte in onze taal *drie* schakeeringen opmerken, schoon zij juist niet voor alle medeklinkers in gebruik geraakt of bewaard gebleven zijn. In strijd echter met hetgeen bij de klinkers viel op te merken, worden deze schakeeringen in de uitspraak van eenen medeklinker door *afzonderlijke* letters voorgesteld.

§ 65. Het volgend tafeltje geeft een overzicht van de indeeling der medeklinkers in onze taal:

Aard.	Hard.	Middelbaar.	Zacht.
<i>Lipletters</i>	—	<i>p</i>	<i>b</i>
	<i>f</i>	<i>v</i>	<i>w</i>
	—	<i>m</i>	—
<i>Keelletters</i>	<i>k</i>	<i>ch</i>	<i>g</i>
<i>Tongletters</i>	(<i>th</i>)	<i>t</i>	<i>d</i>
	—	<i>l</i>	—
	—	<i>r</i>	—
<i>Tandletters</i>	(<i>sch</i>)	<i>s</i>	<i>z</i>
<i>Verhemelte-letter</i>	—	<i>n</i>	—

De *h* en *j* zijn hierin niet opgenomen, daar zij eigenlijk niet als medeklinkers kunnen gelden, terwijl door de *ng* en *nk* de verbinding van de verhemelte-letter, door de *tj* die van de tongletter, door de *sj* die van tandletter met de keelklanken wordt voorgesteld; in uitheemsche woorden dient nog de *gn* tot aanwijzing eener verbinding van de verhemelte-letter met de keelklanken, schoon hiervoor niet zelden *nj* gebezigd word.

§ 66. Als een gevolg van de innige verbinding der spraakdeelen met elkander, waardoor de meerdere spanning van het eene ook eene meerdere spanning in het andere verwekt, dient bij voorkeur gelet te worden, om dáár, waar letters van niet hetzelfde spraakdeel in de uitspraak, en zulks in *dezelfde* lettergreep, vereenigd worden, bij de hardere schakeering van den door het eene spraakdeel gevormden medeklinker ook de hardere letter van het andere spraakdeel te bezigen.

1) Vroeger werd ook nog de verbinding van de tandletters met de keelklanken voorgesteld door *dj*, thans echter door de zachte *g*.

Hieruit vloeit noodwendig voort, dat de verwantschapte medeklinkers onderling verwisseld *kunnen* en *moeten* worden, bijv. in: *staaf*, *staven*; *huis*, *verhuizen*; *koopvaart*, *koopvaardij*; *Brabant*, *Brabander*; *grint*, *begrinden*; *vliegen*, *vlucht*; *koning*, *koninklijk*.

§ 67. De *b* en *p*; *f*, *v* en *w*; *g*, *ch* en *k*; *d* en *t*; *s* en *z* zijn als verwantschapte medeklinkers aan te merken, met wier behandeling wij, bij het geven van regels voor het gebruik der medeklinkers, beginnen zullen.

§ 68. De lipletter *b* is zacht in de uitspraak, en wordt zelden als sluitletter gebezigd, daar hiertoe hare verscherping *p* beter geschikt is. Beide zijn gelijkmatige blaasletters, en verschillen alleen in kracht van drukking, terwijl bij ons de in het Hoogduitsch gebezigde versterking der *p* in *pf* niet gebruikt wordt. Als uitzonderingen op het voorafgaande gelden: *ambt*, *abt*, *heb-zucht*, en eenige weinige dergelijke woorden, wier spelling door het algemeen gebruik gevestigd is.

§ 69. De *f*, *v* en *w* komen mede als verwantschapte lipletters, maar van ongelijkmatige blazing, in aanmerking. Van deze was de harde *f* oorspronkelijk de eenige sluitletter, schoon tegenwoordig de zachtste der drie, de *w*, ook als zoodanig, vooral bij het aanhouden van den *u*-klank voorkomt. Bij het meervoud van woorden, wier enkelvoud op eene *f* uitgaat, alsmede in hunne afleidingen en verbuiging of vervoeging, verandert deze dan ook doorgaans in *v*, als: *grief*, *grieven*, *ik schrijf*, *wij schrijven*, *bedrijvigheid*, *ten hove*. Vóór eenen harden medeklinker moet eene *f* gebezigd worden; onraadzaam blijft het echter op eenen zoodanigen altijd eene *f* te laten volgen, daar men alsdan noodeloos de uitspraak verscherpt: men schrijve alzoo *ontvangen*, *ontvonken*.

§ 70. In het gebruik der keelletters *g* en *k*, waarvan de laatste de veel hardere schakeering is, bestaat geenerlei zwaarigheid. Men heeft echter tusschen deze beide letters eene derde keelletter (*ch*), welke zeer laag in den strot gemaakt, en bijna van uit de borst opgehaald, als verharding der *g* geldt, en waaromtrent alleen het gemis van een enkelvoudig letterteeken in onze taal eenparigheid in het gebruik heeft doen ontstaan. Van staatswege nu werd in het begin dezer eeuw aangenomen, de *g* in alle woorden te gebruiken, welke die letter in het meervoud of in de afleiding vorderen, als: *oogen* van *oog*, *klagt* van *klagen*, *magt* van *mogen*, *pligt* van *plegen*. Deze tot bevordering der eenparigheid voorgeschreven regel vond echter spoedig op wetenschappelijke gronden tegenkanting, alsmede omdat het bezwaarlijk viel de stamwoorden na te sporen of zelfs te onthouden. Zoo schreef onder anderen iedereen *zwichten*, niettegenstaande dit meer dan vermoedelijk van *zwijgen* komt; terwijl daarentegen het gebruik der *g* in *regt*, *berigt*, *verrigten* enz. algemeen in zwang kwam, ofschoon deze woorden stellig niet van *regel*

afkomstig zijn. Diensvolgens is thans hierbij de algemeene regel voor de verwantschappe medeklinkers in toepassing gebracht (§ 66), en schrijve men dus evenzeer: *bocht, dracht, klacht, macht, plicht*, als: *kracht, lucht, pracht, zucht*. Slechts in één geval behoort men het gebruik van *cht* te verwerpen, te weten, in de vervoeging dier werkwoorden, wier zakelijk deel op *g* uitgaat, zoodat men schrijven moet, *gij ligt, hij draagt*, en wel omdat hierin de *t* geacht moet worden niet onmiddellijk op de *g* te volgen, daar men oudtijds bestendig: *gij ligget, hij draget*, schreef. — In woorden of lettergrepen op *ch* uitgaande, waarin, bij verlenging, de helle klank gevaar zou loopen in eenen scherp over te gaan, moet trouwens vóór de *ch* geene *g* ingelascht, ofschoon zulks uit dien hoofde door velen werd voorgestaan: men schrijve alzoo: *bochel, echo, kachel, lach, lachen, lichaam, pochen*.

Alle drie de keelletters worden als sluitletters gebezigd.

De *g* en *ch* nemen in uitheemsche woorden soms eenen geheel gewijzigden klank aan, en dienen alsdan ter verbinding van de tandletters met de keelklanken; zij worden in dit geval uitgesproken als *zje* en *eje*, bijv. in: *genie, horloge, ingenieur, chais, chevron, chocolade* l).

§ 71. De vaste en staande stooting van de tong heeft insgelijks drie schakeeringen; bij ons echter is de *d* als zacht, en de *t* als middelbaar aangenomen, terwijl deze laatste slechts in uitheemsche en in enkele uit vreemde talen in het Nederlandsch overgegene woorden, of wel bij samentrekking, door de aanblazing *h* verhard of versterkt wordt. De *t* komt ook voor als verbinding van de tongletter met de keelklanken in de niet van één te scheiden *tj*, als: *tjalk, eitje, zootje*. In basterdwoorden heeft de *t* soms eene geheel eigenaardige uitspraak, nagenoeg overéénkomende met die van de *c* vóór *e, i* en *y*; men verlieze dit niet uit het oog bij woorden, als: *natie, residentie, inspectie, fortificatie*.

De *d* wordt tegenwoordig ook gebezigd als sluitletter van die woorden, welke haar in het meervoud of bij afleiding vereischen, als: *aard, aardig, stad, steden*; voorts bij wijze van uitzondering in: *iemand, niemand* enz. — De *t* is de kenmerkende sluitletter van den tweeden persoon van het enkel- en meervoud in alle tijden der werkwoorden, en van den derden persoon in het enkelvoud des tegenwoordigen tijds der aantoonende wijs. Hiervan is echter uitgezonderd de tweede persoon in het enkelvoud der gebiedende wijs, als: *hoop, antwoord gij*. De *dt* vereenigd wordt tot sluiting gebezigd, ter aanduiding van den

1) Deze gewijzigde *g* dient dan ook steeds gebezigd te worden in plaats van de vroeger gebruikelijke *dj*, zie § 77.

tweeden persoon des tegenwoordigen tijds en van den tweeden persoon des eersten betrekkelijk verleden tijds der aantoonende wijs van die werkwoorden, welke in de onbepaalde wijs eene *d* vóór de eindverlenging *en* of als overgangs-medeklinker hebben, maar is eigenlijk eene samentrekking voor *det*, gelijk oudtijds *gij vindet*, *vondet* geschreven werd. Ook de derde persoon van het enkelvoud van den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijs eindigt in dit laatste geval op *dt*.

Hoezeer het toevoegsel *aard* in woorden, als: *grijsaard*, *Spanjaard* enz., bezwaarlijk altijd van gelijke beteekenis met ons naamwoord *aard* (*inborst*) wezen kan, maar de oude vormings-uitgang *er* of *aar* waarschijnlijk later door eene *t* versterkt werd; heeft echter het algemeen gebruik bij zoodanige woorden het bezigen der *d* gewettigd, vooral daar in het meervoud zoowel *Spanjaards* als *Spanjaarden* enz. voorkomt, en van *vuilaard*, *bastaard* enz., *vuilaardig*, *bastaardig* enz. worden afgeleid.

Verder schrijve men *thans* (te hands), *althans* (al te hands), en *nog-tans* (nog dan).

§ 72. De sissende stooting der tong, waardoor de tandletters ontstaan, heeft mede bij ons drie schakeeringen in de uitspraak, schoon oudtijds anders dan tegenwoordig. Thans is bij ons de *z* (*zedde*) als zacht, de *s* als middelbaar, en de *sch* als hard aangenomen. Hiervan kan men alleen de beide laatsten als sluitletters bezigen, terwijl met de *z* en *s* hetzelfde als met de *v* en *f* bij verbuiging, vervoeging of afleiding in acht genomen moet worden, bijv.: *huis*, *huizen*, *ten huize*, *huizing*, *ik verhuis*, *wij verhuizen*.

De uitgang *sel*, gevoegd achter het zakelijk deel der werkwoorden, als in: *baksel*, *blauwsel*, *deksel*, *zaagsel* enz., moet altijd met ééne *s* geschreven worden.

De bijwoorden zijn door het bezigen der *s* als eindletter van de nahe genoeg éénsluitende bijvoeglijke naamwoorden, welke met *sch* geschreven worden, te onderscheiden, bijv.: *linksch*, *links*; *slaafsch*, *slaafs*.

Bij de uitspraak der *sch* dient er vooral op gelet te worden, dat de toegevoegde *che*-klank alleen ter versterking der *s* dient, en dus geenszins in al zijne hardheid mag gehoord worden: *heuschheid*, *menschen* moeten dus maar als *heussheid*, *menssen* worden uitgesproken; alleen wanneer de *sch* door eene scherpe of helle *e* of door eenigen anderen klinker wordt gevolgd, als in: *scheren*, *schelmsch*, *schaap*, *schip*, wordt de *ch*-klank met eenigen nadruk vereischt.

Omtrent de *s* dient nog te worden opgemerkt, dat men haar in woorden als: *droesem*, *geesel*, *ijselijk*, *prijselijk*, *huiselijk* enz. niet verdubbelt, daar anders de uitspraak te hard wordt. In de woorden op *sch* uitgaande, waarin, bij verlenging, de helle klank der eindlettergreep gevaar zou loopen in eenen scherpem over te gaan, moet daarentegen eene *s* wor-

den ingelascht, bijv. : *bosch, bosschen; musch, musschen; visch, vischen.*

Vroeger werd wel aangenomen te spellen: *zamen, verzamelen, zamenspraak*; maar dit strookt niet geheel met de gevestigde uitspraak, welke in *samen, samenstellen, samenspraak* en dergelijke samen koppelingen even scherp de *s* doet uitkomen, als in *verzamelen, gezamenderhand* enz. duidelijk de *z* gehoord wordt.

§ 73. Bij de lipletter *m* valt als volstreckte klank, zonder verscherping of verzachting, weinig aan te merken, dan dat zij bij ons niet met de lippen alleen, doch meer binnen in den mond gemaakt wordt.

§ 74. Bij de zuivere tongletters *l* en *r* is de werking door lossen slag of rateling geheel vrij, weshalve men dan ook nimmer bij de uitspraak der *r* de keel moet te baat nemen, maar steeds het onbehaaglijk *brouwen* vermijden.

Omtrent de *l* valt nog op te merken, dat de *n* van *midden* welluidendheidshalve in samenstellingen doorgaans daarin overgaat, als in: *middel-euwen, middelevenredig, middelmaat, middelweg.*

§ 75. Eenige moeilijkheid bestaat er omtrent de uitspraak der *n*, welke eerst dán geheel zuiver is, wanneer zij met het midden der tong tegen het ware steunpunt van het verhemelte gevormd wordt; maar bij welke door de samenwerking der keel eene klemming ontstaat; die den samengestelden *eng-* en *enk-*klank hooren doet. Evenals bij de *ch, zijn* dan ook de dubbelteekens *ng* en *nk* meermalen, doch verkeerdelijk, als eene samenvoeging van de *n* met de *g* of *k* beschouwd, en heeft men zich somwijlen er zelfs op toegelegd, elk dezer letters afzonderlijk te doen hooren, bijv. in: *zingen*. Deze onnatuurlijke stootende verharding onzer moedertaal dient met kracht te worden tegengegaan. — De onderlinge verwisseling der *eng-* en *enk-*klank is alleen door eene sterkere samenwerking der keel door meerdere schaving in de uitspraak ontstaan, en heeft vooral plaats vóór de uitgangen *lijk* en *je*, als in: *aanvankelijk, koninklijk, kettinkje, rottinkje, woninkje*; zelfs ook bij inlassching der doffe *e*, als in: *afhankelijk, oorspronkelijk*. In *sprenkelen, sprinkhaan, jonker* heeft reeds sedert lang het eenparig spraakgebruik deze schrijfwijze gevestigd 1).

Eene tweede moeilijkheid bij de uitspraak der *n* doet zich op, wanneer zij na de doffe *e* als sluitletter gebezigd wordt. Velen toch bejveren zich om, met verscherping van den doffen *e*-klank, de *n* duidelijk te doen hooren, zonder in aanmerking te nemen, dat, begint het vol-

1) In uitheemsche woorden komt nog eene verbinding van de verhemelte-letter met de keelklanken voor, die veelal door het dubbelledig letterteeken *gn*, doch niet zelden ook door *nj* wordt uitgedrukt, bijv. : *kompanie, Groot-Britanje.*

gend woord met eene *b, d, f, g, k, m, p, r, s, t, v, w* en *z*, deze *z* vrij stram van de tong wil, bijv. in: *ze hadden medelijden met hem*. In andere gevallen, bijv. vóór eene merkbare rust, vóór de *h*, vóór de klinkers, enz., moet men haar altijd, maar vooral zonder verscherping der voorafgaande doffe *e*, laten hooren, als in: *ze lieten hem staan*.

§ 76. De *h* is bij ons eigenlijk niets dan eene verstijving van den gorgel in het uitspreken, welke den galm niet vloeien, maar (door het hijgen tot opening der borst) zwellen doet; zij moet dus slechts als een bloote ademtocht vóór het begin van eenen klinker worden aangemerkt.

§ 77. De *j* is niet anders dan de klinker *i*, welke aan het begin der lettergreep vóór eenen klinker geplaatst de eigenschap van eenen medeklinker aanneemt.

Het is thans aangenomen de *j* achter gemengde klanken, als in: *maaien, sluiet, vleien, tooien, stoeien* weg te laten. Dien ten gevolge schrijve men ook *broeiing, bestrooiing, verdraaiing*.

De *j* kwam geruimen tijd in onze taal nog op eene bijzondere wijze met de *d* als samengesteld letterteeken voor, en moest alsdan gelijk de Fransche *g* in *bocage* worden uitgesproken, als in: *plantaadje, bos-schaadje, paadje*; terwijl in andere woorden die vreemde zachte *g* behouden werd, bijv. in: *genie, horloge, ingenieur, neige*. Thans is aangenomen steeds die *g* te bezigen, en dus zoowel in *bagage, slijtage* als in *gelei, sergeant, collegie* 1).

§ 78. De vreemde medeklinkers *c, q* en *x* komen eigenlijk alleen in nitheemsche woorden voor, ofschoon tevens vele dier woorden, welke door verloop van tijd in onze taal zijn opgenomen, voortdurend met dezelfde letters dienen geschreven te worden, wil men de juiste uitspraak behouden. De *c* heeft tweederlei klank: vóór de *a, o* en *u* verkrijgt zij dien van *k*, als in: *Cato, Cork, Cuba*; vóór de *e* en *i* nage-noeg dien der *s*, doch eenigszins scherper, als in: *Ceres, Cicero, citroen*. — De *q*, welke steeds door eene *u* gevolgd wordt, heeft men dikwijls ten onrechte vervangen door eene *k* met achtergevoegde *w*, daar de smijdigheid der uitspraak alsdan bijna geheel verloren gaat. Het langdurig gebruik heeft echter in vele woorden de spelling met *kw* gewettigd, als in: *kwijten, kwartiermeester*, welke tegenwoordig als geheel *Nederlandsch* mogen aangemerkt worden; afkeuring verdient het evenwel, zoodanige woorden, die wel het burgerrecht verkregen hebben, maar

1) Geheel ten onrechte heeft men dan ook somwijlen iedere letter dier *dj* afzonderlijk willen uitspreken, aangezien dit dubbelteeken juist door gemis aan een afzonderlijk letterteeken voor eene verzachte *qj* werd ingevoerd, en de scheiding der *d* en *j* eene stootende verharding der uitspraak te weeg brengt.

niet als geheel Nederlandsch kunnen beschouwd worden, gelijk: *qualiteit*, *quotient*, met *kw* te schrijven. Eigennamen als: *Quintus*, *Quirinus*, *Quinctilianus* zijn nog door niemand anders geschreven en moeten zulks nimmer worden. — De *x* heeft nagenoeg dezelfde uitspraak als de *ks*, doch zweemt aan het einde der woorden eenigszins naar de zachtere *gs*. Zij komt bij ons alleen in vreemde woorden voor, en wel meest in eigennamen, als in: *Xerxes*, *Xenophon*, *Styx*, *Demonax*, *xylographie*.

§ 79. Behalve deze letterteekens heeft men nog het samengesteld teeken *ph*, dat meestal met de min smijdige *f* bij ons verwisseld wordt, maar in vreemde woorden, als: *Philippus*, *Phaedrus*, *Phrygië*, *Phocion*, beter behouden blijft. — Ook in de *th*, welke insgelijks alleen in vreemde woorden of door samentrekking voorkomt, dient men de blazing van de *h* eenigszins duidelijk te doen hooren, als in: *Theodorus*, *isotherm*, *thans*.

§ 80. Door de spelling heeft men vroeger insgelijks eenige gelijkkluidende, doch in beteekenis verschillende, woorden getracht te onderscheiden, bijv. *nog* (bovendien) en *noch* (en niet), *doch* (maar) en *dog* (een hond), 't geen dan ook evenzeer door het gebruik als door de uitspraak gewettigd wordt. Evenzoo werd algemeen onderscheid gemaakt tusschen *dig*t (niet open) en *dicht* (gebonden stijl), *geslagt* (van vee) en *geslacht* (van afkomst), *ligt* (niet zwaar) en *licht* (niet donker), *wigt* (van wegen) en *wicht* (kind), doch hierbij mag de leer der verwantschape medeklinkers niet uit het oog verloren worden, en dient alzoo in beide gevallen de *ch* behouden te blijven 1).

§ 81. Men schrijve overeenkomstig de gevestigde uitspraak: *allenthalve*, *mijnenhoege* enz.; doch houde hierbij in het oog, dat de *e* in *ent* bij de uitspraak dof moet blijven, en niet *hel* gemaakt worden, gelijk met het uit *ordelijk* voortgesproten *ordentlijk*, dat zelfs tot het zoo onbehaaglijk *ordentelijk* wordt uitgebreid, meestal het geval is. *Namentlijk* in plaats van *namelijk* verdient afkeuring, en de spelling van *eigenlijk*, *openlijk*, *gezamenlijk*, *wezenlijk* zonder *t* is thans mede algemeen aangenomen.

§ 82. Omtrent het inlasschen eener *d* ter versterking der uitspraak van de medeklinkers *l*, *n*, *r* in: *felder*, *schoonder*, *klaarder*, of ter vermindering van eenen stootenden samenloop van klinkers, als in: *tweederlei*, doet men best, evenals met de inlassching of uitlating der *e* vóór *lijk* en *loos*, als in: *menschlijk*, *behaaglijk*, *belangloos*, naar vereisch der omstandigheden te handelen, daar men hierbij vooral dient te letten op de meerdere of mindere snelheid of waardigheid in den gang zijner gedachten. Wordt de uitgang *lijk* of *loos* door eene *g* of *r* voorafge-

1) Moeilijk zou het dan ook vallen, dergelijk verschil in spelling in te voeren bij alle woorden van meer dan ééne beteekenis.

gaan, of bevindt zich vóór die uitgangen eene *n*, volgende op eenen tweeklank of op eenen verdubbelden klinker, dán verdient de weglating der *e* onder alle omstandigheden aanprijzing, bijv.: *genoeglijk*, *ontzaglijk*, *heertlijk*, *weerloos*, *aanzienlijk*, *toonloos*. Evenzoo schrijve men steeds: *vergeeflijk*, *verkieelijk*, *geneeslijk* 1).

§ 83. De verkleinwoordjes worden meerendeels gevormd door achtervoeging van *je*, als: *boek*, *boekje*; *korf*, *korfje*; *lip*, *lipje*. Om de wel-luidendheid schrijft men echter nog tegenwoordig *tje* achter *l*, *n*, *r* en *w*, en achter de tweeklanken, als in: *schotelje*, *zoontje*, *kamertje*, *vrouwje*, *koetje*; en *pje* achter *m*, als in: *bloempje*, *boompje*. Eenige woorden van ééne lettergreep of waarvan de laatste lettergreep slechts éénen klinker heeft, uitgaande op *b*, *l*, *m*, *n*, *p* en *r*, en in het meervoud den laatsten medeklinker verdubbeldende, worden verlengd, als: *schub*, *schubbetje*; *pil*, *pilletje*; *lam*, *lammetje*; *riendin*, *riendinnetje*; *pop*, *poppetje*; *tor*, *torretje*. In *eiertjes*, *kindertjes* wordt daarentegen de verlenging ontleend van het meervoud des stamwoords. — Men vindt ook enkele verkleiningswoorden, waarin door verdubbeling van wortelklinker de helle klank door den scherpen vervangen wordt, als in: *rad*, *raadje*; *vat*, *vaatje*; *lot*, *lootje*; hiervoor zijn echter de regels voor de vorming van het meervoud der naamwoorden (zie § 140) een voldoende gids.

§ 84. Ten laatsten blijft ons nog over het een en ander in het mid-den te brengen ten opzichte van de spelling dier woorden, welke uit andere talen ontleend zijn. Hierbij komen drie soorten van woorden voor: tot de eerste behooren die, welke hoezeer van uitheemschen oorsprong, nogtans door langdurig gebruik bij de Nederlandsche taal zijn ingelijfd, bijv.: *klooster*, *predikant*, *tafel*, *kerker*. Deze schrijve men steeds overeenkomstig de spelling van zuiver *Nederlandsche* woorden, zonder uitheemsche letterteekens. Tot de tweede soort brengt men die woorden, welke, insgelijks uit andere talen overgenomen, nog niet als geheel *Nederlandsch* beschouwd worden, en waarbij het gebruik van het een of ander uitheemsch (of met eene vreemde uitspraak gebezigd inheemsch) letterteeken bij voortdoring gevorderd wordt, als in: *cement*,

---

1) Ook omtrent het spellen van *beeldenis* of *beellenis*, *behalven* of *behalve*, *Braband* of *Brabant*, *bruischen* of *bruisen*, *buskruid* of *buskruit*, *Dingsdag* of *Dinsdag*, *fonkelen* of *vonkelen*, *gebindt* of *gebint*, *juffrouw* of *juforouw*, *knods* of *knots*, *Leyden* of *Leiden*, *loots* (houten) of *loods*, *moeijelijk* of *moeilijk*, *scepter* of *schepter*, *verw* of *verf*, *verwen* of *veroen*, *Friesland* of *Friesland* heerschte steeds verschil. Thans is aan de laatste wijze bij al deze woorden de voorkeur toegekend, deels wegens de afleiding, deels wegens de gevestigde uitspraak. In *Friesland* en *Noord-Brabant* zijn trouwens sedert 1848 de *f* en *t* zelfs door de Grondwet geijkt.

chits, *cijfer*, *cirkel*, *cylinder*, *genie*, *manège*, *oceaan*, *officier* 1). De derde soort wordt door de eigenlijk gezegde vreemde woorden gevormd, welke weder in basterdwoorden en vreemde eigennamen te onderscheiden zijn. Over de eersten, die in eene taal, zoo rijk in juistpassende woorden als de *Nederlandsche*, uiterst spaarzaam moeten gebezigd worden, zij slechts met een woord gezegd, dat men hun, alleen met verandering van den uitgang, den oorspronkelijken vorm moet laten behouden, als: *executie*, *exempel*, *justitie*, *photographie*, *telegraphie*, *verticaal*, *vocaal*. Groote moeilijkheid bestaat er trouwens in de spelling van basterdwoorden en eigennamen, ontleend uit talen, wier letterteekens niet alleen in vorm, maar ook in aard van de onze verschillen: men dient alsdan die *Nederlandsche* letterteekens te bezigen, wier uitspraak het naast bij de oorspronkelijke komt. Ten aanzien der overige vreemde eigennamen en soortnamen geldt in het algemeen de regel, dat hierin zoo nabij mogelijk de oorspronkelijke spelling moet bewaard blijven, terwijl alleen de uitgang eenige verandering kan ondergaan, als: *Agesilaus*, *Delphi*, *spectator*, *Rhodus*, *Phaëton*, *philhelleen*. Vele dier soort- en eigennamen, vooral *Grieksche*, zijn ons echter het eerst door *Latijnsche* Schrijvers bekend geworden, en het gemis der *k* in hun taaleigen heeft, met verandering van den klank vóór de *e*, *i* en *y*, hiervoor ook bij ons de *c* in zwang doen komen, zoodat wij schrijven: *academie*, *catalogus*, *logica*, *Cyprus*, *Cycloop*, *Circe* met eene *c*, in plaats van met de oorspronkelijke *k*. — Eenige Schrijvers hebben voorgesteld, de ons vreemde *ae* en *oe* (de *Hooquitsche* *ä* en *ö*) alleen door *e* uit te drukken, als: *Cesar*, *Phebus*; maar hierdoor gaat de eigenaardige uitspraak geheel verloren, en wordt de gelegenheid tot nieuwe afwijking opengesteld. Daarenboven laten zich de vreemde eigennamen genoegzaam onderscheiden, om geene verwarring te vreezen, en men schrijve dus steeds: *Caesar*, *Phoebus*, *Judaea*, *Galilæa*, *Philopoemen*. — Te verwerpen eindelijk is het gebruik van *f* en *z* voor de *ph* en *s* in vreemde eigennamen, daar de uitspraak, hoe weinig ook in den beginne, op den duur altijd eene verandering ondergaat. Alleen omtrent de *z* heeft het gevestigd gebruik in *Azië*, *Jesus*, *Jeruzalem*, *Mozes* eene uitzondering gemaakt, schoon de *s* hierin eigenlijk steeds de voorkeur bleef verdienen. Bij *Romeinsche*

---

1) Uit den langzamen overgang van woorden uit de tweede naar de eerste klasse laat zich ook verklaren, dat sommige woorden der tweede klasse zich met of zonder wijziging in de beteekenis onder tweederlei vorm voordoen, al naarmate zij meer of minder in volks-eigen zin gebezigd worden, bijv.: *dokter* (geneesheer) en *doctor* (academische graad), *klasse* en *classis*, *krant* en *courant*, *krediet* en *crédit*, *klerk* en *clericaal*, *sujet* en *subject*, *feniks* en *phoenix*, *equivalent* en *aequivalent*.

eigennamen is deze verwisseling echter nimmer te dulden, daar de *z* aan de Latijnsche taal geheel vreemd is. — Enkele vreemde eigennamen zijn evenwel door het gebruik geheel *Nederlandsch* geworden, als: *Jozef*, en deze moeten, wanneer zij als zoodanig voorkomen, ook dienovereenkomstig geschreven worden.

OVER LETTEGREPEN EN WOORDEN.

§ 85. Uit de samenvoeging van enkele letters ontstaan *lettergrepen* en *woorden*. Eene lettergreep is een verstaanbare klank, die met eene enkele opening of sluiting van den mond uitgesproken wordt; schoon het getal der letters, welke tot eene lettergreep behooren, derhalve onbepaald is, kan zij echter niet meer letters bevatten, dan men met ééne opening of sluiting van den mond kan voortbrengen.

§ 86. Eene lettergreep kan óf uit eene enkele letter bestaan, welke echter een klinker wezen moet (*a-del*); óf uit eenen klinker en medeklinker (*ga*); óf uit verscheidene medeklinkers, die eenen of meer gemeenschappelijke klinkers hebben (*kring*, *loeit*).

§ 87. Uit lettergrepen ontstaan woorden. Een *woord* is eene verstaanbare uitdrukking van eenig denkbeeld, welke in ééne ademhaling uitgesproken wordt. Het bevat zoo vele lettergrepen als tot voortbrenging openingen van den mond vereischt worden, als: *af*, *geven*, *verontwaardiging*. Een woord, hetwelk slechts uit ééne lettergreep bestaat, heet *eenlettergrepig*; uit twee of meer, *veellettergrepig*. De meeste der eenlettergrepige woorden zijn *wortelwoorden*, hoezeer sommige ook uit samentrekking ontstaan, als: *ambt* uit *ambacht*.

§ 88. De *Afleiding* onderzoekt op welk eene wijze uit enkele letters woorden ontstaan en gevormd zijn; zij is echter niet in ons bestek begrepen, en wij bepalen ons te dezen opzichte tot de algemeene opmerking, dat de woorden niet alle op eenmaal ontstaan zijn, maar dat het eene woord uit het andere is gevormd geworden. Een oorspronkelijk woord, of zulk een, hetwelk niet uit een ander ontstaan is, maar wel een ander kan voortbrengen, heet *stamwoord* (*berg*, *man*); en zulk een, hetwelk door middel van voor- of achtervoegsel uit zoodanig naamwoord gevormd is, wordt een *afgeleid* woord genoemd (*gebergte*, *mannelijk*).

§ 89. De verdeling der woorden in lettergrepen moet in de uitspraak niet als zoodanig worden overgebracht; eene lettergreep staat niet op zichzelf, maar is in de uitspraak met de volgende vereenigd, en het is de medeklinker tusschen de twee klinkers, waarin, schoon hij bepaaldelijk tot ééne van beide lettergrepen behoort, die vereeniging plaats heeft. Men moet dus dien tusschenmedeklinker, hetzij enkelvoudig, hetzij samengesteld, in het uitspreken van beide die klinkers ver-

binden, zoodat men zelfs bij verdubbeling van den medeklinker wél den overgang, maar niet twee zelfde medeklinkers mag doen hooren (*droomen, leugen, moeten, hebben, lommer*).

§ 90. De woorden zijn *eenvoudig* of *samengesteld*. Een eenvoudig woord is zulk een, welks deelen niet uit woorden bestaan, en hetwelk derhalve niet hierin kan worden opgelost (*groot, veld, rekening*). Een woord wordt *samengesteld* geheeten, in zoover het uit twee of meer woorden gevormd is (*grootmeester, veldheer*).

§ 91. De samenstelling geschiedt voornamelijk met oogmerk, de beteekenis van een woord nader te bepalen, en die oorspronkelijke beteekenis en nadere bepaling daardoor tot één denkbeeld te vereenigen. Het nader bepalend gedeelte staat altijd vóóraan; iets dat zorgvuldig dient in het oog gehouden te worden, daar bij verplaatsing der samenstellende woorden eene gansch andere beteekenis ontstaat (bijv. *bowwland* en *landbouw, donkerblauw* en *blauwdonker, duivenhok* en *hokduiven, huisraad* en *raadhuis, vruchtboom* en *boomvrucht, werkhuis* en *huiswerk*).

§ 92. De uit twee deelen samengestelde woorden zijn de meest gewone; er zijn echter genoeg, welke uit drie woorden bestaan, als: *aartsbooswicht, zeevischmarkt*. Verder moet men de samenstelling niet uitrekken, en de opéénstapeling van aan elkander gehechte woorden liefst door omschrijving voorkomen, bijv.: voor *erfstadhouderambt* het *ambt van erfstadhouder* bezigen. Ook moet men bij het samenstellen der woorden vooral de welluidendheid in het oog houden.

§ 93. De soorten van samenstelling zijn veelvuldig, bijv.:

1°. twee of meer zelfstandige naamwoorden, als: *veldmaarschalk*.

2°. een zelfstandig naamwoord en een bijvoeglijk naamwoord, als: *ijskoud, hoogmoed, geenszins*.

3°. twee bijvoeglijke naamwoorden, als: *veelkleurig, driejarig*.

4°. een voornaamwoord en een zelfstandig naamwoord, als: *zelfstrijd, zelfmoord*.

5°. een werkwoord en een zelfstandig naamwoord, als: *draagband, schrijftafel, spreekbuis*.

6°. een werkwoord en een bijvoeglijk naamwoord, als: *gedenkwaardig*.

7°. twee bijwoorden, als: *nimmermeer, eergisteren*.

8°. een bijwoord en een deelwoord, als: *hoogdravend, eensluidend*.

9°. een bijwoord en een zelfstandig naamwoord, als: *welvaart, eerstdaags*.

10°. een scheidbaar voorzetsel en een zelfstandig en bijvoeglijk naamwoord, als: *bijstand, buitenlandsch*.

11°. een onafscheidbaar voorzetsel en een naamwoord, als: *antwoord, ontevreden, ongenaakbaar*.

§ 94. Het nader bepaalde woord blijft in alle gevallen onveranderd: dikwijls ook het nader bepalende, als: *torensplits, maanlicht*. Sommige

samengestelde woorden ontvangen evenwel achter het nader bepalend gedeelte eene *s* of *e*, als: *gerechtshof*, *paardekop*, *harteleed*, *hartstocht*. Eenigen hebben het nader bepalend woord in het enkelvoud, schoon daarmede altijd meer dan één bedoeld wordt (*broodbakker*, *appelboom*); — anderen in het meervoud (*oogenblik*, *druivensap*) 1).

§ 95. Het is in het schrijven geenszins onverschillig, of een woord als samengesteld of als niet samengesteld beschouwd wordt. Als algemeene regel mag hierbij gelden, dat men aanéenschrijft alles wat op zichzelf een onverdeeld begrip vormt, bijv.: *liefkoozing*, *harddraverij*, *schadeloosstellen*.

§ 96. Verkeerdelijk hecht men evenwel dikwerf o. a. een werkwoord met zijn bijwoord aanéén, in geval door die vereeniging geen nieuw begrip geboren wordt, als in: *snelschrijven*, geheel iets anders dan *snel schrijven*; *rechtspreken*, geheel iets anders dan *recht spreken*. Men schrijve ook steeds van elkander gescheiden: *te binnen brengen*, en merke het woordje *te* aan als buiten het werkwoord, en dus geen samenstelling duldend, in bewoordingen als: *aan te nemen*, *af te schrikken*.

§ 97. Aanéén schrijft men het woordje *van* met het daartoe behoorend woord, wanneer dit laatste voorafgaat, als: *waarvan*, *daarvan*; zóó is het met alle dusdanige voorzetsels, als: *hiertoe*, *hierom*, *daarin*, *achterop*, *bovenaán*, *vooruit*. Men schrijve ook: *deswege*, *weshalve*, *inderdaad*, *bijaldien*, *terloops*, enz.

§ 98. De moeilijkheid echter tot het geven van bepaalde regels te dezen opzichte doet vele twijfelachtige gevallen voorkomen, waarin men liever altijd de woorden van elkander gescheiden moet schrijven, dewijl de samenstelling menigmaal geen nut doet, en lange samenstellingen zeer dikwerf duisterheid veroorzaken. Ducht men trouwens bij eene noodwendige samenstelling of anderszins onduidelijkheid, dán zou er gevoeglijk een dwarstreepje te bezigen zijn, bijv.: *olijf-olie*, *plet-rol*, *vers-maat*, *licht-opening*, *de gerande twee-en-vijftigers*.

§ 99. Het verschil in during der uitspraak wordt door de *maat*, het verschil in stemverheffing door den *toon* bepaald. De *toon* doet eene lettergreep hooger klinken, de *maat* haar langer of korter duren. Hieruit volgt, dat men van *toonlooze* lettergrepen spreken kan; terwijl iedere lettergreep eene langere of kortere maat heeft. Men kan dus zeggen, op deze of gene lettergreep des woords valt de *toon*; maar er is geene lettergreep, of zij heeft hare *maat*. Wij hebben in onze taal slechts eenen *toon* in het algemeen, en wanneer verschillende volstrekte

1) Dienaangaande doet zowel de welluidendheid als de beteekenis haren invloed gelden, bijv.: *gansenei*, *heldendaad*, *paardestaart*, *paardenmarkt*.

toonlooze lettergrepen bijéenkomen, eene geringe verheffing in eene van die: zoodanige verheffing wordt dan oneigenlijk, maar als een min sterke toon, een *halve toon* geheeten.

§ 100. De toon hangt altijd af van de meening des sprekers ten aanzien van het belang der woorden in zijne rede, en tevens ook van de gemakkelijheid der uitspraak of van de welluidendheid, welke nimmer bij eene niet gemakkelijke uitspraak bestaan kan. Het is deze gemakkelijheid van uitspraak en deze welluidendheid, welke geen lange rij van toonlooze, noch ook van enkel toonhebbende lettergrepen duldt; iets hetgeen ook natuurlijk op de schikking der woorden en volzinnen invloed uitoesent. In den regel trouwens houdt van eenig woord het *zakelijk deel*, dat bij alle vervorming de grond der beteekenis is en blijft, den toon, bijv.: *TWIST, betwist, betwisten, betwistbaar, onbetwistbaar, betwistbaarheid, onbetwistbaarheid*.

§ 101. Meer of minder medeklinkers in dezelfde lettergreep, hetzij vóór of achter den klinker, doen niets tot de maat of during der uitspraak, als: *die, dienst*. De met eene zuivere stem begaafde spreker echter moet, tot behoud van de muziek der taal, in den duur der uitspraak als 't ware onwillekeurig eenige wijziging aanbrengen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Over de redekunstige ontleding der volzinnen.

§ 102. *Spreken* is, zooals uit het vroeger aangewezen volgt, het uitdrukken van het denken door geluiden, die men *woorden* noemt. Het *denken* nu bestaat niet in het bloot gewaarworden van een voorwerp, dat zich uiterlijk of innerlijk aan onze vatbaarheid opdoet, maar is eene *woriking* der ziel omtrent dat voorwerp, van iets dat wij er bij beseffen en met de voorstelling daarvan vereenigen; welke werking met eene andere uitdrukking een *oordeelen* genoemd wordt.

§ 103. Een *oordeel* is eenvoudig of meer samengesteld. Het eenvoudigste is wat wij een bloot aanschouwen noemen; hoezeer dit eigenlijk, even als het meer samengestelde, dat doorgaans meer bepaaldelijk oordeelen geheeten wordt; eene toekenning of afscheiding bevat, en dus

vergelijkingen onderstelt met denkbeelden buiten dit aanschouwen, die het geheugen ons daarbij opgeeft.

§ 104. Elke rede nu is een *volzin* of eene verzameling van *volzinnen*, alle ter uitdrukking van eene en dezelfde hoofdgedachte samenwerkende. Elke volzin bestaat uit één of meer *voorstellen*: — een voorstel eindelijk is elk door woorden uitgedrukt oordeel, als: *Maurits was veldheer*.

§ 105. De twee denkbeelden (datgene, waarvan men iets oordeelt, of het *onderwerp*, en datgene, wat men van dit onderwerp oordeelt, of het *gezegde*), en hunne koppeling, die in elk oordeel voorkomen, worden hier door drie woorden in het voorstel uitgedrukt, als: 1°. het woord voor het *onderwerp* (*Maurits*); 2°. het woord voor het *gezegde*, (*veldheer*); 3°. het *koppelwoord* (*was*). — Dikwijls is het koppelwoord verborgen, bijv. in: *het paard loopt*, waar het bevat is in het *gezegde*. Bij de oplossing van het *gezegde* vindt men echter het koppelwoord altijd terug, als in: *het paard is loopende*.

§ 106. Sommige *gezegden*, welke zekere handeling of werking aanduiden, zijn niet volkomen, zoolang daarbij niet wordt uitgedrukt, wat eigenlijk de opgegeven handeling of werking ondergaat. Hetgeen als eene handeling of werking ondergaande voorkomt, noemt men het *voorwerp*. Zoo wordt het voorstel: *de veldheer beloont*, eerst volkomen, wanneer men hetgeen beloond wordt er bijvoegt, als in: *de veldheer beloont den moed*.

§ 107. Menigmaal wordt het onderwerp, *gezegde* of *voorwerp* door één of meer woorden nader bepaald. Het woord of de woorden, welke men te dien einde gebruikt, en waardoor de uitdrukking der gedachte de vereischte juistheid en volledigheid verkrijgt, dragen den naam van *bepaling*, bijv. in: *de daden van kundige veldheeren ondergaan dikwijls de onverdiende berisping van nietswaardige menschen*, dient *van kundige veldheeren* tot bepaling van het onderwerp. Eindelijk zou het *voorwerp* ook als *bepaling van het gezegde* kunnen worden beschouwd.

§ 108. Ten aanzien van den vorm heeft men *verhalende*, *verzoekende*, *vragende*, *bevelende*, *voorwaardelijke*, *wenshende* en *uitroepende voorstellen*. — Met betrekking tot de stof komt de onderscheiding der voorstellen uit een spraakkunstig oogpunt in *enkelvoudige* of *veelvoudige* bijzonder in aanmerking.

§ 109. *Enkelvoudig* is een voorstel, wanneer het onderwerp en *gezegde* benevens het *voorwerp* en de *bepaling*, als deze tot het voorstel noodzakelijk mogten wezen, enkelvoudig zijn, en het voorstel dus in geene andere voorstellen te ontbinden is, als: *het boek is goed*; — *de paarden draven hard*.

§ 110. *Veelvoudig* is elk voorstel, waarvan het onderwerp, *gezegde*, *voorwerp* of *bepaling* veelvuldig zijn, als: *dougd, vriendschap, vrijheid*

en gezondheid zijn de kostbaarste goederen; — Scipio zegevierde in Spanje en in Afrika.

§ 111. Deze voorstellen zijn:

1°. Zonder versiering, wanneer onderwerp, gezegde, voorwerp en bepaling zonder verdere omschrijving uitgedrukt zijn, als: *Hannibal moest voor Scipio onderdoen*; — *zwakte, ouderdom en ziekte kwellen hem*.

2°. Versierd, wanneer van onderwerp, gezegde, voorwerp en bepaling één of meer door middel van enkele rededeelen, zooals bijvoeglijke naamwoorden, nader bepaald zijn, als: de ERVAREN *Hannibal moest voor den JEUGDIGEN Scipio onderdoen*; — GROOTE *zwakte, HOOGHE ouderdom en PIJNLIJKE ziekten kwellen en VERMAGEREN hem VOORTDUREND*.

3°. *Uitgebreid*, wanneer in de voorstellen andere als bepalingen ingevlochten worden, welke bepalingen dikwijls den naam van *tusschensinnen* dragen, als: *de wis- en teekenkunde, OP WELKE GIJ VERZUIMT U TOE TE LEGGEN, zijn onontbeerlijk in het beroep, DAT GIJ GEKOZEN HEBT*.

§ 112. Elke *volzin*, uit één of meer voorstellen bestaande, is de uitdrukking van eenen volkomen verstaanbaren en geëindigden zin. Men onderscheidt de volzinnen in *enkelvoudige* en *samengestelde*.

§ 113. Een *enkelvoudige volzin* is die, waarin de eenheid van zin ontstaat uit de eenheid van onderwerp en gezegde, en uit de volstrekke onderlinge afhankelijkheid der samengestelde deelen, als: *het regeeren is eene moeilijke kunst*; — *Caesar kwam, zag en overwoon*; — *het gezicht verschaft aan de ziel de rijkste verscheidenheid van gevaarwordingen, houdt zich met de voorwerpen op den versten afstand bezig, en blijft den langsten tijd werkzaam, zonder van zijn eigen genot vermoeid of verzadigd te zijn*.

Enkelvoudige volzinnen kunnen door de menigte van opgenomen bepalingen zóó uitgebreid worden, dat zij samengestelde volzinnen in grootte overtreffen. De zeer eenvoudige volzin: *ik schrijf u eenen brief*, kan worden uitgebreid, zonder samengesteld te worden, tot: *om vele redenen, welke ik wegens beperktheid van tijd nu niet ontwikkelen kan, schrijf ik u eenen brief, waarvoor gij in het vervolg, wanneer gij door eene langere ervaring de voorwerpen rondom u in haar waar licht aanschouwot, mij nog danken zult*.

§ 114. Een *samengestelde volzin* is die, waarin de eenheid van zin geboren wordt door verbinding van voorstellen, die zonder eene volstrekke afhankelijkheid van elkander echter onderling zoo nauw in betrekking staan, dat het eene tot volkomenheid van zin het andere vereischt, als: *wie in den krijg geen beleid aan moed paart, (die) is reeds ten halven overwonnen*; — *ware beschaafdheid is het zout der samenleving, de liefelijkste gezellin der deugd en strekt dikwijls ten besten behoedmiddel*

tegen vele ondeugden, omdat zij den geest eene kieschheid bijzet, waarbij alle ruwe vermaken smakeloos zijn.

§ 115. De meeste samengestelde volzinnen bevatten twee voorname voorstellen of deelen, waarvan het eene het *voorzindeel* en het andere het *nazindeel* genoemd wordt. De *nazindeelen* zijn tweederlei: *volstrekt* en *betrekkelijk*. Een *volstrekt nazindeel* is datgene, waarbij het voorzindeel onvolkomen blijft, en geen zin en samenhang oplevert, wanneer het nazindeel wegvalt, als: *kon 'onze moed alleen geheel zijn doel bereiken; dán zou de leer der krijgskunst nutteloos wezen.* Een *betrekkelijk nazindeel* is datgene, waarbij wél het voorzindeel op zichzelf bestaan en begrepen kan worden, al valt ook dat nazindeel weg; maar waarbij het nazindeel, dat gewoonlijk den grond van de in het voorzindeel uitgedrukte stelling behelst, niet op zichzelf bestaan en geen eigen voorstel worden kan, dewijl het, om recht begrepen te worden, dit voorzindeel noodig heeft, als: *gij kunt in allen gevalle op mij rekenen; want ik houd het voor plicht u te ondersteunen.*

§ 116. Tot verbinding der deelen in samengestelde volzinnen gebruikt men, evenals in voorstellen ten zelfden einde geschiedt, woordjes, waaraan men uit dien hoofde den naam van *voeg-* of *bindwoorden* geeft.

§ 117. Het is alleszins nuttig zich in het *ontleden* (*analyseeren*) der volzinnen te oefenen, ten einde de voorstellen, welke in de volzinnen bevat zijn, en de deelen dezer voorstellen behoorlijk te kunnen onderscheiden, om daarop de veranderingen, welke sommige woorden ondergaan, te kunnen gronden. Men onderscheidt hierbij eene *REDEKUNSTIGE* (*logische*) en eene *SPRAAKKUNSTIGE* (*grammaticale*) ontleding; over deze laatste kan echter eerst aan het slot van 't hoofdstuk over de *woordgronding* gehandeld worden.

Nemen wij ter redekunstige ontleding het volgend voorbeeld: *Willem de Derde leefde in eenen tijd, in welken het staatkundig evenwicht van Europa, dat eerst na zoovele oorlogen was gevestigd, tegen de heerschzucht van Lodewijk den Veertienden moest worden verzekerd, of het ware met Europa's vrijheid gedaan geweest. Wat toch zou het zijnen tijdgenooten gebaat hebben, in de vrijheid het hoogste goed te stellen, indien hij hun niet geleerd had zich in haar bezit te handhaven? Dit bezit der vrijheid moet echter, zal het eenen Staat waarlijk tot voordeel strekken, met erkenning der rechten van anderen te dien aanzien gepaard gaan; want anders geeft een volk zich spoedig aan heerschezuchtige ondernemingen over, en stelt daardoor meestal zijne eigene vrijheid in gevaar.*

Dit voorbeeld bestaat uit drie volzinnen. De eerste volzin is in de volgende enkelvoudige voorstellen te ontleden:

1°. *Willem de Derde leefde in eenen tijd.*

2°. *In dien tijd moest het staatkundig evenwicht van Europa tegen de heerschzucht van Lodewijk den Veertienden verzekerd worden.*

3°. *Het staatkundig evenwicht was eerst na vele oorlogen gevestigd.*

4°. *Het ware met Europa's vrijheid gedaan geweest.*

De tweede volzin, welke van eenen voorwaardelijken aard is, bevat de volgende enkelvoudige voorstellen:

1°. *In de vrijheid het hoogste goed te stellen, kon aan de tijdgenooten van Willem den Derden niet baten.*

2°. *Willem de Derde heeft zijnen tijdgenooten geleerd zich in het bezit der vrijheid te handhaven.*

De derde volzin bevat de volgende enkelvoudige voorstellen:

1°. *Het bezit der vrijheid moet met erkenning der rechten van anderen te dien aanzien gepaard gaan.*

2°. *Het bezit der vrijheid zal aan eenen Staat waarlijk tot voordeel kunnen strekken.*

3°. *Zonder erkenning der rechten van anderen op het bezit van vrijheid geeft een volk zich spoedig aan heerschzuchtige ondernemingen over.*

4°. *Een zich aan heerschzuchtige ondernemingen overgevend volk stelt meestal zijne eigene vrijheid in gevaar.*

Het is echter tot meerdere scherping van het oordeel geraten, de verdere ontleding eener rede niet op de dus in enkelvoudige voorstellen opgeloste volzinnen, maar op deze zelve, gelijk zij in het verband der rede voorkomen, toe te passen. Men kan alsdan te werk gaan als volgt:

<i>Willem</i>	Onderwerp bij het Gezegde: <i>leefde.</i>
<i>de Derde</i>	Bepaling van het Onderwerp: <i>Willem.</i>
<i>leefde</i>	Gezegde bij het Onderwerp: <i>Willem.</i>
<i>in eenen tijd</i>	Bepaling van het Gezegde: <i>leefde.</i>
<i>in welken</i>	Bepaling van het Gezegde: <i>moest worden verzekerd.</i>
<i>het-evenwicht</i>	Onderwerp bij het Gezegde: <i>moest worden verzekerd.</i>
<i>staatkundig</i>	Bepaling van het Onderwerp: <i>evenwicht.</i>
<i>van Europa</i>	Bepaling van het Onderwerp: <i>evenwicht.</i>
<i>dat</i>	Onderwerp bij het Gezegde: <i>was gevestigd.</i>
<i>eerst</i>	Bepaling van het Gezegde: <i>was gevestigd.</i>
<i>na zoovele oorlogen</i>	Bepaling van het Gezegde: <i>was gevestigd.</i>
<i>was gevestigd</i>	Gezegde bij het Onderwerp: <i>(staatkundig evenwicht van Europa).</i>
<i>tegen de heersch-</i>	
<i>zucht van Lodewijk</i>	Bepaling van het Gezegde: <i>moest worden verzekerd.</i>
<i>den Veertienden</i>	
<i>moest worden ver-</i>	Gezegde bij het Onderwerp: <i>evenwicht.</i>
<i>zekerd.</i>	
<i>of</i>	Voegwoord.

het   Onderwerp bij het Gezegde: *gedaan*.
ware-geweest   Koppelwoord.
met Europa's   Bepaling van het Gezegde: *gedaan*,
vrijheid   Gezegde bij het Onderwerp: *het*.
gedaan.

Eene uitvoeriger ontleding, en wel in de eerste plaats van de soms zoo veelledige bepalingen, kan geschikter mondeling geschieden: zelfs kan het *Koppelwoord* bij schriftelijke ontleding doorgaans met het *Gezegde* worden saamgevat.

DERDE HOOFDSTUK.

Over de woordgronding.

OVER DE SOORTVERDEELING DER WOORDEN.

§ 118. *Woordgronding* is in het algemeen de kennis van den aard, de eigenschappen (waaronder voornamelijk de veranderingen, voor welke zij vatbaar zijn), de afleiding en de beteekenis der woorden. — Wij echter zullen haar in meer beperkten zin behandelen, en ons vooral tot twee zaken bepalen:

1°. de soortverdeeling der woorden.

2°. hunne verandering in zichzelfe.

§ 119. In het algemeen kunnen de woorden naar hunne beteekenis hoofdzakelijk verdeeld worden:

a. in woorden ter benoeming van voorwerpen, die men *naamwoorden* heet;

b. in woorden ter uitdrukking van bestaan of werking, welke eene wijziging van het bestaan is; deze heet men *werkwoorden*.

§ 120. De *naamwoorden* hebben óf zelfstandigheden óf hoedanigheden van eenige zelfstandigheid (of van het daarvoor gehoudene) tot voorwerp: vandaár hunne verdeeling in *zelfstandige* en *bijvoeglijke naamwoorden*.

§ 121. Eene werking kan op verschillende wijzen geschieden; ook de hoedanigheid kan onderscheidene wijzigingen ondergaan. De woorden nu, die wij gebruiken om deze onderscheidingen bij een werkwoord of bijvoeglijk naamwoord uit te drukken, worden *bijwoorden* genoemd.

§ 122. Wij zouden dan ook werkelijk kunnen volstaan met slechts vier soorten van woorden aan te nemen, indien men niet gewoonlijk de een naamwoord vervangende *voornaamwoorden*; de afzonderende en aanwijzende, en eigenlijk geen hoedanigheid uitdrukkende algemeene bijvoeglijke naamwoorden, of *lidwoorden*, — en de uit werkwoorden voortspruitende bijvoeglijke naamwoorden, of *deelwoorden*, als bijzondere soorten onderscheidde. Hetzelfde doet men ook met die woorden, welke eenige toevallige betrekking, als bijv. tot plaats of tijd of dergelijke, uitdrukken, en als *voorzetsels* bekend staan; — met de woorden, die tot verband der woorden of zindeelen dienen, en *voeg-* of *bindwoorden* genoemd worden, — en eindelijk met de woordjes, die eigenlijk niets dan hartstochtelijke uitroepingen zijn, en als in de rede in- of tusschen-geworpen *tusschenwerpsels* heeten.

§ 123. Dien ten gevolge heeft men eene verdeeling der woorden in tien rededeelen aangenomen, als: *zelfstandige naamwoorden*, *lidwoorden*, *bijvoeglijke naamwoorden*, *voornaamwoorden*, *werkwoorden*, *deelwoorden*, *bijwoorden*, *voorzetsels*, *voegwoorden* en *tusschenwerpsels*. Deze verschillende soorten van woorden worden in *veranderlijke* en *onveranderlijke* verdeeld. De veranderingen geschieden door *verbuiging* of *vervoeging*, of ook wel door *aanduiding van den trap van vergelijking*: *verbuigen* is het maken der veranderingen, die een naamwoord ondergaat in geslacht, getal en naamval; door *vervoeging* verstaat men de veranderingen, aan welke een werkwoord in wijzen, tijden en personen onderworpen is. De eerste zes soorten worden verbogen of vervoegd: de overige zijn onveranderlijk; alleen eenige bijwoorden nemen de aantrappen van vergelijking eigen uitgangen aan.

OVER DE ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN.

§ 124. Woorden, welke zelfstandigheden uitdrukken, worden *zelfstandige naamwoorden* genoemd. Dit geldt zoowel voor die zelfstandigheden, welke wij ons onder eenigen *vorm* denken (bijv. *boek*, *krijgsmans*, *schip*, *tafel*), als voor de zoodanige, welke moeten aangemerkt worden alleen voor onzen *geest* te bestaan (bijv. *dapperheid*, *openhartigheid*, *trouw*). Zij worden zelfstandige naamwoorden genoemd, omdat zij op zichzelf staande reeds iets uitdrukken, dat eenen verstaanbaren zin heeft, zonder dat het noodig zij te dien einde er nog een ander woord bij te voegen.

§ 125. Er zijn twee soorten van zelfstandige naamwoorden, *eigene* en *algemeene*. — *Eigene* zelfstandige naamwoorden zijn alle eigennamen van menschen, landen, zeeën en dergelijke, en drukken bepaaldelijk een enkel voorwerp uit, als: *Willem*, *Amstel*, *Rotterdam*. — *Algemeene*

zelfstandige naamwoorden zijn dezulke, welke op een geheel geslacht of eene geheele soort toepasselijk zijn, als: *paard, held, glas, lepel*.

§ 126. De zelfstandige naamwoorden eindelijk kunnen zijn *eenvoudig* of *samengesteld*, waarover bereids in § 90—94 gehandeld is.

a. *Over de geslachten der zelfstandige naamwoorden.*

§ 127. Er zijn bij de zelfstandige naamwoorden *drie geslachten*, als: *het mannelijke, het vrouwelijke en het onzijdige*. Schoon men nu over het algemeen kan aanmerken, dat, bij de bepaling van het geslacht der woorden, alles, waarmede het denkbeeld van grootte, sterkte, werkzaamheid en verschrikkelijkheid verknocht was, *mannelijk*; — alles, wat men zich als zwak, zacht, vruchtbaar, schoon, aangenaam en lijdelijk voorstelde, *vrouwelijk*; — en alles, waaraan men geen dezer eigenschappen ontdekte, of waaromtrent de gewaarwording verdeeld was, *onzijdig* genomen werd: blijft het echter zeer moeilijk, voor alle woorden te dezen aanzien bepaalde regels op te geven, en houdt men zich voorname-lijk aan de volgende voorschriften.

§ 128. Tot het *mannelijk geslacht* behooren:

1°. alle eigennamen van mannen, als: *Frederik, Maurits, Willem*.

2°. alle zelfstandige naamwoorden, welke aan iemand van het mannelijk geslacht eenige werking, eigenschap, de uitoefening van eenig ambt of beroep, eenige bediening of waardigheid toekennen, bijv.: *vragcr, zondaar, ontvanger, staatsraad, koopman, schilder, herbergier, bode, knecht, graaf, vorst*. — Hoezeer *wacht, nachtwacht, schildwacht* enz. in den zin van *bewaking* vrouwelijk zijn, worden zij echter met betrekking tot den persoon, die *waakt*, beter mannelijk gebezigd; men zegge dus: *ik heb DEN schildwacht, DIEN gij bedoelt, zijnen post vóór DE hoofdwacht zien verlaten*.

3°. alle zelfstandige naamwoorden op *er* uitgaande, welke de werking van een werkwoord aan een werktuig toekennen, als: *klopper, passer, schuier, snuiter, stoffer, waaijer, zuiger*.

4°. de namen van steenen, wanneer zij eenen bijzonderen steen aanduiden, als: *agaat, diamant, smaragd*; doch voor de stof of erts genomen, zijn zij onzijdig.

5°. de woorden in *dom* eindigende, wanneer zij den staat, de macht of gesteldheid eener zaak uitdrukken, als: *rijkdom, wasdom*.

6°. vrij algemeen de woorden, welke op *em, sem, lm* en *rm* uitgaan, als: *vadem, balsem, helm, schelm, arm, worm*.

7°. insgelijks die zelfstandige naamwoorden, welke, schoon in overeenkomst met hunnen vorm of uitgang een ander geslacht hebbende, echter wel eens als benaming van mannen gebruikt worden, of eenige

aan iemand van het mannelijk geslacht toegeschreven eigenschap aanduiden, als: *ondeugd, booswicht, borst, deugniet, domoor, brekebeen* enz.

§ 129. Tot het *vrouwelijk geslacht* behooren :

1°. alle eigennamen van vrouwen, als: *Maria, Johanna, Cornelia*.

2°. alle zelfstandige naamwoorden, welke aan iemand van het vrouwelijk geslacht eenige werking, eigenschap, de uitoefening van eenig beroep, of eenige bediening of waardigheid toekennen, bijv.: *geefster, vijandin, zondares, zuster, melkverkoopster, waschvrouw, dienstmaagd, koningin, staatsjuffer*. De woorden *vrouwspersoon* en *wijf*, schoon niet dan van eene vrouw gebezigd, zijn onzijdig.

3°. de namen der letters van het *ab*, als: *de regel begint met eene groote e*; evenzoo zijn de cijfergetallen, wanneer zij op zichzelf uitgedrukt worden, vrouwelijk, als: *de negen*. In het algemeen worden ook bij verzameling de getallen vrouwelijk gebezigd, als: *de twintig kosten drie gulden*; — *wisch de vijftig uit*; staat het lidwoord er in het onzijdig geslacht vóór, dán wordt er het woord *tal* onder verstaan, bijv.: *het vijf-en-twintig (tal) woog tien pond*.

4°. de zelfstandige naamwoorden, die op *schap* uitgaan, van bijvoeglijke naamwoorden afstammen en eene hoedanigheid beteekenen, als: *gramschap, blijdschap*. Insgelijks de woorden van zelfstandige naamwoorden herkomstig, die eene algemeenheid van personen in een lichaam vergaderd aanduiden, als: *burgerschap, priesterschap*. De woorden *genootschap* en *gezelschap* echter zijn onzijdig.

5°. de woorden, welke op *ing* uitgaan, van werkwoorden afgeleid zijn en de werking beteekenen, als: *belooning, vereeniging*.

6°. de woorden, welke op *ij* uitgaan en eenen staat of eene werking beteekenen, als: *maatschappij, artsenij, burgerij, dieverij*. *Schilderij* is zoowel vrouwelijk als onzijdig, en de woorden in *ij*, welke met het voorzetsel *ge* van werkwoorden gemaakt worden, zijn steeds onzijdig, als: *gerij, getij, gevrij*.

7°. de woorden met den uitgang *nis* achter het zakelijk deel van werkwoorden gevoegd en eene taal of gesteldheid beteekenende, als: *belijdenis, ergernis*. *Getuigenis* wordt zoowel vrouwelijk als onzijdig gebezigd; — *kennis* is in de beteekenis van *bekende* gemeenschuldig (zie § 133).

8°. alle woorden op *heid* uitgaande, als: *bedrevenheid, grootheid*.

9°. de woorden, die op *te* uitgaan en van bijvoeglijke naamwoorden afgeleid zijn, als: *breedte, flauwte*. Behalve deze zijn er nog verscheidene andere zelfstandige naamwoorden van werkwoorden afgeleid, die, mede in *te* eindigende, vrouwelijk zijn, als: *moeite, schaamte, sterfte*; en met weglating der *e*, als: *dracht, kracht, slacht, teelt*. In deze wijze van afleiding is ook de reden van het vrouwelijk geslacht te zoeken in

de woorden met *be* en *ge* beginnende, als: *begeerte*, *behoefte*, *gelofte*. Ook heeft het vrouwelijk geslacht plaats in de woorden: *geboorte*, *ge-daante*, *gedachte* enz., van verleden deelwoorden afkomstig.

10°. de woorden op *st* uitgaande en van werkwoorden afgeleid, als: *gunst*, *kunst*, *ontvangst*, *winst*.

11°. de woorden, welke met verlenging in *e* eindigen, als: *schaduwe* (*schaduw*), *zwaluwe* (*zwaluw*), *tobbe* (*tob*), *benne* (*ben*), *kribbe* (*krib*), *gave* (*gaaf*).

12°. de meeste basterdwoorden uitgaande op *ie*, als: *glorie*, *infr-merie*, *kolonie*, *photographie*, *residentie*, *telegraphie*. Uitzonderingen zijn: *evangelie*, *ministerie* enz., welke onzijdig zijn.

13°. alle basterdwoorden op *teit* uitgaande, als: *majesteit*, *sociëteit*.

§ 180. Tot het *onzijdig geslacht* behooren:

1°. alle namen van landen, steden, dorpen en plaatsen, als: *Neder-land*, *Amsterdam*, *Gouda*, *Oostzaan*. Hiervan zijn wel uitgezonderd de zoodanige, welke een vrouwelijk of mannelijk lidwoord vóór zich hebben, als: *de Lemmer*, *de Betuwe*, *de Uithoorn* (*Thamen aan den Uithoorn*), *de Helder*; maar ook bij deze gebruikt men, althans bij namen van steden, dorpen enz., de bepaling in het onzijdig geslacht, bijv.: *het gunstig gelegen* (oord) *de Lemmer neemt in bloei toe*.

2°. de onbepaalde wijs der werkwoorden en de bijvoeglijke naamwoorden als zelfstandige naamwoorden gebezigd, als: *het schrijven*, *het goede*, *het ruime*; de laatsten ook bij weglating der *e*, als: *het kwaad*, *het ruim*.

3°. de meeste woorden, welke eene algemeenheid van stof of erts aanduiden, als: *graan*, *gras*, *hout*, *koper*, *marmer*, *water*, *zilver*, *zout*.

4°. de woorden, die van de onbepaalde wijs der werkwoorden afkomen, met wegwerping van *en* en vóórvoeging van *ge*, als: *geraas* (*razen*), *geschrijf* (*schrijven*), *gerommel* (*rommelen*), *gejammer* (*jammeren*). — Vandáár dan ook het geslachtsverschil tusschen de enkelvoudige woorden: *rouw*, *roep*, *val*, *slag* enz. en de samengestelde *berouw*, *geroep*, *geval*, *ontslag*, als niet van de eersten, maar van de werkwoorden: *berouwen*, *roepen*, *vallen*, *slaan* afkomstig; schoon voor het overige, bijv.: *misslag*, *opslag*, *inval* en andere samenstellingen, als van *slag* of *val* enz. afgeleid, het geslacht van dezen volgen. — Het voorgevoegd *ge* wordt weggelaten in woorden van werkwoorden afgeleid, welke reeds een onafscheidbaar voorzetsel hebben, als: *beslag*, *beroep*, *ontwerp*.

5°. alle woorden met *ge* beginnende en in *te* eindigende, en niet van bijvoeglijke naamwoorden of werkwoorden, maar van oorspronkelijke zelfstandige naamwoorden afgeleid, als: *gebeente*, *gebergte*, *gevogelte*.

6°. alle verkleinende zelfstandige naamwoorden zonder onderscheid, als: *boekje*, *boomje*, *jongetje*, *doekken*, *maagdelijn*.

7°. de woorden, die op *sel* uitgaan, van werkwoorden afkomen en

eene voortgebrachte zaak of een werktuig aanduiden, als: *schepsel*, *bindsel*, *blauwsel*, *deksel*.

80. alle woorden op *schap* eindigende, die van zelfstandige naamwoorden afkomstig zijn en eene bediening of waardigheid aanduiden, als: *meesterschap*, *stadhouderschap*, *priesterschap*.

90. de woorden op *dom* eindigende, wanneer zij eene verzameling of wel een lichaam of gezelschap aanduiden, als: *christendom*, *vorstendom*.

§ 131. Alle samengestelde zelfstandige naamwoorden volgen het geslacht van het laatste, als: *stadhuis* (onzijdig), *houtstapel* (mannelijk). — *Oogenblik* komt echter zoowel onzijdig als mannelijk voor; *kerkhof*, *tijdstip* en *vrouwspersoon* zijn steeds onzijdig.

§ 132. Sommige woorden worden onverschillig in twee of ook in alle drie de geslachten gebezigd; zoo wordt bijv. het woord *tijd* zoowel mannelijk als vrouwelijk gebruikt, als: *binnen een bepaalden tijd* en *te dier tijd*. *Dood* was zoowel vrouwelijk als mannelijk; — *oorlog* kwam in alle drie de geslachten voor, maar beide worden thans uitsluitend als mannelijk gebezigd.

§ 133. Bovendien hebben wij ook nog *gemeenslachtige* en *gelijk-* of *zelfslachtige* naamwoorden. Tot de eersten behooren die, welke mannelijk of vrouwelijk zijn, naarmate zij voor eenen mannelijken of vrouwelijken persoon gebezigd worden, als: *echtgenoot*, *erfgenaam*, *vreemdeling*, *verdeling*. De laatsten bevatten beide de seksen onder één der drie geslachten, waartoe behooren: *arend*, *leuwerik*, *vink*, *vos* enz., die men altijd van het mannelijk geslacht zal vinden, ofschoon zij ook voor de wijfjes gebezigd worden; desgelijks ook de woorden: *musch*, *tortel*, *duif*, *kraai* enz., die altijd vrouwelijk zijn, hoewel zij ook van de mannetjes gebruikt worden. Zoo is ook het woord *kat*, hetwelk mede van den *kater* gezegd wordt, altijd vrouwelijk; terwijl *paard* (zoowel *hengst* als *merrie*) en *kind* (zoowel *jongen* als *meisje*) steeds onzijdig voorkomen.

§ 134. Alleen langdurige oefening en raadpleging van de bestaande geslachtlijsten der zelfstandige naamwoorden kunnen al die bijzonderheden doen kennen, welke in de bepaling der geslachten voorkomen. In de volgende lijst vindt men de meest gebruikelijke, meerendeels eenvoudige (zie § 90), zoo in- als uitheemsche zelfstandige naamwoorden, welke óf niet in de voorgaande regels begrepen zijn, óf waarop de toepassing der regels voor den leerling eenige zwaarigheid zou kunnen hebben 1).

1) De leerling zij indachtig, dat vele basterdwoorden in deze lijst slechts werden ingelascht tot zijne leiding ten aanzien van spelling en geslacht bij voorkomende gelegenheid, doch geenszins opdat hij er bij voorkeur van gebruik zou maken. Misschien is het tevens niet ongepast, bij dezen de onderwijzers nogmaals met nadruk op de eigenaardige, van vreemde talen ontleende uitspraak van de meeste basterdwoorden opmerkzaam te maken.

- aak**, v.
aal, m.
aalmoes, v.
aam, o
aanhef, m.
aanschijn, o.
aap, m.
aar, v. voor *ader* en *korenaar*.
aard, m.
aarde, v.
aas, o.
abberdaan, m.
abeel, m.
abonnement, o.
abrikoos, m. voor *boom*;
v. voor *vrucht*.
abus, o., *vergissing*.
acacia, m., *boom*.
accent, m., *toonval*.
aces, o., *toegang*.
accessit, o., *nevenprijs*.
accijns, m.
accompagnement, o.,
begeleiding.
accoord, o.
acht, v., *zorg en getal*.
adder, v.
adel, m.
ader, v.
adres, o.
advent, m.
adversaria, o., meerv.,
aanteekeningen.
advies, o., *raad*.
aequator (e), m., *even-*
nachtslijn.
aequivalent (e), o.
aërolieth, m., *luchtsteen*.
aether (e), m.
affaire, v., *handelszaak*.
affodille, v., *grafbloem*.
affront, o., *belediging*.
affuit, v. en o.
aflaat, m.
agenda, v., *dagboek*.
agio, m., *opgeld*.
agrement, o, bij *opsmuk*.
ahorn, m.
ajuin, m.
akelei, v., *bloem*.
aker, m.
akker, m.
akse, v., *timmerbijl.*
akte, acte, v.
alarm, o.
album, o., *vriendenrol*.
alcyon, m., *ijsvogel*.
algebra, v., *stelkunde*.
alikruik, v.
aline, v., *nieuwe regel*.
alloom, o., *gehalte*.
almanak, m.
aloé, v.
alphabet, o.
alt, v.
altaar, o.
aluin, m. en o.
amalgama, v., *vermeng-*
ing.
amandel, m.
amaranth, v., *bloem*.
ambacht, o.
ambe, v., bij *loterij*.
ambrozijn, o., *godenspijs*.
ambt, o.
ambulance, v., *veld-*
hospitaal.
ameublement, o., *ka-*
mertooi.
ammoniak, m.
anachonismus, m.,
dwaling in tijd.
anagram, o., *letterkeer*.
analysis, v., *ontleding*.
ananas, v.
andijvie, v.
anecdote, v.
anemoon, v., *bloem*.
angel, m.
anglicismus, m.
angst, m.
anijs, m.
anisette, v., *drank*
anjelier, m.
anker, o.
annonce, v., *bekend-*
making.
ansjovis, v.
apothek, v.
appel, m.
appèl, o.
appetijt, m., *eetlust*.
april, m.
arak, m.
arbeid, m.
arbitrage, o., *bijscheid-*
gericht.
archieff, o.
architraaf, v., *onderbalk*.
arend, m.
argument, o., *bewijs-*
grond.
aria, v., *lied*.
ark, v.
armée, v., *leger*.
armoede, v.
arrest, o.
arrondissement, o.
arrowroot, v., *meel*.
arsenaal, o., *tuighuis*.
artikel, o.
artisjok, v.
as, v.
asch, v.
aspersie, v.

- assignaat, m.
 aster, m., *bloem*.
 astrolabium, o
 atmosfeer, m., *dampkring*.
 attest, o., *getuigschrift*.
 aubade, v., *morgengroet*.
 automaat, m., *ledepop*.
 avegaar, m., *boor*.
 avond, m.
 axioma, o.
 azijn, m.
 azimuth, o.
 azuur, o., *hemelsblauw*.
 baai, v. voor *wollen stof*
     en *zeearm*.
 baaierd, beierd, m.
 baak, v.
 baal, v.
 baan, v.
 baar, v. voor *golf, lijkbaar* en *staaf*.
 baard, m.
 baars, m.
 baat, v.
 bad, o.
 bagage, o.
 bagatel, v., *beuzeling*.
 bagger, v.
 bak, m.
 baken, o.
 bal, m. voor *bol*; o. voor *danspartij*.
 balans, v.
 balein, v., voor *het bewerkte uit de stof*; o. voor *de stof*.
 balg, m.
 balie, v.
 balk, m.
 ballade, v.
 ballast, m.
 ballet, o., *dansvoorstelling*.
 ballon, m., *luchtbol* en *lampenbol*.
 ballotage, v., *stemming*.
 ban, m.
 band, m. voor *het bewerkte uit de stof*; o. voor *de stof*.
 bandelier, m.
 banier, v.
 bank, v.
 banket, o.
 bannissement, o., *uitbanning*.
 barak, v.
 barbarismus, o.
 barbeel, m., *visch*.
 bardezaan, m., *hellebaard*.
 bark, v.
 barkas, v.
 barricade, v., *straatversperring*.
 barrière, v., *afsluiting*.
 barst, berst, m.
 bas, m., *speeltuig*.
 basis, v., *grondslag*.
 bas-reliëf, o.
 bassin, o., *dok*.
 bast, m.
 basta, v., *klaveren aas*.
 bastille, bastielje, v.
 bastion, o., *bolwerk*.
 bastonnade, v., *stokslagen*.
 bataljon, bataillon, o.
 batavismus, o.
 baviaan, m.
 bazar, m., *markt*.
 bazuin, v.
 bed, o.
 bede, v.
 bedrog, o.
 beek, v.
 beeld, o.
 beeltenis, v.
 beemd, m.
 been, o.
 beest, o.
 beet, m., meerv. beten; *een hap*.
 beet, v., meerv. beeten; *zekere wortel*.
 bef, v.
 beï, bezie, bes, v.
 beierd, baierd, m.
 beitel, m.
 bek, m.
 beker, m.
 bekken, o.
 bekkeneel, o.
 bel, v.
 belgicismus, o.
 belt, v.
 belvédère, o., *schoonzicht*.
 bende, v.
 benefice, o.
 bengel, m.
 berg, m. voor *hoogte*; o. voor *hoofdzeer*.
 bergamot, v.
 berk, m.
 berkenmeijer, m.
 berline, v., *wagen*.
 berm, v.
 berrie, burrie, v.
 berst, barst, m.
 bes, bezie, beï, v.
 beschuit, v.
 besogne, v., *bezigheid*.
 betel, v., *plant*.
 beugel, m.

- beuk, m.
 beukelaar, m.
 beuling, m.
 beun, m., *zolder*.
 beurs, v.
 beurt, v.
 bever, m. als *dier*; o.
     als *stof*.
 bezaan, v.
 bibliotheek, v., *boekery*.
 biecht, v.
 bier, o.
 biest, v., *melk*.
 biet, beet, v., *wortel*.
 bijbel, m.
 bijl, v.
 bijt, v.
 bijtebaauw, m.
 bijvoet, m., *gewas*.
 bikkal, m.
 bil, v.
 biljart, v. voor *de tafel*;
     o. voor *het spel*.
 bilioen, o.
 bint, gebinte, o.
 bink, m.
 bit, gebit, o.
 bivouac, bivac (*bij-*
     wacht), o.
 blaam, v.
 blaar, v.
 blaas, v.
 blad, o.
 blank, m., *munt*.
 blazoen, o.
 bleek, v.
 bleekert, m., *wijn*.
 blei, blick, v., *visch*.
 blein, v., *blaar*.
 bles, m., voor *paard*;
     v. voor *de witte plek*.
 blessuur, v., *wonde*.
 blijde, v., *krijgstug*.
 blijk, o.
 blik, m. voor *oogop-*
     slag; o. voor *erts*.
 blind, o., *luik*.
 bloed, o.
 bloei, m.
 bloem, v.
 blok, o.
 blokkade, v.
 blonde, v., *zijden kant*.
 blos, m.
 bluts, v.
 boa, v.
 bobbel, m.
 bochel, m.
 bocht, v.
 bod, o.
 boedel, boel, m.
 boef, m.
 boeg, m.
 boei, v.
 boeier, m.
 boek, o.
 boekweit, v.
 boert, v.
 boete, v.
 boezel, m. voor *een*
     stuk der stof; o. voor
     de stof.
 boezelaar, m.
 bok, m.
 bokaal, v., *beker*.
 bokking, m.
 bokse, v., *broek*.
 bol, m.
 bolder, v.
 bolk, v., *visch*.
 bolster, m.
 bom, v.
 bombast, m.
 bombazijn, o.
 bon, m., voor *verstrekk-*
     kingen.
 bonbon, o., *suikergoed*.
 bond, o.
 bondel, bundel, m.
 bonk, v.
 bons, v.
 bont, o.
 boog, m.
 boom, m.
 boon, v.
 boor, v.
 boord, m. voor *rand*;
     o. van *een schip*.
 boorts, v., *ziekte*.
 boot, v. voor *boot* en
     toisiel.
 bord, o.
 bordeel, o.
 bordes, o., *stoep*.
 borg, m.
 borrel, m.
 borst, v.
 borstel, m.
 bos, bundel, m.
 bosch, o.
 boston, o., *spel*.
 bot, v.
 boter, v.
 boterham, v.
 bots, v.
 bottel, v., *flesch*.
 bouillon, m.
 boulevard, m.
 bouquet, o., voor *rui-*
     ker en *geur*.
 bordeaux, m., *wijn*.
 bourgogne, m., *wijn*.
 bout, m.
 bouw, m.
 bouwen, m., *vrouwenrok*.
 braak, v.

- braam, v.
 bracelet, v., *armband*.
 brak, m., *hond*.
 brand, m.
 bras, m.
 breidel, m.
 brein, o.
 brem, v., *ziltig vocht*.
 bres, v.
 breuk, v.
 breve, v., *pauselijk schrijven*.
 brevet, o., *aanstelling*.
 brevier, o., *gebedenboek*.
 brief, m.
 briezel, v., *kruimel*.
 brij, m.
 brigade, v.
 brik, v.
 bril, m.
 broche, v., *borstklis*.
 brochure, v., *geschrift*.
 broek, v. voor *kledingstuk*; o. voor *grond*.
 brok, m.
 bron, v.
 bronst, v.
 brood, o.
 broos, v., *tooneellaars*.
 brug, v.
 brui, m.
 bruiloft, v.
 bruin, m. voor *paard*.
 budget, o., *siaatsbegroo-ting*.
 buffel, m.
 buffet, o.
 bui, v.
 buidel, m.
 buik, m.
 buil, v. voor *zwellling*; m. voor *meelbuil*.
 buis, v. voor *koker en vaartuig*; o. voor *kledingstuk*.
 buit, m.
 bul, v., *verzegelde brief*.
 bullebak, m.
 bulletin, o., *bericht*.
 bulster, v., *bell*.
 bult, m.
 bun, v., *vischkaar*.
 bunder, o.
 bunsing, bonsing, m.
 bureau, o. voor *schrijftafel en kantoor*.
 burg, m.
 bus, bos, v.
 buste, v., *borstbeeld*.
 buur, m.
 buurt, v.
 cabaal, kabaal, v. en o.
 cabriolet, v.
 cacao, v.
 cachelot, m.
 cachet, o.
 cadaver, o., *lijk*.
 cadeau, o., *geschenk*.
 cahier, o., *schrijfboek*.
 canaille, kanalje, v. voor *persoon*; o. voor *menigte*.
 canapé, v.
 candelaber, m., *arm-blaker*.
 canon, m., *regel*.
 cantate, v.
 cantine, v.
 capitool, o.
 carambole, v.
 carga, v., *lading*.
 caricatuur, v. en o.
 carillon, o., *klokkenspel*.
 carnival, m.
 carré, o.
 caroussel, o.
 cartel, o.
 carton, o.
 casco, o., bij *kaartspel*.
 casino, o.
 cassa, v.
 catacombe, v., *grafgewelf*.
 catafalk, m., *lijktoestel*.
 catalogus, m.
 cataract, m. voor *wa-terval en staar*.
 catastrooph, v.
 cedel, v.
 ceder, m.
 cedille, v.
 ceintuur, v., *gordel*.
 cel, v.
 cement, ciment, o.
 censuur, v.
 cent, m.
 centenaar, m.
 centrum, o.
 certificaat, o.
 ceruis, o., *loodwit*.
 cichorei, v.
 cider, m.
 cijfer, o.
 cijns, m.
 circus, m., *renbaan*.
 cirkel, m.
 citadel, v.
 cither, v.
 citroen, m.
 clauseule, v.
 cloak, m., *mantel*.
 cochenille, konzenielje, v.
 club, klub, v.
 code, m.
 codicil, o.
 codille, v., bij *kaartspel*.

- coëfficiënt, m.
 cognac, m., *brandewijn*.
 cognossement, o.
 collation, v., *koud maal*.
 collecte, v., *inzameling*.
 collis, o., *pak*.
 colonnade, v., *zuilenrij*.
 coloriet, o.
 comma, komma, o. en v.
 commandement, o.
 commando, o.
 commissariaat, o.
 compendium, o., *kort begrip*.
 complement, o., *aanvulling*.
 compliment, o., *plichtpleging*.
 compromis, o.
 concept, o., *ontwerp*.
 concert, o.
 concilie, o.
 conclave, o.
 concours, o., *wedstrijd*.
 conflict, o., *botsing*.
 congres, o.
 consent, o., *toestemming*.
 conserf, konserf, o.
 consigne, o.
 console, v.
 contingent, o.
 contrabande, v., *sluikwaar*.
 contract, o.
 contrast, o.
 contrôle, v.
 copie, v.
 corridor, m., *galerij*.
 cosmorama, o.
 costuum, o., *kleding*.
 coulisse, v., *scherm*.
 couplet, o.
 coupé, v., bij *rijtuig*.
 coupon, v.
 courant, krant, v.
 courtage, v., *korting*.
 courtine, v.
 couvert, o.
 crediet, krediet, o.
 credit, o.
 crisis, krisis, v.
 cubus, m.
 cultuur, v.
 cursus, m. voor *leertijd* en *leerboek*.
 cylinder, m.
 cymbaal, v.
 cypres, m.
 chais, sjees, v.
 chlotte, v., *plant*.
 champagne, m., *wijn*.
 chaos, m., *baaierd*.
 charade, v., *raadsel*.
 charivari, o., *ketelmuziek*.
 charter, o.
 chassiniet, o., *scherm*.
 chenille, v., *boordsel*.
 chicane, v.
 chiffonnière, v.
 chijl, v.
 chimère, v.
 chocolade, v.
 cholera, v.
 chroniek, kronijk, v.
 daad, v.
 daalder, m.
 dadel, v., *vrucht*.
 dag, m.
 dageraad, m.
 daguerreotype, v.
 dak, o.
 dal, o.
 dam, m.
 damast, o.
 damp, m.
 dank, m.
 dans, m.
 das, m. van *een dier*; v. voor *halsdekking*.
 datum, m., *dagteekening*.
 dauw, m.
 debat, o.
 debet, o.
 debiet, o.
 debuut, o.
 decade, v., *tien dagen*.
 december, m.
 decreet, o.
 deeg, o.
 deel, o. voor *gedeelte*; v. voor *gezaagdeplank*.
 defect, o., *gebrek*.
 deficit, o., *te kort*.
 degen, m.
 déjeuner, o., *ontbijt*.
 dek, o.
 deken, v.
 den, m.
 departement, o.
 dépêche, v.
 depôt, o.
 derrie, m.
 dessert, o., *nagerecht*.
 despotismus, o.
 detachment, o.
 deugd, v.
 deuk, v.
 deun, m.
 deur, v.
 deuvik, m., *ton-tap*.
 devies, o., *zinspreuk*.
 diadeem, m.
 diagonaal, v.
 dialect, o., *tongval*.

- dialoog, v., *samen-
sprak.*
 dicht, o.
 diëet, v. en o.
 diefstal, m.
 dier, o.
 diergaarde, v.
 differentiaal, v.
 diggel, v.
 dijk, m.
 dilemma, o., *dubbel-
sluitrede.*
 diligence, v.
 diner, o., *middagmaal.*
 ding, o.
 diocese, v., *kerkgebied.*
 diorama, o.
 diploma, o.
 discipline, v., *tucht.*
 disconto, o.
 discours, o., *gesprek.*
 disch, m.
 dispunt, o., *woorden-
strijd.*
 dissel, m.
 distel, v.
 district, o.
 divertissement, o.
 dividend, o.
 dobbel, m.
 document, o.
 doek, o. voor *de stof*;
   m. van *een stuk der
  stof.*
 doel, o.
 dof, m., *riemslag.*
 doft, v., *roeibank.*
 dog, m.
 dogma, o., *leerstuk.*
 dojer, dovier m.
 dok, o.
 dol, m., *roeipin.*
 dolk, m.
 dolphijn, dolfijn, m.
 dom, m.
 domein, o.
 domicilie, o.
 domino, m., *masker-
mantel.*
 don (gratuit), o.
 donder, m.
 dons, o.
 dood, m. en v.
 dooi, m.
 doop, m.
 doorn, doren, m.
 doos, v.
 dop, m.
 dorp, o.
 dorpel, m.
 dorst, m.
 dos, m.
 dosis, v.
 dot, v.
 douane, v.
 douceur, v., *gift.*
 douw, m.
 dozijn, o.
 draad, m.
 draai, m.
 draak, m.
 drachma, o.
 draf, m.
 dragon, v., *kruid.*
 drama, o.
 drang, m.
 drank, m.
 dras, v., *natte aarde.*
 dreef, v.
 dreg, v.
 drek, m.
 drempel, m.
 dreun, m.
 dreutel, m.
 drevel, m.
 drift, v.
 dril, m.
 droes, m.
 drom, m.
 drommedaris, m.
 drommel, m.
 dronk, m.
 droom, m.
 drop, o. voor *afkooksel
  van zoethout*; m. voor
   droppel.
 droppel, druppel, m.
 druif, v.
 druk, m.
 dualisme, o.
 dubloen, m., *munten.*
 ducaat, dukaat, m.
 ducaton, dukaton, m.
 duedalf, m.
 duël, o.
 duët, o.
 duffel, o.
 duif, v.
 duig, v.
 duim, m.
 duimeling, m.
 duin, o.
 duist, v., *stuifmeel.*
 duit, m.
 duivel, m.
 dunk, m.
 duo, o., *bij zang.*
 duodecimo, o.
 duplicaat, o.
 dupliek, o.
 dut, m.
 duur, m.
 duw, m.
 dwaal, v., *handdoek.*
 dwang, m.
 dweil, v.

- dynamica, v.
 écarté, o., *kaartspel*,
 eclips, eklips, v., *ver-*
duistering.
 echo, v.
 echt, m.
 edict, o.
 edik, m.
 eed, m.
 eek, m.
 eekhoorn, m.
 eel, ale, m., *bier*.
 eelt, o.
 eend, v.
 eenhoorn, m.
 eer, v.
 eerbied, m.
 eest, m.
 eeuw, v.
 egel, m.
 egelantier, m., *bloem*.
 egoïsmus, o., *eigenbaat*.
 ei, o.
 eik, m.
 eikel, m.
 einde, o.
 eisch, m.
 ekster, m.
 el, v.
 eland, m.
 eldorado, o., *goudland*.
 element, o.
 elft, m.
 elger, m.
 élite, v., *keur*.
 elixir, elixer, o.
 ellende, v.
 ellips, v.
 els, m. voor *boom*; v.
 voor *werktuig*.
 email, o., *smeltglas*.
 embargo, o., *scheepsbeslag*.
 emblema, o., *zinnebeeld*.
 emmer, m.
 emolument, o.
 endossement, o.
 engagement, o.
 engels, o., *gewicht*.
 enkel, m.
 enquête, v., *staats-on-*
derzoek.
 ent, v.
 entrée, v., *toegang*.
 entrepôt, o.
 enveloppe, v., *omslag*.
 epacte, epakte, v.
 épaulet, v.
 epigram, o., *punt dicht*.
 episode, v., *invlechtsel*.
 eppe, v., *kruid*.
 équipement, o., *uitrusting*.
 erf, o.
 ernst, m.
 erratum (*errata*), o., *feil*.
 erts, m.
 erwt, v.
 escorte, v., *geleide*.
 escouade, v.
 esch, m.
 eskader, o., *smaldeel*.
 eskadron, o.
 esp, m.
 esplanade, v.
 estaminet, o.
 estrik, m.
 établissement, o.
 étiquette, v.
 etter, m.
 étui, m. en o., *koker*.
 eunjer, m., *spook*.
 euvel, o.
 evangelie, o.
 evenaar, m.
 examen, o.
 excerpt, o., *uittreksel*.
 excuus, o., *verontschul-*
diging.
 exegese, v., *uitlegging*.
 exempel, o., *voorbeeld*.
 exemplaar, o.
 exploit, o.
 exponent, m.
 expresse, m.
 extemporé, o.
 extract, o., *uittreksel*.
 faam, v.
 fabel, v.
 fabricaat, o.
 fabriek, v.
 façade, v., *voorgevel*.
 factor, m.
 factuur, v.
 faillissement, o.
 fakkel, v.
 falbala, v.
 falie, v.
 famielje, familie, v.
 fanatisme, o., *dweeppzucht*.
 faro, o., *spel en drank*.
 fatsoen, o.
 fazant, faisant, m.
 februari, m.
 feest, v. en o.
 feil, v.
 feit, o.
 feitelijk, v.
 felp, o., *fluweel*.
 feniks, phoenix, m.
 festijn, o., *feestmaal*.
 festoen, v.
 feuilleton, o.
 fiat, o.
 fideïcommis, o.
 fidibus, o.
 figuur, v.
 fijt, vijt, v.

- filtrum, o., *doorzigt*.
 finale, v.
 fiool, v., *flesch*.
 firma, v.
 fistel, v.
 flacon, m., *flesch*.
 flageolet, v.
 flambouw, v.
 flanel, o.
 flank, v.
 flap, v.
 fleers, m., *slag*.
 flep, v.
 flerecijn, o., *jicht*.
 flesch, v.
 fleuret, v., *schermdegen*.
 flits, m., *pijl*.
 floers, o.
 floret, o.
 florijn, m., *gulden*.
 flottielje, v.
 flouw, v., *snippennet*.
 fluim, v.
 fluit, v.
 fluweel, o.
 foederalismus (e), o.
 foelie, v.
 fok, v.
 foliant, m.
 folio, v. en o.
 fundament, fundament, o.
 fonds, o.
 fontein, v.
 fooi, v.
 forel, v., *visch*.
 formaat, o.
 formule, v.
 formulier, o.
 fornuis, o.
 fort, o.
 forte-piano, o. en v.
 fortuin, v.
 foudraal, o., *overtrek*.
 fourage, v., *voér*.
 fourgon, m., *rijtuig*.
 fournissement, o., *levering*.
 fout, v.
 fragment, o.
 frak, m.
 framboos, v.
 française, v., *dans*.
 franje, v.
 frank, m., *munt*.
 fransijn, o.
 frats, v.
 fregat, o.
 fresco, o.
 fret, o.
 fries, o. in *bouwkunde*.
 frons, fronsel, v.
 front, o.
 frontispice, v.
 fruit, v. en o.
 fuik, v.
 fulp, felp, o.
 fust, o.
 gaal, v., *kale streep in eenige stof*.
 gaard, m.
 gaas, o.
 gabel, v., *tolhek*.
 gading, v.
 gaffel, v.
 gage, v., *loon*.
 gageel, m., *heester*.
 gal, v.
 gala, o., *staatsie*.
 galeas, v.
 galei, v.
 galg, v.
 galjoen, o.
 galjoot, o.
 gallicismus, o.
 galon, o.
 galop, m.
 galvanismus, o.
 gang, v.
 gans, v.
 gaps, v., *hand vol*.
 garancine, v.
 garde, v.
 garderobe, v., *kleérkas*.
 gareel, o.
 garen, o.
 garf, v.
 garnaal, v.
 garnituur, o.
 garnizoen, o.
 garst, gerst, v.
 gas, v. voor *straat*,
 o. voor *vloeistof*.
 gasconade, v., *snoeverij*.
 gat, o.
 gavotte, v., *dans*.
 gazelle, v., *dier*.
 gedrocht, o.
 geep, v., *visch*.
 geer, v., *strook*.
 geesel, m.
 geest, m. van *mensch*;
 o. voor *zandig land*.
 geeuw, m.
 gehalte, o.
 geheim, o.
 geheng, o.
 gelaat, o.
 gelag, o., *schuld*.
 geld, o.
 gelei, o., *gestold nat*.
 gemak, o.
 gember, v.
 gemet, o., *maat*.
 gemoed, o.
 genever, jenever, m.

- genie, o. voor *geest*; v. voor *legerwapen*.
 genot, o.
 gepeupel, o.
 germanismus, o.
 gerst, garst, v.
 gerucht, o.
 gerw, v., *kruid*.
 gesp, m.
 gest, gist, v.
 geste, v., *gebaar*.
 geul, v.
 geur, m.
 geus, v., *vlag*.
 gevaarte, o.
 gevel, m.
 gevest, o.
 gewaad, o.
 gewas, o.
 geweide, o., *ingewand*.
 geweld, o.
 gezag, o.
 gezicht, o.
 gezichteinder, m.
 gezin, o.
 giek, v.
 gier, m.
 gierst, v.
 gieteling, m.
 gift, gif, o., *venijn*.
 gift, v, *gaaf*.
 gijl, o. bij *brouwers*.
 gil, m.
 gild, o.
 gips, gyps, o.
 giraffe, v., *kameelpardel*.
 girandole, v., *armblaker*.
 gis, v.
 gisp, v.
 gist, zie *gest*.
 git, o.
 glans, m.
 glas, o.
 glazuur, o., *verglasel*.
 glimp, m.
 glinting, v.
 glip, m.
 globe, m.
 gloed, m.
 gloor, m.
 glos, v.
 glossarium, o, *woordenlijst*.
 gluip, v.
 golf, v.
 gom, v.
 gondel, v.
 gons, m.
 gooi, v.
 goot, v.
 gordel, m.
 gordijn, v. en o.
 gorgel, m.
 gors, v.
 gort, v.
 goteling, m.
 gouvernement, o.
 graad, m.
 graaf, v., *werktuig*.
 graat, v.
 grabbel, v.
 gracht, v.
 graecismus, o.
 graf, o.
 grammatica, v., *spraakleer*.
 gramme, o., *gewicht*.
 granaat, m. voor *boom*
 en *steen*; v. voor *vrucht*
 en *werptuig*; o. voor
de stof.
 grap, v.
 grauw, o. voor *gepeu-*
pel; m. voor *snaauw*.
 graveel, o.
 gravure, v.
 greep, m. voor *het be-*
werkende; v. voor het
bewerkte.
 grein, o.
 grendel, m.
 grens, v.
 greppel, greb, v.
 griend, v., *wilgenwaard*.
 griep, v., *ziekte*.
 griet, v., *visch*.
 griezels, v.
 griffel, v.
 griffie, v.
 griffoen, m., *vogel*.
 grift, v., *gracht*.
 grijn, m.
 grijns, v.
 grijp, m., *vogel*.
 gril, v.
 grim, v.
 grimas, v.
 grint, grind, o.
 groei, m.
 groep, v.
 groet, m.
 grog, m., *drank*.
 grol, v.
 grom, o., *ingewand van*
dieren.
 grond, m.
 grondel, m. *visch*.
 gros, o.
 groot, m., *mont*.
 grot, v.
 gruis, o.
 gruit, v., *droesem*.
 grut, v.
 gruwel, m.
 guano, m., *meststof*.

- guillotine, v., *valbijl.*
 guinje, v., *munt.*
 guirlande, v.
 guit, m.
 guitar, v., *speeltuig.*
 gul, v., *visch.*
 gulden, m.
 gulp, v.
 haag, v.
 haai, m.
 haak, m.
 haal, m. voor *trek*; o.
 voor *werktuig.*
 haam, o.
 haar, o.
 haard, m.
 haas, m.
 haast, v.
 haat, m.
 hachis, hachée, o., *ge-*
hakt vleesch.
 haft, o.
 hagedis, v.
 hagel, m.
 hak, v. voor *hiel* en
houweel; m. voor
houw.
 hakkenei, v., *telpaard.*
 hal, o. voor *hardigheid*
der aarde; v. voor
overdekte plaats.
 halleluja, o.
 hals, m.
 halster, m.
 ham, v.
 hamei, v.
 hand, v.
 handel, m.
 hang, m.
 hansop, m.
 hanse, v.
 hap, m.
- har, v.
 harem, m., *vrouwenver-*
blijf.
 haring, m.
 hark, v.
 harlequinade, v.
 harmattan, m., *stikwind.*
 harmonica, v., *speeltuig.*
 harnas, o.
 harp, v.
 harpoen, m.
 harpuis, o.
 hars, v.
 harst, m.
 hart, o.
 haspel, m.
 haven, v.
 haver, v.
 havik, m.
 hazelaar, m.
 hecht, heft, o.
 hedsjra, v., *vlugt van*
Mohammed.
 heep, v., *hakmes.*
 heester, m.
 heft, zie *hecht.*
 hei, v.
 heil, o.
 heir, o., *menigte, le-*
ger.
 hek, o.
 hekel, m.
 hel, v.
 helft, v.
 helicon, m.
 helioscoop, o.
 hellebaard, m.
 hellenismus, o.
 heller, m., *munt.*
 helmet, o.
 hemd, o.
 hemel, m.
- hemisfeer, v., *halfroond.*
 heng, v., *hengsel.*
 hengel, m.
 hengst, m. voor *paard*;
 v. voor *vaartuig.*
 hennep, hennip, m.
 heraldiek, v., *wapen-*
kunde.
 herbarium, o., *kruiden-*
boek.
 herberg, v.
 herfst, m.
 hermelijn, m., voor
dier; o. voor *bont.*
 hermitage, v., *kluis.*
 hersenen, v.
 hert, o.
 hespe, v., van *ham.*
 heugel, m.
 heul, m. voor *slaapbol*;
 o. voor *bijstand*; v.
 voor *bruggetje.*
 heup, v.
 heuvel, m.
 hevel, m.
 hiatus, m., *wonklank.*
 hiel, m.
 hieling, v., *achterste*
van de kiel.
 hiërogljph, v.
 hijzop, m.
 hik, m.
 hinder, m.
 hippocreen, v., *muzen-*
bron.
 hit, m.
 hobbel, m.
 hobo, v., bij *muziek.*
 hoed, m.
 hoef, m. van *een paard.*
 hoek, m.
 hoeker, m.

- hoen, o.
 hoep, m.
 hoepel, m.
 hoest, m.
 hof, m. voor *tuin*; o. voor
vorstelijk verblijf.
 hok, o.
 hol, o.
 holster, m.
 hom, v.
 hommelmel, v.
 hommerd, m.
 homp, v.
 hond, m.
 honger, m.
 honig, m.
 honigraat, v.
 honigzeem, o.
 honk, o.
 honorarium, o., *eerloon*.
 hoofd, o.
 hooi, o.
 hoon, m.
 hoop, m. voor *menigte*;
 v. voor *verwachting*.
 hoorn, horen, m. voor
inhoud en *instrument*;
 o. voor *stof*.
 hoos, v. voor *waterhoos*
 en *kous*.
 hop, v. voor *plant*; m.
 voor *vogel*.
 hopperd, m.
 hor, v.
 horizon, horizont, m.
 horloge, o., *uurwerk*.
 horoscoop, m.
 horrel, m.
 hort, m.
 horzel, v.
 hospitaal, o., *gasthuis*.
 hot, v.
- hôtél, o., *huis*.
 houw, m.
 houweel, o.
 hui, v.
 huid, v.
 huif, v.
 huig, v.
 huik, v.
 huis, o.
 hul, v., *muts*.
 hulk, v.
 hulp, v.
 hulst, m.
 humbug, m., *opvijseling*.
 humor, m. *luim*.
 hurk, v.
 hut, v.
 huur, v.
 huwelijk, o.
 hyacinth, m.
 hydra, v., *slang*.
 hydraulica, v., *waterlei-
 kunde*.
 hyéna, v., *dier*.
 hymne, m., *lofzang*.
 hypérbel, hyperbool, v.
 hypocras, v., *kruiden-
 wijn*.
 hypotenusus, v.
 hypotheek, v., *onderpand*.
 hypothese, v., *onderstel-
 ling*.
 ibis, m., *vogel*.
 ideaal, o.
 idée, o., *denkbeeld*.
 idioma, o., *taaleigen*.
 idylle, v.
 iep, ijp, m., *boom*.
 ijf, m., *boom*.
 ijk, m.
 ijl, v.
 ijs, o.
- ijzegrim, m.
 ijzel, m.
 ikker, m.
 ilias, v.
 impost, m.
 incident, o., *toeval*.
 incognito, o.
 index, m.
 indigo, m.
 ingrediënt, o., *bestand-
 deel*.
 inkt, m.
 insect, o.
 instinct, o., *natuurdrift*.
 instituut, o.
 instrument, o.
 integraal, v.
 interdicit, o., *verbodsbevel*.
 interim, o., *tusschentijd*.
 interregnum, o., *tus-
 schenregeering*.
 interval, o., *tusschentijd*.
 intrigue, o., *kuiperij*.
 inventaris, m.
 investituur, v., *bevesti-
 ging*.
 irias, v., *bloem*.
 islam, m.
 islamismus, o.
 jaar, o.
 jabot, m., *plooistroom*.
 jacht, v. voor *jagen*; o.
 voor *vaartuig*.
 jak, o.
 jakhals, m.
 jalappe, v., *wortel*.
 jambus, m., *voetmaat*.
 januari, m.
 japon, m.
 jas, m.
 jasmijn, v.
 javelijn, v., *werpschicht*.

- jenever, genever, m.
 jeremiade, v., *klaag-
 lied.*
 jeugd, v.
 jicht, v.
 jok, o. voor *juk* en *boert*;
 in de laatste beteeken-
 nis zonder lidwoord.
 jol, v.
 jonk, o.
 jool, m.
 joop, v., *appel.*
 jota, v.
 journaal, o.
 jouw, v.
 jubel, o.
 jucht, o.
 judaïsmus, o.
 judicatuur, v.
 jujube, v., *borstbezie.*
 juk, jok, o.
 juli, m.
 juni, m.
 junta, v, *raadsvergade-
 ring.*
 jurk, v.
 jury, v., *rechtbank van
 gezworenen.*
 jut, v., *oofl.*
 kaag, v.
 kaai, v.
 kaak, v.
 kaam, v.
 kaan, v.
 kaap, v.
 kaar, v. voor *vischkaar*;
 gemeenslachtig als
vriend.
 kaars, v.
 kaart, v.
 kaas, v.
 kaats, v.
- kabas, v.
 kabel, m.
 kabeljauw, m.
 kabinet, o.
 kabouter, m.
 kabuis, v.
 kachel, v.
 kadaster, o.
 kadraai, v., *vaartuig.*
 kaf, o.
 kajuit, v.
 kakkerlak, m.
 kakketoe, v. en m.
 kalamink, o.
 kalander, v.
 kalebas, v.
 kalender, m.
 kales, v.
 kalf, o.
 kaliber, caliber, o.
 kalk, m.
 kalkoen, m.
 kalmus, m.
 kalot, v.
 kam, m.
 kameel, m.
 kameleon, o.
 kamelot, o.
 kamer, v.
 kamfer, v.
 kamille, v.
 kamizool, o.
 kammeling, v., *korte uit-
 gekamde wol.*
 kamp, m.
 kampanje, v. van *een
 schip.*
 kamperfoelie, v.
 kampernoelie, v.
 kan, v.
 kanaal, o.
 kanalje, canaille, v.
- voor *persoon*; o. voor
menigte.
 kandeel, v.
 kandelaar, m.
 kandij, v.
 kaneel, o.
 kanefas, o.
 kanker, m.
 kano, v., *vaartuig.*
 kanon, o., *geschut.*
 kans, v.
 kansel, m.
 kant, m. voor *zijde*; v.
 voor *naaldewerk.*
 kanteel, o.
 kanton, o.
 kantoor, o.
 kap, v.
 kapel, v.
 kaper, m. voor *roofschip*
 en *zeeroover*; v. voor
hoofddecksel.
 kapitaal, o.
 kapiteel, o.
 kapittel, o.
 kapoen, o.
 kapot, v.
 kapper, v., *gewas.*
 kappoot, v., *mantel.*
 kaproen, v.
 kar, v.
 karaat, o.
 karabijn, v.
 karaat, v.
 karakter, o.
 karavaan, v.
 karbeel, m.
 kardeel, o.
 kardemom, v.
 kardoos, v.
 karkant, m., *halsnoer.*
 karkas, v.

- karmijn, o.
 karmozijn, o.
 karn, v.
 karos, v.
 karper, m.
 karpet, o.
 karpoes, v., *muts*.
 kars, kers, v.
 karsaai, o.
 kartel, m.
 kartets, v.
 karton, o.
 kartouw, v.
 karveel, o., *schip*.
 karwats, v.
 karwei, v., *werk*.
 karwij, v., *kruid*.
 kas, v.
 kassie, v., *boom*.
 kast, v.
 kastanje, v.
 kaste, v., *famieljestam*.
 kasteel, o.
 kastoor, m.; als *stof*
 liefst o.
 kastrol, v.
 kasuaris, m., *vogel*.
 kasuifel, v.
 kat, v. *in alle beteekenissen*.
 katern, v.
 katechismus, catechismus, m.
 kathedraal, v., *hoofdkerk*.
 katheter, m., *buis*.
 katoen, o.
 katrol, v.
 kauw, v.
 kauwoerde, v., *gewas*.
 kavalje, o.
 kavel, m.
- kazemat, v.
 kazerne, v.
 keel, v.
 keen, v., *kloof*.
 keep, v.
 keer, m.
 keet, v.
 keg, v., *wig*.
 kegel, m.
 kei, m.
 kelder, m.
 kelk, m.
 kemel, m., *kameel*.
 kennip, m.
 keper, v.
 kerf, v.
 kerk, v.
 kerker, m.
 kermis, v.
 kern, v. voor *pit* en *karn*.
 kers, v. voor *kars* en *kors*.
 kerspel, o.
 kervel, v.
 ketel, m.
 ketting, m. en v.
 keuken, v.
 keur, v.
 keurs, v.
 keutel, v.
 keuvel, v., *hoofddeksel*.
 kever, m.
 kevie, v., *kooi*.
 kieken, kuiken, o.
 kiel, m. voor *kleeding*;
 v. van *een schip*.
 kiem, v.
 kier, m.
 kies, v.
 kieuw, v.
 kievit, m.
 kiezel, keizel, o.
 kijf, v.
- kijk, m.
 kil, v.
 kim, v.
 kin, v.
 kina, v., *koortsbast*.
 kind, o.
 kink, v.
 kinnebak, v.
 kip, v. *in alle beteekenissen*.
 kist, v.
 kit, v., *kruik*.
 kits, v., *vaartuig*.
 klak, v.
 klamp, m.
 klank, m.
 klap, m.
 klappei, v.
 klaroen, v.
 klater, v.
 klauw, m.
 klaver, v.
 klavier, o.
 kleed, o.
 klei, v.
 kleinood, o.
 kleins, v.
 klem, v.
 klep, v.
 klepel, m.
 klets, v.
 kleur, v.
 kleuter, v.
 klibber, o., *gom*.
 klief, v., *kloof*.
 kliek, v.
 klier, v.
 klif, o.
 klijf, o., *klimop*.
 klik, m.
 klim, klimop, o.
 klimaat, o.

- kling, v.
 klink, m. voor *klap*; v. van *deur*.
 klinket, o.
 klip, v.
 klis, klit, v.
 klisteer, v.
 kloen, o, *kluwen*.
 kloet, m., *kalkklopper*, *scheepsboom*.
 klok, m. voor zeker *ge-luid*; v. voor *uurwerk* en *klokken*
 klomp, m.
 klont, v.
 klonter, m.
 kloot, m.
 klop, m. voor *slag*; v. voor *geestelijke dochter*.
 klos, m.
 klub, club, v.
 klucht, v.
 kluft, v.
 kluif, v.
 kluis, v.
 kluister, v.
 kluit, v.
 kluiver, m.
 klungel, v.
 kluppel, m.
 kluts, v.
 kluwen, o.
 knak, m.
 knap, v.
 knaster, m.
 knauw, m.
 kneep, v.
 knel, v.
 kneppeel, knuppel, m.
 kneu, v., *vlavink*.
 kneukel, m.
 kneuter, v., *kneu*.
 knevel, m.
 knie, v.
 knijf, o.
 knijp, v.
 knik, m.
 knip, m.
 knobbel, m.
 knoest, m.
 knoet, m.
 knok, m.
 knokkel, m.
 knol, m.
 knook, m.
 knoop, m.
 knop, m.
 knor, m.
 knorf, m.
 knot, v.
 knots, v.
 knuist, m.
 knuppel, m.
 kobalt, m.
 kochel, m.
 koek, m.
 koekoek, m.
 koepel, m.
 koer, m., *wachter*.
 koers, m.
 koet, v., *kleine eend*.
 koets, v.
 kof, v.
 koffer, m.
 koffie, v.
 kog, v.
 kohier, o.
 kokarde, v.
 kokinje, v.
 kol, v.
 kolder, m.
 kolf, v.
 koliek, o.
 kolk, v.
 kolokwint, m.
 kolom, v.
 kolos, m.
 kom, v.
 kombof, v.
 kombuis, v.
 komeet, v.
 komfoor, o.
 komijn, m.
 komkommer, m.
 komma, comma, v. en o.
 kommer, m.
 kompas, o.
 komplot, complot, o.
 konfijt, o.
 konijn, o.
 konkel, v.
 koog, v.
 kooi, v.
 kook, v.
 kool, v.
 koon, v.
 koop, m.
 koor, o.
 koord, v.
 koorts, v.
 koot, v.
 kop, m.
 kopal, v., *gom*.
 kopek, v., *munten*.
 kopij, zie *copie*.
 koppel, m. en o.
 koraal, m. voor *koor-jongen*; v. voor *het uit koraal vervaardigde*; o. voor *gewas*.
 koran, m.
 korbeel, m.
 korf, m.
 kornel, v., *fijne zemelen*.
 kornet, v., *muts*.

- kornoelje, v.
 korps, o.
 korrel, v.
 korset, o.
 kors, v.
 korst, v.
 kortage, courtage, v.
 kortegaard, v.
 kortelas, v.
 kortswijl, v.
 kossem, m., *kwab*.
 kost, m.
 kot, o.
 kotter, m.
 kous, v.
 kout, m.
 kouter, o.
 kouw, v.
 kozijn, o.
 kraag, m.
 kraai, v.
 kraak, m. voor *saker*
geluid; v. voor *vaar-*
tuig.
 kraal, v.
 kraam, v.
 kraan, v.
 krab, v.
 kracht, v.
 krak, m.
 krakeel, o.
 kram, v.
 kramp, v.
 krans, m.
 krant, courant, v.
 krap, v.
 kras, v.
 krater, m.
 krauw, v.
 krauwel, m.
 kreeft, m.
 kreek, v.
 kreet, m.
 kreits, m.
 krekkel, v.
 kreng, m.
 krent, korent, v.
 kreuk, v.
 krentzer, m., *munt*.
 krieg, v.
 kriel, o.
 krielwel, v.
 kriezel, v.
 krijg, m.
 krijsch, m.
 krijt, o. voor *kring* en
aardsoort.
 krimp, v.
 krimperd, m.
 kring, m.
 krinkel, m.
 krioel, o.
 krip, o.
 kris, v., *ponjaard*.
 krisis, crisis, v.
 kristal, o.
 kristallijn, o.
 kritiek, v.
 kroecht, v.
 kroeg, v.
 kroes, m.
 krok, v., *onkruid*.
 krokodil, m.
 krokus, m.
 kroniek, zie *chroniek*.
 kronkel, m.
 kroon, v.
 kroos, o., *eendegroen*.
 kroost, o.
 kroot, v.
 krop, m.
 krot, o.
 kruid, o., *plant*.
 kruik, v.
 kruiling, m., *appel*.
 kruim, v.
 kruimel, v.
 kruin, v.
 kruis, o.
 kruit, o., *pulver*.
 kruizemunt, v., *plant*.
 kruk, v.
 krul, v.
 kuch, v. voor *hoesten*;
 o. voor *droog kom-*
miesbrood.
 kuier, m.
 kuif, v.
 kuil, m.
 kuip, v.
 kuis, v., *knots*.
 kuit, v.
 kuras, o.
 kurk, o. voor *de stof*;
 v. voor *het daaruit*
gemaakte.
 kurkuma, m.
 kus, m.
 kussen, o.
 kust, v.
 kusting, v.
 kuun, v., *toekruid*.
 kuur, v.
 kwaal, v.
 kwak, m.
 kwakkel, m.
 kwalster, m.
 kwant, m.
 kwarteel, o.
 kwartel, m.
 kwartier, o.
 kwarts, o.
 kwast, m.
 kwee, v.
 kweek, v., *pingras*.
 kweern, v., *handmolen*.

- kwel, v.
 kwelder, v., *buitendijksch land*.
 kwets, v., *pruim*.
 kwetsuur, v.
 kwezel, v.
 kwijl, v.
 kwijn, m.
 kwispedoor, v. en o.
 kwispel, m.
 laan, v.
 laars, v.
 labaar, v., *linnen halsdoek*.
 labbei, v.
 labberdaan, zie *abberdaan*.
 labberlot, m.
 laboratorium, o.
 labyrinth, m.
 laconismus, o.
 lacune, v., *gaping*.
 lach, m.
 ladder, v.
 lagune, v., *strandmeer*.
 lak, m. voor *lastering*;
 o. als *zegelstof* en
 voor *poel*.
 laken, o.
 lakooi, v., *violier*.
 lam, o.
 lamfer, o.
 lamoen, o., *disselboom*.
 lamp, v.
 lampet, o.
 lampion, m.
 lamprei, v.
 lancet, o.
 land, o.
 landouw, v.
 lans, v.
 lansquenet, o., *kaartspel*.
 lantaarn, lantaren, v.
 lantierfant, m.
 lanterlu, o., *kaartspel*.
 lap, m.
 larie, v.
 lariks, m.
 lasch, v.
 last, m.
 lastage, v.
 laster, m.
 lat, v.
 latinismus, o.
 latoen, o., *metaal*.
 latse, v., *vóórbroek*.
 laurier, lauwer, m.
 lava, v.
 lavas, v., *plant*.
 lavement, o., *klisteer*.
 lavendel, v.
 lawiene, v., *sneeuwal*.
 laxans, o.
 lazareth, o.
 lazuur, m.
 lectuur, v.
 ledekant, v. en o.
 leder, leër, o.
 leed, o.
 leem, o.
 leen, o.
 leep, v.
 leer, v.
 leest, v.
 leeuwerik, m.
 leg, m., *het leggen*.
 legaat, o.
 legende, v.
 leger, o.
 legioen, o.
 lei, v.
 leis, v.
 lek, o.
 lel, v.
 lelie, v.
 lemma, o., *hulpstelling*.
 lemmer, o.
 lemmet, o.
 lende, v.
 leng, v.
 lens, v.
 lente, v.
 lep, m.
 lepel, m.
 lepelaar, m., *vogel*.
 les, v.
 lessenaar, m.
 leugen, zie *logen*.
 leur, v.
 leus, v.
 levant, v.
 lever, v.
 lever, o., *morgen-opwachting*.
 leviathan, m., *monster*.
 lexicon, o., *woordenboek*.
 lezenaar, m.
 lias, m. en v.
 libaard, m., *leeuw*.
 libel, luchtbel, o.
 lichter, m.
 lid, o.
 lied, o.
 liefde, v.
 lier, v.
 lies, v.
 ligue, v., *eedgespan*.
 lij, v., van *schip*.
 lijf, o.
 lijk, v. als *scheepswoord*; o. voor *dood lichaam*.
 lijn, v. en o.
 lijn, v.

- lijnwaad, o.
 lijst, v.
 lijster, v.
 likeur, liqueur, m.
 lil, o., *kalfsjeu*.
 limiet, v., *grens*.
 limoen, m.
 limonade, v.
 linde, v.
 lineaal, liniaal, o.
 linnen, o.
 lint, o.
 lip, v.
 lis, lus, v.
 lisch, o., *gewas*.
 list, v.
 liter, o., *kan*.
 liverei, v.
 livraison, o., *aflevering*.
 livret, o., *aanteekening-
boekje*.
 locomotief, v., *wagen*.
 loch, o., *gat*.
 lodder, m.
 loef, v.
 loer, m.
 lof, m.
 logarithmus, m.
 loge, v., *besloten ruimte*.
 logger, m.
 logica, v., *redekunde*.
 logies, o., *woonverblijf*.
 logogryph, o., *woord-
raadsel*.
 lok, v.
 lombard, lommert, m.
 lomp, v.
 long, v.
 lonk, m.
 lont, v.
 loods, m. voor *zeeman*;
 v. voor *planken hut*.
 loof, lof, o.
 loog, v.
 looi, v., *run*.
 look, m.
 loon, m. en o.
 loop, m. van *gaan*; o.
 voor *maat*.
 loos, v., *touw*.
 loot, v.
 loover, v.
 lor, v.
 lording, v., *touw*.
 lorgnet, o., *tuurglas*.
 los, m., *zeker dier*.
 lot, o.
 lotto, o., *spel*.
 loupe, v., *vergrootglaasje*.
 louw, v.
 lucht, v.
 luifel, v.
 luik, o.
 luim, v.
 luip, m., *loer*.
 luipaard, m.
 luis, v.
 luister, m.
 luit, v.
 lunet, v., *schans*.
 luns, lens, v.
 lurf, v.
 lus, lis, v.
 lust, m.
 lustre, m., *armtkroon*.
 luur, v.
 luxe, v., *weelde*.
 lycaeu(m) (é), o., *school*.
 lynx, m., *los*.
 maag, v. voor *lichaams-
deel*; m. en v. voor
bloedverwant.
 maak, v.
 maal, v. voor *koffersak*;
 o. voor *maaltijd*; v.
 en o. voor *keer*.
 maan, v.
 maand, v.
 maar, v.
 maart, m.
 maas, v.
 maat, m. voor *makker*; v.
 voor *hoegrootheid*.
 machiavellismus, o.
 machine, v, *werktuig*.
 macht, v.
 madeira, m., *wijn*.
 madelief, v.
 madrigal, o., *dicht*.
 magazijn, o.
 magistratuur, m., *overheid*.
 magistratuur, v.
 magneet, m.
 magnesia, v., *aardsoort*.
 magnetismus, o.
 mahonie, mahagoni, o.,
houtsoort.
 mail, v., *brievenmaal*.
 majesteit, v.
 majoraat, o.
 makreel, m.
 makrone, v., *gebak*.
 makuba m., *snuif*.
 mal, o.
 malaga, m., *wijn*.
 malder, o., *mud*.
 malie, v.
 malloot, v.
 malvezei, m.
 malwe, v.
 mammon, m.
 manchet, v., *handlub*.
 mand, v.
 mandaat, o.
 mandement, o., *bevel-
schrift*.

- manége, v., *rijschool*.
 mangel, v. voor *werk-
tuig*; o. voor *gebrek*.
 manier, v.
 manille, v., *bij kaartspel*.
 mankop, o.
 manna, o.
 mannequin, m., *ledeman*.
 manoeuvre, v., *handeling*.
 mantel, m.
 mantille, v., *vrouwen-
kledingstuk*.
 mantissa, v., *wijzer*.
 manuaal, o., *handboek*.
 manuscript, o., *hand-
schrift*.
 mappemonde, v., *we-
reldkaart*.
 marasquin, v., *liqueur*.
 marine, v., *zeemagt*.
 marionet, v., *pop*.
 marjolein, v., *kruid*.
 mark, o. voor *gewicht*;
 v. voor *landstreek*.
 markt, v.
 marling, m.
 marmel, m.
 marmelade, v.
 marmot, v.
 marot, v.
 mars, v., *zeil*.
 marsch, m.
 marsepein, o.
 marter, m. als *dier*; o.
 als *stof*.
 masker, o.
 massa, v.
 masteluin, o.
 mastiek, m.
 masurka, v., *dans*.
 mat, v. als *vloerdek-
king* en *munt*; o. als
*hoegrootheid lands en
bij 't schaakspel*.
 matador, m.
 materialismus, o
 mathesis, v., *wiskunde*.
 matras, v.
 matrijs, v., *bij letter-
gieters*.
 mausoléum, o., *praal-
graf*.
 maximum, o.
 mazelen, v.
 mechanica, v., *werk-
tuigleer*.
 mechanismus, o.
 medaille, medalje, v.
 médaillon, medaljon, o.
 mediaan, o.
 medicament, o., *genees-
middel*.
 medicijn, v.
 medoc, m., *wijn*.
 meekrap, v.
 meel, o.
 meer, o.
 meerle, v.
 mees, v.
 meet, v.
 meeuw, v.
 mei, m.
 melasse, v., *suikersiroop*.
 melde, v., *kruid*.
 melk, v.
 meloen, m.
 memoriaal, o.
 mengel, mingel, o.
 menie, v.
 mensch, m. en o.
 menuët, m., *dans*.
 mep, m.
 merg, o.
 mergel, m.
 meridiaan, m.
 merinos, o.
 merk, o.
 mes, o.
 messing, o., *geel koper*.
 mest, mist, m
 met, o., *gehakt vleesch*.
 metamorphose, v., *ge-
daanteverwisseling*.
 metaphora, v., *leen-
spreuk*.
 metempsychosis, v.,
zielsverhuizing.
 meteor, m., *luchtver-
heveling*.
 meter, m. als *el*; v. als
peet.
 methode, v.
 metier, o., *handwerk*.
 metropool, v., *moeder-
stad*.
 metrum, o., *maat*.
 metten, v.
 meubel, o.
 meug, v., *lust*.
 microscoop, o.
 middel, v. voor *lijf*;
 o. voor *wijze*.
 midden, o.
 miede, v., *gift*.
 mier, v.
 mierik, m.
 mijl, v.
 mijn, v.
 mijt, v. *in alle beteek-
nissen*.
 mijter, m.
 mik, v. voor *bloem van
meel* en *paal*; m. en
 o. voor *de daad van
nikken*.
 millioen, o.

- milt, v.
 mimiek, v., *gebarenleer*.
 minaret, v.
 minerval, o., *leergeld*.
 miniatuur, o.
 minimum, o.
 ministerie, o.
 minuut, v.
 mirakel, o.
 mise, v., *inzet*.
 misère, v., bij *kaartspel*.
 mispel, m.
 missive, v.
 mist, zie *mest*.
 mist, m., *nevel*.
 mitraille, o., *schroot*.
 mixtuur, v., *mengsel*.
 mnemoniek, v., *herinneringskunst*.
 modder, m.
 mode, v.
 model, o.
 modul, o., *maatstaf*.
 modulus, m., *maatstaf*.
 moed, m.
 moer, v. voor *droesem*
 en *schroef*; o. voor
moerassig land.
 moeras, o.
 moes, o.
 moete, v., *gelegenheid*.
 mof, v., *bonswerk*.
 moffel, m.
 moker, m.
 mekkel, m. en o.
 mol, m. voor *dier*;
 o. voor *bier*.
 molde, v., *fijne aarde*.
 molen, m.
 molos, m., *jachthond*.
 mom, v. voor *bier* en
masker.
 moment, o.
 mond, m.
 moniteur, m., *dagblad*.
 monoloog, v., *alleen-
 spraak*.
 monster, o., voor *staal*
 en *gedrocht*.
 montant, o., *bedrag*.
 montuur, v., *uitmonste-
 ring*.
 monument, o.
 moolik, m., *schrikbeeld*.
 moor, m., voor *stof* en
eigen naam.
 moord, m.
 moot, v.
 mop, m. voor *soort van*
dog; v. voor *steen* en
koek.
 moraal, v., *zedeleer*.
 morel, v.
 morgen, m. voor *dag*;
 o. voor *landmaat*.
 morille, morielje, v.
 morphine, v., *opiumzuur*.
 mors, v., *vuil vrouw-
 mensch*.
 mortel, m.
 mortier, m.
 morzel, m.
 mos, o., *plant*.
 mosch, zie *musch*.
 moskee, v.
 moskiet, muskiet, m.,
insect.
 mossel, v.
 most, m.
 mostaard, mosterd, m.
 mot, v. voor *worm*, *oude*
zeug en *fijnen regen*;
 o. voor *turfmolm*.
 motief, o.
 motto, o.
 moude, molde, v., *fijne*
aarde.
 mousseline, v., *stof*.
 mousson, moesson, m.
 moustache, v., *knevel*.
 mout, o.
 mouw, v.
 mud, v. en o.
 mug, v.
 muil, m. voor *dier* en
bek; v. voor *schoeisel*.
 muis, v.
 muite, v., *vogelkooi*.
 mul, v., *molm*.
 munt, v. voor *geslagen*
geld en *kruid*.
 murf, v., *mond*.
 musch, mosch, v.
 muséum, o.
 musk, muskus, v.
 muskaat, v.
 muskadel, v.
 muskeljaat, o.
 musket, o.
 muts, v.
 mutsaard, m.
 muur, m. voor *wand*;
 v. voor *kruid*.
 muziek, v.
 myriade, v.
 mystiek, v.
 mythe, v.
 naad, m.
 naald, v.
 naam, m.
 naaste, m.
 nacht, m.
 nachtegaal, m.
 nadir, o., *voetpunt*.
 nagel, m.
 nap, m.

- naphtha, v., *bergolie*.
 narcis, v.
 nardus, m., *gras*.
 narwal, m., *walvisch*.
 nater, v., *slang*.
 naturel, v., *pruik*.
 natuur, v.
 nautiek, v., *scheepvaart-kunst*.
 navel, m.
 nectar, m.
 neep, v.
 neer, v., *draaistroom*.
 neet, v.
 negenoog, v.
 negge, v., *paardje*.
 négligé, o., *ongekleed*.
 nek, m.
 nel, v., bij *jasspel*.
 nepent, o., *kruid*.
 nepotismus, o.
 neppe, v., *kattskruid*.
 nerf, v.
 nering, v.
 nest, o.
 nestel, m.
 net, o.
 netel, v.
 neus, m.
 neut, noot, v.
 nevel, m.
 nier, v.
 niet, o. *in het algemeen*;
     v. bij *loterij*.
 nijd, m.
 nik, m., *hik*.
 nikkel, o. voor *metaal*;
     v. voor *onkruid*.
 nikker, m. voor *geest*;
     v. voor *onkruid*.
 nis, v.
 nobel, m., *munt*.
 noen, m.
 noest, m.
 nok, m. voor *swik*; v.
     voor *het opperste*.
 nomenclatuur, v., *naam-regeling*.
 nommer, nummer, o.
 nonactiviteit, v.
 nonsens, v.
 nonvaleur, m., *oninbare post*.
 nood, m.
 nooddruft, v.
 noorden, o.
 noot, v.
 nop, v.
 nota, v.
 notulen, v.
 novelle, v., *verdicht verhaal*.
 november, m.
 noviciaat, o., *proeftijd*.
 nuance, v., *schakeering*.
 nuk, v.
 nul, v.
 numero, o.
 nurk, m., *knorrig mensch*.
 nut, o.
 nuun, v., *ledige schelp*.
 oase, v., *vruchtbare plek*.
 obelisk, m., *zuil*.
 object, o., *voorwerp*.
 oblie, v.
 obligaat, o., bij *muziek*.
 obool, m., *munt*.
 observatorium, o., *sterrewaacht*.
 obstakel, o., *hinderpaal*.
 oceaen, m.
 octaaf, o., bij *muziek*.
 octavo, o., *formaat*.
 october, m.
 octrooi, o.
 ochtend, uchtend, m.
 odéon, o.
 oester, v.
 oever, m.
 offer, o.
 offerhande, offerande, v.
 offerte, v., *aanbieding*.
 oir, o., *erfgenaam*.
 oker, m., *verfstof*.
 oksel, m.
 oleander, m., *rosenlau-rier*.
 olifant, m.
 olie, v.
 olijf, m. voor *boom*; v.
     voor *vrucht*.
 olla potrida, v., *poespas*.
 olm, m.
 olymp, m.
 ombre, m. bij
     kaartspel.
 omelet, v., *struif*.
 omnibus, m., *rijtuig*.
 ons, o., *gewicht*.
 ontbijt, o.
 ontzet, o.
 ooft, o.
 oog, o.
 oogelijn, o.
 oogst, m.
 ooi, v.
 oor, o.
 oorber, o., *voordeel*.
 oord, o.
 oordeel, o.
 oorlam, m.
 oorlof, o.
 oorlog, m.
 oosten, o.
 opera, v., *zangspel*.
 ophef, m.

- opiaat, o., *slaapmiddel*.
 opium, o., *heulsap*.
 opodeldok, o., *jichtzalf*.
 opper, m.
 oproer, o. en m.
 opstel, o.
 optica, v., *gezichtskunde*.
 optimismus, o.
 opzet, o.
 orakel, o.
 orang-oetang, m., *boschmensch*.
 oratorium, o., *kerkgezang*.
 orchest, orkest, o.
 ordaal, o., *godsgericht*.
 orde, v.
 order, m., *bevel*.
 ordinaris, m., *spijshuis*.
 orgaan, o.
 organismus, o.
 orgeade, v., *drank*.
 orgel, o.
 orillon, o., *oor*.
 orkaan, m.
 ornament, o., *sieraad*.
 orseille, v., *verfmos*.
 os, m.
 ostracismus, o., *schersgericht*.
 otter, m.
 ouverture, v., *bij muziek*.
 oven, m.
 overval, m. voor *onverhoedschen aanval*; o. voor *toeval*.
 oxyde, v., *zuurstofverbinding*.
 paai, m., *oud man*.
 paal, m.
 paander, v., *teenen korf*.
 paar, o.
 paard, o.
 paarlemoer, o.
 pacht, v.
 pad, v. voor *dier*; o. voor *weg*.
 paganismus, o., *heidendom*.
 page, m.
 pagode, v.
 pak, o.
 pakkage, v.
 palankijn, m., *draagstoek*.
 palei, v.
 palet, v., *speeltuig*; o. van *schilders*.
 paletot, m., *jas*.
 paling, m.
 palissade, v.
 paljas, m., *stroozak*.
 palladium, o., *allerheiligste*.
 pallas, m., *sabel*.
 palliatief, o., *verzachtting*.
 palm, m. voor *gewas*; v. van *hand*.
 palster, m.
 pamflet, o., *schotschrift*.
 pampernoelje, v.
 pan, v.
 panache, v., *vederbos*.
 pand, o.
 paneel, o.
 panorama, o.
 pantalon, m., *broek*.
 panter, m.
 pantheon, o., *eeretempel*.
 pantoffel, v. en m.
 pantograaf, m., *teeken-aap*.
 pantomime, v., *gebarentspraak*.
 pantser, m.
 pap, v.
 papaver, v.
 papegaai, m.
 papier, o.
 papillot, papiljot, v.
 paraaf, v., *waarmerk*.
 parabel, parabool, v.
 parachute, v., *valschermscherm*.
 parade, v.
 paradigma, o., *voorbeeld*.
 paradijs, o.
 paragraaf, v.
 parallax, v., *verschilzicht*.
 parallel, v.
 paraphrase, v., *omschrijving*.
 parapluie, v. en m.
 parasol, v. en m.
 paratonnerre, m., *bliksemafleider*.
 pardel, m.
 pardon, o., *vergiftig*.
 parel, paarl, v.
 parfum, o., *reukwerk*.
 pari, o., *weddingschap*.
 park, perk, o.
 parket, parquet, o.
 parkiet, m., *vogel*.
 parlement, o.
 parnas, m.
 parool, o.
 part, v. voor *list*; o. voor *deel*.
 parterre, o.
 partituur, v., *bij muziek*.
 partuur, o.
 paruik, pruik, v.
 pas, m. voor *doortocht* en *tred*; o. voor *stond*.

- pascha, pasja, m. voor
grootwaardigheids-be-
kleederin Turkijë; o.,
Christen-feest.
 paskwil, o.
 paspoort, o.
 passaat, m.
 passage, v., *doorgang.*
 passement, o.
 passe-partout, m, *loo-*
per.
 pastei, v.
 pastel, o., *deeg.*
 pastille, pastielje, v.
 pastoraal, o., *leeraars-*
werk.
 patent, o.
 paternoster, o. en m.
 patois, o., *platte volks-*
taal.
 patrijs, m.
 patrimonium, o., *erfgoed.*
 patronaat, o., *bescherm-*
heerschap.
 patroon, m als *bescherm-*
heer; o. als schets.
 patrouille, v.
 pauk, v.
 pauperismus, o.
 pauw, m.
 paviljoen, paveljoen, o.
 pedaal, o
 pedestal, o., *voetstuk.*
 peel, v. als *haarband en*
moerassig land.
 peen, v., *wortel.*
 peer, v.
 pees, v.
 pegel, m.
 peil, o.
 pek, pik, o.
 pekkel, v.; voor *de zee, o.*
 pélerine, v., *kraag.*
 pelgrimage, v.
 pellikaan, m.
 peloton, o.
 pels, m.
 pen, v.
 penant, v., *dam.*
 pendant, o.
 pendule, v.
 penning, m.
 pens, m. voor *buik; v.*
 voor *ingewand.*
 penseel, o.
 pensioen, o.
 pensioonaat, o., *kost-*
school.
 peper, v.
 perceel, o.
 percent, procent, o.
 perdoen, o., *touw.*
 pergament, perka-
 ment, o.
 perikel, o., *gevaar.*
 periode, v.
 periphrase, v., *om-*
schrijving.
 peristyle, o., *zuilengang.*
 perk, o.
 pers, v.
 persico, m., *likeur.*
 persiflage, v., *uitjou-*
wing.
 personage, v.
 persoon, m. in *samen-*
stellingen; o. als
vrouwspersoon.
 perspectief, o.
 perzik, v.
 pessimismus, o.
 pest, v.
 pet, m.
 petard, m.
 peterselie, v.
 peukel, pukkel, v.
 peul, v. voor *vrucht*
 en *peluw.*
 piano-forte, o. en v.
 piaster, m.
 piauter, o.
 pictura, v., *schilderkunst.*
 piek, v.
 pier, v.
 pieterman, m., *visch.*
 piëtismus, o.
 pij, v.
 pijn, m.
 pijn, m. voor *boom; v.*
 voor *smart.*
 pijp, v. *in alle beteke-*
nissen.
 pik, m. voor *wrok; o.*
 voor *pek.*
 pikol, o., *gewicht.*
 pilaar, pijler, m.
 pilaster, m.
 pimpel, m., *vogel.*
 pimperl, v.
 pin, v.
 pinas, v., *schip.*
 pink, m. voor *klein-*
sten vinger; v. voor
vaartuig; gemeen-
slachtig als dier.
 pinkster, o. en v.
 pint, v.
 pioen, v., *roos.*
 pion, m.
 pippeling, v.
 pisang, m., *boom.*
 pistache, v.
 pistool, v.
 pit, v. voor *kern; o.*
 voor *merg.*
 pitoor, putoor, m., *vogel.*

- plaag, v.
 plaat, v.
 plaats, v.
 placaat, plakkaat, o.
 placet, o.
 plafond, o.
 plagiaat, o., *letterdieverij*.
 plak, v.
 plakkaat, placaat, o.
 plan, o.
 planchet, o.
 planeet, v.
 planetarium, o.
 plank, v.
 plant, v.
 plantage, v.
 plas, m.
 plastiek, v., *vormkunst*.
 plat, o.
 plataan, m., *boom*.
 plated, pleet, o.
 platteel, o.
 plavei, v.
 plebs, o., *mindere stand*.
 plecht, v.
 pleidooi, o.
 plein, o.
 pleister, v. als *heelmid-
del* en *gips*.
 pleit, v. voor *schuit*; o.
 voor *rechtsgeding*.
 plek, v.
 pleonasmus, o. en m.
 pleuris, v.
 plezier, plezier, o.
 plicht, m.
 plint, v.
 ploeg, m.
 plok, m.
 plomperd, m.
 plooi, v.
 plug, m. voor *lichtmis*;
 v. voor *stop*.
 pluim, v.
 pluimage, v.
 pluis, v.
 plunje, v.
 pluvier, v., *vogel*.
 pneumatiek, v.
 pochel, m.
 pochhans, m.
 podagra, o.
 poeder, poeier, o.
 poel, m.
 poelje, v., *hoen*.
 poes, v.
 poets, zie *pots*.
 poëzie, poëzij, v.
 pof, m.
 pok, v.
 polder, m.
 polei, v., *kruid*.
 polis, v., *waarborgacte*.
 polituur, politoer, v.,
polijstsel.
 polka, v., *dans*.
 pols, m. als *springstok*
 en *slagader*.
 poligoon, m., *veelhoek*.
 polyp, m.
 pomade, v., *haarzalf*.
 pomp, v.
 pompon, m., *kuif*.
 pond, o., *gewicht*.
 ponjaard, ponjerd, m.
 pons, punsch, v.
 pont, v., *vaartuig*.
 ponto, v., bij *kaart-
spel*.
 ponton, v.
 pook, m.
 pool, v., *aspunt*.
 poort, v.
 poos, v.
 poot, m. voor *voet*; v.
 voor *lootje*.
 pop, v.
 popel, m.
 populier, m.
 porei, porrei, v.
 porphy, o.
 porselein, v. voor
groente; o. voor *aar-
dewerk*.
 port, o. voor *vracht*;
 m. voor *wijn*.
 portaal, o.
 portée, v., *trekswijde*.
 portefeuille, v.
 porter, m., *bier*.
 portie, v., *aandeel*.
 portiek, v., *galerij*.
 portier, o. van *koets*.
 portofranco, v., *vrij-
haven*.
 portret, o.
 pos, post, v., *viack*.
 post, m. voor *deurstijl*,
ambt en *bode*.
 postelein, v., *groents*.
 postscriptum, o.
 postuur, o.
 pot, m.
 potage, v.
 potentiaat, m.
 pots, v.
 pourparler, o., *ge-
sprek*.
 praal, v.
 praam, m. voor *dwang*;
 v. voor *schuit*.
 praat, m.
 practijk, praktijk, v.
 pracht, v.
 prado, o., *lustdreef*.

- pram, v.
 prang, v.
 prauw, v., *rooversvaartuig*.
 prebende, v., *stift*.
 predicaat (ae), o.
 preek, v.
 prei, v.
 preludium (ae), o.
 premisse(ae), v., *gegeven*.
 prent, print, v.
 preparaat (ae), o.
 prerogatief, (ae), o., *voorrecht*.
 present, o., *geschenk*.
 preservatief (ae), o., *behoedmiddel*.
 presidium (ae), o., *voorzitterschap*.
 pret, v.
 pretext (ae), o., *voorwendsel*.
 priël, o.
 priegel, m.
 priem, m.
 prij, v., *dood aas*.
 prijs, m.
 prik, m.
 prikkel, m.
 principaal, o., *hoofdsom*.
 principe, o., *beginsel*.
 prisma, o., *kantzuil*.
 privaat, o.
 problema, o.
 procedure, v., *rechtspeling*.
 procent, percent, o.
 proces, o., *rechtsgeding*.
 product, o., *voortbrengsel*.
 profiel, profil, o.
 profijt, v.
 programma, o.
 project, o., *ontwerp*.
 prol, v.
 promesse, v., *belofte*.
 pronik, m., *getal*.
 pronk, m.
 pronkaard, m.
 prooi, v.
 propaganda, v.
 propoost, o.
 prospectus, m. en o.
 protest, o.
 protocol, o.
 prouwel, v., *gebak*.
 provenu, o.
 proviand, m.
 provoost, m.
 proza, o.
 pruik, paruik, v.
 pruim, v.
 prul, v.
 prut, v.
 psalter, o.
 pudding, m.
 puf, v.
 pui, v.
 puik, o.
 puin, o.
 puist, v.
 pukkel, v.
 pul, v.
 pulver, o.
 punt, v. als *spits*; m. als *stip*.
 purim, poerim, o., *feest*.
 purper, o.
 put, m.
 putoor, zie *pitoor*.
 pyramide, v.
 phaëton, m.
 phalanx, v.
 phase, v., *schijngestalte*.
 phlegma, o., *koelbloedigheid*.
 phoenix, feniks, m.
 phosphorus, m.
 phrase, v.
 physica, v., *natuurkunde*.
 kwadraat, o., *vierkant*.
 kwadrant, o.
 kwadratuur, v.
 kwadrille, kwadrilje, v., voor *spel* en *dans*.
 kwaliteit, v., *hoedanigheid*.
 quantiteit, v., *hoeveelheid*.
 quantum, o.
 quarantaine, v.
 quartet, o., bij *musiek*.
 quarto, o.
 quatern, katern, v.
 quatertemper, m.
 quincailerieën, v. mv., *snuisterijën*.
 quintaal, o., *gewicht*.
 quintessence, v., *kern*.
 quintet, o., bij *musiek*.
 quota, o.
 quotiënt, o.
 ra, v.
 raad, m.
 raam, m. voor *raming*; o. voor *venster*.
 raap, v.
 rabauw, m.
 rad, o.
 radijs, v.
 radius, m., *straal*.
 radix, v., *wortel*.
 rafel, v.
 rag, o.
 ragout, m., *gerecht*.
 rail, v., *radleider*.

- rak, o.
 raket, v. voor *kruid*;
     o. voor *kaatstuig*.
 ramp, v.
 rancune, v., *wrok*.
 rand, m.
 rang, m.
 rank, v.
 ranonkel, m.
 ransel, m.
 rantsoen, o.
 rapé, m., *snuif*.
 rapier, o.
 ras, o.
 rasp, v.
 rat, rot, v.
 ratatouille, ratjetoe, v.,
     hutsot.
 ratel, m.
 ratijn, o., *stof*.
 ration, o., *aandeel*.
 ravelijn, o.
 razijn, rozijn, v.
 reaal, m., *munt*.
 receptis, o., *blijk van*
     ontvangst.
 recept, o., *voorschrift*.
 reces, o., *wederkomst*.
 recitatief, v., bij *zang*.
 reclame, v., *terugvoor-*
     dering.
 rectoraat, o.
 reçn, o., *kwijtbrief*.
 recht, o.
 rede, v. voor *redelijk*
     vermogen en redevoe-
     ring.
 reden, v., voor *oorzaak*
     en *verhouding*.
 redoute, v.
 redres, o., *herstel*.
 reede, v., van *schepen*.
 reef, o.
 reek, v., *egge*.
 reeks, v.
 reet, v.
 referrein, refrain, o.
 reforme, v., *afdankeing*.
 refuus, o., *weigering*.
 regel, m.
 regen, m.
 regime, o., *leefregel*.
 regiment, regiment, o.
 register, o.
 regulator, m., *onrust*.
 rei, m., *koor*.
 reiger, m.
 rek, o.
 relaas, o., *verhaal*.
 reliëf, o.
 remedie, v. en o., *hulp-*
     middel.
 remise, v.
 remonte, v., *aanvulling*.
 ren, run, m.
 renaissance, v.
 rendez-vous, o.
 renet, v.
 renonce, v., *verzaking*.
 rente, v.
 renversaal, o.
 renvooi, o., *verwijzing*.
 repeal, o., *verwerping*.
 repel, m., *vlashamer*.
 repertoire, o.
 repetent, m., *herhaler*.
 repliek, v., *wederwoord*.
 republiek, v.
 request, rekwest, o.,
     verzoekschrift.
 rescontre, m.
 rescript, o.
 reseda, v., *plant*.
 reserve, v.
 respect, o., *achting*.
 respijt, o., *uitstel*.
 ressort, o.
 ressource, v., *hulpbron*.
 rest, v., *overschot*.
 resultaat, o., *uitkomst*.
 résumé, o., *samenvat-*
     ting.
 reticule, m., *breizak*.
 retort, v., *kolfglas*.
 retour, o., *terugkeer*.
 retraite, v., *aftocht*.
 reuk, m.
 réussite, v., *goede uit-*
     slag.
 reutel, m.
 reuzel, o. en m.
 revanche, v.
 reveille, v., *weksein*.
 revenu, o., *inkomen*.
 reverbère, v., *lantaren*.
 revolte, v., *oproer*.
 revue, v., *monsterring*.
 rhabarber, v.
 rhetorica, v., *redenaars-*
     kunst.
 rhinoceros, v., *neus-*
     hoorn.
 rhomboïde, v.
 rhombus, m., *ruit*.
 rhythmus, m.
 richel, v.
 rid, m.
 ridderspoor, v., *bloem*.
 riem, m. in alle beteekte-
     nissen.
 riet, o.
 rif, o.
 rigodon, m., *dans*.
 rij, v. voor *reeks* en *ge-*
     reedschap.
 rjff, v.

- rijk, o.
 rijm, m. voor *rijp*; o.
   in *dicht*.
 rijp, v. voor *rups*; m.
   voor *rijm*.
 rijs, o.
 rijst, v.
 ril, m., *rilling*.
 rimpel, m.
 rinde, v., *eikenbast*.
 ring, m.
 rinkel, m.
 riool, o.
 risico, m. en o.
 rist, v.
 rivier, v.
 rob, m.
 robe, m., *tabberd*.
 roebel, m., *mun*t.
 roef, v.
 roem, m.
 roep, m.
 roer, o.
 roerdomp, m.
 roerom, m., *gebak*.
 roes, m.
 roest, m.
 roet, o.
 roffel, v.
 roffiaan, m.
 rog, m. voor *visch*; v.
   voor *graansoort*,
   meest *rogge*.
 rok, m., *kleedingstuk*.
 rok, rokken, o.
 rol, v.
 roman, m.
 romp, m.
 ronde, v. als *krijgsterm*.
 rondeel, o.
 roof, m. voor *buit*; v.
   voor *korst eener sweer*.
 rooi, m.
 rook, m. voor *damp*;
   v. voor *hooistapel*.
 room, m.
 roos, v., voor *bloem* en
   ontsteking.
 ropij, v., *mun*t.
 ros, o.
 rosinant, m., *slecht*
   paard.
 rosmarijn, rozemarijn,
   m.
 rot, zie *rat*.
 rot, o., voor *menigte* en
   als *krijgsterm*.
 rotonde, v.
 rots, v.
 rotting, m., *rieten stok*.
 route, v., *weg*.
 routine, v., *sleur*.
 rouw, m.
 rozelaar, m.
 rozet, v., *roosstrik*.
 rozijn, razijn, v.
 rubriek, v.
 rug, m.
 rui, v.
 ruiker, m.
 ruïne, v.
 ruit, v. als *glasruit* en
   kruid.
 ruk, m.
 rul, v., *toeloop*.
 rum, rhum, m.
 rumoer, o.
 run, v., *gewas*.
 rund, o.
 runsel, o., *stremsel*.
 rups, v.
 ruptuur, v., *breuk*.
 rust, v.
 saai, o.
 sabbath, m.
 sabel, v. voor *wapen*;
   m. voor *dier*.
 sacrament, o.
 saffraan, m.
 sage, v., *legende*.
 sago, v., *palmmeel*.
 seizoen, o., *jaargetij*.
 sajete, o. en v.
 salamander, m.
 salaris, o., *bezoldiging*.
 saldo, o.
 salep, m., *wortel*.
 salet, o.
 salie, v.
 salon, v.
 salpeter, o.
 saluut, o. voor *groet*;
   v. voor *visch*.
 salvo, o.
 samaar, v.
 samoen, m., *stikwind*.
 sandaal, v. en m.
 sandrak, o.
 sanhedrin, m.
 sap, o.
 sarcasme, o., *bijtende*
   spot.
 sarcophaag, m.
 sardijn, m.
 sargie, v.
 sarsaparille, v., *plant*.
 sas, o.
 sassefras, o., *gewas*.
 satijn, o.
 satyre, satire, v., *he-*
   kelschrift.
 saucijs, v.
 saus, v.
 sauvegarde, v., *vrijge-*
   leide.
 savanne, v.

- savonet, v.
 scène, v., *voorraal*.
 schaaf, v.
 schaak, v.
 schaal, v.
 schaap, o.
 schaar, v. voor *menigte*
 en *werktuig*.
 schaats, v.
 schabel, v.
 schacht, schaft, v.
 schakal, m., *jakhals*.
 schakel, v.
 schakot, tzako, m.
 schal, m.
 schalie, v.
 schalk, m.
 schalmei, v.
 schamp, m.
 schandaal, o.
 schans, v.
 schapraai, v., *elenskas*.
 schar, v.
 scharnier, o.
 schat, m.
 schavot, o.
 schavuit, m.
 schedel, m.
 scheel, o. voor *haar-*
scheel, *deksel* en *ver-*
schil.
 scheen, v.
 scheerling, m.
 schei, v.
 schel, v. voor *schel* en *bel*.
 schelling, m.
 schelp, schulp, v.
 schema, o., *schets*.
 schenkage, v.
 schenkel, m.
 schep, m.
 schepel, o.
- schepter, m.
 scherf, v.
 scherm, m. voor *be-*
scherming; o. voor
middel tot bescher-
ming.
 scherts, v.
 scheur, v.
 scheurbuik, o.
 scheut, m.
 schibboleth, o., *herken-*
ningswoord.
 schicht, m.
 schijf, v.
 schijn, m.
 schik, m.
 schil, zie *schel*.
 schild, o. en m.
 schilfer, v.
 schim, v.
 schimmel, m. voor *een*
paard; v. voor *uitslag*.
 schimp, m.
 schink, m.
 schinkel, m.
 schip, o.
 schisma, o., *scheuring*.
 schlem, v., bij *whist*.
 schoen, m.
 schoffel, v.
 schoft, v., *schouder* en
vierdedeel van een dag;
 m. voor *slecht mensch*.
 schok, m. voor *stoot*;
 o. voor *zestigtal*.
 schol, v.
 schommel, m., *schop*.
 schonk, v.
 schoof, v.
 school, v.
 schooner, schoener, m.,
vaartuig.
- schoor, m.
 schoot, m.
 schop, v. voor *spade* en
schommel; m. voor
stoot met den voet.
 schorpioen, m.
 schors, v.
 schort, v.
 schot, o.
 schotel, m.
 schots, v.
 schouder, m.
 schouw, v. voor *pont*,
schoorsteen en *toezicht*.
 schraag, v.
 schraap, v.
 schram, schramp, v.
 schrank, v.
 schrap, v.
 schreef, v.
 schreeuw, m.
 schrift, o. voor *het ge-*
schrevene; v. voor *de*
Heilige Schrift.
 schrijn, v., als *kast* ook o.
 schrik, m.
 schroef, v.
 schroom, m.
 schroot, o.
 schrupel, scrupel, o.,
gewicht.
 schuif, v.
 schuifuit, m., *nachtvoegel*.
 schuim, o.
 schuit, v.
 schuld, v.
 schulp, zie *schelp*.
 schurft, v. en o.
 schut, schot, o.
 schuur, v.
 scorbaut, v. en o.,
schourtbuik.

- scrupel, schrupel, v., *gewicht*.
 secans, m., *snijlijn*.
 seconde, secunde, v.
 secreet, o., *geheim*.
 secretaire, v., *kast*.
 secretariaat, o.
 sector, m.
 securiteit, v.
 segment, o.
 segrijn, o.
 sein, o.
 sek, v., *wijn*.
 sekreet, o., *gemak*.
 semester, o., *halfjaar*.
 seminarium, o.
 senaat, m., *raad*.
 sepia, v., *verf*.
 september, m.
 sequester, o., *beslag*.
 serail, o., *paleis*.
 seraphijn, seraph, m.
 serenade, v.
 sermoen, o.
 serpent, o.
 servies, o.
 servet, o.
 seigné, v., *haakspeld*.
 sextant, m.
 shawl, sjaal, m.
 sieraad, o.
 sigaar, cigarro, m.
 signaal, o., *sein*.
 signalement, o.
 signatuur, v., *onder-
teekening*.
 signet, o.
 sik, m., *baard*.
 sikkal, v. voor *zeis*; m.
 voor *Joodsche munt*.
 silhouëtte, v.
 sim, v., *aap*.
- singel, m.
 sintel, m.
 sinus, m., *hoeklijn*.
 siroop, stroop, v.
 sits, chits, o.
 sjerp, v.
 sjour, m.
 sjouw, v.
 skalp, v.
 skaphander, m., *zwem-
gordel*.
 skarabee, v., *kever*.
 skelet, o.
 skepticismus, o.
 slaap, m. in *alle betee-
kenissen*.
 slag, m. van *slaan*; o.
 voor *soort en vogel-
knip*.
 slak, slek, v.
 sleep, m.
 sleet, v.
 slegel, m.
 slemp, m.
 slender, m.
 slenk, v., *modderplaats*.
 slenter, m., *lap*.
 slet, v.
 sleuf, v.
 sleur, v.
 sleutel, m.
 slier, m.
 sliet, v.
 slij, v., *zeelt*.
 slijk, slik, o.
 slijm, o.
 slik, o.
 slip, v.
 sloddervos, m.
 sloep, v.
 slof, v.
 slok, m.
- slommer, m.
 slomp, m.
 slons, v.
 sloof, v. voor *voorschoot
en vrouw*.
 sloop, v.
 sloot, v.
 slop, o.
 slot, o.
 sluik, v.
 sluij, v.
 sluis, v.
 slurp, zie *slorp*.
 smaad, m.
 smaak, m.
 smak, m. voor *val*; v.
 voor *schip en gewas*.
 smalt, v., *verf*.
 smart, smert, v.
 smeer, o.
 smet, v.
 smient, v., *halve eend-
vogel*.
 smook, m.
 smijt, v., *scheepstouw*.
 smots, v., *slons*.
 smout, o.
 smuik, m., *sieraad*.
 smul, v.
 snaak, m.
 snaar, v.
 snak, m.
 snap, m.
 snaphaan, m.
 snauw, m. voor *onheu-
sche uitdrukking*; v.
 voor *werktuig*.
 snavel, m.
 snees, o., *twintigtal*.
 sneeuw, v.
 snel, v., *drinkkan*.
 snert, v.

- snik, m. voor *zucht*; v.
voor *schuit*.
- snip, snep, v.
- snipper, m.
- snoek, m.
- snoer, o.
- snoet, m.
- snor, m.
- snork, m.
- snot, o.
- snuif, snuf, v.
- snuit, m. voor *snoet*; v.
voor *vlas*.
- soda, v.
- soep, v.
- soes, m. als *bedwelming*;
v. voor *gebak*.
- soja, v., *sap*.
- sok, v.
- sold, o.
- solecismus, m.
- solo, m., bij *muziek* en
spel.
- solfer, o.
- som, v.
- somp, v., *moeras*.
- sonate, v., *bij muziek*.
- sonnet, o., *klinkdicht*.
- soort, v. en o.
- sop, sap, o.
- sopha, v., *rustbank*.
- sopraan, m., *bovenstem*.
- sorbet, o., *drank*.
- soulaas, o., *verlichting*.
- souper, o., *avondmaal*.
- souspied, m., *voetriem*.
- soutien, o., *steun*.
- souvenir, o., *aandenken*.
- spraak, v.
- spaan, m.
- spaander, m.
- spadel, m.
- spadille, v., *schoppen aas*.
- spadon, m., *wapen*.
- spalk, v.
- spang, v., *gesp*.
- spant, v.
- spar, m. voor *boom*; v.
voor *rib*.
- spat, spet, v.
- spectakel, o., *schouwspel*.
- specht, m., *vogel*.
- speek, v.
- speeksel, o.
- speen, v.
- speer, v.
- spek, o.
- spel, o.
- speld, v.
- spelonk, v., *hol*.
- speld, v. voor *koren* en
sprinkhaan; o. voor
papier.
- spencer, m., *vestrok*.
- sperwer, m.
- spiauter, spelter, m.
- spie, m. voor *verspieder*;
v. voor *ijzeren bout*.
- spiegel, m.
- spier, v.
- spiering, m.
- spies, spiets, v.
- spijker, m.
- spijl, v.
- spijt, v.
- spikkel, m.
- spil, v.
- spin, v.
- spinazie, v.
- spinde, v., *spijskamer*.
- spinnekop, v.
- spinsbek, pinsbek, o.
- spint, o. voor *maat* en
houtkant.
- spiraal, v.
- spiritus, m., *geest*.
- spit, o.
- spits, v. en o.
- spleet, v.
- splint, v., *geld*.
- splinter, m.
- splits, v.
- spoed, m.
- spoel, v.
- spog, o.
- spon, v. van *vat*.
- sponde, v.
- spons, v.
- sponton, m., *piek*.
- spoor, v. voor *prikkel*;
o. voor *voetstap*.
- sport, v.
- spot, m.
- spouw, v.
- spraak, v.
- sprank, v.
- spreek, m.
- sprei, v.
- sprengel, v. voor *vonk*
of *spat*; m. voor *rat-*
tenknip.
- spreuk, v.
- spriet, m.
- spring, m.
- sprits, v.
- sproet, v.
- sprokkel, m.
- spronk, m.
- sprot, v.
- spruit, v.
- spruw, sprouw, v.
- spui, o.
- spuit, v.
- spurrie, v., *plant*.
- spheer (ae), v.
- sphinx, v.

- staaf, v.
 staak, m.
 staal, o.
 staar, v.
 staart, m.
 staat, m.
 staatsie, v.
 stad, v.
 staf, m.
 stag, v.
 staketsel, o.
 stal, m.
 stalactiek, m., *druipsteen*.
 stam, m.
 stamet, stammet, o.,
   fijne wol.
 stamijn, v., *haren weefsel*.
 stand, m.
 standaard, standerd, m.
 stang, zie *steng*.
 stank, m.
 stanza, v., in *dicht*.
 stap, m.
 stapel, m.
 star, ster, v.
 stater, m., *munt*.
 statica, v., *evenwichts-*
   leer.
 station, o.
 statistiek, v.
 statu-quo, o.
 statuur, v., *gestalte*.
 statuten, v. mv.
 steeg, v.
 steek, m.
 steel, m.
 steg, m.
 stegel, m., *stijgbeugel*.
 steiger, m.
 steiloor, m.
 stek, o.
 stekel, m.
 stel, m. van *stand*; o. als
   stel porselein.
 stellage, v.
 stelt, v.
 stem, v.
 stempel, m.
 steng, v.
 stengel, m.
 steppe, v.
 ster, zie *star*.
 stère, m., *maat*.
 stereoscoop, m.
 stereotype, v.
 steun, m.
 steur, m.
 stevel, m.
 steven, m.
 stift, v.
 stijg, v., *twintigtal*.
 stijl, m. voor *stut* en
   schrijfwijze.
 stilet, o., *stift*.
 stip, v.
 stoel, m.
 stoep, m.
 stoet, m.
 stof, o. voor *aarde*; v.
   voor *stoffage* en *on-*
   derwerp.
 stok, m.
 stolp, stulp, v.
 stomp, m. voor *staat*;
   v. van *boom*, *arm* enz.
 stond, m.
 stoof, v.
 stoel, v.
 stoom, m.
 stoop, v.
 stoot, m.
 stooter, m., *munt*.
 stop, m.
 stoppel, m.
 stork, m., *ooievaar*.
 storthing, m., *rijksdag*.
 straal, m.
 straam, v., *striem*.
 straat, v.
 straf, v.
 stramien, v., *borduur-*
   gaas.
 strand, o.
 strategeem, m., *krijgs-*
   list.
 streek, m. voor *list*;
   v. voor *windstreek*.
 streep, v.
 streng, streen, v.
 striem, v.
 strijd, m.
 strik, m.
 stronk, m.
 stroo, o.
 strook, v.
 stroom, m.
 stroop, siroop, v.
 stroop, m., *roof*.
 strop, m.
 strophe, v., in *dicht*.
 strot, m.
 structuur, v., *bouw*.
 struif, v.
 struik, m.
 struis, m.
 struwel, struweel, m.
 stuip, v.
 stuit, m. voor *belemme-*
   ring; v. voor *lich-*
   aamsdeel.
 stuiver, m.
 stuk, o.
 stulp, v.
 stut, m.
 stuur, o.
 styx, m.

- subject, o., *onderwerp*.
 sublimate, o., *zoet kwik*.
 sujet, o., als *tooneelspeler*.
 suiker, v.
 sukade, v.
 sulpher, solfer, o.
 supplement, o., *aanvulsel*.
 surplus, o.
 surrogaat, o.
 surséance, v., *schorsing*.
 surveillance, v., *toezicht*.
 sustenu, o., *meening*.
 syllabe, v., *lettergreep*.
 symbool, o., *zinnebeeld*.
 symptoom, o., *verschijnsel*.
 synagoge, v.
 syndicaat, o.
 synode, v.
 syntaxis, v., *woordvoering*.
 syring, v.
 systema, o., *stelsel*.
 taak, v.
 taal, v.
 taan, v.
 taart, v.
 taats, v.
 tabak, m.
 tabbaard, tabberd, m.
 tabel, v., *lijst*.
 tabernakel, m.
 tableau, o., *overzicht*.
 table d'hôte, v., *open tafel*.
 tabouret, o.
 tactiek, taktiek, v.
 taf, o.
 tafel, v.
 tafereel, o.
 taille, v.
 tak, m.
- takel, m.
 taks, v.
 takt, m.
 tal, o.
 talent, o.
 talie, v.
 taling, m., *vogel*.
 talisman, m.
 talk, v.
 talmud, m.
 tamarinde, v.
 tamboer, m. voor *tromslager* en *afsluiting*; v. voor *speeltuig*.
 tand, m.
 tang, v.
 tangens, m., *raaklijn*.
 tap, m.
 tapir, m., *waterzwijn*.
 tapijt, o.
 taptoe, v.
 tarantula, v.
 tarbot, v.
 tarief, o.
 tarra, v.
 tartaan, v., *schip*.
 tarwe, v.
 tas, m., *hoop*.
 tasch, v.
 tast, m.
 taxis, m., *heester*.
 te-déum, o., *lofzang*.
 teem, m.
 teems, v., *zeef*.
 teen, m. voor *toon*; v. voor *tien (rijs)*.
 teer, o.
 tegel, m.
 teil, v., *aarden vat*.
 tekst, m.
 tel, m. voor *gang*; v. voor *paard*.
- telegraaf, m.
 telescoop, o.
 telg, v.
 teljoor, o., *tafelbord*.
 tempel, m.
 temper, m.
 temperament, o.
 temperatuur, v.
 tempo, o., *tijdmaat*.
 tender, m., *wagen*.
 tent, v.
 tentamen, o., *onderzoek*.
 tepel, m.
 termijn, m.
 terne, v., bij *loterij*.
 terp, v.
 terpentijn, m.
 terras, v.
 terrein, o.
 terrine, v.
 territoir, o., *gebied*.
 tert, v.
 test, v.
 testament, o.
 testimonium, o., *getuigschrift*.
 teug, toog, v.
 théâtre, o., *schouwburg*.
 thee, v.
 thema, o., *opstel*.
 theorema, o., *leerstelling*.
 thesis, v., *grondstelling*.
 tichel, m.
 ticht, v. in alle beteekenissen.
 tijd, m.
 tijk, v.
 tijloos, v., *bloem*.
 tijd, m.
 tik, m.
 tiktak, o., *spel*.

- til, v.
 tilbury, v., *rijtuig*.
 timber, m.
 timekeeper, m., *tijdmeter*.
 timmer, o., *vrouwen-*
timmer.
 timmerage, v.
 tinctuur, v.
 tinct, m. voor *wijn* ;
 v. voor *kleur*.
 tintel, m.
 tip, m.
 tirade, v.
 tiras, o., *net*.
 titel, m.
 tittel, m.
 titulatuur, v.
 tjalk, v.
 toast, m., *heildronk*.
 tocht, m.
 toer, m.
 toets, m.
 toffel, v.
 toga, m.
 toilet, o., *kaptafel*.
 tokayer, m., *wijn*.
 tol, m. voor *schatting*
 en *speeltuig*.
 tomahawk, m., *knots*.
 tombe, v.
 tombola, v., *loterij*.
 ton, v.
 tonca, v., *boon*.
 tonder, tontel, o.
 tong, v., *spraaktuig* en
visch.
 tonijn, m.
 tontine, v.
 toog, teug, v.
 tooi, m.
 toon, m., bij *zang* en *voet*.
 tooneel, o.
- toorn, m.
 toorts, v.
 toot, v.
 top, m.
 tor, v.
 toren, m.
 torment, o., *kwelling*.
 torn, m.
 tortel, v.
 totebel, v.
 toupet, o., *pruik*.
 tournée, v., *rondreis*.
 tournooi, o., *steekspel*.
 touw, o.
 traan, m. voor *oogvocht* ;
 v. van *walvisch*.
 tractaat, o.
 tractement, traktement, o.
 trafiek, trafijk, v.
 traite, v., *wissel*.
 traject, o., *overtocht*.
 tralie, v.
 trans, m.
 transito, o., *doorvoer*.
 transport, o.
 trant, m.
 trap, m.
 trapezium, o.
 trapezoïde, v.
 tras, o.
 trawant, m.
 trechter, m.
 tred, m.
 treeft, v.
 treil, m., *lijn*.
 trein, m.
 trek, m. voor *haal* en *list*.
 trema, v.
 tremel, m.
 trens, v.
 trezoor, o., *schat*.
 triakel, v.
- triangel, m.
 tribunaal, o., *rechtbank*.
 trijp, o.
 tril, m.
 trillioen, o.
 trimester, o., *vierendeel-*
jaar.
 trio, o.
 triomf, m.
 trip, v., *klomp*.
 trits, v.
 troef, v.
 troep, m.
 troffel, truweel, m.
 trom, m.
 trombone, v., *speeltuig*.
 trommel, v.
 tromp, v.
 trompet, v.
 tronie, v.
 tronk, m.
 troon, m.
 troost, m.
 trope, v., *woordkeering*.
 trophee, trofae, v.
 tros, m.
 trots, m.
 trouw, v.
 truffel, m., *aardvrucht*.
 trumeau, m., *damspie-*
gel.
 truweel, o., *troffel*.
 tuberoos, v., *bloem*.
 tucht, v.
 tui, v.
 tuig, o.
 tuimelaar, m.
 tuin, m.
 tuit, v.
 tuk, m.
 tulband, m.
 tulle, tule, v.

- tulp, v.
 tumult, o., *oploop*.
 tunica, v., *onderkleed*.
 tunnel, m., *gang*.
 turf, m.
 twijfel, m.
 twijg, v.
 twijn, m.
 twist, m.
 typus, type, m.
 typhus, m., *ziekte*.
 ui, nien, m.
 uier, m.
 uil, m.
 uilskuiken, m.
 nitham, m.
 ukase, v., *bevelschrift*.
 ulevel, v.
 ultimatum, o.
 uniform, o.
 universiteit, v.
 unjer, m., *gewas*.
 unster, m., *waag*.
 urne, v., *lijkbus*.
 usance, v., *gebruik*.
 uso, o., *wisseltermijn*.
 uur, o.
 vaag, v.
 vaak, m.
 vaalt, v.
 vaan, v.
 vaandel, vendel, o.
 vaar, m., *vrees*.
 vaars, v., *jonge koe*.
 vaart, v.
 vaarwel, o.
 vacatuur, v.
 vaccine, v., *inenting*.
 vacht, v.
 vademecum, o., *zakboekje*.
 vagebond, m.
- vak, o.
 val, m. voor *nederwaartsche beweging*; v. voor *werktuig om te vangen*.
 valies, o.
 valk, m.
 vallei, v.
 vandalismus, o.
 vang, m.
 vanille, v., *gewas*.
 var, varre, m.
 varen, v., *kruid*.
 variant, v., *wijziging*.
 varinas, m., *tabak*.
 varken, o.
 vasten, v.
 vat, m. voor *greep*; o. voor *inhoudsmaat*.
 vaticaan, o.
 vaudeville, v.
 vauxhall, m.
 veda, m., bij *Hindoes*.
 vedel, v.
 veder, veër, v.
 vee, o.
 vedette, v., *ruiterwachtpost*.
 veede, veete, v., *wrok*.
 veeg, m.
 veem, v.
 veen, o.
 veer, o., *overvaart*.
 veil, o., *klimop*.
 vel, o.
 veld, o.
 velg, v.
 ven, v., *moeras*.
 vendel, zie *vaandel*.
 vendetta, v., *bloedwraak*.
 vendu, v.
 venijn, o.
- venizoen, o.
 venkel, v.
 venster, o.
 ventilator, m., *lichtvervoerscher*.
 verdict, o., *uitspraak*.
 verf, v.
 verken, zie *varken*.
 verlaat, o.
 verlof, o.
 vermicelli, v., *deeg*.
 vermiljoen, o.
 vernis, o. en v.
 vernuft, o.
 vers, vaars, o.
 verstek, o.
 verzenen, v.
 vesper, v.
 vest, o. voor *kamizool*; v. voor *schans*.
 vestibule, v., *voorhof*.
 vet, o.
 veto, o., *afkeuring*.
 veulen, o.
 vezel, v.
 vicariaat, o.
 viezevaas, v.
 vigilante, v., *rijtuig*.
 vignet, o., *titelplaatje*.
 vijg, v.
 vijl, v.
 vijt, zie *fijt*.
 vijver, m.
 vizjel, m. als *vat*; v. voor *schroef*.
 villa, v., *landhuis*.
 vilt, o.
 vim, v.
 vin, v.
 vinger, m.
 vingerling, m.
 vink, m.

- violier, v.
 violoncel. o., *speeltuig*.
 viool, v. voor *bloem en speeltuig*.
 visa, o.
 visch, m.
 visioen, o., *droomgezicht*.
 visite, v., *bezoek*.
 vitriool, o.
 vivat, o.
 vizier, o.
 vlaag, v.
 vlaak, v.
 vlag, v.
 vlak, zie *vlak*.
 vlam, v.
 vlas, o.
 vlecht, o.
 vleesch, o.
 vleet, v., *visch*.
 vlegel, m.
 vlek, v. voor *smet*; o. voor *dorp*.
 vlerk, v.
 vleug, v.
 vleugel, m.
 vlie, o., *doornaart*.
 vlieg, v.
 vlier, v.
 vliering, v.
 vlies, o.
 vliet, m.
 vlijm, v.
 vlijt, v.
 vlinder, m.
 vloed, m.
 vloek, m.
 vloer, m.
 vlok, v.
 vlonder, m.
 vloot, o.
 vloot, v.
 vlot, o.
 vlouw, v., *net*.
 vlucht, v.
 vocaal, v.
 vocabulaire, o., *woordenboek*.
 vocht, o.
 voeder, voër, o.
 voet, m.
 vogel, m.
 vogue, v., *zwang*.
 voile, v., *sluier*.
 vois, v., *wijs*.
 volant, m., *pluimbal*.
 vôle, v., bij *kaartspel*.
 voliëre, v., *vogelvlucht*.
 volk, o.
 volume, o.
 vomitief, o., *braakmiddel*.
 vond, m.
 vonder, vlonder, m., *bruggetje*.
 vonk, v.
 vonnis, o.
 vont, v., *doopbekken*.
 voordacht, v.
 vóórönder, o.
 voorschoot, o.
 vore, v., *ploegsnede*.
 voorn, m., *visch*.
 vork, v.
 vorsch, m.
 vorst, m. voor *prins*;
 v. voor *koude en opperrichel der pannen*.
 vos, m.
 vouw, v.
 vraag, v.
 vraat, m.
 vracht, v.
 vrede, m.
 vrek, m.
 vrijage, v.
 vrucht, v.
 vuilik, m.
 vuilnis, v.
 vuist, v.
 vulgata, v., *R. K. bijbelvertaling*.
 vuur, o.
 waag, v.
 waan, m.
 waar, v.
 waard, m. voor *bedijkt land, mannetjesgans en herbergier*.
 waarde, v.
 waas, o.
 wacht, v. als *bewaking*;
 m. als *bewaker*.
 wachtel, m., *kwakkel*.
 wade, v., *knieeschijf*.
 wafel, v.
 wagen, m.
 waggon, m.
 wak, o.
 wal, m.
 walg, y.
 walhalla, v.
 walrus, m.
 wam, v.
 wan, v.
 wand, m.
 wandel, m.
 wang, v.
 want, v. voor *handschoen*;
 o. voor *scheepstuig*.
 wapen, o.
 warande, v.
 was, m. voor *groeiing*;
 o. voor *stof*.
 wasch, v.
 wat, v.

- water, o.
 wed, o.
 weder, weêr, m. voor
hamel; o. voor *lucht-
 gesteldheid*.
 wedgwood, o., *aarde-
 werk*.
 wee, o.
 weede, v., *plant*.
 weegbree, v., *kruid*.
 weeg, m., *wand*.
 week, v. voor *tijd* en bij
weeking; als: in *de week
 zetten*; o. voor *zacht*.
 weer, v.
 weet, v.
 weg, m. voor *pad*; v.
 voor *wittebrood*.
 wei, v., *hui*.
 weide, v., *weiland*.
 weit, v., *tarwe*.
 wel, v.
 welp, o.
 wen, v., *gezwel*.
 wenk, m.
 wensch, m.
 wereld, v.
 werf, v.
 werk, o.
 werpel, m.
 wervel, m.
 wesp, v.
 westen, o.
 wet, v.
 wezel, v.
 wezen, o.
 whist, o., *kaartspel*.
 wicht, o. voor *klein kind
 en gewicht*.
 wiede, o., *onkruid*.
 wieg, v.
 wiek, v.
- wiel, o.
 wier, o.
 wijk, v.
 wijl, v.
 wijn, m.
 wijting, v., *visch*.
 wil, m.
 wild, o.
 wilg, m.
 wimpel, m.
 wind, m.
 windas, o.
 windel, m.
 winkel, m.
 winket, o., *klinket*.
 winter, m.
 wip, v.
 wisch, m. voor *wisch-
 doek*; v. voor *twijg*.
 wissel, m.
 woede, v.
 woeker, m.
 woerd, m., *manneljes-
 eend*.
 woert, m, *waard*.
 woestijn, v.
 wol, v.
 wolf, m.
 wolk, v.
 woon, v.
 woord, o.
 work, m., *kikvoersch*.
 worp, m.
 worpel, m.
 worst, v.
 wortel, m.
 woud, o.
 wouw, m., *roofoogel*; v.
kruid.
 wrak, o.
 wrat, v.
 wrevel, m.
- wrok, m.
 wrong, v.
 wrongel, v., *gestremde
 melk*.
 wulp, m. voor *onbe-
 dachten knaap*; o.
 voor *welp*.
 yard, v., *maat*.
 zaad, o.
 zaag, v.
 zaak, v.
 zaal, v. voor *kamer*;
 m. en o. voor *zadel*.
 zaan, v., *dikke melk*.
 zadel, m. en o.
 zak, m.
 zalf, v.
 zand, o.
 zang, m.
 zark, zie *zerk*.
 zavel, o.
 zebra, m.
 zede, v.
 zee, v.
 zeef, v.
 zeel, o.
 zeelt, v.
 zeem, o.
 zeep, v.
 zeer, o.
 zeet, v.
 zeever, v.
 zege, v.
 zegel, o.
 zegen, m. voor *wel-
 vaart*; v. voor *visch-
 net*.
 zeil, o.
 zeilage, v.
 zeissen, v.
 zelk, v., *aschhoop*.
 zelling, v.

zemel, v.	zog, o. voor <i>kielwater</i>	zwadder, m.
zenith, o.	en <i>melk</i> ; v. voor <i>zeug</i> .	zwalp, m.
zenuw, v.		zwan, v.
zephir, m.	zolder, m.	zwang, m.
zerk, v.	zomer, m.	zwans, v.
zero, v., <i>nul</i> .	zon, v.	zwavel, v.
zet, m.	zonde, v.	zweem, m.
zetel, m.	zone, v., <i>aardgordel</i> .	zweep, v.
zeur, v., <i>vod</i> .	zool, v.	zweer, v.
zicht, o. voór <i>gezicht</i> ;	zoom, m.	zweet, o.
v. voor <i>zeissen</i> .	zorg, v.	zwei, v., <i>schuine winkel-</i>
ziel, v.	zout, o.	<i>haak</i> .
zier, v., <i>kleinigheid</i> .	zucht, m. voor <i>verzuch-</i>	zwengel, m.
zift, v., <i>zeef</i> .	<i>ting</i> ; v. voor <i>ziekte</i>	zwenk, m.
zigzag, v.	en <i>begeerte</i> .	zwerk, o.
zijde, v. voor <i>kant</i> en	zuiden, o.	zwezerik, v.
<i>spinsel van zijwormen</i> .	zuil, v.	zwier, m.
zijl, v., <i>waterloop</i> .	zuivel, o.	zwijsm, v.
zilverling, m.	zult, o.	zwijsn, o.
zin, m.	zwaan, v.	zwink, zwingel, m.
zodiak, m.	zwaard, o.	zwilg, o.
zoen, m.	zwabber, m.	zwoord, o.
	zwachtel, m.	

b. Over de getallen.

§ 135. Een zelfstandig naamwoord stelt óf eene zaak als eenheid voor, óf geeft te kennen dat eene zaak in vereeniging met andere gelijksoortige is gedacht. Het eerste geval noemen wij het *enkelvoudig*, het andere het *meervoudig getal*; zoo is bijv.: *boek* het enkelvoud, en *boeken* het meervoud. De eenheid van het enkelvoudig getal blijft echter steeds betrekkelijk, daar *verzamelwoorden*, als: *huisraad*, *inboedel*, *bosch*, schoon uit een aantal voorwerpen bestaande, wel degelijk moeten beschouwd worden in onzen geest eene eenheid te vormen. Van welken aard de zelfstandige naamwoorden ook zijn mogen, zij hebben óf beide getallen, óf een dezer. Al datgene, wat in zijne soort meer dan eens voorhanden is, heeft als zoodanig een meervoudig getal, als: *hoofd*, *hoofden*; *huis*, *huizen*. In zoover een eigennaam niet slechts aan één, maar ook aan meer voorwerpen gegeven wordt, hebben ook de eigennamen een meervoud, als: *ik heb onder mijne neven twee PIETERS*; — *de ALEXANDERS van het Noorden*.

§ 136. Eenige zelfstandige naamwoorden van verzamelenden zin worden alleen in het enkelvoudig getal gebruikt, als: *hulp*, *arbeid*, *handel*,

vee; ook de zelfstandige naamwoorden, welke eene stof beteekenen, als: *boter, gras, leder, tarwe*, in zoover ten minsten als alleen de stof in het algemeen wordt uitgedrukt: want vindt men een van deze of dergelijke woorden in het meervoud gebezigd, zoo komen zij in eene geheel andere beteekenis voor, bijv.: *ijzer* (stof), *ijzers* (van ijzer gemaakte werktuigen). Ook dulden die woorden geen meervoud, welke van de onbepaalde wijs der werkwoorden afgeleid, met wegwerping van den uitgang *en* en vóórplaatsing van *ge*, de werking der werkwoorden aantoonen, als: *gebied, gebulder, gehoor, geroep*. — De zelfstandige naamwoorden, die zelfstandigheden uitdrukken, welke door ons onder generlei vorm gedacht kunnen worden, zijn alleen in het enkelvoudig getal in gebruik, voor zoover zij behooren tot:

1°. de namen der deugden, ondeugden en hartstochten, als: *haat, hoop, liefde, vrees, zedigheid* enz.

2°. die woorden, welke eenen toestand aanduiden, als: *adel, armoede, dood, gehoorzaamheid, hitte, jeugd, leven, roest, schande* enz.

3°. die, welke van de onbepaalde wijs der werkwoorden gevormd worden, als: *het dragen, het zien, het zitten*.

4°. die zelfstandige naamwoorden, welke eigenlijk bijvoeglijke naamwoorden van het onzijdig geslacht zijn: als: *het goede, het schoone, het blauw, het rood*.

§ 137. Sommige zelfstandige naamwoorden worden daarentegen alleen in het meervoud gebruikt, als: *gezusters, gebroeders, hersenen, inkomsten, kosten, lieden* 1), *ouders* enz.

§ 138. Het meervoud der zelfstandige naamwoorden wordt in het algemeen door het aannemen van *s*, *n* en *en* gemaakt; door *s* in: *akker, akkers, haven, havens*; door *n* en *en* in: *hoogte, hoogten, hoofd, hoofden*. Eindigt een woord op den gemengden klank *aai, ei, ooi, ui*, of *oei*, dán werd wel vóór *en* eene *j* geplaatst, doch thans niet meer, als: *kraai, kraaien; lei, leien; ooi, ooiën; bui, buien; boei, boeien*. Om de welluidendheid hebben *koe* en *vloo* in het meervoud *koeien* en *vlooiën*. — De woorden op *ie* uitgaande, zoowel de oorspronkelijk Nederlandsche als de uit vreemde talen ontleende, vormen hun meervoud door achtervoeging van *en*, wanneer de tweeklank niet toonloos is, als: *SPIE, SPIEËN; KNIE, KNIEËN; allegorie, allegorieën*. Bij de basterdwoorden is deze tweeklank dikwerf toonloos; in dit geval voege men er in het meervoud alleen eene *n* achter, en plaatse op de *e* een scheidings-teeken, als: *kolonie, koloniën, ministerie, ministeriën*.

1) De samengestelde zelfstandige naamwoorden, waarin het woord *man* nader bepaald wordt, nemen hiervoor in het meervoud *lieden* (of in de volks-taal *lui*), bijv.: *timmerman, timmerlieden; werkmán, werklieden; zegsman, zegslieden*.

§ 139. De zelfstandige naamwoorden, welke bij de gebruikelijke vorming van het meervoud den, hun eigen, *hellen* of *doffen* klank zouden verliezen, of met wier eindlettergreep dit het geval zou wezen, verdubbelen in het meervoud den laatsten medeklinker, als: *bed, bedden*; *slof, sloffen*; *bestek, bestekken*; *kaatsbal, kaatsballen*; *dam, dammen*; *eigendom, eigendommen*; *dakpan, dakpannen*; *genootschap, genootschappen*; *klip, klippen*; *mes, messen*; *pot, potten*, enz. Na een toonloozen klinker evenwel wordt de medeklinker niet verdubbeld, als in: *monniken, perziken, kieviten*. — Alle zelfstandige naamwoorden, welke in het enkelvoud op *heid* uitgaan, veranderen in het meervoud dat *heid* in *heden*, als: *grootheid, grootheden*.

§ 140. Men vindt evenwel eenige onregelmatigheden in het vormen van het meervoud der volgende woorden: *lid, smid, spit, schip, stad* enz., welke in *leden, smeden, speten, schepen, steden* enz. veranderen, daar oudtijds de *e* ook in hun enkelvoud voorkwam. Ook zijn er enkele woorden, waarin de door eene *d* of *t* opgesloten *helle* klinker in het meervoud eenen *schERPEN* klank aanneemt, als: *god, goden*; *lot, loten*; *gebed, gebeden*; *vat, vaten*.

Het zijn deze beide soorten van woorden, waaromtrent veelal ook in de vorming der verkleinwoordjes (zie § 83) eenige afwijking heerscht.

§ 141. Sommige zelfstandige naamwoorden hebben in het meervoud *ers* en *eren*, als: *kind, kinders, kinderen*; *rad, raders, raderen*; andere *en* en *eren*, als: *volk, volken, volkeren*; of *s* en *en*, als: *wapen, wapens, wapenen*. Deze uitgangen mogen echter niet onverschillig gebezigd worden, daar hierbij niet alleen de meerdere of mindere welluidendheid met betrekking tot het geheel, maar tevens de meerdere of mindere waardigheid der rede moet worden in acht genomen.

§ 142. Die woorden, welke, in het enkelvoud door medeklinkers opgesloten, den dubbelen klinker alleen ter aanduiding van den scherpen klank hebben, verliezen deze verdubbeling in het meervoud, als: *paal, palen*; *week, weken*; *zoon, zonen*; *vuur, vuren*.

§ 143. Ten slotte doen wij opmerken, dat de uitgang *ns* bij de vorming van het meervoud geenszins gebezigd wordt, daar zoodanige woorden, wier meervoud in *ns* eindigt, reeds in het enkelvoud op *en* uitgaan en slechts eene *s* aannemen; terwijl bij die, welke op *e* eindigen, alleen eene *n* wordt gevoegd, als: *genoegen, genoegens*; *breedte, breedten*.

c. Over de naamvallen.

§ 144. De verschillende betrekkingen, waarin eene zelfstandigheid, door het zelfstandig naamwoord uitgedrukt, kan voorkomen, noemt

men *naamvallen*. In de Nederlandsche taal heeft men *vier* zoodanige naamvallen.

§ 145. In den *eersten naamval* staat ieder persoon, of elke zaak, welke als wordende, zijnde, lijdende (bij den lijdenden vorm van het werkwoord), werkende of aangesproken voorkomt. Deze eerste of rechte naamval, ook *onderwerp* genoemd, drukt den persoon, of de zaak, onmiddellijk en alleen voor zichzelf uit, zonder eenige verbintenis met, of betrekking op iets anders aan te duiden, en antwoordt op de vraag: *wie (wie, wat)?* Bijv.: DE MAN *loopt*, — *wie loopt? De man*; — HET GRAAN *is rijp*, — *wat is rijp? Het graan*.

§ 146. De *tweede naamval* heeft plaats, wanneer een zelfstandig naamwoord een ander beheerscht door middel van het voorzetsel *van*, en deze beheersching in de betrekking van *bezitter* of *eigenaar*, met weglating van het voorzetsel, door verbuiging des zelfstandigen naamwoords aangewezen wordt, als: *het huis* DES MANS.

§ 147. Bij andere betrekkingen dan de gemelde van bezitter of eigenaar kan alzoo deze verwisseling niet gebezigd worden, te weten:

1°. wanneer afkomst en vaderland aangewezen worden, als: *een mensch* VAN *geringe afkomst*; — *een Amsterdammer* VAN *geboorte*.

2°. wanneer de stof genoemd wordt, waaruit iets gemaakt is, als: *eene doos* VAN *zilver*.

3°. wanneer ouderdom, grootte, gewicht, waarde enz. bepaald worden, als: *een kind* VAN *twee jaren*; — *een man* VAN *grootte verdiensten*.

Daarentegen heeft deze verwisseling mede plaats bij de voorzetsels *uit* of *onder* in de beteekenis van *van*, als: *niemand* UIT of ONDER *ons*; — *niemand* ONZER.

§ 148. De *derde naamval* heeft plaats, wanneer aan het voorwerp der handeling of werking iets gegeven, aangeboden, toegevoegd of ontnomen wordt, of wanneer iets gezegd wordt hieraan gelijk of ongelijk te zijn, en antwoordt op de vraag: *aan of voor wien, wie of wat?* Bijv.: *geef* HEM *dit boek*, — *wien of aan wien geeft men het boek?* *Aan hem*; — *deze is* HEM *gelijk*, — *aan wien is deze gelijk?* *Aan hem*; — HAAR *werd alle hoop ontnomen*, — *aan wie werd alle hoop ontnomen?* *Aan haar*; — *ik kocht* HET *VOGELTJE eene kooi*, — *voor wat kocht ik eene kooi?* *Voor het vogeltje*.

§ 149. Evenals in den tweeden naamval de toepassing van de verbuiging, met weglating van het de beheersching uitdrukkelijk voorzetsel *van*, alleen in bepaalde gevallen kan plaats grijpen, zoo mag ook hier in plaats van den derden naamval wel altijd het voorzetsel *aan* of *voor* gebruikt worden, maar geenszins omgekeerd. Alleen in dat geval kunnen de voornoemde voorzetsels vervangen worden door verbuiging van het naamwoord in den derden naamval, wanneer zij het

doel of de *bestemming der handeling* aanduiden. Men kan dus zeggen: *ik schreef MIJNEN VADER eenen brief*; — *ik kocht HEM een geschenk*, in plaats van: *voor hem*; terwijl daarentegen: *het glas sprong aan stukken*; — *hij staat vóór de deur*, geene dergelijke verwisseling dulden.

§ 150. In den vierden naamval staat het voorwerp eener handeling, of datgene, waarop bij bedrijvende werkwoorden de werking overgaat; deze naamval antwoordt op de vraag: *wien (wie, wat)?* Bijv.: *de man schrijft EENEN BRIEF*, — *wat schrijft hij?* *Eenen brief*; — *ik bedoelde DIEN SCHRIJVER*, — *wien bedoelde ik?* *Dien schrijver*.

§ 151. De *voorzetsels* hebben tegenwoordig steeds de lid- en naamwoorden in den vierden naamval bij zich, als: *hij werd MET DEN VIJAND handgemeen*; schoon zij oudtijds ook andere naamvallen beheerschten, vanwaar de nog gebruikelijke zegswijzen: *op den huize, in den lande, binnen 's dijks*, enz.

§ 152. De vierde naamval kan, als uitdrukking der rechtstreeksche beheersching, door verandering des werkwoords in den lijdenden vorm meest altijd tot den eersten naamval worden teruggebracht, als: *hij schrijft EENEN BRIEF*, — *EEN BRIEF wordt door hem geschreven*. Dit kenmerk van den vierden naamval is echter niet onfeilbaar, daar enkele uitdrukkingen, als: *de man heeft een boek*, geene zoodanige omzettingen dulden, tenzij men het verleden deelwoord niet uit het werkwoord zelf ontleene, maar van een hiermede zinverwant neme, bijv.: *het boek wordt door den man bezeten*.

§ 153. Met betrekking tot het voorwerp der handeling of werking is de beheersching van het werkwoord steeds rechtstreeksch, als: *Maurits sloeg de Spanjaarden*. Middellijke beheersching wordt daarentegen uitgedrukt door een voorzetsel, hetwelk als zoodanig den vierden naamval achter zich heeft.

OVER DE LIDWOORDEN.

§ 154. De *lidwoorden* worden gesteld vóór de zelfstandige naamwoorden, om de meerdere of mindere bepaaldheid van hunne betekenis aan te wijzen. Zij worden verdeeld in *bepalende*: *de* voor 't mannelijke en vrouwelijke, en *het* voor 't onzijdige; en in *niet-bepalende*: *een* voor het mannelijk en onzijdig, en *eene* voor het vrouwelijk geslacht.

§ 155. De eerste soort wordt *bepalend* genoemd, omdat zij het zelfstandig naamwoord in eenen meer bepaalden zin doet voorkomen; bijv., als ik zeg: *geef mij den hamer*, dán bepaal ik hiermede *zekeren* hamer, met onderscheiding van alle andere hamers.

§ 156. De tweede soort wordt *niet-bepalend* genoemd, omdat hierdoor

de zaak, waarvan men spreekt, algemeen en als zonder bepaling wordt gelaten, bijv., als ik zeg: *geef mij eenen hamer*, dán laat ik de keus geheel vrij, welken hamer men mij wil geven.

§ 157. De lidwoorden schikken zich in geslacht, getal en naamval naar de zelfstandige naamwoorden, welke zij meer of min bepalen, en worden dienovereenkomstig verbogen.

OVER DE BIJVOEGLIJKE NAAMWOORDEN.

§ 158. *Bijvoeglijke naamwoorden* dienen ter aanduiding van de hoedanigheid of eigenschap van zelfstandigheden, als: *een groot leger*, *de koperen ketel*, *twee huizen*, *alle menschen*.

Bijvoeglijke naamwoorden, die het getal der dingen aanduiden, komen dikwerf ook onder den afzonderlijken naam van *telwoorden* voor.

De deelwoorden behooren mede, schoon van werkwoorden afgeleid, tot de bijvoeglijke naamwoorden, en worden op dezelfde wijze als deze gebezigd, bijv.: *lopend*, *lopende*; *een bemind man*, *eens beminden mans*, enz.

§ 159. Men onderscheidt de bijvoeglijke naamwoorden in *oorspronkelijke*, als: *klein*, *wit*, en in *afgeleide* of *samengestelde*, als: *deugdzaam*, *eerlijk*, *praatzuchtig*, *welgemoed*.

§ 160. Vele bijvoeglijke naamwoorden bekleeden soms de plaats van zelfstandige, en worden alsdan dienovereenkomstig verbogen, als: *de zieke*, *het zware*.

§ 161. De bijvoeglijke naamwoorden schikken zich in geslacht, getal en naamval naar de zelfstandige naamwoorden, waartoe zij behooren, — worden gewoonlijk vóór deze geplaatst, en ondergaan op enkele uitsonderingen na in de onderscheidene naamvallen eene eigenaardige verbuiging.

§ 162. Alle bijvoeglijke naamwoorden, welke tot gezegde in een voorstel gebezigd worden, blijven onveranderd, bijv.: *de helden zijn dapper*.

Sommige blijven bovendien *altijd* onveranderd, en wel: 1°. die, welke de stof aanduiden, waarvan iets gemaakt is, waarom zij ook wel *stoffelijke* bijvoeglijke naamwoorden genoemd worden, zooals: *ijzeren*, *koperen*, *houten*, *fluweelen*. Zij hebben de eigenschap, dat zij in alle geslachten, getallen en naamvallen op *en* uitgaan.

2°. die, welke van een land of eene stad ontleend zijn, en op *er* uitgaan, als: *Rotterdammer schippers* enz.

3°. die, welke op *lei* en *hande* uitgaan, als: *velerlei*, *allerhande*.

§ 163. Men voegt eene *e* 1) achter vele bijvoeglijke naamwoorden:

---

1) De basterd bijvoeglijke naamwoorden op *ief*, *iek*, *iel*, *iem* en *iet* verloren vroeger gewoonlijk bij vervorming door verbuiging de *e* vóór den medeklinker, als alleen ter verscherping der tusschen twee medeklinkers opgesloten; gebe-

1°. bij die, welke vóór vrouwelijke zelfstandige naamwoorden staan, als: *ronde tafel, mijne jongere zuster.*

2°. bij die, welke tot het mannelijk geslacht behooren en in den eersten naamval staan, als: *waarde broeder! — de groote boom.*

3°. dikwerf ook bij die, welke tot het onzijdig geslacht behooren, wanneer de woordjes *het, dit of dat* voorafgaan, als: *het, dit of dat schoone kleed.*

§ 164. Men plaatst daarentegen geene *e*:

1°. achter de onzijdige bijvoeglijke naamwoorden, wanneer zij zonder lidwoord of voornaamwoord voorkomen, of het niet-bepalend lidwoord vóór zich hebben, als: *zwart krijt, een sterk paard.*

2°. bij onzijdige bijvoeglijke naamwoorden, wanneer zij voorafgegaan worden door *eenig, haar, hun, menig, mijn, ons, sommig, uw, zeker of zijn*, als: *eenig groot werk, haar dankbaar kind, hun nieuw huis, menig sterk paard, mijn oud boek, ons groot verschil, sommig zwaar hout, uw fraai tuig, zeker vierkant vertrek, zijn vaderlijk erf* 1).

§ 165. Deze regels omtrent het al of niet aannemen der *e* door de bijvoeglijke naamwoorden moeten echter slechts in zoover geldend geacht worden, als de vloeibaarheid en welluidendheid eener uitdrukking zulks toelaten. Immers, men schrijft en zegt overeenkomstig hiermede: *eene hoogere verordening*, maar integendeel ook: *eene verhevener verordening*, omdat *verhevener* moeilijk uit te spreken valt en een wangeluid veroorzaakt. Zoo zegt men ook onverschillig: *de nagelaten en nagelatene gedichten, het onbezonnen en onbezonnene gedrag*, waarvan het eerste het verkieslijkste is. Evenzoo zegge en schrijve men: *ik zag den onbezonnen man; — in het onzijdig geslacht; — dat wild gedierte.*

§ 166. Behalve dat de bijvoeglijke naamwoorden door verbuiging veranderen, geschiedt dit ook nog menigwerf door de *trappen van vergelijking*, of wijzen om de meer of mindere uitgebreidheid en kracht der beteekenis van bijvoeglijke naamwoorden (alsmede van vele deelwoorden en bijwoorden) uit te drukken. Deze trappen van vergelijking zijn *twee* in getal, namelijk: de *ver grootende* en *overtreffende*, bijv.: *hoog, hooger, hoogst; klein, kleiner, kleinst*. Zij zijn beide voor verbuiging vatbaar.

---

zigt, bijv.: *positief, positive*. De voorkeur verdient evenwel het behoud der *ie*, zoodra de lettergreep, waarin zij voorkomt, bij zoodanige vorming niet toonloos wordt; derhalve: *tragieke* en *tragische, positieve, sublieme, subtiële, subtiële gebeurtenissen*. In verband hiermee schrijve men *crediteur, fabrikant* enz.

1) Men lette ook steeds op het verschil in spelling van het bijvoeglijk naamwoord bij toepassing op *gestalte* en *gehalle*, bijv.: *een groote dichter* (een dichter, die groot van gestalte is); *een groot dichter* (iemand, die als dichter groot is).

§ 167. De *vergrootende trap* bepaalt den graad der hoedanigheid, welke een bijvoeglijk naamwoord aan iets toekent. Hij wordt door de bijvoeging van *er* gemaakt, en heeft plaats, wanneer men eene zaak met eene andere vergelijkt, en haar eene hoedanigheid in eene meerdere mate dan aan de andere toeschrijft, als: *het paard is zwakker dan de os; — sterker dan ijzer.*

§ 168. De *overtreffende trap* verheft de hoedanigheid eener zaak boven al de overige van hare soort. Hij wordt gevormd door de bijvoeging van *st*, als: *ons grootst verschil; — de kleinste hoed 1).*

§ 169. In sommige gevallen, en wel meestal ter bevordering der welluidendheid, wordt de vergrootende trap niet door verandering van uitgang, maar door bijvoeging van *meer* vóór het bijvoeglijk naamwoord gevormd, en maakt alsdan den overtreffenden trap door bijvoeging van *meest*, als: *een treffend voorbeeld, een meer treffend voorbeeld, het meest treffend voorbeeld; — hij was bij het volk meer bemind dan gevreesd; — zij is de meest geachte van hare tijdgenooten geweest.*

§ 170. Om den overtreffenden trap nog te versterken, wordt soms vóór bijvoeglijke naamwoorden ook nog het woordje *aller* gevoegd, als: *de allerrijkste onzer vrienden.* Dit geschiedt om de hoedanigheid, welke door het bijvoeglijk naamwoord wordt aangeduid, tot den hoogsten trap van grootheid te verheffen.

§ 171. Eenige bijvoeglijke naamwoorden hebben eene onregelmatige vergrooiting, als: *goed, beter, best; veel, meer, meest; weinig, minder, minst.* Deze onregelmatigheid is ontstaan door het in onbruik geraken van een of ander gedeelte dier woorden. — Bij andere bijvoeglijke naamwoorden is slechts de overtreffende trap gebruikelijk, als: *uiterst, achterst, benedenst, bovenst, onderst.* — Sommige bijvoeglijke naamwoorden, in wier eindlettergreep de helle klinker door medeklinkers opgesloten is, verdubbelen, indien deze door bijvoeging van *er* in den vergrootenden trap dien hellen klank zou verliezen, hunnen eindme deklinker, als: *net, netter; wit, witter 2),* of wel zij nemen om de welluidendheid eene *d* aan, als: *dor, dorder; ver, verder.* Dit laatste geschiedt ook door bijvoeglijke naamwoorden met geen zoodanige eindlettergreep, bijv.: *klaar, klaarder; eer, eerder.*

§ 172. Bij samengestelde bijvoeglijke naamwoorden geschiedt de vergrooiting meestal aan het laatste en niet aan het eerste woord, als:

1) In bijvoeglijke naamwoorden op *loos* en *sch* uitgaande, wordt de overtreffende trap, wanneer deze al gebezigd wordt, doorgaans gevormd door achtervoeging eener *t*, als: *beginselloos, beginselloost; fiksach, fiksacht; frisch, frischt, allerfrischt.*

2) Uitgezonderd: *grof, grover.*

lieftalig, liefstaliger, liefstaligst; grootmoedig, grootmoediger, grootmoedigst 1).

§ 173. Eenige bijvoeglijke naamwoorden dulden uit hoofde hunner beteekenis geene vergrooting, als: *de eerste, de zesde, achthoekig, ander, mondeling, schriftelijk, allerlei, gouden, zilveren* enz. Ook de samengestelde bijvoeglijke naamwoorden, wier eerste gedeelte zoo nauwkeurig is bepaald, dat daarbij geene vergrooting meer te denken is, verkeeren in dit geval, als: *beendroog, koolzwart, doodsbleek, zonneklaar, ijskoud, ijzersterk* enz.

OVER DE VERBUIGING.

§ 174. *Verbuigen* is het veranderen van de naamwoorden volgens de onderscheidene betrekkingen, waarin zij voorkomen. De lidwoorden, bijvoeglijke naamwoorden, voornaamwoorden en deelwoorden staan in eene nauwe betrekking tot de zelfstandige naamwoorden, en volgen deswege de regels der verbuiging.

§ 175. In de Nederlandsche taal wordt de verbuiging aangewezen door *verandering van de lidwoorden, of van de laatste letters der woorden*. In § 176—179 worden de veranderingen aangetoond, welke de lidwoorden en zelfstandige naamwoorden bij de verbuiging voor beide getallen ondergaan; in § 180 wordt opgegeven, aan welke veranderingen ten aanzien der verbuiging de bijvoeglijke naamwoorden onderworpen zijn.

§ 176. In den eersten naamval blijft het zelfstandig naamwoord onverbogen in het enkelvoud, met het lidwoord *de* of *een* voor het mannelijk, *de* of *eene* voor het vrouwelijk, *het* of *een* voor het onzijdig geslacht. In het meervoud neemt het zelfstandig naamwoord den aanhoorigen uitgang aan, en wordt het bepalend lidwoord voor alle geslachten *de*. Wanneer het onderwerp aangesproken wordt, gebruikt men geen lidwoord.

§ 177. In den tweeden naamval heeft men voor het enkelvoud van mannelijke en onzijdige woorden als lidwoord *des* en *eens*, met eene *s* achter het zelfstandig naamwoord, als: *des, eens broeders*; ook om de

---

1) Wanneer echter een bijvoeglijk naamwoord samengesteld is met een ander, hetwelk eene hoedanigheid van het daarmee verknochte uitdrukt, en dit samengesteld woord niet als eene onverdeelbare eigenschap aanduidende kan worden aangemerkt, zoo behoort de vorm van vergrooting tot datgene, waarvan men de meerderheid bedoelt, bijv.: *goedkoop, beterkoop, bestkoop; welgemoed, betergemoed, bestgemoed*. Deze regel werd echter geenszins algemeen in acht genomen, en voor *beterkoop* en *bestkoop* leest men nog veelal *goedkooper* en *goedkoopst*.

welluidendheid wel eens *es* of *en* in plaats van *s*, als: *des huizes, des heeren*. In het vrouwelijk geslacht heeft men *der* of *eener*, en in het meervoud van alle drie geslachten *der*; in beide laatste gevallen zonder *s* achter het zelfstandig naamwoord, als: *der vrouw, der menschen*.

§ 178. In den derden naamval heeft men als lidwoorden in het mannelijk en onzijdig geslacht in beide getallen *den* en in het enkelvoud *eenen* (voor het onzijdig geslacht in het enkelvoud ook *het* en *een*), en voor vrouwelijke woorden in het enkelvoud *der* (*de*) en *eener* (*eene*), in het meervoud *den* (*de*); men plaatst alsdan om de welluidendheid somtijds in het enkelvoud *eene e* achter het naamwoord, als: *den heere, der vrouwe, den lande*.

§ 179. In den vierden naamval verandert het lidwoord *de* in *den* en *een* in *eenen* voor mannelijke zelfstandige naamwoorden in het enkelvoud, als: *ik zie den, eenen boom*; — *hij vertrouwt den broeder*.

§ 180. De bijvoeglijke naamwoorden kunnen, in verband met het gemelde in § 163 en 165, bij de verbuiging *eene e* hebben:

- 1°. vóór enkelvoudige vrouwelijke naamwoorden in elk geval;
- 2°. vóór het meervoud van alle geslachten, en
- 3°. wanneer het bepalend lidwoord of eenig ander naamwoord voorafgaat.

Zij nemen den uitgang *en* of *n* aan in alle gevallen, waarin het lidwoord op *n*, *en* of *s* uitgaat.

Als zelfstandige naamwoorden gebezigd, nemen zij in den tweeden naamval van het enkelvoud voor het mannelijk geslacht *n* of *en*, en geen *s* of *es* aan, bijv.: *de groote, des grooten*.

§ 181. Als toepassingen dezer regels kunnen de volgende voorbeelden van verbuiging dienen:

a. *Enkelvoud.*

A. Verbuiging van een mannelijk zelfstandig naamwoord, vergezeld van één bijvoeglijk naamwoord met het bepalend en niet-bepalend lidwoord.

1. *een* of *de* *hooge, hooger* of *hoogere, hoogste berg*;
2. *eens* of *des* *hoogen, hoogeren, hoogsten bergs*;
3. *eenen* of *den* *hoogen, hoogeren, hoogsten berg* 1);
4. *eenen* of *den* *hoogen, hoogeren, hoogsten berg*.

B. Van een mannelijk zelfstandig naamwoord in den tweeden naamval uitgaande op *en*, met een deelwoord als bijvoeglijk naamwoord.

1. *een levend* of *de levende vorst*;
2. *eens levenden* of *des levenden vorsten*;
3. *eenen levenden* of *den levenden vorst* 1);
4. *eenen levenden* of *den levenden vorst*.

1) Minder gebruikelijk: *den berge, den vorste*. De welluidendheid beslisse.

C. Van een vrouwelijk zelfstandig naamwoord, vergezeld van een bijvoeglijk naamwoord met het bepalend en niet-bepalend lidwoord.

1. *eene of de schoone kust of vrouw*;
2. *eener of der schoone kust of vrouw*;
3. *eener of der schoone kust of vrouwe* 1);
4. *eene of de schoone kust of vrouw*.

D. Van een eenvoudig zelfstandig naamwoord, vergezeld van een bijvoeglijk naamwoord met het bepalend en niet-bepalend lidwoord.

1. *een bruin of het bruine paard of huis*;
2. *eens bruinen of des bruinen paards of huizes*;
3. *eenen bruinen of den bruinen paarde of huize* 2);
4. *een bruin of het bruine paard of huis*.

E. Van een mannelijk zelfstandig naamwoord met een stoffelijk bijvoeglijk naamwoord.

1. *de zware zilveren beker*;
2. *des zwaren zilveren bekers*;
3. *den zwaren zilveren beker*;
4. *den zwaren zilveren beker*.

F. Van een eigennaam zonder lidwoord.

1. *Hendrik*; — *Mietje*; — *Aacht*;
2. *Hendriks*; — *Mietjes*; — *Aachts* 3);
3. *Hendrik*; — *Mietje*; — *Aacht*;
4. *Hendrik*; — *Mietje*; — *Aacht*.

G. Van eenen eigennaam met een bijvoeglijk naamwoord en het bepalend lidwoord.

1. *de dappere Willem*;
2. *des dapperen Willems*;
3. *den dapperen Willem*;
4. *den dapperen Willem*.

1) Veelal: *eene of de schoone kust of vrouwe*. De welluidendheid beslisse over het gebruik van den eenen of den anderen vorm. — Dit laatste geldt ook ten aanzien eener *e* achter het zelfstandig naamwoord, als: *der vrouwe*.

2) Ook: *een bruin of het bruine paard*. Dit laatste wordt om de welluidendheid meesttijds gebruikt, bijv.: *ik gaf een bruin of het bruine paard te eten*.

3) Eindigt de eigennaam op eene *s* of *s*, dán wijzen eenigen de verbuiging van den tweeden naamval om de welluidendheid in het geheel niet aan, en laten dezen uit het verband der rede opmaken, bijv. in: *Maurits opvolger*. Sommigen bezigen ook wel een afkappings-teeken, en schrijven: *Maurits' opvolger*. Zoodanige woordschikking vermijde men echter liever geheel. — Eindigt de eigennaam op eenen anderen klinker dan eene doffe *e*, gelijk in: *Cornelia, Apollo*, dán wordt in den tweeden naamval ter voorkoming van verbastering in de uitspraak een afkappings-teeken gebezigd, bijv.: *Cornelia's; Apollo's*.

H. Van een bijvoeglijk naamwoord, als mannelijk zelfstandig naamwoord gebezigd, met een bijvoeglijk naamwoord.

1. *de gevaarlijke zieke;*
2. *des gevaarlijken zieken;*
3. *den gevaarlijken zieke;*
4. *den gevaarlijken zieke.*

b. *Meervoud.*

De zelfstandige naamwoorden met het niet-bepalend lidwoord hebben geen lidwoord in het meervoud, en zijn in dit geval door alle naamvalen en voor alle geslachten hetzelfde 1).

A. Verbuiging van een mannelijk zelfstandig naamwoord, vergezeld van een bijvoeglijk naamwoord, of deelwoord als bijvoeglijk naamwoord, en het bepalend lidwoord.

1. *de hooge, hoogere, hoogste bergen of levende vorsten;*
2. *der hooge, hoogere, hoogste bergen of levende vorsten;*
3. *den hoogen, hoogereren, hoogsten bergen of levenden vorsten;*
4. *de hooge, hoogere, hoogste bergen of levende vorsten.*

B. Van een vrouwelijk zelfstandig naamwoord, vergezeld van een bijvoeglijk en stoffelijk bijvoeglijk naamwoord en het bepalend lidwoord.

1. *de nieuwe fluweelen mutsen;*
2. *der nieuwe fluweelen mutsen;*
3. *de nieuwe fluweelen mutsen 2);*
4. *de nieuwe fluweelen mutsen.*

C. Van een onzijdig zelfstandig naamwoord, vergezeld van twee bijvoeglijke naamwoorden en bepalend lidwoord.

1. *de fraaie bruine paarden;*
2. *der fraaie bruine paarden;*
3. *den fraaien bruinen paarden;*
4. *de fraaie bruine paarden.*

D. Van een bijvoeglijk naamwoord, als zelfstandig naamwoord gebezigd met een bijvoeglijk naamwoord.

1. *de brave rijken;*
2. *der brave rijken;*
3. $\left. \begin{array}{l} \text{den braven rijken (mann.);} \\ \text{de brave (den braven) rijken (vrouw.);} \end{array} \right\}$
4. *de brave rijken.*

1) In den derden naamval is evenwel voor 't vrouwelijk geslacht de vorm zonder *n* bij voorkeur gangbaar, bijv.: *lage kusten*.

2) Minder gebruikelijk: *den nieuwen fluweelen mutsen*.

OVER DE VOORNAAMWOORDEN.

§ 182. De *voornaamwoorden* worden in de plaats van de naamwoorden gesteld om eene lastige herhaling te vermijden, of dienen ter aanwijzing of uitvorsching van zelfstandigheden, onderscheiden van alle andere. — Zij worden in twee hoofdsorten verdeeld: *zelfstandige* of *persoonlijke* en *bijvoeglijke voornaamwoorden*, en ondergaan meest alle eenige veranderingen door verbuiging.

a. *Persoonlijke voornaamwoorden.*

§ 183. De *persoonlijke voornaamwoorden* vervangen de namen van personen zelve, of van zaken als personen voorgesteld.

Men onderscheidt in de taal *drie* personen: de eerste persoon, of de sprekende, noemt zich *ik*, in het meervoud *wij*; de tweede, tot wien men spreekt, heet *gij* in het enkel- en meervoud; en den derden persoon, of dien waarvan gesproken wordt, drukt men uit door *hij*, *zij*, *het*. De woorden *men*, *iemand* en *niemand*, welke sommigen brengen tot de persoonlijke voornaamwoorden van den 3den persoon, moeten liever als zelfstandige naamwoorden worden aangemerkt; zij worden steeds in het enkelvoud gebezigd, bijv.: *men zegt*, *niemand spreekt*, en alleen de beide laatsten laten zich in zoover verbuigen, dat zij in den 2den naamval eene *s* aannemen, bijv.: *iemand's hoed*.

§ 184. Bij de eerste twee personen wordt van geen geslacht melding gemaakt, omdat dit altijd kenbaar is. Bij den derden persoon komen de drie geslachten in aanmerking.

§ 185. *Het* blijft in het enkelvoud onverbogen, maar wordt nimmer in den tweeden naamval gebezigd: voor het meervoud van *het* bij naamwoorden, welke levende of als zoodanig beschouwde voorwerpen uitdrukken, wordt meestal het meervoud des derden persoons van het mannelijk en vrouwelijk (*gij*) gebezigd; doch voor het overige zijn de woorden *ze*, *hiervan*, *daarvan*, enz. te verkiezen, bijv.: *wij namen de regimenten in oogenschouw*, en *vonden hen uitmuntend van houding*; — *wij zagen de gebouwen*, en *gaven last ze te koopen*; — *ik kocht mij eenige tapijten*, doch moest daarvan enkele aan mijnen broeder afstaan.

§ 186. De persoonlijke voornaamwoorden, uitgezonderd *het*, nemen somtijds de woordjes *zelf* en *alleen* achter zich, om daardoor alle andere personen uit te sluiten. In de verbuiging dezer voornaamwoorden schikt zich het woordje *zelf* 1) in getal, geslacht en naamval naar die

1) Dit woordje dient ter versterking der in het aanhoorig naamwoord be-

voornaamwoorden, waarbij het voorkomt, alsmede naar de zelfstandige naamwoorden, achter welke het somtijds op gelijke wijze geplaatst wordt, als: *de vader zelf heeft het gezegd*; — *ik heb het den broeder zelf gegeven*; — *ik heb het den broeder zelven gegeven*. Daar het eigenlijk een bijvoeglijk naamwoord is, moet men de veranderingen in de verbuiging van *zelf* ook dienovereenkomstig aannemen.

Het woordje *alleen* blijft onveranderd, als: *ik alleen ben er geweest*; — *wij alleen spreken er over*.

§ 187. Wij laten hier de verbuiging van de persoonlijke voornaamwoorden voor het mannelijk en vrouwelijk geslacht volgen:

Eerste persoon.

Enkelvoud.		Meervoud.	
Mannel. en Vrouw.		Mannel. en Vrouwel.	
1.	<i>ik</i> ;		<i>wij</i> ;
2.	<i>mijner</i> ;		<i>onzer</i> ;
3.	<i>mij</i> ;		<i>ons</i> ;
4.	<i>mij</i> .		<i>ons</i> .

Tweede persoon.

1.	<i>gij</i> ;		<i>gij</i> ;
2.	<i>uwer</i> ;		<i>uwer</i> ;
3.	<i>u</i> ;		<i>u</i> ;
4.	<i>u</i> .		<i>u</i> .

Derde persoon.

Mannel.	Vrouwel.	Mannel.	Vrouwel.
1. <i>hij</i> ;	<i>zij</i> ;	<i>zij</i> ;	<i>zij</i> ;
2. <i>zijner</i> ;	<i>harer</i> ;	<i>hunner</i> ;	<i>harer</i> ;
3. <i>hem</i> ;	<i>haar</i> ;	<i>hun</i> ;	<i>haar</i> ;
4. <i>hem</i> .	<i>haar (ze)</i> .	<i>hen (ze)</i> .	<i>haar (ze)</i> .

§ 188. Het wederkeurig woordje *zich* wordt gebruikt in de plaats van alle andere voornaamwoorden van den derden persoon, wanneer deze het voorwerp of de bepaling uitmaken bij een onderwerp, waarvan de werking tot den werker terugkeert. Het ondergaat in de verbuiging geene verandering.

vatte zelfstandigheid, en kan dus niet wel achter lidwoorden voorkomen. Het gebruik van *deseloe*, *hetseive*, alsook van de hieraan toegekende buigingsvormen, wordt dan ook tegenwoordig met recht verworpen.

b. Bijvoeglijke voornaamwoorden.

§ 189. De *bijvoeglijke voornaamwoorden* dienen om eene enkele zaak van alle andere van dezelfde soort te onderscheiden, als: *deze hoed, uw boek, welke man.*

Men verdeelt deze voornaamwoorden in vier soorten, namelijk in *bezittelijke, aanwijzende, vragende* en *betrekkelijke voornaamwoorden.*

§ 190. De *bezittelijke voornaamwoorden* wijzen zelfstandigheden aan, onderscheiden van alle andere, en wel met betrekking tot den bezitter; zij zijn de volgende: *mijn, ons, uw, zijn, haar* en *hun.* De bezittelijke voornaamwoorden van den *derden* persoon schikken zich in geslacht naar den eigenaar, doch alle volgen in de verbuiging het geslacht van het woord, waarvóór zij geplaatst zijn, bijv.: *ZIJNE beschermster heeft hem aangeraden de gedane voorstellen in het belang ZIJNER dochter van de hand te wijzen, schoon beschermster* en *dochter* vrouwelijk zijn.

§ 191. Deze voornaamwoorden, door een naamwoord gevolgd, verbuigt men als lidwoorden. Wij laten hier de verbuiging van het voornaamwoord *mijn* als voorbeeld voor de andere bezittelijke voornaamwoorden volgen:

Enkelvoud.

Mannel.	Vrouwel.	Onzijdig.
1. <i>mijn mantel;</i>	<i>mijne schaar;</i>	<i>mijn kind;</i>
2. <i>mijns mantels;</i>	<i>mijner schaar;</i>	<i>mijns kinds;</i>
3. <i>mijnen mantel;</i>	<i>mijner schaar 1);</i>	<i>mijnen kinde 2);</i>
4. <i>mijnen mantel.</i>	<i>mijne schaar.</i>	<i>mijn kind.</i>

Meervoud.

1. <i>mijne mantels;</i>	<i>mijne scharen;</i>	<i>mijne kinderen;</i>
2. <i>mijner mantels;</i>	<i>mijner scharen;</i>	<i>mijner kinderen;</i>
3. <i>mijnen mantels;</i>	<i>mijne scharen 3);</i>	<i>mijnen kinderen;</i>
4. <i>mijne mantels.</i>	<i>mijne scharen.</i>	<i>mijne kinderen.</i>

§ 192. *Ons* neemt voor het manueel geslacht de *e* aan, bijv. *ONZE vader; — ONZE koning.*

§ 193. De bezittelijke voornaamwoorden, die met het bepalend lidwoord vóór zich zonder zelfstandig naamwoord gebruikt worden, verbuigt men als zelfstandig naamwoord, bijv.:

-
- 1) Ook: *mijne schaar.* De welluidendheid beslisse.
  - 2) Ook: *mijn kind.* De welluidendheid beslisse.
  - 3) Ook: *mijnen scharen.* De welluidendheid beslisse.

Voor het mannelijk geslacht.

Enkelvoud.	Meervoud.
1. <i>de mijne</i> ;	<i>de mijnen</i> ;
2. <i>des mijnen</i> ;	<i>der mijnen</i> ;
3. <i>den mijne</i> ;	<i>den mijnen</i> ;
4. <i>den mijne</i> .	<i>de mijnen</i> .

Het mijne, onze, uwe, zijne, hare, hunne worden niet verbogen.

§ 194. De *aanwijzende voornaamwoorden* duiden zeer bepaald zelfstandigheden aan, en zijn: *deze, dit, die, dat, gene, dezelfde, hetzelfde, degene, hetgene, diegene, datgene, zulk, dergelijk, dusdanig, zoodanig, ieder, elk* enz., als: *hij sprak van DEZEN grooten man en ik van GENEN*; — *zij haat DEGENE, die haar de waarheid onder het oog brengt*.

Eenige dezer voornaamwoorden nemen ook het woordje *een* vóór of achter zich, als: *een ieder, iedereen* enz.

§ 195. Sommige dezer voornaamwoorden zijn met een bepalend lidwoord samengesteld, als: *degene, dezelfde*.

Van de niet samengestelde aanwijzende voornaamwoorden worden *deze, dit, die, dat, gene* als de lidwoorden, en de overige als de bijvoeglijke naamwoorden verbogen.

Ten voorbeelde volgt hier de verbuiging van *deze* en *dit*, en van *zoodanige*:

Verbuiging van *deze* en *dit*.

Enkelvoud.		
Mannel.	Vrouwel.	Onzijdig.
1. <i>deze</i> ;	<i>deze</i> ;	<i>dit</i> ;
2. <i>dezes</i> ;	<i>dezer</i> ;	<i>dezes</i> ;
3. <i>dezen</i> 1) ;	<i>dezer</i> 1) ;	<i>dezen</i> 1) ;
4. <i>dezen</i> .	<i>deze</i> .	<i>dit</i> .
Meervoud.		
1. <i>deze</i> ;	<i>deze</i> ;	<i>deze</i> ;
2. <i>dezer</i> ;	<i>dezer</i> ;	<i>dezer</i> ;
3. <i>dezen</i> ;	<i>deze</i> 2) ;	<i>dezen</i> ;
4. <i>deze</i> .	<i>deze</i> .	<i>deze</i> .

De tweede naamval van het voornaamwoord *die* is echter in het enkelvoud van het mannelijk geslacht niet *dies*, maar *diens*.

1) Ook: *dezen, deze, dit*. De welluidendheid beslisse.

2) Ook: *dezen*. De welluidendheid beslisse.

Verbuiging van *zoodanig*.

Enkelvoud.

Met het niet-bepalend lidwoord.

Mannelijk.

1. *een zoodanig vorst* ;
2. *eens zoodanigen vorsten* ;
3. *eenen zoodanigen vorst* ;
4. *eenen zoodanigen vorst*.

Vrouwelijk.

1. *eene zoodanige stad* ;
2. *eener zoodanige stad* ;
3. *eener zoodanige stad* 1) ;
4. *eene zoodanige stad*.

Onzijdig.

1. *een zoodanig huis* ;
2. *eens zoodanigen huizes* ;
3. *eenen zoodanigen huize* 2) ;
4. *een zoodanig huis*.

Meervoud.

Met het bepalend lidwoord.

Mannelijk.

1. *de zoodanige vorsten* ;
2. *der zoodanige vorsten* ;
3. *den zoodanigen vorsten* ;
4. *de zoodanige vorsten*.

Vrouwelijk.

1. *de zoodanige steden* ;
2. *der zoodanige steden* ;
3. *de zoodanige steden* 3) ;
4. *de zoodanige steden*.

Onzijdig.

1. *de zoodanige huizen* ;
2. *der zoodanige huizen* ;
3. *den zoodanigen huizen* ;
4. *de zoodanige huizen*.

---

1) Ook: *eene zoodanige stad*. De welluidendheid beslisse.

2) Ook: *een zoodanig huis*. De welluidendheid beslisse.

3) Ook: *den zoodanigen steden*. De welluidendheid beslisse.

§ 196. Van de aanwijzende voornaamwoorden, die met de lidwoorden *de* of *het* of het voornaamwoord *die* samengesteld zijn, wordt het eerste deel als de lidwoorden, en het laatste als de bijvoeglijke naamwoorden verbogen, als:

Verbuiging van *dezelfde*, *hetzelfde*.

Enkelvoud.

Mannel.	Vrouwel.	Onzijdig.
1. <i>dezelfde</i> ;	<i>dezelfde</i> ;	<i>hetzelfde</i> ;
2. <i>dezelfden</i> ;	<i>derzelfde</i> ;	<i>dezelfden</i> ;
3. <i>denzelfden</i> 1);	<i>derzelfde</i> 1);	<i>denzelfden</i> 1);
4. <i>denzelfden</i> .	<i>dezelfde</i> .	<i>hetzelfde</i> .

Meervoud.

1. <i>dezelfde</i> ;	<i>dezelfde</i> ;	<i>dezelfde</i> ;
2. <i>derzelfde</i> ;	<i>derzelfde</i> ;	<i>derzelfde</i> ;
3. <i>denzelfden</i> ;	<i>dezelfde</i> 2);	<i>denzelfden</i> ;
4. <i>dezelfde</i> .	<i>dezelfde</i> .	<i>dezelfde</i> .

§ 197. De aanwijzende voornaamwoorden, die zonder zelfstandige naamwoorden gebruikt worden, verbuigt men alsof er zelfstandige naamwoorden volgden.

§ 198. Wanneer de aanwijzende voornaamwoorden het woordje *een* bij zich nemen, dán wordt alleen dit woordje en niet het voornaamwoord verbogen, als: *zoodanig een*, *zoodanig eenen*.

§ 199. De *vragende voornaamwoorden* dienen om te vragen naar zelfstandigheden, onderscheiden van alle andere, en zijn: *wie*, *welke*, *wat* en *hoedanig*. — Met *wie* vraagt men algemeen naar personen, met *wat* naar onbezielde voorwerpen, met *welke* zoo wel naar levende als levenlooze voorwerpen, met *hoedanig* naar de hoedanigheid dier voorwerpen, als: *WIE streed als held?* — *WAT verrichtte hij?* — *WELKE troepen, WELKE wapenen waren beter?* — *HOEDANIG was hun samenstel?*

§ 200. *Wie* en *welke* worden verbogen als *die* en *deze*, uitgezonderd in den derden naamval van het meervoud, waarin het eerste voor alle drie geslachten *wie* heeft. *Wat* wordt niet verbogen, en *hoedanig* volgt de verbuiging der bijvoeglijke naamwoorden. Wanneer *welke* en *hoedanig* het woordje *een* achter zich nemen, dán wordt alleen dit laatste verbogen, bijv.: *van welk eenen man wordt er gesproken?*

§ 201. De betrekkelijke voornaamwoorden wijzen op reeds genoemde

1) Ook: *denzelfden*, *deselfde*, *hetzelfde*. De welluidendheid beslisse.

2) Ook: *denzelfden*. De welluidendheid beslisse.

zelfstandigheden, en dienen ter verbinding van bepalende zins-leden met zelfstandige naamwoorden. Zij zijn: *die, wie, welke, dat, wat* en *hetwelk*, bijv.: *gij zijt de eerste, die mij dit zegt; — het land, welks ligging u bekend is*. De laatste drie zijn onzijdig; de eerste drie dienen in den eersten naamval zoowel voor het mannelijk als vrouwelijk geslacht, doch ondergaan in de overige naamvallen eene met den aard van het geslacht overéénstemmende verbuiging. Tot deze soort van voornaamwoorden brengt men gewoonlijk: *waaraan, waardoor, waarin, waarmede, waarvan, daarvan* enz., schoon zij insgelijks als vragend of aanwijzend voorkomen; deze woordjes behooren tot alle geslachten.

§ 202. Van deze voornaamwoorden worden *die, wie* en *welke* als het vragend voornaamwoord *welke* verbogen; alle overigen ondergaan geene veranderingen, uitgezonderd *hetwelk*, dat in den tweeden naamval in *welks* verandert.

OVER DE WERKWOORDEN.

§ 203. Door de *werkwoorden* drukt men het worden en bestaan, het werken en lijden der personen of zaken uit, welke door de zelfstandige naamwoorden aangeduid worden, als: *ontstaan, zijn, beminnen, schrijven, gedragen worden*.

§ 204. Er is eigenlijk slechts één werkwoord, dat het bestaan der dingen aanduidt, namelijk *wezen* of *zijn*, hetwelk ons reeds als koppelwoord is voorgekomen. Alle overige werkwoorden zijn eene uitdrukking van het gewijzigd bestaan der dingen, bijv.: *de man werkt*, hetgeen zooveel beteekent als: *de man is werkende*.

§ 205. Naardien de werkwoorden zekere hoedanigheid insluiten, zoo kunnen zij in bijvoeglijke naamwoorden vervormd worden, welke alsdan *deelwoorden* heeten, en in het *tegenwoordige* en *verledene* onderscheiden worden, als: van *lezen, lezende* als tegenwoordig en *gelezen* als verleden deelwoord.

§ 206. De werkwoorden zijn aan zeer vele veranderingen door *vervoeging* onderhevig. Deze veranderingen worden echter niet altijd door het werkwoord alleen aangewezen; ten einde in hetgeen aan hunnen vorm en aan hunne tijden ontbreken mocht te hulp te komen, bedient men zich van *hulpwoorden*: deze zijn *vier* in getal, als: *hebben, zijn, worden* en *zullen*. Zij dragen echter dien naam alleen, voor zoover zij ten bovengemelden einde dienen, en niet op zichzelf en zonder andere werkwoorden gebezigd worden, gelijk met *hebben, zijn* en *worden* het geval is.

a. *Verdeeling der werkwoorden naar hunnen aard.*

§ 207. Of de door het werkwoord uitgedrukte wijziging des bestaans van eenig wezen vordert iets, waarop de werking overgaat, en dat dus lijdend is, óf de handeling bepaalt zich bij het wezen, dat haar verricht. Vanhier twee hoofsoorten van werkwoorden: *bedrijvende* en *onzijdige*.

§ 208. Een *bedrijvend* werkwoord drukt de wijziging van het bestaan derwijze uit, dat daarbij een voorwerp vereischt wordt, bijv.: *hij drijft den ezel*; — *het geschut bestrijkt den weg*. Deze soort wordt met het hulpwoord *hebben* vervoegd.

§ 209. Een *onzijdig* werkwoord drukt de wijziging van het bestaan uit, zonder eenig voorwerp te vereischen, als: *het paard loopt*. Het duidt wel eene handeling aan, maar deze blijft veeleer in het onderwerp zelf besloten, dan dat zij tot een ander voorwerp overgaat. — De onzijdige werkwoorden beteekenen óf eene eigenschap (*glinsteren*), óf eenen toestand (*liggen*), óf een bedrijf (*blaffen*); ook zulk een bedrijf, waarvan het lijdend voorwerp in het werkwoord zelf opgesloten ligt (*visschen*). — Sommige onzijdige werkwoorden beteekenen meer een bedrijf dan een lijden, en worden *bedrijvend-onzijdige* genoemd, als: *vechten*, *loopen*; bij andere wordt het onderwerp meer lijdend dan bedrijvend gedacht, en deze noemt men *eenvoudig-onzijdige*, als: *barsten*, *zinken*.

De onzijdige werkwoorden worden vervoegd met *hebben* of *zijn*. Me *hebben* worden zij vervoegd: 1°. wanneer zij eene handeling te kennen geven, waarbij men aan duurzaamheid denken kan: dit heeft plaats, als men er eene bepaling van tijd kan bijvoegen, bijv.: *ik heb lang gezeten*; — *wij hebben den ganschen dag gelooopen*.

2°. Wanneer zij het voorwerp der handeling in zich bevatten, of wel datgene, wat door de handeling wordt voortgebracht, bijv.: *ik heb reeds ontbeten*; — *de koe heeft gekalfd*.

Met *zijn* worden zij daarentegen vervoegd, als er geen duurzaamheid van handeling, wél van toestand te denken valt, bijv.: *de brij is aan-gebrand*; — *hij was gezeten en stond niet op*. — *Blijven* is voortdurend *zijn*, en richt zich dus ook naar dit hulpwoord in de vorming der samengestelde tijden.

Sommige werkwoorden zijn volgens hunne natuur altijd onzijdig, en kunnen nimmer bedrijvend gebezigd worden, als: *bezwijmen*, *ontluiken*. Andere daarentegen komen zoowel in onzijdigen als bedrijvenden zin voor, als: *ik sloeg den hond* en *de klok slaat*.

§ 210. Wanneer het onderwerp niet zelf handelt, maar eene handeling

van een ander werkend wezen lijdt, dán wordt het werkwoord, dat deze handeling aanduidt, een *lijdend werkwoord* genoemd, als: *geslagen worden*. Dit is echter slechts een bijzondere vorm der bedrijvende werkwoorden, waarbij geenszins het denkbeeld van werken ophoudt, maar de werkende personen slechts verwisselen. In: *ik word geslagen*, blijft het denkbeeld van werken niet minder dan in: *ik sla*, stand houden, schoon de werking door iemand of iets anders *op mij* geschiedt. De *Nederlandsche* werkwoorden hebben door eigen vervoeging geen lijdenden vorm, maar moeten dien ontleenen van het verleden deelwoord eens bedrijvenden werkwoords en de hulpwoorden *zijn* en *worden*, welke laatste alleen vervoegd worden. Men kent alle bedrijvende werkwoorden inzonderheid daaraan, dat zij altijd in den lijdenden vorm kunnen worden overgebracht.

§ 211. Eigenlijk gezegde onzijdige werkwoorden kunnen nimmer den lijdenden vorm aannemen, en ook geen vierden naamval beheerschen. Desnietteenstaande kunnen zij, gelijk uit sommige spreekwijzen blijkt, met den vierden naamval verbonden voorkomen, als: *eenen goeden tred gaan*; evenzoo kunnen zij in zekeren zin ook in lijdenden vorm gebezigd worden, doch alleen dán, wanneer het onderwerp der rede onbepaald kan worden uitgedrukt, als: *er wordt gewandeld*.

§ 212. *Wederkeerige* werkwoorden zijn diegene, welke de werking, die zij uitdrukken, tot den persoon van wien zij uitging terugvoeren, als: *zich schamen*. Zij kunnen als eene bijzondere afdeeling der bedrijvende werkwoorden beschouwd worden.

§ 213. De meeste werkwoorden kunnen als wederkeerig gebruikt worden, als: *snijden, ik snijd mij*. Er bestaan echter vele werkwoorden, welke niet dan wederkeerig gebezigd kunnen worden, als: *zich behelpen, zich bezinnen, zich vergissen*.

§ 214. De vervoeging der wederkeerige werkwoorden is als die der bedrijvende, met achtervoeging van *mij, u, zich* voor de drie personen des enkelvouds, en van *ons, u, zich* voor die van het meervoudig getal. Deze woordjes staan óf in den *derden*, óf in den *vierden* naamval, bijv.: *ik herinner mij, ik schaam mij*; in het eerste geval hebben zij echter altijd bovendien eenen vierden naamval bij zich, als: *ik herinner mij zijnen naam*.

§ 215. *Onpersoonlijke* werkwoorden worden de zoodanige genoemd, welke alleen in den *derden* persoon van het enkelvoud in het onzijdig geslacht kunnen gebezigd worden, als: *het regent, sneeuw*; — *het smart mij*. Hunne vervoeging is als die van andere werkwoorden in den *derden* persoon.

§ 216. De werkwoorden van deze soort worden onderscheiden in:
1°. dezulke, welke alleen in den *derden* persoon kunnen vervoegd

en zonder verdere bijvoeging van woorden verstaan worden, als: *het hagelt*.

2°. die, welke in hunne vervoeging het persoonlijk voornaamwoord verbogen *achter*, niet onverbogen *vóór* zich hebben, als: *het berouwt hem*.

b. Verdeeling der werkwoorden naar de wijze hunner vervoeging.

§ 217. Men onderscheidt bij de vervoeging der werkwoorden drie verschillende soorten: *ongelijkvloeiende*, *gelijkvloeiende* en *onregelmatige*.

§ 218. *Ongelijkvloeiende werkwoorden* zijn die, welke in de vervoeging den wortelklinker veranderen, en in het verleden deelwoord *en* met *vóórgevoegd ge* hebben, als: *spreken*, *sprak*, *gesproken*.

Zij blijven ook in hunne samenstellingen ongelijkvloeiend, als: *beden*, *bood*, *geboden*; *aanbieden*, *bood aan*, *aangeboden*. In de volgende lijst vindt men de gebruikelijkste oorspronkelijke (niet samengestelde, of niet meer buiten de samenstelling gebezigde) ongelijkvloeiende werkwoorden bijéén.

Onbepaalde wijs.

Aantoonende wijs.

<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>Verl. deelw.</i>	<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>1ste Betr. verl. tijd.</i>
bakken,	gebakken,	ik bak,	ik biek 1);
barsten,	geborsten,	ik barst,	ik borst 2);
bederven,	bedorven,	ik bederf,	ik bedierf;
bedriegen,	bedrogen,	ik bedrieg,	ik bedroog;
beginnen,	begonnen,	ik begin,	ik begon;
bekruizen,	bekrozen,	ik bekruis,	ik bekroos;
bergen,	geborgen,	ik berg,	ik borg 3);
bescheren,	beschoren,	ik bescheer,	ik beschoor;
bevelen,	bevolen,	ik beveel,	ik beval;
bevrijden,	bevreden,	ik bevrijd,	ik bevreed 4);
bewegen,	bewogen,	ik beweeg,	ik bewoog;
bezwijken,	bezweken,	ik bezwijk,	ik bezweek;
bidden,	gebeden,	ik bid,	ik bad;
bieden,	geboden,	ik bied,	ik bood;
bijten,	gebeten,	ik bijt,	ik beet;

1) Thans gebruikelijker: *ik bakte*.

2) Ook in gebruik: *bersten*, *geborsten*, *ik berst*, *ik borst*. In dezen vorm komt het werkwoord ook gelijkvloeiend voor.

3) Ook wel: *ik bergde*.

4) Thans gebruikelijker gelijkvloeiend.

*Onbepaalde wijs.**Aantoonende wijs.*

<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>Verl. deelv.</i>	<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>1ste Betr. verl. tijd.</i>
binden,	gebonden,	ik bind,	ik bond;
blazen,	geblazen,	ik blaas,	ik blies;
blijken,	gebleken,	ik blijk,	ik bleek;
blijven,	gebleven,	ik blijf,	ik bleef;
blinken,	geblonken,	ik blink,	ik blonk;
braden,	gebraden,	ik braad,	ik bried 1);
breken,	gebroken,	ik breek,	ik brak;
buigen,	gebogen,	ik buig,	ik boog;
delven,	gedolven,	ik delf,	ik dolf 2);
dijgen,	gedegen,	ik dijg,	ik deeg;
dingen,	gedongen,	ik ding,	ik dong;
dragen,	gedragen,	ik draag,	ik droeg;
drijven,	gedreven,	ik drijf,	ik dreef;
dringen,	gedrongen,	ik dring,	ik drong;
drinken,	gedronken,	ik drink,	ik dronk;
druipen,	gedropen,	ik druij,	ik droop;
duiken,	gedoken,	ik duik,	ik dook;
dwingen,	gedwongen,	ik dwing,	ik dwong;
ervaren,	ervaren,	ik ervaar,	ik ervoer;
fluiten,	gefloten,	ik fluit,	ik floot;
gebieden,	geboden,	ik gebied,	ik gebood;
gelaten (zich),	gelaten,	ik gelaat mij, *	ik geliet mij;
gelden,	gegouden,	ik geld,	ik gold;
genezen,	genezen,	ik genees,	ik genas;
genieten,	genoten,	ik geniet,	ik genoot;
geven,	gegeven,	ik geef,	ik gaf;
gieten,	gegoten,	ik giet,	ik goot;
glijden,	gegleden,	ik glijd,	ik gleed;
glimmen,	geglommen,	ik glim,	ik glom;
gluipen,	geglopen,	ik gluip,	ik gloop 3);
graven,	gegraven,	ik graaf,	ik groef;
grijnen,	gegrenen,	ik grijn,	ik green 4);
grijpen,	gegrepen,	ik grijp,	ik greep;
hangen,	gehangen,	ik hang,	ik hing;
heffen,	geheven,	ik hef,	ik hief;

1) Thans gebruikelijker: *ik braadde*.2) Ook in gebruik: *ik delfde*.3) Ook gelijkvloeiend: *ik gluipte, gegluipt*.4) Ook gelijkvloeiend: *ik grijnde, gegrijnd*.

*Onbepaalde wijs.**Aantoonende wijs.*

<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>Verl. deelw.</i>	<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>1ste Betr. verl. tijd.</i>
helpen ,	geholpen ,	ik help ,	ik hielp ;
hijgen ,	gehegen ,	ik hijg ,	ik heeg 1) ;
hijschen ,	geheschen ,	ik hijsch ,	ik heesch 2) ;
houwen ,	gehouden ,	ik houw ,	ik hieuw ;
kerven ,	gekorven ,	ik kerf ,	ik korf ; 3) ;
kiezen ,	gekozen ,	ik kies ,	ik koos 4) ;
kijken ,	gekeken ,	ik kijk ,	ik keek ;
kijven ,	gekeven ,	ik kijf ,	ik keef 5) ;
klimmen ,	geklommen ,	ik klim ,	ik klom ;
klinken ,	geklonken ,	ik klink ,	ik klonk ;
kluiven ,	gekloven ,	ik kluif ,	ik kloof ;
knijpen ,	geknepen ,	ik knijp ,	ik kneep ;
krijgen ,	gekregen ,	ik krijg ,	ik kreeg ;
krijschen ,	gekreschen ,	ik krijsch .	ik kreesch 6) ;
krijten ,	gekreten ,	ik krijt ,	ik kreet ;
krimpen ,	gekrompen ,	ik krimp ,	ik kromp ;
kruien ,	gekrooien ,	ik krui ,	ik krooi 7) ;
kruijen ,	gekropen ,	ik kruij ,	ik kroop ;
kwijten ,	gekweeten ,	ik kwijt ,	ik kweet ;
lachen ,	gelachen ,	ik lach ,	ik loech 8) ;
laten ,	gelaten ,	ik laat ,	ik liet ;
lezen ,	gelezen ,	ik lees ,	ik las ;
liggen ,	gelegen ,	ik lig ,	ik lag ;
lijden ,	geleden ,	ik lijd ,	ik leed ;
lijken ,	geleken ,	ik lijk ,	ik leek ;
loopen ,	geloopen ,	ik loop ,	ik liep ;
luiden ,	gelooien ,	ik luid ,	ik looi 9) ;
luiken ,	geloken ,	ik luik ,	ik look ;
melken ,	gemolken ,	ik melk ,	ik molk 10) ;

1) Ook gelijkvloeiend : *ik hijgde , gehijgd.*

2) Ook gelijkvloeiend : *ik hijschte , gehijscht.*

3) Ook gelijkvloeiend : *ik kerfde , gekerfd.*

4) Minder gebruikelijk : *ik koor , gekoren.* Alsdan onregelmatig.

5) Minder gebruikelijk : *ik kijfde , gekijfd.* Alsdan gelijkvloeiend.

6) Ook gelijkvloeiend : *ik krijschte , gekrijscht.*

7) Ook in gebruik : *ik kruide.*

8) Thans gebruikelijker : *ik lachte.*

9) Gebruikelijker gelijkvloeiend : *ik luijde , geluid.* Ook in gebruik : *luien.*

10) Ook gelijkvloeiend : *ik melkte , gemelkt.*

Onbepaalde wijs.

Aantoonende wijs.

Tegenw. tijd.	Verl. deelw.	Tegenw. tijd.	1ste Betr. verl. tijd.
meten ,	gemeten ,	ik meet ,	ik mat ;
mijden ,	gemeden ,	ik mijd ,	ik meed 1) ;
nemen ,	genomen ,	ik neem ,	ik nam ;
nijgen ,	genegen ,	ik nijg ,	ik neeg ,
nijpen ,	genepen ,	ik nijp ,	ik neep ;
pijpen ,	gepepen ,	ik pijp ,	ik peep 2) ;
pluizen ,	geplozen ,	ik pluis ,	ik ploos 3) ;
prijzen ,	geprezen ,	ik prijs ,	ik prees ;
raden ,	geraden ,	ik raad ,	ik ried 4) ;
rijden ,	gereden ,	ik rijd ,	ik reed ;
rijgen ,	geregen ,	ik rijg ,	ik reeg ;
rijten ,	gereten ,	ik rijt ,	ik reet ;
rijven .	gereven ,	ik rijf ,	ik reef ;
rijzen ,	gerezen ,	ik rijs ,	ik rees ;
roepen ,	geroepen ,	ik roep ,	ik riep ;
ruiken ,	geroken ,	ik ruik .	ik rook 5) ;
schelden ,	gescholden ,	ik scheld ,	ik schold ;
schenden ,	geschonden ,	ik schend ,	ik schond ;
schenken ,	geschonken ,	ik schenk ,	ik schonk ;
scheppen ,	geschapen ,	ik schep ,	ik schiep 6) ;
scheren ,	geschoren ,	ik scheer ,	ik schoor ;
schieten ,	geschoten ,	ik schiet ,	ik schoot ;
schijnen ,	geschenen ,	ik schijn ,	ik scheen ;
schrijden ,	geschreden ,	ik schrijd ,	ik schreed ;
schrijven ,	geschreven ,	mij schrijnt ,	mij schreen 7) ;
schrikken ,	geschrokken ,	ik schrijf ,	ik schreef ;
schuilen ,	gescholen ,	ik schrik ,	ik schrok 8) ;
schuiven ,	geschoven ,	ik schuil ,	ik school ;
slapen ,	geslapen ,	ik schuif ,	ik schoof ;
slijpen ,	geslepen ,	ik slaap ,	ik sliep ;
		ik slijp ,	ik sleep ;

1) Ook gelijkvloeiend. *ik mijdde, gemijd.*2) Ook gelijkvloeiend: *ik pijpte, gepijpt.*3) Ook gelijkvloeiend: *ik pluisde, gepluisd.*4) Ook in gebruik: *ik raadde.*5) Ook: *rieken, geroken, ik riek, ik rook.* Soms wel: *ik riekte.*6) Alleen in den zin van *maken*; anders is *scheppen (opscheppen)* gelijkvloeiend.7) Ook gelijkvloeiend: *mij schrijnde, geschrijnd.*8) Soms ook gelijkvloeiend: *ik schrikte, geschrikt.*

*Onbepaalde wijs.**Aantoonende wijs.*

<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>Verl. deelw.</i>	<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>1ste Betr. verl. tijd.</i>
slijten ,	gesleten ,	ik slijt ,	ik sleet ;
sluiken ,	gesloken ,	ik sluik ,	ik slook 1);
sluipen ,	gesloopen ,	ik sluij ,	ik sloop ;
sluiten ,	gesloten ,	ik sluit ,	ik sloot ;
smelten ,	gesmolten ,	ik smelt ,	ik smolt ;
smijten ,	gesmeten ,	ik smijjt ,	ik smeet ;
snijden ,	gesneden ,	ik snijdt ,	ik sneed ;
snuiten ,	gesnoten ,	ik snuit ,	ik snoot ;
snuiven ,	gesnoven ,	ik snuif ,	ik snoof ;
spijten ,	gespeten ,	mij spijjt ,	mij speet ;
spinnen ,	gesponnen ,	ik spin ,	ik spon ;
splijten ,	gespleten ,	ik splijjt ,	ik spleet ;
spoegen ,	gespogen ,	ik spoeg ,	ik spoog 2);
spreken ,	gesproken ,	ik spreek ,	ik sprak ;
springen ,	gesprongen ,	ik spring ,	ik sprong ;
spruiten ,	gesproten ,	ik spruit ,	ik sproot ;
sputten ,	gespoten ,	ik spuit ,	ik spoot ;
steken ,	gestoken ,	ik steek ,	ik stak ;
stelen ,	gestolen ,	ik steel ,	ik stal ;
sterven ,	gestorven ,	ik sterf ,	ik stierf ;
stijgen ,	gestegen ,	ik stijgt ,	ik steeg ;
stijven ,	gesteven ,	ik stijft ,	ik steef ;
stinken ,	gestonken ,	ik stink ,	ik stonk ;
stooten ,	gestooten ,	ik stoot ,	ik stiet 3);
strijden ,	gestreden ,	ik strijdt ,	ik streed ;
strijken ,	gestreken ,	ik strijkt ,	ik streek ;
stuiven ,	gestoven ,	ik stuif ,	ik stoof ;
tijgen ,	getegen ,	ik tijd ,	ik teeg 4);
treden ,	getreden ,	ik treed ,	ik trad ;
treffen ,	getroffen ,	ik tref ,	ik trof ;
trekken ,	getrokken ,	ik trek ,	ik trok ;
trijtschen ,	getreschen ,	ik trijsch ,	ik treesch ;
vallen ,	gefallen ,	ik val ,	ik viel ;
vangen ,	gevangen ,	ik vang ,	ik ving ;

1) Min gebruikelijk : *ik slukte*.

2) Voor dit geheele werkwoord thans gebruikelijker het gelijkvloeiend : *spuoen*.

3) Ook in gebruik : *ik stootte*.

4) Ook in gebruik : *ik toog*, *getogen*.

Onbepaalde wijs.

Tegenw. tijd.	Verl. deelw.
varen ,	gevaren ,
vechten ,	gevochten ,
verdrieten ,	verdroten ,
verdwijnen ,	verdwijnen ,
verlijden (<i>acte</i>),	verleden ,
verslinden ,	verslonden ,
verzwinden ,	verzwonden ,
vinden ,	gevonden ,
vlechten ,	gevlochten ,
vlieden ,	gevloden ,
vliegen ,	gevloegen ,
vlieten ,	gevloten ,
vreten ,	gevreten ,
vrijën ,	geveeën ,
wasschen ,	gewasschen ,
wassen ,	gewassen ,
wegen ,	gewogen ,
werpen ,	geworpen ,
werven ,	geworven ,
wijken ,	geweken ,
wijzen ,	gewezen ,
winden ,	gewonden ,
winnen ,	gewonnen ,
worden ,	geworden ,
wreken ,	gewroken ,
wrijven ,	gewreven ,
wringen ,	gewrongen ,
zenden ,	gezonden ,
zieden ,	gezoden ,
zijgen ,	gezegen ,
zingen ,	gezongen ,

Aantoonende wijs.

Tegenw. tijd.	1ste Betr. verl. tijd.
ik vaar ,	ik voer ;
ik vecht ,	ik vocht ;
mij verdriet ,	mij verdroot ;
ik verdwijn ,	ik verdween ;
ik verlijd ,	ik verleed 1);
ik verslind ,	ik verslond ;
ik verzwind ,	ik verzwond ;
ik vind ,	ik vond ;
ik vlecht ,	ik vlocht ;
ik vlied ,	ik vlood ;
ik vlieg ,	ik vloog ;
ik vliet ,	ik vloot ;
ik vreet ,	ik vrat ;
ik vrij ,	ik vree 2);
ik wasch ,	ik wiesch 3);
ik was ,	ik wies ;
ik weeg ,	ik woog ;
ik werp ,	ik wierp 4);
ik werf ,	ik wierf ;
ik wijk ,	ik week ;
ik wijs ,	ik wees ;
ik wind ,	ik wond ;
ik win ,	ik won ;
ik word ,	ik werd 5);
ik wreek ,	ik wrook 6);
ik wrijf ,	ik wreef ;
ik wring ,	ik wrong ;
ik zend ,	ik zond ;
ik zied ,	ik zood ;
ik zijg ,	ik zeeg ;
ik zing ,	ik zong ;

1) Ook in gebruik : *ik verlijdde*.

2) Thans gebruikelijker gelijkvloeiend. De verdubbeling der *e* n den ongelijkvloeienden vorm is eene uitzondering op den regel.

3) Ook in gebruik : *ik waschte*.

4) Ook wel : *ik worp*.

5) Oudtijds ook : *ik wierd*.

6) Thans gebruikelijker *ik wreekte*.

*Onbepaalde wijs.**Aantoonende wijs.*

<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>Verl. deelw.</i>	<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>1ste Betr. verl. tijd.</i>
zinken,	gezonken,	ik zink,	ik zonk;
zinnen,	gezonnen,	ik zin,	ik zon;
zitten,	gezetten,	ik zit,	ik zat;
zuigen,	gezogen,	ik zuig,	ik zoog;
zwelgen,	gezwolgen,	ik zwelg,	ik zwolg;
zwellen,	gezwollen,	ik zwel,	ik zwol;
zwemmen,	gezwommen,	ik zwem,	ik zwom;
zwenken,	gezwonken,	ik zwenk,	ik zwonk 1);
zweren (<i>eed</i>),	gezworen,	ik zweer,	ik zwoer;
zweren (<i>etteren</i>),	gezworen,	het zweert,	het zwoor;
zwerfen,	gezworven,	ik zwerf,	ik zwierf;
zwijgen,	gezwegen,	ik zwijg,	ik zweeg;

§ 219. *Gelijkvloeiende werkwoorden* worden daarentegen zulke genoemd, welke door hunne geheele vervoeging den wortelklinker behouden, en in den eersten betrekkelijk verleden tijd *de* of *te* en in het verleden deelwoord *d* of *t*, insgelijks met een vóórgevoegd *ge*, hebben, als: *leven, leefde, geleefd; pakken, pakte, gepakt*. Alle langstaartige werkwoorden en alle werkwoorden, welke van naamwoorden afgeleid worden, zijn gelijkvloeiend, als: *zich bevelijtigen, herbergen*.

§ 220. *Onregelmatige werkwoorden* zijn dezulke, die in een of ander opzicht van de regelmatige vervoeging der twee opgenoemde soorten afwijken, als: *gaan, ging, gegaan*. In de volgende lijst vindt men de gebruikelijke oorspronkelijke onregelmatige werkwoorden:

*Onbepaalde wijs.**Aantoonende wijs.*

<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>Verl. deelw.</i>	<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>1ste Betr. verl. tijd.</i>
brengen,	gebracht,	ik breng,	ik bracht;
denken,	gedacht,	ik denk,	ik dacht;
doen,	gedaan,	ik doe,	ik deed;
dunken,	gedocht,	mij dunkt,	mij docht 2);
durven,	durven,	ik durf,	ik dorst 3);
eten,	gegeten,	ik eet,	ik at 4);
gaan,	gegaan,	ik ga,	ik ging;
hebben,	gehad,	ik heb,	ik had;

1) Ook gelijkvloeiend: *ik swoenkte*.

2) Alleen gebruikelijk met het voornaamwoord in den 3den naamval.

3) Gebruikelijker gelijkvloeiend: *ik durfde, gedurfd*.

4) Oudtijds het verl. deelw. *geëten*. Toen zuiver ongelijkvloeiend.

Onbepaalde wijs.

<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>Verl. deelw.</i>
heeten,	geheeten,
houden,	gehouden,
jagen,	gejaagd,
komen,	gekomen,
koopen,	gekocht,
kunnen,	kunnen,
laden,	geladen,
leggen,	gelegd,
malen,	gemalen,
moeten,	moeten 5),
mogen,	mogen,
plegen (<i>gewoon</i> <i>zijn</i>),	gepleegd,
scheiden,	gescheiden,
slaan,	geslagen,
staan,	gestaan,
verliezen,	verloren,
vragen,	gevraagd,
vriezen,	gevroren,
waaien,	gewaaid,
weten,	geweten,
wezen (zijn),	geweest,
willen,	gewild,
zeggen,	gezegd,
zien,	gezien,
zoeken,	gezocht,
zullen,	<i>ontbreekt</i> ,

Aantoonende wijs.

<i>Tegenw. tijd.</i>	<i>1ste Betr. verl. tijd.</i>
ik heet,	ik heette;
ik houd,	ik hield;
ik jaag,	ik joeg 1);
ik kom,	ik kwam;
ik koop,	ik kocht;
ik kan,	ik kon 2);
ik laad,	ik laadde 3);
ik leg,	ik leide 4);
ik maal,	ik maalde;
ik moet,	ik moest;
ik mag,	ik mocht;
ik pleeg,	ik placht;
ik scheid,	ik scheidde;
ik sla,	ik sloeg;
ik sta,	ik stond;
ik verlies,	ik verloor;
ik vraag,	ik vroeg 6);
het vriest,	het vroor 7);
het waait,	het woei 8);
ik weet,	ik wist;
ik ben,	ik was;
ik wil,	ik wilde 9);
ik zeg,	ik zeide 10);
ik zie,	ik zag;
ik zoek,	ik zocht;
ik zal,	<i>ontbreekt</i> 11).

1) Ook gelijkvloeiend : *ik jaagde*.

2) Oudtijds: *ik kost, gekost (kosten)*. Wanneer het zonder ander werkwoord voorkomt, bezigt men: *gekonnen*.

3) Oudtijds ongelijkvloeiend: *ik leed*.

4) Ook gelijkvloeiend: *ik legde*. Men vindt ook somtijds: *geleid*.

5) Wanneer het zonder ander werkwoord voorkomt, bezigt men: *gemoeten*.

6) Ook gelijkvloeiend: *ik vraagde*. Men vindt ook somtijds: *ik vrieg*.

7) Ook ongelijkvloeiend: *gevrozen, het vroos*.

8) Ook gelijkvloeiend: *het waaide*.

9) Ook in gebruik: *ik wou*.

10) Ook gelijkvloeiend: *ik zegde*. Men vindt ook somtijds: *gezeid*.

11) Hiervan, behalve de opgegeven tijden, alleen in gebruik het tegenwoordig deelwoord: *zullende*, en de tegenwoordige tijd der aanvoegende wijs: *ik zou*.

§ 221. Sommige werkwoorden zijn samengesteld met zelfstandige naamwoorden, sommige met bijwoorden, andere met voorzetsels, als: 1°. *pluimstrijken*, *raadplegen*; 2°. *vastlijmen*, *liefkoozen*; 3°. *insluiten*, *tegenspreken*, *verliezen*. Bij de met voorzetsels samengestelde werkwoorden valt op te merken, dat in deze samenstelling de voorzetsels *scheidbaar* en *onscheidbaar* kunnen gebezigd worden. In het eerste geval namelijk worden de voorzetsels in de vervoeging van de werkwoorden afgescheiden, als: *aanspreken*, *ik spreek aan*, *aan te spreken*. In het tweede geval blijven zij in de vervoeging onafscheidelijk aan het werkwoord gehecht. Men onderkent de scheidbaarheid of onscheidbaarheid van het voorzetsel aan het al of niet bezitten van den klemtoon, bijv.: *ONDERgaan*, *ik ga ONDER*; *onderGAAN*, *ik onderGA*.

§ 222. De werkwoorden, welke *scheidbaar* met voorzetsels zijn samengesteld onderscheiden zich van die, welke ze onscheidbaar hebben, in de vervoeging daardoor, dat zij hun verleden deelwoord vormen met inlassching van *ge*, als: *aangrijpen*, *aangegrepen*, en bij de onbepaalde wijs somtijds tusschen voorzetsel en werkwoord het bindwoord *te* ontvangen, als: *aangrijpen*, *aan te grijpen*; terwijl de onscheidbaar met voorzetsels samengestelde werkwoorden dit ingelacht *ge* bij hun verleden deelwoord missen, en in de onbepaalde wijs *te* vóór zich ontvangen, als: *bedenken*, *bedacht*, *te bedenken*. Zij blijven echter niet-tegensfaande deze onregelmatigheid steeds tot de soort hunner stamwoorden behooren.

§ 223. De meeste werkwoorden, met zelfstandige naamwoorden en bijwoorden samengesteld, blijven met hunne voorvoegsels vereenigd, als: *kielhalen*, *handhaven*, *liefkoozen*, *antwoorden*; deze nemen *ge* in het verleden deelwoord aan, en hebben even als de onscheidbaar met voorzetsels samengestelde werkwoorden in de onbepaalde wijs *te* vóór zich. Die werkwoorden, wier voorvoegsels zich scheiden laten, als: *wetwaren*, *waarnemen*, *leerlooiën* enz., volgen in de vervoeging de regels der zoodanige, welke scheidbaar met voorzetsels vereenigd zijn.

OVER DE VERVOEGING DER WERKWOORDEN.

§ 224. Bij de *vervoeging* der werkwoorden moet men drie zaken in acht nemen, te weten: *de wijzen*, *de tijden* en *de personen*.

a. *Over de wijzen der werkwoorden.*

§ 225. Het bestaan van eenig wezen, of de wijziging van dit bestaan, kan op *vierderlei* wijze worden voorgesteld:

a. onbepaald of algemeen, alleen met aanwijzing van tijd, als: *leeren, geleerd hebben, zullen leeren*. Dit noemt men de *onbepaalde wijs*.

b. bepaald, dat is rechtstreeks en onafhankelijk van eenige voorafgaande woorden, als: *ik leer, heb geleerd, zal leeren*. Dit heet de *aantoonende wijs*.

c. voorwaardelijk, of van iets anders afhingende, als: *ik wenschte, dat hij vlijtig ware*. Dit noemt men de *aanvoegende wijs*.

Bij de uitdrukking dezer wijs bezigt men doorgaans eenig voorvoegsel of voegwoord. Een oogmerk wordt uitgedrukt door *dat, opdat, ten eindé*, als: *ik spreek, opdat ik gehoord worde*; een wensch door *och, dat*, als: *och, dat ik hem vonde*; eene toegeving door *dat*, als: *dat hij, zoo het hem lust, zijne gezondheid wage*; eene aandrijving insgelijks door *dat*, als: *dat hij zich haaste*. Ook de voegwoorden *of, alsof, tenzij, schoon* enz. worden ter uitdrukking dezer wijs gebezigd. Geheel verkeerd zou het echter wezen te onderstellen, dat de aanvoegende wijs volstrekt van deze voorvoegsels afhing, daar zij in den aard der uitdrukking zelve gelegen is.

d. gebiedend, vermanend of verzoekend, wanneer het gezegde als een bevel, eene vermaning of een verzoek bij het onderwerp gevoegd wordt, als: *jongeling wees moedig!* Men noemt dit de *gebiedende wijs*.

Deze wijs heeft geen tijden en eigenlijk alleen den tweeden persoon in het enkel- en meervoudig getal. Ook onderscheidt zij zich daardoor, dat zij het persoonlijk voornaamwoord, hetwelk zij bovendien missen kan, achter zich heeft, als: *hoor, hoort gij*.

b. Over de tijden der werkwoorden.

§ 226. Onze voorstelling van het bestaan, of van de wijze dezes bestaans, omvat het *tegenwoordige, verledene en toekomstige*: vandáár *drie tijden*, welke deze benamingen dragen. Behalve deze drie tijden, zijn er nog drie andere, welke met de eerstgenoemden in verband staan, als: *de eerste betrekkelijk verleden tijd, de tweede betrekkelijk verleden tijd* en *de betrekkelijk toekomstige tijd*.

In de vervoeging der werkwoorden heeft men de te melden opéénvolging dezer zes tijden aangenomen.

a. de *tegenwoordige* tijd, voorstellende het bestaan, of de wijziging daarvan, in den oogenblik, waarop men spreekt, als: *ik SCHRIJF eenen brief*;

b. de *eerste betrekkelijk verleden* tijd, voorstellende het bestaan, of de wijziging daarvan, als tegenwoordig in eenen tijd, dien men zich voorbij denkt, als: *wij WANDELDEN*;

c. de *volstrekt verleden* tijd, voorstellende het bestaan, of de wijzi-

ging daarvan, als geheel geëindigd op den tijd, waarin men spreekt, buiten betrekking op eenigen anderen tijd of eenige andere handeling, als: *ik* HEB BEMIND;

d. de *tweede* *betrekkelijk* *verleden* tijd, voorstellende het bestaan, of de wijziging daarvan, als geheel geëindigd in eenen verleden tijd, als: *ik* HAD reeds GEWANDELD, toen *zij* mij kwamen bezoeken;

e. de *toekomende* tijd, voorstellende het bestaan, of de wijziging daarvan, in eenen tijd, welke nog niet is, als: *ik* ZAL morgen eene wandeling DOEN;

f. de *betrekkelijk* *toekomende* tijd, voorstellende het bestaan, of de wijziging daarvan, als reeds geschied in eenen tijd, welke nog komen moet, als: *mijn* broeder ZAL ons VERLATEN HEBBEN, wanneer *uw* vriend zal aankomen.

c. Over de personen der werkwoorden.

§ 227. Door personen bij de werkwoorden verstaat men de onderwerpen, waarvan het bestaan aangetoond of gewijzigd wordt. Deze onderwerpen worden óf door zelfstandige naamwoorden óf door persoonlijke voornaamwoorden uitgedrukt.

d. Over de vervoeging der hulpwoorden.

§ 228. Om de werkwoorden te vervoegen, bedient men zich van de hulpwoorden: *hebben*, *zijn*, *worden* en *zullen*. Het hulpwoord *hebben* helpt de ontbrekende tijden der bedrijvende en veler onzijdige werkwoorden vormen, en maakt zijne ontbrekende tijden deels met zichzelf, deels met het hulpwoord *zullen*; — het hulpwoord *zijn* of *wezen* vormt die gedeeltelijk met zichzelf, gedeeltelijk met *zullen*; — het hulpwoord *worden*, dat de lijdende werkwoorden helpt vormen, maakt die met *zijn* en *zullen*; en het hulpwoord *zullen*, waardoor de toekomende tijden van alle werkwoorden gevormd worden, is, behalve in de onbepaalde wijs, alleen in den tegenwoordigen tijd van de aantoonende en aanvoegende wijs gebruikelijk.

§ 229. Wij laten hier de vervoeging dezer hulpwoorden volgen:

1. *Vervoeging van hebben.**Onbepaalde Wijs.**Tegenwoordige Tijd*, hebben.*Deelwoorden.**Verleden Tijd*, gehad hebben.*Tegenwoordig*, hebbende.*Toekomende Tijd*, zullen hebben.*Verleden*, gehad.*Aantoonende Wijs.**Aanvoegende Wijs.**Tegenwoordige Tijd.*

1. ik heb ;	ik hebbe ;
2. gij hebt ;	gij hebbet ;
3. hij heeft ;	hij hebbe ;
1. wij hebben ;	wij hebben ;
2. gij hebt ;	gij hebbet ;
3. zij hebben.	zij hebben.

Eerste betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik had ;	ik hadde ;
2. gij hadt ;	gij haddet ;
3. hij had ;	hij hadde ;
1. wij hadden ;	wij hadden ;
2. gij hadt ;	gij haddet ;
3. zij hadden.	zij hadden.

Volstrekt verleden Tijd.

1. ik heb	}	ik hebbe	}
2. gij hebt		gij hebbet	
3. hij heeft		hij hebbe	
1. wij hebben	}	wij hebben	}
2. gij hebt		gij hebbet	
3. zij hebben		zij hebben	

Tweede betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik had	}	ik hadde	}
2. gij hadt		gij haddet	
3. hij had		hij hadde	
1. wij hadden	}	wij hadden	}
2. gij hadt		gij haddet	
3. zij hadden		zij hadden	

Toekomende Tijd.

1. ik zal	} hebben.	ik zou	} hebben.
2. gij zult		gij zoudt	
3. hij zal		hij zou	
1. wij zullen		wij zouden	
2. gij zult		gij zoudt	
3. zij zullen		zij zouden	

Betrekkelijk toekomende Tijd.

1. ik zal	} gehad hebben.	ik zou	} gehad hebben.
2. gij zult		gij zoudt	
3. hij zal		hij zou	
1. wij zullen		wij zouden	
2. gij zult		gij zoudt	
3. zij zullen		zij zouden	

*Gebiedende Wijs.**Enkelvoud*, heb.*Meervoud*, hebt.II. *Vervoeging van wezen of zijn.**Onbepaalde Wijs.**Tegenwoordige Tijd*, zijn of wezen.*Deelwoorden.**Verleden Tijd*, geweest zijn.*Tegenwoordig*, zijnde.*Toekomende Tijd*, zullen zijn of wezen.*Verleden*, geweest.*Aantoonende Wijs.**Aanvoegende Wijs.**Tegenwoordige Tijd.*

1. ik ben;	ik zij;
2. gij zijt;	gij zijt;
3. hij is;	hij zij;
1. wij zijn;	wij zijn;
2. gij zijt;	gij zijt;
3. zij zijn.	zij zijn.

Eerste betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik was;	ik ware;
2. gij waart;	gij waret;
3. hij was;	hij ware;
1. wij waren;	wij waren;
2. gij waart;	gij waret;
3. zij waren.	zij waren.

Volstrekt verleden Tijd.

1. ik ben	}	geweest.	ik zij	}	geweest.
2. gij zijt			gij zijt		
3. hij is			hij zij		
1. wij zijn			wij zijn		
2. gij zijt			gij zijt		
3. zij zijn			zij zijn		

Tweede betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik was	}	geweest.	ik ware	}	geweest.
2. gij waart			gij waret		
3. hij was			hij ware		
1. wij waren			wij waren		
2. gij waart			gij waret		
3. zij waren			zij waren		

Toekomende Tijd.

1. ik zal	}	wezen of zijn.	ik zou	}	wezen of zijn.
2. gij zult			gij zoudt		
3. hij zal			hij zou		
1. wij zullen			wij zouden		
2. gij zult			gij zoudt		
3. zij zullen			zij zouden		

Betrekkelijk toekomende Tijd.

1. ik zal	}	wezen of zijn.	ik zou	}	wezen of zijn.
2. gij zult			gij zoudt		
3. hij zal			hij zou		
1. wij zullen			wij zouden		
2. gij zult			gij zoudt		
3. zij zullen			zij zouden		

*Gebiedende Wijs.**Enkelvoud, zij of wees.**Meervoud, zijt of weest.*

III. *Vervoeging van worden.**Onbepaalde Wijs.**Tegenwoordige Tijd*, worden.*Deelwoorden.**Verleden Tijd*, geworden zijn.*Tegenwoordig*, wordende.*Toekomende Tijd*, zullende worden*Verleden*, geworden.*Aantoonende Wijs.**Aanvoegende Wijs.**Tegenwoordige Tijd.*

1. ik word;	ik worde;
2. gij wordt;	gij wordet;
3. hij wordt;	hij worde;
1. wij worden;	wij worden;
2. gij wordt;	gij wordet;
3. zij worden.	zij worden.

Eerste betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik werd;	ik werde	wierde;
2. gij werdt;	gij werdet	wierdet;
3. hij werd;	hij werde	wierde;
1. wij werden;	wij werden	wierden;
2. gij werdt;	gij werdet	wierdet;
3. zij werden.	zij werden	wierden.

Volstrekt verleden Tijd.

1. ik ben	} geworden.	ik zij	} geworden.
2. gij zijt		gij zijt	
3. hij is		hij zijt	
1. wij zijn	} geworden.	wij zijn	} geworden.
2. gij zijt		gij zijt	
3. zij zijn		zij zijn	

Tweede betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik was	} geworden.	ik ware	} geworden.
2. gij waart		gij waret	
3. hij was		hij ware	
1. wij waren	} geworden.	wij waren	} geworden.
2. gij waart		gij waret	
3. zij waren		zij waren	

Toekomende Tijd.

1. ik zal	} worden.	ik zou	} worden.
2. gij zult		gij zoudt	
3. hij zal		hij zou	
1. wij zullen	} worden.	wij zouden	} worden.
2. gij zult		gij zoudt	
3. zij zullen		zij zouden	

Betrekkelijk toekomende Tijd.

1. ik zal	} geworden zijn.	ik zou	} geworden zijn.
2. gij zult		gij zoudt	
3. hij zal		hij zou	
1. wij zullen	} geworden zijn.	wij zouden	} geworden zijn.
2. gij zult		gij zoudt	
3. zij zullen		zij zouden	

*Gebiedende Wijs.**Enkelvoud*, word.*Meervoud*, wordt.IV. *Vervoeging van zullen.**Onbepaalde Wijs*

Tegenwoordige Tijd, zullen.   *Tegenwoordig Deelwoord*, zullende.
Aantoonende Wijs.   *Aanvoegende Wijs.*

Tegenwoordige Tijd 1).

1. ik zal;	ik zou	zoude;
2. gij zult;	gij zoudt	zoudet;
3. hij zal;	hij zou	zoude;
1. wij zullen;	wij zouden	zouden;
2. gij zult;	gij zoudt	zoudet;
3. zij zullen.	zij zouden	zouden.

e. *Algemeene regels voor de vervoeging der werkwoorden.*

§ 230. Ten aanzien der vervoeging heeft men op de volgende regels te letten :

ONBEPAALED WIJS. De *tegenwoordige tijd* is het werkwoord zelf, als : *leeren, vechten, straffen, gaan.*

De *verleden tijd* wordt gemaakt van het verleden deelwoord met het hulpwoord *hebben* of *zijn*, als : *geleerd hebben, gestraft zijn.*

1) Bij de voorbeelden der vervoeging is alleen de eerste vorm van den tegenwoordigen tijd der aanvoegende wijs van dit hulpwoord gebezigd, even goed geschiedt de vervoeging met den tweeden vorm: hierin dient de welluidendheid te beslissen.

De *toekomende tijd* wordt gemaakt van het werkwoord met het hulpwoord *zullen*, als: *zullen vechten, zullen loopen*.

Het *tegenwoordig deelwoord* wordt gevormd van het werkwoord, door achtervoeging van *de*, als: *leerende, gevende*.

Het *verleden deelwoord* wordt gemaakt, bij de gelijkvloeiende werkwoorden, van het zakelijk deel des werkwoords, door vóórvoeging van *ge*, wanneer het niet reeds een voorzetsel vóór zich heeft, en met achtervoeging van *d*, als de eerste betrekkelijk verleden tijd met *de*, of van *t*, als die met *te* gemaakt wordt, bijv.: *geleerd, gestraft*. Bij de ongelijkvloeiende werkwoorden wordt dit deelwoord gemaakt van den tegenwoordigen tijd der onbepaalde wijs, met of zonder verandering van wortelklinker, terwijl *ge*, evenals bij de gelijkvloeiende werkwoorden, al of niet vóórgevoegd wordt, als: *gegeven, bevolen*.

AANTOENENDE WIJS. De *tegenwoordige tijd*. Enkelvoud: de 1ste persoon is het zakelijk deel des werkwoords, als: *ik leer, vecht*; — de 2de persoon wordt gemaakt van den 1sten, met of zonder achtervoeging van *t*, naar gelang deze medeklinker niet of al als sluitletter bij den eersten persoon voorkomt, als: *gij leert, vecht*; — de 3de persoon is gelijk aan den tweeden, als: *hij leert, vecht*. Meervoud: de 1ste persoon is gelijk aan het werkwoord, als: *wij leeren, vechten*; — de 2de persoon is gelijk aan den tweeden persoon des enkelvouds, als: *gij leert, zij vechten*.

De *eerste betrekkelijk verleden tijd*. Enkelvoud: de 1ste persoon wordt gemaakt, bij de gelijkvloeiende werkwoorden, van het zakelijk deel, met achtervoeging van *de*, wanneer dit op *b, d, g, i, l, m, n, r, u, v (f), w* of *z (s)* eindigt, als: *ik leefde, antwoordde*, of met achtervoeging van *te*, als het zakelijk deel op *f, k, p, s, t* of *ch* uitgaat, bijv.: *ik strafte, zuchtte*; — en bij de ongelijkvloeiende werkwoorden, van het zakelijk deel des werkwoords, door verandering van wortelklinker, als: *ik liep, vocht* (zie § 218). De 2de persoon wordt gemaakt van den eersten, door achtervoeging van *t*, als: *gij leerdet, zongt*; heeft echter de eerste persoon eene *t* aan het einde, dán is evenals bij den tegenwoordigen tijd de tweede persoon gelijk aan den eersten, bijv.: *ik, gij vocht*. De 3de persoon is gelijk aan den 1sten, als: *hij leerde, zong*. Meervoud: de 1ste persoon wordt gemaakt, bij de gelijkvloeiende werkwoorden, van den 1sten persoon des enkelvouds door achtervoeging van *n*, als: *wij leerden, paktten*; bij de ongelijkvloeiende werkwoorden, door achtervoeging van *en*, als: *wij zongen, liepen*. De 2de persoon is gelijk aan den 2den persoon des enkelvouds, en de 3de persoon is gelijk aan den 1sten persoon des meervouds, als: *gij zongt, zij liepen*. Hierbij valt echter op te merken, dat men bij eenige gelijkvloeiende werkwoorden soms wel, ter voorkoming van on-

duidelijkheid, de personen van dezen tijd met eene lettergreep verlengt; dit geschiedt wanneer het zakelijk deel des werkwoords op eene tongletter eindigt, en deze tot behoud van den hellen klank verdubbeld wordt, als: *redden, ik reddede, wij reddeden; zetten, gij zettet, zij zetteden.*

De *volstrekt verleden tijd* wordt gemaakt van den tegenwoordigen tijd des hulpwoords *hebben* of *zijn* met het verleden deelwoord des werkwoords, als: *ik heb geleerd, ben gevallen.*

De *tweede betrekkelijk verleden tijd* wordt gemaakt van den 1sten betrekkelijk verleden tijd des hulpwoords *hebben* of *zijn* met het verleden deelwoord van het werkwoord, als: *ik had gevochten, was gevallen.*

De *toekomende tijd* wordt gemaakt van het hulpwoord zullen met den tegenwoordigen tijd van de onbepaalde wijs des werkwoords, als: *ik zal antwoorden, leeren.*

De *betrekkelijk toekomende tijd* wordt gevormd van het hulpwoord *zullen* met den verleden tijd van de onbepaalde wijs des werkwoords, als: *ik zal geleerd hebben, gevallen zijn.*

AANVOEGENDE WIJS. De *tegenwoordige tijd*. Enkelvoud: de 1ste persoon wordt gemaakt van het zakelijk deel des werkwoords, door achtervoeging van *e*, en wanneer de helle klank van dit deel slechts door eenen enkelen medeklinker is opgesloten, met verdubbeling van den laatsten medeklinker, als: *ik leere, vechte, straffe*; — de 2de persoon is gelijk aan den 1sten, met achtervoeging van *t*, als: *gij leeret*; de 3de persoon is gelijk aan den 1sten. Meervoud: de 1ste persoon is gelijk aan het werkwoord, als: *wij slapen*. — de 2de persoon is gelijk aan den 2den des enkelvouds, en de 3de persoon is gelijk aan den 1sten des meervouds, als: *gij leeret, zij slapen.*

De *eerste betrekkelijk verleden tijd* is, bij de gelijkvloeiende werkwoorden, gelijk aan denzelfden tijd van de aantoonende wijs, als: *ik antwoordde, strafte; wij antwoordden, reddeden.* Bij de ongelijkvloeiende werkwoorden wordt achter den 1sten en 3den persoon des enkelvouds eene *e* gevoegd, en bij den 2den persoon enkel- en meervoud de *t* op het einde in *et* veranderd, als: *ik of hij vloge; gij sliepet*; de beide overige personen zijn gelijk aan die van denzelfden tijd in de aantoonende wijs.

De overige tijden der aanvoegende wijs worden evenals die der aantoonende gevormd, mits men de hulpwoorden in de aanvoegende wijs bezige.

GEBIEDENDE WIJS. Van deze wijs, welke niet dan in den tweeden persoon gebruikt wordt, is het enkelvoud gelijk aan het zakelijk deel des werkwoords, en het meervoud wordt van het enkelvoud door achtervoeging van *t* gemaakt, als: enkelvoud, *spreek*; meervoud, *leert*,

Gaat het zakelijk deel des werkwoords op eene *t* uit, dán is het meervoud van dezen tweeden persoon gelijk aan zijn enkelvoud.

§ 231. Als voorbeelden van vervoeging kunnen de volgende werkwoorden dienen.

I. *Vervoeging van het bedrijvend werkwoord*: drukken.

Onbepaalde Wijs.

Tegenwoordige Tijd, drukken.

Verleden Tijd, gedrukt hebben.

Toekomende Tijd, zullen drukken.

Deelwoorden.

Tegenwoordig, drukkende.

Verleden, gedrukt (hebbende).

Aantoonende Wijs.

Aanvoegende Wijs.

Tegenwoordige Tijd.

1. ik druk;	ik drukke;
2. gij drukt;	gij drukket;
3. hij drukt;	hij drukke;
1. wij drukken;	wij drukken;
2. gij drukt;	gij drukket;
3. zij drukken.	zij drukken.

Eerste betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik drukte;	ik drukte;
2. gij druktet;	gij druktet;
3. hij drukte;	hij drukte;
1. wij drukten;	wij drukten;
2. gij druktet;	gij druktet;
3. zij drukten.	zij drukten.

Volstrekt verleden Tijd.

1. ik heb	} gedrukt.	ik hebbe	} gedrukt.
2. gij hebt		gij hebbet	
3. hij heeft		hij hebbe	
1. wij hebben	} gedrukt.	wij hebben	} gedrukt.
2. gij hebt		gij hebbet	
3. zij hebben		zij hebben	

Tweede betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik had	} gedrukt.	ik hadde	} gedrukt.
2. gij hadt		gij haddet	
3. hij had		hij hadde	
1. wij hadden	} gedrukt.	wij hadden	} gedrukt.
2. gij hadt		gij haddet	
3. zij hadden		zij hadden	

Toekomende Tijd.

1. ik zal	}	drukken.	ik zou	}	drukken.
2. gij zult			gij zoudt		
3. hij zal			hij zou		
1. wij zullen			wij zouden		
2. gij zult			gij zoudt		
3. zij zullen			zij zouden		

Betrekkelijk toekomende Tijd.

1. ik zal	}	gedrukt hebben.	ik zou	}	gedrukt hebben.
2. gij zult			gij zoudt		
3. hij zal			hij zou		
1. wij zullen			wij zouden		
2. gij zult			gij zoudt		
3. zij zullen			zij zouden		

*Gebiedende Wijs.**Enkelvoud*, druk.*Meervoud*, drukt.II. *Vervoeging van het lijdend werkwoord*: gered worden.*Onbepaalde Wijs.**Tegenw. Tijd*, gered worden.*Deelwoorden.**Verleden Tijd*, gered (geworden of geweest) zijn.*Tegenwoordig*, gered wordende.*Toek. Tijd*, gered te zullen worden.*Verleden*, gered (geworden of geweest zijnde).*Aantoonende Wijs.**Aanvoegende Wijs.**Tegenwoordige Tijd.*

1. ik word	}	gered.	ik worde	}	gered.
2. gij wordt			gij wordet		
3. hij wordt			hij worde		
1. wij worden			wij worden		
2. gij wordt			gij wordet		
3. zij worden			zij worden		

Eerste betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik werd	}	gered.	ik werde	}	wierde	gered.	
2. gij werdt			gij werdet				wierdet
3. hij werd			hij werde				wierde
1. wij werden			wij werden				wierden
2. gij werdt			gij werdet				wierdet
3. zij werden			zij werden				wierden

Volstrekt verleden Tijd.

1. ik ben	}	gered (geworden of geweest).	ik zij	}	gered (geworden of geweest).
2. gij zijt			zij zijt		
3. hij is			hij zij		
1. wij zijn	}	gered (geworden of geweest).	wij zijn	}	gered (geworden of geweest).
2. gij zijt			gij zijt		
3. zij zijn			zij zijn		

Tweede betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik was	}	gered (geworden of geweest).	ik ware	}	gered (geworden of geweest).
2. gij waart			gij waret		
3. hij was			hij ware		
1. wij waren	}	gered (geworden of geweest).	wij waren	}	gered (geworden of geweest).
2. gij waart			gij waret		
3. zij waren			zij waren		

Toekomende Tijd.

1. ik zal	}	gered worden.	ik zou	}	gered worden.
2. gij zult			gij zoudt		
3. hij zal			hij zou		
1. wij zullen	}	gered worden.	wij zouden	}	gered worden.
2. gij zult			gij zoudt		
3. zij zullen			zij zouden		

Betrekkelijk toekomende Tijd.

1. ik zal	}	gered (geworden of geweest) zijn.	ik zou	}	gered (geworden of geweest) zijn.
2. hij zult			gij zoudt		
3. hij zal			hij zou		
1. wij zullen	}	gered (geworden of geweest) zijn.	wij zouden	}	gered (geworden of geweest) zijn.
2. gij zult			gij zoudt		
3. zij zullen			zij zouden		

*Gebiedende Wijs.**Enkelvoud*, word gered.*Meervoud*, wordt gered.

III. *Vervoeging van het onzijdig werkwoord: loopen.**Onbepaalde Wijs.**Tegenwoordige Tijd, loopen.**Deelwoorden.**Verleden Tijd, geloopt hebben of zijn.**Tegenwoordig, loopende.**Toekomende Tijd, zullen loopen.**Verleden, geloopt (hebbende of zijnde).**Aantoonende Wijs.**Aanvoegende Wijs.**Tegenwoordige Tijd.*

1. ik loop ;	ik loope ;
2. gij loopt ;	gij loopet ;
3. hij loopt ;	hij loope ;
1. wij loopen ;	wij loopen ;
2. gij loopt ;	gij loopet ;
3. zij loopen.	zij loopen.

Eerste betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik liep ;	ik liepe ;
2. gij liept ;	gij liepet ;
3. hij liep ;	hij liepe ;
1. wij liepen ;	wij liepen ;
2. gij liept ;	gij liepet ;
3. zij liepen.	zij liepen.

Volstrekt verleden Tijd.

1. ik heb	ben	} geloopt.	ik hebbe	zij	} geloopt.
2. gij hebt	zijt		gij hebbet	zijt	
3. hij heeft	is		hij hebbe	zijt	
1. wij hebben	of zijn	} geloopt.	wij hebben	of zijn	} geloopt.
2. gij hebt	zijt		gij hebbet	zijt	
3. zij hebben	zijn		zij hebben	zijn	

Tweede betrekkelijk verleden Tijd.

1. ik had	was	} geloopt.	ik hadde	ware	} geloopt.
2. gij hadt	waart		gij haddet	waret	
3. hij had	was		hij hadde	ware	
1. wij hadden	of waren	} geloopt.	wij hadden	of waren	} geloopt.
2. gij hadt	waart		gij haddet	waret	
3. zij hadden	waren		zij hadden	waren	

Toekomende Tijd.

1. ik zal	} loopen.	ik zou	} loopen.
2. gij zult		gij zoudt	
3. hij zal		hij zou	
1. wij zullen	} loopen.	wij zouden	} loopen.
2. gij zult		gij zoudt	
3. zij zullen		zij zouden	

Betrekkelijk toekomstige Tijd.

1. ik zal	} geloopen hebben of zijn.	ik zou	} geloopen hebben of zijn.
2. gij zult		gij zoudt	
3. hij zal		hij zou	
1. wij zullen	} geloopen hebben of zijn.	wij zouden	} geloopen hebben of zijn.
2. gij zult		gij zoudt	
3. zij zullen		zij zouden	

*Gebiedende Wijs.**Enkelvoud*, loop.*Meervoud*, loopt.

§ 232. De afwijkingen der onregelmatige werkwoorden dient men door het gebruik te leeren.

OVER DE DEELWOORDEN.

§ 233. De *deelwoorden* zijn, gelijk wij in § 205 zagen, eigenlijk van de werkwoorden afgeleide bijvoeglijke naamwoorden, en drukken eene hoedanigheid van worden, bestaan, werken of lijden uit, toegepast op eene zelfstandigheid, met aanwijzing van tijd. Zij ontleenen hunnen naam van deze dubbele hoedanigheid, als aan twee soorten deelhebbende.

§ 234. Het tegenwoordig deelwoord wordt somtijds bij uitsluiting *bedrijvend*, en het verleden deelwoord *lijdend* genoemd; doch oneigenlijk, daar dit laatste zoowel eenen bedrijvenden als lijdenden zin heeft, naar gelang van het hulpwoord, dat voorafgaat.

§ 235. De deelwoorden worden ook wel als van werkwoorden afgeleide bijwoorden gebezigd, bijv.: *de wakend droomende*.

OVER DE BIJWOORDEN.

§ 236. De *bijwoorden* worden bij werkwoorden, bijvoeglijke naamwoorden en ook wel bij bijwoorden zelve gevoegd. Bij werkwoorden dienen zij om eene hoedanigheid of omstandigheid der werking, des lijdens of des bestaans uit te drukken, als: *schielijk loopen, lang wachten, vrolijk leven*; in de overige gevallen strekken zij ter nadere bepa-

ling der hoedanigheid, bijv.: *een elders verguld geveest*; — *hij was nooit gul*; — *een thans heerschend gebrek*.

De meeste bijvoeglijke naamwoorden kunnen als bijwoorden gebruikt worden, als: *een fraai huis*; — *hij schrijft fraai*.

§ 237. De bijwoorden zijn zeer onderscheiden in beteekenis, en kunnen diensvolgens in vele soorten verdeeld worden, als:

1. van *tijd*, bijv.: *vroeg, laat, gisteren, nooit*.
2. van *plaats*, bijv.: *hier, daar, elders*.
3. van *hoegrootheid*, bijv.: *veel, groot, klein*.
4. van *hoedanigheid*, bijv.: *wel, kwalijk*.
5. van *bevestiging*, bijv.: *gewis, zeker*.
6. van *ontkenning*, bijv.: *niet, geenszins, neen*.
7. van *twijfeling*, bijv.: *wellicht, mogelijk*.
8. van *aansporing*, bijv.: *welaan, voorwaarts*.
9. van *verzameling*, bijv.: *tevens, samen*.
10. van *afzondering*, bijv.: *alleen, inzonderheid*.
11. van *vergelijking*, bijv.: *als, even, gelijk*.
12. van *vermindering*, bijv.: *schier, nauwlijks*.
13. van *verkiezing*, bijv.: *veeleer, eerder*.
14. van *aanwijzing*, bijv.: *dus, namelijk*.
15. van *onderooring*, bijv.: *hoe, waarom*.
16. van *orde*, bijv.: *eerst, toen, vooraf*.
17. van *herhaling*, bijv.: *eens, meestal, dikwijls*.

§ 238. Eenige dezer bijwoorden zijn oorspronkelijk, als: *ja, hier, daar*; andere zijn van zelfstandige of bijvoeglijke naamwoorden afgeleid, met achtervoeging van *lijk*, als: *eindelijk* van *einde*, *wijselijk* van *wijs*; sommige zijn uit bijvoeglijke en zelfstandige naamwoorden samengesteld, als: *gelijkerwijs, anderzijds*; nog andere bestaan uit twee zelfstandige naamwoorden, als: *vraagwijze*; terwijl sommige eindelijk met verkleinings-uitgangen voorkomen, als: *zachtjes* (vroeger *zachtkens*).

§ 239. De bijwoorden kunnen niet verbogen worden. Eenige bijwoorden zijn echter niet anders dan de tweede naamval van zelfstandige of bijvoeglijke naamwoorden, als: *doorgaans, links, hedendaags*, waarvan sommige door bijvoeging van *ch* bijvoeglijke naamwoorden worden, als: *vergeefsche moeite*. — De als bijwoorden gebezigde bijvoeglijke naamwoorden zijn voor trappen van vergelijking vatbaar, als: *hij schrijft goed, ik schrijf beter, gij schrijft het best*.

§ 240. Niet alleen de eigenlijke bijwoorden (§ 236), maar ook de als bijwoorden gebezigde bijvoeglijke naamwoorden strekken dikwerf om zekere omstandigheid der bijvoeglijke naamwoorden aan te duiden, of om de hoedanigheid, welke aan eene zaak toegeschreven wordt, te

wijzigen, als: *een recht vrolijk mensch*; — *hare helder blauwe oogen*; — *die zwaar gekeperde stof*.

§ 241. Dikwerf worden er twee en meer bijwoorden bij elkander gevoegd, terwijl het eene door het andere nader bepaald wordt, als: *daárboven*, *hierbeneden*, *bijna geheel rond*.

§ 242. De bijwoorden bestaan als deelen der rede eigenlijk slechts uit één woord. Er zijn echter verscheidene bewoordingen, welke uit meer woorden bestaan, en als bijwoorden gebezigd worden, als: *ten eersten*, *op nieuw*, *in aller ijl*, *in geenene deele*, *des nachts*, *van elders*.

OVER DE VOORZETSELS.

§ 243. De *voorzetsels* drukken zekere betrekkingen en omstandigheden der dingen, en in het bijzonder den wederkeerigen invloed dezer laatsten uit, als: *achter*, *onder*, *van*, *zonder*.

§ 244. De *voorzetsels* hebben bijna altijd een naamwoord achter zich, waarmede zij zekere bepaling uitdrukken, als: *hij dreigde met zijn zwaard*. Sommige worden veeltijds met naamwoorden en werkwoorden samengesteld, en geven alsdan hieraan eene gewijzigde beteekenis, als: *kundig*, *onkundig*; *gaan*, *begaan*, *uitgaan*. Van zoodanige *voorzetsels*, die met werkwoorden verbonden zijn, laten eenige zich in de vervoeging hiervan scheiden, andere nimmer; en schoon de meeste scheidbare in de samenstelling ook onscheidbaar voorkomen, als: *overwegen* (*overdenken*), *ik overweeg*; — *overwegen* (*nog eens wegen*), *ik weeg over*, zoo verdeelt men de *voorzetsels* toch in *scheidbare* en *onscheidbare*.

§ 245. De *scheidbare* *voorzetsels* zijn menigvuldig, en bestaan in wortelwoorden, als: *aan*, *bij*, *door*, *in*, *met*, *na*, *naar*, *om* enz.; of in samengestelde, als: *rondom*, *voorbij*. Zij dienen om de betrekkingen aan te duiden, welke door de naamvallen niet voldoende kunnen worden uitgedrukt. Als *onscheidbaar* komen voor: *be*, *er*, *ge*, *her*, *on*, *ont*, *mis*, *ver* en *wan*.

§ 246. Gelijk wij in § 151 zagen, vereischen de *voorzetsels* het naamwoord altijd in den vierden naamval bij zich. Oudtijds was dit echter niet uitsluitend het geval; vanhier nog vele spreekwijzen met den tweeden of derden naamval achter of vóór *voorzetsels*, als: *voor 's hands*, *tusschendeks*, *vriendschapshalve*, *ter goeder trouw*, *inderdaad*. Het *voorzetsel te*, en het hieruit door samenstelling ontstaan *ter of ten*, neemt nog tegenwoordig het zelfstandig naamwoord in den derden naamval achter zich, als: *te dier tijde*, *ter gunste*, *ten opzichte*; — somtijds wordt bij dit *voorzetsel* het zelfstandig naamwoord verzwegen, en alleen het bijvoeglijk naamwoord uitgedrukt; alsdan *moet* dit laatste

bij voorkeur toch als zoodanig verbogen worden, bijv.: *ten minsten, ten spoedigsten*, voor: *in het minst, in het spoedigste geval*.

OVER DE VOEGWOORDEN.

§ 247. De voegwoorden dienen om de deelen van 'een voorstel en om de voorstellen zelve samen te verbinden, als: *en, ook, dat, omdat, schoon, dewijl* enz. Sommige voegwoorden zijn wortelwoorden, als: *ook, zoo, nu, nog, doch*; sommige afgeleid, als: *deels, anders*; andere samengesteld, als: *daarenboven, ofschoon*; terwijl nog andere meer dan één woord uitmaken, als: *niet alleen, behalve dat, zoodra als*.

§ 248. De voegwoorden zijn zeer onderscheiden ten aanzien hunner beteekenis, en worden diensvolgens in vele soorten verdeeld, als:

1. *verbindende en bevestigende*, bijv.: *en, insgelijks, nog*.
2. *oogmerk aanduidende*, bijv.: *ten einde, opdat*.
3. *vergelijkende*, bijv.: *gelijk, zooals*.
4. *verklarende*, bijv.: *als, dat is, namelijk*.
5. *besluitende*, bijv.: *mitsdien, derhalve*.
6. *reden gevende*, bijv.: *omdat, dewijl*.
7. *rede voortzettende*, bijv.: *ten eersten, voorts*.
8. *vragende*, bijv.: *hoe, of*.
9. *voorwaardelijke*, bijv.: *indien, tenzij, tenware*.
10. *toegevende*, bijv.: *ofschoon, hoewel, toch*.
11. *tegenstellende*, bijv.: *evenwel, nogtans, maar*.
12. *uitsluitende*, bijv.: *uitgezonderd, behalve*.
13. *tijdsbepaling aanwijzende*, bijv.: *zoodra als, inmiddels*.

§ 249. Men dient bij het bezigen van in spelling bijna gelijke voegwoorden de juiste beteekenis niet uit het oog te verliezen. *Dewijl* en *terwijl*, bijv., mogen niet onverschillig gebezigd worden, daar *dewijl* reden geeft, *terwijl* eene tijdsbepaling aanwijst; zoo ook is *nog* bevestigend en *noch* ontkennend; *doch* is tegenstellend en *toch* kan toegevend zijn, als: *ik kon u NOG meer regels opgeven, maar gij luistert NOCH naar het een NOCH naar het ander, DEWIJL gij hiertoe veel te nalatig zijt; en TERWIJL ik met u spreek, DOCH gij u dit niet ten nutte maakt, gedraagt uw broeder zich TOCH geheel anders*.

OVER DE TUSSCHENWERPSELS.

§ 250. De *tusschenwerpsels* zijn geen uitdrukkingen van klare voorstellingen, maar alleen van de meer eigenlijke gewaarwordingen, als: *o! ach! och! foei! bons! plomp!* Sommige zelfstandige naamwoorden worden ook als *tusschenwerpsels* gebezigd, met weglating van *zij*, als: *geluk mijn vriend! — vloek over den booswicht!*

§ 251. Zij worden evenals de menschelijke gewaarwordingen in *in- en uitwendige* onderscheiden. Tot de eerste soort behooren de uitdrukkingen van blijdschap, smart, verlangen, smeeken, verwondering, verachting, bedreiging, geroep enz., als: *heisa! helaas! och! ei lieve! o! foei! wee! holla! sus!* Tot de laatste behooren die tusschenwerpsels, welke eenen van buiten ontvangen indruk, door nabootsing van hetgeen in de natuur gehoord wordt, aanduiden, als: *bons! krak! klets!* bijv.: *bons! daár lag hij!*

§ 252. De tusschenwerpsels hebben geenerlei buiging, en zouden strikt genomen niet als *rededeelen* moeten aangemerkt worden, vermits zij noch een begrip aanduiden, noch eenig rededeel nader bepalen.

OVER DE SPRAAKKUNSTIGE ONTLEDING VAN VOLZINNEN.

§ 253. In § 117 deden wij opmerken, dat de ontleding van eenen volzin ook *spraak-kunstig* kan geschieden; men verstaat hierdoor de juiste bepaling der woorden in zoodanigen volzin ten aanzien hunner soort en vervorming door verbuiging of vervoeging. Men dient hierbij te werk te gaan, als in de volgende ontleding van het in § 117 *rede-kunstig* behandeld voorbeeld geschied is:

- Willem* 1ste naamv., mann., enkelv. van het eigen zelfst. naamw.: *Willem*.
- de* 1ste naamv., mann., enkelv. van het bepalend lidw.: *de*.
- Derde* 1ste naamv., mann., enkelvoud van het bijvoeglijk naamw.: *derde*.
- leefde* 3de pers., enkelv., 1ste betrekk. verl. tijd, aant. wijs van het onzijdig gelijkvl. werkw.: *leven*.
- in* voorzetsel.
- enen* 4de naamv., mann., enkelv. van het niet-bepalend lidw.: *een*.
- tijd* 4de naamv., mann., enkelv. van het algemeen zelfst. naamw.: *tijd*.
- in* voorzetsel.
- welken* 4de naamv., mann., enkelv. van het betrekkelijk voor-naamw.: *welke*.
- het* 1ste naamv., onzijdig, enkelv. van het bepalend lidw.: *het*.
- staatkundig* 1ste naamv., onzijdig, enkelv. van het bijvoeglijk naamw.: *staatkundig*.
- evenwicht* 1ste naamv., onzijdig, enkelv. van het algemeen zelfst. naamw.: *evenwicht*.

- van* voorzetsel.
- Europa* 4de naamv., onzijdig, enkelv. van het eigen zelfst. naamw.: *Europa*.
- dat* 1ste naamv., onzijdig, enkelv. van het betrekkelijk voornaamwoord.: *dat*.
- eerst* bijwoord.
- na* voorzetsel.
- zoovele* 4de naamv., mann., meerv. van het bijvoeglijk naamw.: *zooveel*.
- oorlogen* 4de naamv., mann., meerv. van het algemeen zelfst. naamw.: *oorlog*.
- was* 3de pers., enkelv., 1ste betrekk. verl. tijd, aant. wijs van het hulpw.: *zijn*.
- gevestigd* verl. deelwoord van het bedrijvend gelijkvl. werkw.: *vestigen*.
- tegen* voorzetsel.
- de* 4de naamv., vrouw., enkelv. van het bepalend lidw.: *de*.
- heerschzucht* 4de naamv., vrouw., enkelv. van het algemeen zelfst. naamw.: *heerschzucht*.
- van* voorzetsel.
- Lodewijk* 4de naamv., mann., enkelv. van het eigen zelfst. naamw.: *Lodewijk*.
- den* 4de naam., mann., enkelv. van het bepalend lidw.: *de*.
- Veertienden* 4de naamv., mann., enkelv. van het bijvoeglijk naamw.: *veertiende*.
- moest* 3de pers., enkelv., 1ste betrekk. verl. tijd, aant. wijs van het onzijdig onregelmatig werkw.: *moeten*.
- verzekerdworden* onbep. wijs van den lijdenden vorm van het bedrijvend gelijkvl. werkw.: *verzekereren*.
- of* voegwoord.
- het* 1ste naamv., enkelv. van het onzijdig zelfst. voornaamw. voor den 3den persoon: *het*.
- ware—geweest* 3de pers., enkelv., 2de betrekk. verl. tijd, aanv. wijs van het hulpw.: *zijn*.
- met* voorzetsel.
- Europa's* 2de naamv., onzijdig, enkelv. van het eigen zelfst. naamw.: *Europa*.
- vrijheid* 4de naamv., vrouw., enkelv. van het algemeen zelfst. naamw.: *vrijheid*.
- gedaan* verl. deelw. van het bedrijvend onregelmatig werkw.: *doen*.

VIERDE HOOFDSTUK.

Over de woordvoeging.

§ 254. Door de leer der woordvoeging verstaat men de aanwijzing van die onderlinge betrekking en beheersching, en van die orde en schikking der woorden, noodig om eenen zin of eene rede uit te maken, welke volgens de natuurlijke orde en betrekking der gedachten in des menschen geest, en volgens de bijzondere eigenschappen en wetten eener taal gevorderd worden.

§ 255. Naar aanleiding dezer bepaling laat zich de woordvoeging in drie afdeelingen splitsen, en zullen wij derhalve handelen:

- 1°. over de verbinding van enkele woorden;
- 2°. over de orde, waarin de woorden in eene rede op elkander volgen;
- 3°. over de juiste samenstelling der volzinnen.

OVER DE VERBINDING VAN ENKELE WOORDEN.

§ 256. De *lidwoorden* staan vóór de zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden, en komen met de cersten in geslacht, getal en naamval overéén, als: *wij gaan naar den fraaiën boomgaard: — ik geef hem eene goede pen; — het was den kinderen aan te zien.*

§ 257. Worden meerdere zelfstandige naamwoorden bij elkander gevoegd en is het lidwoord voor alle hetzelfde, dán is het onnoodig het bepalend lidwoord te herhalen, als: *de wijsheid, grootmoedigheid en rijkdom van dien Vorst; — de veldheer heeft de wapenen en voorraadschuren in oogenschouw genomen.* Zijn evenwel zoodanige op elkander volgende naamwoorden van verschillend geslacht of getal, dán is de herhaling doorgaans noodzakelijk, als: *voor den Vorst en het Vaderland; — de kandelaar, snuiter, het mes en de vorken zijn in de keuken.* Ter bevordering van de sierlijkheid van uitdrukking mag men echter soms deze herhaling van het lidwoord vermijden, doch plaatse dit alsdan zooveel mogelijk in het meervoudig getal, bijv.: *een handboek voor het onderwijs in de Nederlandsche taal, stijl en letterkunde.* Spreekt men in het algemeen in eenen onbepaalden zin, dán wordt het lidwoord doorgaans geheel weggelaten, als: *verleen mij tijd; — geef mij brood en wijn; —*

sterk als ijzer; — voor *Vorst en Vaderland*. Ook bij de eigennamen worden de lidwoorden weggelaten, tenzij die eigennamen door eenig ander omschreven worden, als: *Washington leefde in Amerika*; — DE *dichter Loots*.

§ 258. Dikwijls worden de lidwoorden, vooral in tegenstellingen, nadrukshalve herhaald, als: *de Vorst en de onderdanen, de rijke en de arme, de aanzienlijke en de geringe zijn gelijkelijk onderworpen aan den dood*. Het niet-bepalend lidwoord moet steeds herhaald worden, tenzij de onderscheidene zelfstandige naamwoorden gezamenlijk als 't ware één geheel in onzen geest vormen, bijv.: *eene roos en eene tulp zijn twee fraaie bloemen*; — *hij is een waardig echtgenoot en vader*.

§ 259. De verkorting van *des* in 's en *het* in 't, bijv.: 's *avonds, in 't oor fluisteren*, is algemeen aangenomen, doch moet spaarzaam gebruikt worden, daar anders de door deze verkortingen beoogde welluidendheid geheel verloren gaat; in: 's *menschen zucht naar geld stort menig in 't verderf*, is echter de verkorting op beide plaatsen aan de welluidendheid bevorderlijk. In sommige gevallen is de verkorting 's doorgaans te bezigen, en *des* geheel in onbruik, bijv. in: *binnen 's dijks, onder 's hands, buiten 's lands*.

§ 260. Bij de verbinding van twee of meer *zelfstandige naamwoorden* staan deze nu eens in eene *gelijke*, en dan weder in eene *ongelijke* betrekking. De eerste heeft plaats, wanneer twee of meer zelfstandige naamwoorden dezelfde zaak uitdrukken, of het eene, bij wijze van toezetsel of bijstelling, alleen ter verklaring en nadere bepaling van het andere dienen moet, als: *Koning Willem*; — *de Ruyter, de grootste zeeheld zijner eeuw*; — *ik zag de beeltenis van Maurits, dien grooten veldheer*. Zij komen ook dikwerf voor als benamingen van meerdere, naast elkander staande zaken, als: *vader, moeder, huis en hof: alles moest hij verlaten, en in ballingschap rondzwerfen*. In deze gevallen staan de bedoelde naamwoorden in denzelfden naamval.

§ 261. De verbinding van twee of meer zelfstandige naamwoorden in ongelijke betrekking geschiedt óf door voorzetsels, óf door verbuiging, óf door het laatste onveranderd te laten, als: *vrees voor tegenwoord*; — *de bevelen des Konings*; — *een koppel pistolen*; — *een glas water*. Is de verbinding van twee zelfstandige naamwoorden van dien aard dat beide slechts één denkbeeld uitmaken, dán voegt men alleen achter het laatste de *s* als het teeken der verbuiging, bijv.: *Keizer Napoleons regering*. Ter vermindering echter van het wangeluid, dat door het op deze wijze verbuigen van twee of meer naamwoorden somtijds ontstaan kan, bezige men in plaats van ééne dier verbuigingen het voorzetsel *van*, als: *de weldadige gevolgen van de beoefening der wetenschappen*.

§ 262. Wanneer men meer dan twee zelfstandige naamwoorden door de voegwoorden *en* en *noch* met elkander verbindt, dán worden deze voegwoorden alleen vóór de laatste zelfstandige naamwoorden geplaatst, als: *openhartigheid, braafheid en goede trouw kenschetsen hem; — ik heb papier, pen noch inkt.* Dikwijls wordt *en* geheel weggelaten, wanneer men met gevoel of nadruk spreekt, als: *geveinsdheid, list, kwade trouw, hoeveel onheil hebben deze niet reeds gesticht.* Daarentegen worden *en* en *noch* nadrukshalve somtijds bij ieder der naamwoorden gevoegd, als: *en oorlog, en pest, en hongersnood ontvolkten gelijktijdig het land; — hij vreest noch God, noch menschen, noch wetten.*

§ 263. De *bijvoeglijke naamwoorden* staan doorgaans vóór de zelfstandige naamwoorden, en komen hiermede in getal, geslacht en naamval overéén, als: *de jongere dochter erfde een prachtig huis; — men stelt eenen standvastigen en oprechten vriend op hoogen prijs.* Bij eigennamen echter worden zij dikwerf achteraan geplaatst ter onderscheiding van anderen van denzelfden naam; zij moeten alsdan voorafgegaan worden door het bepalend lidwoord, en behouden den buigingsvorm der bijvoeglijke naamwoorden, bijv.: *Karel de Stoute; — de jeugd van Frederik den Eenigen.*

§ 264. Komen evenwel de bijvoeglijke naamwoorden zonder lidwoorden achter de zelfstandige naamwoorden, dán worden zij niet verbogen, als: *wij bewonderen in Maurits eenen held, even beleidvol als dapper.* Ook achter de werkwoorden *zijn, worden, blijven, schijnen* en *heelen* ondergaan zij geene verandering, als: *de lucht is dik; — die wijn blijft goed; — de wijzen worden deugdzaam.*

§ 265. In twee gevallen kunnen de bijvoeglijke naamwoorden zonder zelfstandige naamwoorden gebruikt worden: 1°. wanneer zij tot een voorafgaand of volgend zelfstandig naamwoord in betrekking staan, als: *Engelsche kolen, en geen Luiksche; — ik heb allerlei menschen gezien, rijke en arme;* 2°. wanneer het zelfstandig naamwoord gemakkelijk in te vullen is, en daarom verzwegen wordt, als: *op den tienden dezer maand, voor: op den tienden dag* enz. 1).

§ 266. Een bijvoeglijk naamwoord kan dikwerf bij twee zelfstandige naamwoorden geplaatst worden, als: *welriekende kruiden en planten,* maar deelt ten aanzien der herhaling in de regels hieromtrent voor

---

1) 't Valt moeilijk te bepalen, wanneer bijvoeglijke naamwoorden moeten gezegd worden op zichzelf te staan, dat is: zelfstandig gebezigd te zijn. Men houdt zich doorgaans aan den regel, de bijvoeglijke naamwoorden dan alleen als zelfstandige te verbuigen, wanneer in den volzin het zelfstandig naamwoord, waarop zij betrekking hebben, niet voorkomt.

de lidwoorden opgegeven, als: *de deugdzaamste jongeling en het deugdzaamste meisje.*

§ 267. Wanneer een zelfstandig naamwoord ter nadere verklaring bij een ander gevoegd wordt, dán volgt het bijvoeglijk naamwoord het geslacht van het ter opheldering dienend zelfstandig naamwoord, als: *de mensch, het edelste van alle schepselen.*

§ 268. Daar de bijvoeglijke naamwoorden eigenschappen te kennen geven, zoo kunnen zoovele bijvoeglijke naamwoorden vóór een zelfstandig naamwoord staan, als hieraan eigenschappen kunnen worden toegeschreven, als: *de altijd tegenwoordige en steeds dreigende dood; — de gansche, lange, treurige nacht.* Wanneer het zelfstandig naamwoord met de daartoe behoorende bijvoeglijke naamwoorden niet eene en dezelfde bijzondere zaak, maar onderscheidene soorten, of deelen en betrekkingen van eene zaak aanduidt, dán geschiedt de verbinding der op elkander volgende bijvoeglijke naamwoorden door het voegwoord *en* met bijbehoud van het lidwoord, als: *de voorste en de middelste kamer; — de trotsche en de heerschzuchtige beschermer.*

§ 269. De bijvoeglijke naamwoorden hebben ook somtijds zelfstandige naamwoorden of voornaamwoorden met voorzetsels of in eenen verbogen naamval bij zich, als: *rijk in deugd; — zijner onschuld bewust; — zijnen vader gelijk; — grooten dank schuldig.* In het algemeen hebben *bewust, kundig, onbewust, onkundig, onmatig, onschuldig* hunne aanhoorige naamwoorden in den tweeden; *bekend, onbekend, duidelijk, onduidelijk, gehoorzaam, ongehoorzaam* deze in den derden naamval bij zich. *Schuldig* komt ook met den tweeden naamval voor, als: *des doods schuldig*, voor: *de straffe des doods schuldig.*

§ 270. Die bijvoeglijke naamwoorden, welke maat, gewicht, ouderdom en waarde beteekenen, komen meestal achter hunne zelfstandige naamwoorden, terwijl deze in den vierden naamval geplaatst worden, als: *eenen voet lang; — eenen stuiver waardig; — eenen dag oud.*

§ 271. Worden bijvoeglijke naamwoorden als deelwoorden gebezigd, dán hebben zij hunne aanhoorige naamwoorden op gelijke wijze of in denzelfden naamval bij zich, als het werkwoord, waarvan zij afgeleid zijn, vereischen zou, bijv.: *een van verlangen smachtend gevoel; — een den mensch versterkend voedsel.*

§ 272. Achter den vergrootenden trap bezigt men *dan*, en niet *als*, 't welk tot het uitdrukken eener gelijkheid dient, bijv.: *hij weet dit beter dan gij; — hij weet dit zoo goed als gij.* De overtreffende trap heeft den tweeden naamval, of eene bepaling met een der voorzetsels *van, uit, of onder* bij zich, als: *de rijkste van het dorp; — de beste der menschen.*

§ 273. Bijvoeglijke naamwoorden als bijwoorden gebezigd, en alsdan

onverbogen te gebruiken, moeten zonder *e* geschreven worden, ten einde niet geheel iets anders te zeggen dan bedoeld wordt, als: *de ONBEKEND reizende Vorst* en *de ONBEKENDE reizende Vorst*.

§ 274. Gewoonlijk worden de zoogenoemde telwoorden vóór hunne zelfstandige naamwoorden geplaatst, hoewel zij ook somwijlen achteraan komen, als: *vier weken*; — *in het jaar vijftien honderd twee en zeventig*. Wanneer de tijd van den dag wordt aangewezen, heeft het meervoudig uren het werkwoord in het enkelvoud bij zich, als: *het is drie uren*; ook wordt het woord *uur* somtijds geheel weggelaten, als: *de klok slaat vijf*; — *hij kwam nu halftwaalf*. In dit geval wordt het telwoord niet zelden verbogen, als: *ik ben vóór zessen opgestaan*. Bij een meervoudig telwoord staat een meervoudig zelfstandig naamwoord, als: *honderd dorpen*, doch wanneer het getal eene eenheid meer dan een of meer honderd of duizendtallen is, dán bezigt men het zelfstandig naamwoord in het enkelvoud, als: *drie honderd en één man*. De met *half* samengestelde telwoorden hebben insgelijks het zelfstandig naamwoord in het enkelvoud bij zich, als: *vierdehalf brood*; terwijl gebroekens, zoo op zichzelfe als met geheelen verbonden, in 't algemeen hun naamwoord in het enkelvoud vereischen, bijv.: *drie-vierde bunder*; — *twee en een-derde last*.

§ 275. Maten, gewichten en geldwaarden, als *vereenigd* voorkomende, staan benevens het werkwoord in het enkelvoud, als: *daar is twintig ton turf*; komen zij integendeel als *verdeeld* voor, dán staan zij in het meervoud, als: *daar zijn twee en zeventig guldens*, waarbij men twee en zeventig enkele guldens bedoelt.

§ 276. Het zelfstandig naamwoord komt met het aanhoorig *persoonlijk voornaamwoord* in getal en naamval overéén, als: *ik vereer hem, dien edelen man*.

§ 277. De persoonlijke voornaamwoorden dulden als eene soort van eigennamen geen lidwoord bij zich. Ook het gebruik van *gij-lieden* en *u-lieden* in het meervoud, in plaats van *gij* en *u*, is doorgaand af te keuren.

§ 278. Somtijds wordt een zelfstandig naamwoord ter nadere verklaring bij de persoonlijke voornaamwoorden gevoegd, als: *wij inwoners dezer stad*; — *hij arme man*.

§ 279. Somtijds wordt het persoonlijk voornaamwoord achter het zelfstandig naamwoord gevoegd, als: *de brave Eduard, hij, die niet de pracht, maar alleen de eenvoudigheid der natuur bemint, strekke u tot voorbeeld*.

§ 280. Bij persoonsnamen volgt het voornaamwoord des derden persoons gewoonlijk het geslacht van den persoon, en niet het geslacht van het naamwoord, waardoor de persoon wordt aangeduid, als: *Zijne*

Majesteit gaf te kennen, dat hij verlangde; — het Hoofd van den Britschen Staat (thans de Koningin) beval, dat haar zou worden aangeboden; — de Min (Cupido) weende, toen hij zag dat zijn pijl gemist had. De woorden zelve intusschen behouden altijd het hun eigen geslacht, als: *de pijlen der Min.*

§ 281. Het wederkeerig woordje *zich* moet alleen gebruikt worden, wanneer de werking op het onderwerp terugkeert, bijv.: *hij vergist zich; — hij eigende het zich toe.* Komt hierbij nog een tweede werking, dán bezigt men de persoonlijke voornaamwoorden *hem, hun* en *haar*, al gaat zoodanige werking insgelijks op het eerste onderwerp over, bijv.: *zij was op hem verliefd en waande hem op haar verliefd;* werd hier, voor *haar, zich* gesteld, dán zou de werking op *hem* terugslaan; — *hij maakte er zich geen meester van, maar verlangde dat het hem als onderpand gegeven wierde.* *Zich* voor elkander te bezigen, is geheel verkeerd, als: *zij omhelsden elkander (niet zich).*

§ 282. Wanneer het voornaamwoord van den derden persoon niet tot het zelfstandig naamwoord, dat het hoofd-onderwerp der rede is, maar tot eenig later genoemd betrekking heeft, zoo moet het om de duidelijkheid met het voornaamwoord *deze (dit)* verwisseld worden, als: *de veldheer viel in den slag, en toen de heelmeester hem wilde verbinden, kreeg DEZE eenen kogel door het hoofd.* Somwijlen wordt deze dubbelzinnigheid ook het best vermeden door het bezigen van *deze, gene* of van *de eerste, de laatste.*

§ 283. Niemand heeft, zoowel als de woordjes, *niets, nergens, nooit* en *anders*, het voegwoord *dan* en niet *als* achter zich, bijv.: *ik heb het van niemand dan van hem gehoord; — nergens dan te Parijs.*

§ 284. Alle *bijvoeglijke voornaamwoorden* schikken zich in het algemeen, evenals de *bijvoeglijke naamwoorden*, naar het zelfstandig naamwoord, dat zij bij zich hebben, in geslacht, getal en naamval, en gaan vooraf. Dikwerf echter staan zij in betrekking tot een voorafgaand zelfstandig naamwoord, en dán volgen zij dit wel in geslacht en getal, maar hangen ten aanzien van den naamval van het werkwoord af, waarmede zij verbonden zijn, als: *vliedt den hoogmoed, want die is strijdig met uwe pligten.*

§ 285. De *bezittelijke voornaamwoorden* worden, evenals de persoonlijke, op het geslacht van den persoon zelve en niet op het woord, waarmede de persoon aangeduid wordt, betrekkelijk gemaakt, als: *Uwe Hoogheid (de Hertog) heeft de grenzen van zijn gebied steeds verder uitgebreid.*

§ 286. De *bezittelijke voornaamwoorden* van den derden persoon (*zijn, haar* en *hun*) zijn als betrekkelijke aan te merken, dewijl zij op den handelenden persoon terugslaan. Het zou echter kunnen gebeu-

ren, dat men, bij het bezigen van twee of meer zelfstandige naamwoorden in eene rede, voor eenige dubbelzinnigheid ten aanzien der betrekking van zoodanig voornaamwoord te vreezen had. Bij doeltreffende samenordering der woorden eener rede wordt zulks doorgaans geheel vermeden, en in die zeldzame gevallen, dat ook dan nog eenige dubbelzinnigheid te duchten ware, wordt zij meestal door het gebruik van eenig aanwijzend voornaamwoord, of van de woordjes *daarvan*, *hiervan*, enz., of wel door omschrijving met een betrekkelijk voornaamwoord ontweken, als: *Pieter meldt zijnen vriend, dat hij DIENS huis verkocht heeft; — mijn zoon is wel ondergeschikt aan zijnen meester, maar bestiert in DIENS afwezigheid de gansche zaak; — de Vorst had zijnen veldheer bevel gegeven, gedurende den tijd DAT hij afwezig blijven zou, den vijand uit al diens stellingen te verdrijven; — dat is een schoon huis, wie is de bezitter DAARVAN, of wie is DAARVAN de bezitter?*

§ 287. Het aanwijzend voornaamwoord *deze* duidt iets aan dat nabij, en *gene* iets dat meer verwijderd is, bijv.: *de stad is aan DEZE zijde door bergen en aan GENE zijde door water omringd; — de krijgsman moet dapperheid en standvastigheid bezitten; door DEZE (standvastigheid) leert hij de ongemakken met geduld verdragen, door GENE (dapperheid) behaalt hij de overwinning.* Spreekt men van drie zaken, welke van elkander aflaggen; dán zegt men van de naaste *deze*, van de middelste *die* en van de verst afgelegene *gene*, als: *ik slaap in DEZE kamer, hij in DIE en zij in GENE.* Duidt men bij tegenstellingen twee voorwerpen aan, welke in gelijke betrekking tot ons staan, dán bezige men *dese* (onzijdig *dit*) en *die* (onzijdig *dat*), bijv.: *van welke dezer beide spijsen wilt gij bediend zijn? Mij bevalt DEZE groente beter dan DIE; — of mij bevalt DIT gebrad beter dan DAT.* Van zaken en niet van personen sprekende, kan men voor *deze* en *die* ook hier en daar gebruiken, als: *ik geef DAARAAAN de voorkeur.*

§ 288. *Dit* en *dat*, hoewel van het onzijdig geslacht, worden bij alle geslachten en getallen gebezigd, bijv.: *DIT zijn gezonde spijsen; — zijn DAT de mannen, die ons wijsheid moeten leeren? — is DIT de vrouw, van welke gij gesproken hebt? — Zij gedroegen zich als helden, en noemt gij DAT mannen, die het vaderland verraden hebben?*

§ 289. Het aanwijzend voornaamwoord wordt door sommigen nooit achter het werkwoord geplaatst. Dit is echter niet goed te keuren, daar twee zegswijzen, als: *dit is de zaak* en *de zaak is deze*, in beteekenis verschillen; bij de eerste is de aanwijzing der zaak gedaan, bij de tweede moet zij nog volgen.

§ 290. Omtrent de *vragende voornaamwoorden* is aan te merken, dat in denzelfden naamval en met dezelfde of in beteekenis verwante voorzetsels moet geantwoord worden, waarin en waarmede gevraagd

wordt, als: *wien behoort dit boek? Mij; — van wien spreekt men? Van hem of over hem.*

§ 291. In plaats van de vragende voornaamwoorden wordt, doch alleen met betrekking tot zaken, dikwijls *waar* gebezigd, als: *waarover hebt gij verschil?* — Dichters hebben hieromtrent meerdere vrijheid. — De zegswijze: *waarvoor houdt gij mij?* in plaats van: *voor wien houdt gij mij?* is vrij algemeen door het gebruik gewettigd.

§ 292. De *betrekkelijke voornaamwoorden* komen met het zelfstandig naamwoord, waarop zij betrekking hebben, in geslacht en getal overéén, maar de naamval verschilt, indien de volgende zinsnede eenen anderen vordert, als: *hij is een man, wiens goed karakter aan elk bekend is.* — Heeft het voornaamwoord op twee of meer zelfstandige naamwoorden betrekking, dán wordt het meervoudig gebezigd, als: *de eer en het vertrouwen, welke hij dáár genoot.*

§ 293. Wanneer het betrekkelijk voornaamwoord te ver van zijn zelfstandig naamwoord verwijderd is, dán wordt, om alle duisterheid te vermijden, het zelfstandig naamwoord herhaald, als: *de Vorst had zijnen veldheer bevel gegeven, gedurende den tijd dat hij afwezig blijven zou, den vijand uit al diens stellingen te verdrijven, welk bevel met de grootste onverschrokkenheid ten uitvoer gebracht werd.*

§ 294. Men gebruike in den tweeden naamval van het onzijdig geslacht nimmer *wiens* of *wier* in plaats van *welks*, tenzij het naamwoord, waarop het betrekking heeft, kenbaar een mannelijken of vrouwelijken persoon aanduide, als: *het gebouw, welks grondvesten nog sterk zijn; — het meisje, wier deugden gij bewondert.*

§ 295. Evenals bij de vragende voornaamwoorden, wordt voor *welke* ook dikwerf *waar* gebezigd, wanneer men van zaken, niet van personen, spreekt, als: *het geld, waarmede ik u betaald heb.* Afkeuring verdient steeds eene zegswijze, als: *de bode, waardoor ik tijding kreeg,* voor: *de bode, door wien ik tijding kreeg,* hoezeer de dichters te dezen opzichte eenige meerdere vrijheid genieten.

§ 296. De onbepaalde wijs der *werkwoorden*, als zelfstandig naamwoord gebruikt wordende, hetzij met of zonder lidwoord, is gewoonlijk uitgebreider van beteekenis en meer verknocht aan het denkbeeld van werking, dan het daarmede overéénkomend zelfstandig naamwoord, als: *ik vermijd het vechten,* is in veel algemeener zin genomen dan: *ik vermijd het gevecht.*

§ 297. Het tegenwoordig deelwoord kan denzelfden naamval bij zich hebben, als het werkwoord waarvan het afgeleid is, bijv.: *de zichzelven verdedigende schrijver.* Het verleden deelwoord wordt somwijlen in eenen bedrijvenden zin gebezigd, als: *uitgediende soldaten,* eigenlijk eene verkorte zegswijze van: *(hunnen tijd) uitgediend hebbende*

soldaten; — zoo is ook een *bediende* door samentrekking afkomstig van: *een bedienende*.

§ 298. Onverminderd het geleerde in § 225 ten aanzien van de aanvoegende wijs, hebben de voegwoorden *omdat*, *zoodat*, *want*, *naardien*, *dewijl* en vele andere altijd de aantoonende wijs achter zich, hetwelk zelfs ook met *dat* het geval is, wanneer de rede iets *stelligs* en met *zekerheid* uitdrukt, als: *hij kan niet komen, omdat hij ziek is*; — *ik verzeker u, dat ik het niet kan toestaan*. Daarentegen worden de voegwoorden *mits*, *tenzij*, *ten einde* en *opdat*, waarvan de eerste twee de zaak meer of min twijfelachtig laten, en de laatsten een oogmerk te kennen geven, altijd door de aanvoegende wijs gevolgd, bijv.: *ik zal hem vergiffenis schenken, opdat hij zich betere*.

§ 299. Het is strijdig met den aard onzer taal, het persoonlijk voornaamwoord weg te laten, als: *verklaar bij dezen* enz. In de gebiedende wijs nogtans, waar de aangesproken of tweede persoon reeds genoeg bepaald is, wordt het voornaamwoord weggelaten, tenzij dit nadrukshalve dient behouden te blijven, als: *zoekt, en gij zult vinden*; — *indien HIJ het niet hebben wil, neem GIJ het dan*.

§ 300. Wanneer twee of meer werkwoorden tot denzelfden persoon behooren, wordt deze slechts één's genoemd, schoon te dezen aanzien eene uitzondering gemaakt wordt, wanneer het werkwoord aan het persoonlijk voornaamwoord voorafgaat, als: *hij kwam, zag en overwoon*; — *handelt gij tegen mijne waarschuwing, en stort gij uzelf in het ongeluk, zoo kunt gij op mijne hulp niet rekenen*.

§ 301. Wanneer een naamwoord en een werkwoord eene zaak in haar geheel voorstellen, dán behoeft bij hare nadere beschouwing noch het naamwoord, noch het werkwoord herhaald te worden, als: *de beide leerlingen munten elk in een bijzonder vak uit, de een in de wiskunde en de ander in het teekenen*. Dikwerf wordt ook een werkwoord, hetwelk op twee gedeelten eener rede betrekking heeft, in een van beide verzwegen, als: *den eenen behaagt dit, den anderen dat*.

§ 302. De werkwoorden regelen zich ten aanzien van het getal altijd naar de onderwerpen, waarop zij betrekking hebben, als: *de klokken luiden*; — *het kind lacht*. Worden twee of meer enkelvoudige zelfstandige naamwoorden in den tweeden persoon door het voegwoord *en* verbonden, dán staat het werkwoord in het meervoud, als: *heldenmoed en menschlievendheid waren in hem vereenigd*. In verzamelen den zin echter bezigt men bij twee of meer zaken een enkelvoudig werkwoord, zelfs met een meervoudig naamwoord, hoezeer alsdan het eerst te noemen onderwerp enkelvoudig wezen moet, als: *er was in huis slechts een bed, eene tafel en twee stoelen*.

§ 303. Wanneer twee of meer werkwoorden in dezelfde betrekking

bijéénkomen, wordt het hulpwoord, dat zij met elkander gemeen hebben, slechts *ééns* geplaatst, als: *woorden, die ik noch begrepen, noch uitgelokt, noch goedgekeurd heb.* In het algemeen vermijde men het overtollig gebruik der hulpwoorden *hebben, zijn en worden*, als: *mij is verhaald geworden: beter, mij is verhaald.* — Tot dezen regel moeten echter niet betrekkelijk gemaakt worden de spreekwijzen, ontleend van het werkwoord *hebben* in den zin van *bezitten, verplicht zijn of werk hebben*, als: *ik heb geld liggen ledig gehad; — hij heeft in vroeger jaren veel te lijden gehad; — ik heb gisteren avond veel te doen gehad.*

§ 304. Wanneer men den zin versterken en eene opklimming aanduiden wil, is de herhaling van het hulpwoord somtijds noodzakelijk, als: *ik zal hem niet verlaten; ik zal alle gevaren met hem deelen, ik zal hem bewijzen wat ware vriendschap in staat is te doen, enz.*

§ 305. De verbinding van twee werkwoorden, van welke het eene ter nadere bepaling van het andere dient, geschiedt door het nader bepalend werkwoord in de onbepaalde wijs met of zonder *te* achter het eerste te plaatsen, bijv.: *ik beveel hem te zwijgen; — hij beloofde te zingen; — ik kom bij u eten; — wij zagen haar lezen.*

§ 306. Die werkwoorden, welke de onbepaalde wijs zonder *te* achter zich hebben, nemen in den volstrekt verleden en tweeden betrekkelijk verleden tijd de onbepaalde wijs in plaats van het verleden deelwoord achter het hulpwoord, als: *ik heb hem zien vechten.* — Die werkwoorden daarentegen, welke de onbepaalde wijs met *te* achter zich ontvangen, behouden in de genoemde tijden de gewone wijze van vervoe-ging, als: *men heeft mij gelast, u dit ter hand te stellen.*

Uitzonderingen op dezen regel zijn:

1°. als *komen* in den zin van *gebeuren* voorkomt, bijv.: *hij is komen te sterven.*

2°. de werkwoorden *staan, liggen en zitten* worden in deze tijden vervoe-gd, op dezelfde wijze als de werkwoorden, welke de onbepaalde wijs zonder *te* achter zich hebben, als: *ik heb staan wachten; — hij heeft liggen slapen; — zij hadden zitten lezen.*

§ 307. Ten einde het oogmerk of de beweegreden der handeling nader te doen blijken, wordt het woordje *om* daarbij geplaatst, als *alleen om u te zien, ben ik hier gekomen; — hij heeft bij het Bestuur om deze betrekking aangehouden.*

§ 308. De verbinding van een werkwoord met een zelfstandig naamwoord kan op tweederlei wijze geschieden, naarmate het zelfstandig naamwoord het werkwoord beheerscht, of door het werkwoord beheerscht wordt. — Het eerste heeft plaats, wanneer het naamwoord als onderwerp, dat is: als bedrijvend, lijdend of aangesproken voorkomt, in welk geval het werkwoord zich in getal en persoon naar het zelfstandig

naamwoord schikt, als: *Frederik schrijft*; — *goede daden worden beloond*. — Staat het door een zelfstandig naamwoord beheerschte werkwoord in de onbepaalde wijs, dán moet men er de woordjes *te*, *om te* of ook wel *van* bijvoegen, als: *het was zijn oogmerk te komen*; — *hij leeft om te eten*; — *dit is zijne hand van schrijven*.

In het tweede geval wordt de beheersching uitgedrukt door verbuiging van het zelfstandig naamwoord, of ook, wanneer deze aanwijzing niet toereikend is, door behulp van voorzetsels, als: *de moeder liefkoosde haren zuigeling*; — *hij schaamde zich zijner onwetendheid*; — *de veldheer prees den krijgsman wegens zijnen betoonden moed*.

§ 309. De bedrijvende werkwoorden vorderen meest alle het voorwerp der handeling in den vierden naamval, terwijl dit bij een lijdend werkwoord in den eersten naamval staat, als: *de held veracht den dood*; — *de dood wordt door den held veracht*. — Enkele bedrijvende en onzijdige werkwoorden hebben den derden naamval bij zich, als: *hij gehoorzaamde den vijanden des lands niet*; — *dat behaagde mij*. Wordt een naamwoord bij een bedrijvend werkwoord in den derden naamval geplaatst, of van het voorzetsel *aan* voorzien, dán moet het in den lijdenden vorm ook op dezelfde wijze voorkomen, als: *men verzoekt mij (aan mij) dit te zeggen*; — *mij (aan mij) is verzocht u dit te zeggen*; — *men beval mij terug te trekken*; — *mij werd bevolen terug te trekken*.

§ 310. Hebben de werkwoorden in den bedrijvenden vorm twee vierde naamvallen bij zich, dán worden er in den lijdenden vorm ook twee eerste naamvallen vereischt, als: *men noemde hem eenen lafaard*; — *hij werd een lafaard genoemd*.

§ 311. De werkwoorden *zijn*, *worden*, *blijven*, *heeten* en *schijnen* kunnen insgelijks twee eerste naamvallen bij zich hebben, als: *Alba bleef ook in zijnen ouderdom een wreedaard*; — zoo ook vele andere werkwoorden, wanneer zij het woordje *als* bij zich hebben, bijv.: *hij sprak als een geleerde*.

§ 312. De wederkeerige werkwoorden hebben natuurlijk achter zich het voornaamwoord van den vierden naamval des persoons, op wien hunne werking terugkeert, als: *ik bezin mij*. Wanneer bij wederkeerige werkwoorden het zelfstandig naamwoord *als* vóór zich heeft, dán komt het achter het persoonlijk voornaamwoord in den eersten naamval, als: *hij verdedigde zich als een wanhopende*.

§ 313. De onpersoonlijke werkwoorden, die eene bedrijvende betekenis hebben, nemen meestal den derden naamval achter zich, als: *het bevreemdt mij*; — *het berouwt hun*.

§ 314. De bepaling van tijd, alsmede van lengte, breedte, hoogte, zwaarte, waarde en prijs der dingen wordt door den vierden naamval aangeduid, als: *ik heb den ganschen nacht gearbeid*; — *het kost eenen*

gulden; — *hij is eenen duim gegroeid*. Deze vierde naamvallen schijnen door de verzwijging van eenige voorzetsels of andere woorden te worden veroorzaakt, bijv.: *ik heb (gedurende) den ganschen nacht gearbeid*; — *het kost (de waarde van) eenen gulden*; — *hij is (de lengte van) eenen duim gegroeid*.

§ 315. De verbinding van *deelwoorden* met naamwoorden hebben wij reeds in § 271 behandeld, daar zij alsdan ten aanzien van het door hen nader te bepalen naamwoord als bijvoeglijke naamwoorden beschouwd worden; zij hebben de hen nader bepalende naamwoorden op gelijke wijze bij zich als het werkwoord, waarvan zij afgeleid zijn, vereischen zou, bijv.: *de majesteit van den brieschenden leeuw*; — *de van angst sidderende vrouw*.

§ 316. Bij de verbinding van *deelwoorden* met werkwoorden blijven de eerstvermelde onverbogen, als: *de soldaten lagen verspreid in de dorpen*; — *ik ontmoette te paard rijdende mijnen vriend*.

§ 317. De *bijwoorden* moeten altijd onmiddellijk bij en doorgaans vóór het woord geplaatst worden, waarbij hunne gewijzigde kracht vereischt wordt; — door verplaatsing van het bijwoord wordt dikwerf een geheel andere zin geboren, bijv.: *het is een ALTIJD werkzaam man*, en niet: *het is ALTIJD een werkzaam man*; — *het is ons NIET geoorloofd dit te doen*, beteekent geenszins hetzelfde, als: *het is ons geoorloofd dit NIET te doen*.

§ 318. Wanneer er reeds eene ontkenning in een werkwoord opgesloten ligt, mag men er nimmer het woordje *niet* bijvoegen, als: — zij *ontkende NIET gezongen te hebben*, voor: *zij ontkende gezongen te hebben*, daar in het eerste geval de zin geheel toestemmend zou wezen. Dit moet zelfs in acht genomen worden, wanneer de ontkenning niet zoo duidelijk is, als: *wacht u het NIET te zeggen*, voor: *wacht u het te zeggen*. Men houde hierbij steeds in het oog, dat met betrekking tot dezelfde zaak twee ontkenningen gelijkstaan met eene bevestiging.

§ 319. Wanneer onderscheidene zelfstandige naamwoorden hetzelfde *voorzetsel* bij zich hebben, is het doorgaans voldoende, dit slechts eenmaal te bezigen, als: *voor moed, beleid en trouw*. Somwijlen echter wordt het nadrukshalve herhaald, als: *daar gij door list, door verraad, door geweld uzelfen verheven hadt; zoo hebt gij uwen val dubbel verdiend*. Ook is de herhaling meestal noodzakelijk, zoo dikwerf twee zelfstandige naamwoorden door tusschenkomst van eenig voegwoord van elkander gescheiden worden, als: *hij is noch met zachtheid, noch met hardheid te regeeren*.

§ 320. Twee voorzetsels onmiddellijk op elkander te laten volgen, moet vermeden worden, daar zulks tegen de welluidendheid strijdt,

bijv. : *met kleederen schitterende van goud*, is beter dan: *met van goud schitterende kleederen*.

§ 321. Omtrent de *voegwoorden* valt, na hunne behandeling in de woordgronding en ten aanzien van hunnen invloed op de wijzen der werkwoorden, alleen nog op te merken, dat de naamwoorden, tusschen welke hetzij verbindende, hetzij uitsluitende voegwoorden geplaatst worden, altijd in denzelfden naamval staan, zonder echter altijd in geslacht en getal overéén te komen, als: *ik vrees den broeder en zijne zusters*, — *ik hoorde eenen vernuftigen, doch tevens nederigen rede-naar spreken*.

§ 322. De *tusschenwerpsels*, als geen klare voorstellingen, maar alleen gewaarwordingen aanduidende, zijn eigenlijk voor geene verbinding met andere woorden vatbaar, en kunnen gevolgljik niets beheerschen. Zij hebben nochtans somtijds woorden in onderscheidene naamvallen achter zich, doch alleen door de betrekking, waarin men zich de personen of zaken voorstelt, als: *wee den rampzalige!* — *he-laas, ik ongelukkige!* enz. Zij kunnen op alle plaatsen der uitdrukking voorkomen.

OVER DE ORDE, WAARIN DE WOORDEN IN EENE REDE OP ELKANDER VOLGEN.

§ 323. Ten einde duidelijk en tevens sierlijk te spreken of te schrijven, is het noodzakelijk te weten, hoe men de woorden op elkander moet laten volgen. Het beginsel, dat bij alle talen in het algemeen, maar bij de Nederlandsche in het bijzonder, hierbij ten grondslag ligt, is de natuurlijke opvolging onzer denkbeelden. Ten gevolge hiervan moet men altijd van het minder bepaalde tot het meer bepaalde overgaan, en de rede is dus eigenlijk eene opklimming, overeenkomstig met den aard en de werking van het menschelijk verstand, hetwelk zich de gedachten niet terstond in volle helderheid en uitgebreidheid voorstelt, maar die trapwijze ontwikkelt.

§ 324. Om dus aan de woorden eene natuurlijke schikking te geven, moet het onderwerp der rede, met alles wat daartoe betrekkelijk is en eene nadere opheldering daaraan geeft, voorafgaan, en het gezegde met de daaraan afhankelijke bepalingen volgen, als: *een bedachtzaam veldheer volgt de bewegingen zijner tegenpartij*. Men mag echter, ook bij de eenvoudigste voorstelling, somtijds van dezen regel afwijken, wanneer namelijk het onderwerp met aanhoorige bepaling door een betrekkelijk voornaamwoord aanmerkelijk langer wordt dan het gezegde, bijv.: *die veldheer is bedachtzaam, welke de bewegingen zijner tegenpartij volgt*.

§ 325. De woorden, die ter nadere bepaling van het onderwerp of voorwerp dienen, komen in het algemeen vóór het zelfstandig naamwoord, als: *de fraai geteekende bloem verwelkt*; — *wij vonden eindelijk al deze onze lang verwachte vrienden*. Gebruikt men er een voorzetsel bij, dán wordt dit vóór al de andere voorvoegzels geplaatst, als: *door al deze onze lang verwachte vrienden werden wij bezocht*. Heeft men twee zelfstandige naamwoorden, waarvan het eene ter nadere verklaring van het andere dienen moet, dán staat het verklaarde vooraan, als: *Amsterdam, de hoofdstad der Nederlanden*; — *liefde tot de deugd*. Heeft men twee zelfstandige naamwoorden, waarvan het eene ter nadere bepaling van het andere dient, dán kan het bepalende insgelijks vóóran geplaatst worden, als: *met bewilliging des lands*, en *met 's lands bewilling*; — *Vondels gedichten*, en *de gedichten van Vondel*.

§ 326. Een vervoegd werkwoord ontvangt, in de eenvoudigste of verhalende woordschikking, hetgeen tot nadere verklaring daarvan dienen moet, achter zich, bijv.: *deze schutter treft goed*; — *voorspoed maakt menig krijgsman onbedachtzaam*. Bezigt men echter in plaats van het zelfstandig naamwoord een voornaamwoord, dat op een voorafgaand zelfstandig naamwoord betrekking heeft, dán staat het vervoegd werkwoord achteraan, als: *een schutter, die goed treft*. Ook in die uitdrukkingen, waarin het werkwoord met een hulpwoord voorkomt, staat de onbepaalde wijs of het verleden deelwoord van het vervoegd werkwoord als eigenlijke bepaling van het hulpwoord, en dus als hiermede innig verknocht bijwoord, meestal geheel achteraan, als: *voorspoed zal menig krijgsman onbedachtzaam maken*; — *voorspoed heeft menig krijgsman onbedachtzaam gemaakt*.

§ 327. Wordt een vervoegd werkwoord gevolgd door den derden naamval als het middellijk, en door den vierden naamval als het rechtstreeksch voorwerp, dán gaat gemeenlijk de derde naamval vóór, als: *hij schonk den krijgsman eene belooning*.

§ 328. Wanneer een werkwoord door twee vierde naamvallen gevolgd wordt, dán moet die, welke het voorwerp aanduidt, voorafgaan, als: *hij noemde hem zijnen redder*.

§ 329. Moet een naamval nader omschreven worden, zoo vordert de duidelijkheid, dat deze omschrijving terstond achter den naamval kome, als: *hij onderwees de boetseerkunst aan eenen jongeling, die reeds vroeger blijken van zijnen aanleg gegeven had*.

§ 330. Heeft een werkwoord behalve de woorden, die het rechtstreeks beheerscht nog een zelfstandig naamwoord met zijne voorvoegsels bij zich, dán staan deze laatste woorden doorgaans achteraan, als: *de kogel maakte eene vreeslijke slachting in zijne vaart*. Zijn dit evenwel bepalingen van tijd en plaats, dán gaan zij meestal vooraf, als: *de kogel maakte dadelijk in zijne borst eene diepe wonde*. Dient echter de nadruk op het

beheerschte woord zelf te vallen, dán gaat dit meestal vooraf, als: *hij kocht dit boek gisteren op eene verkooping.*

§ 331. Volgen op een werkwoord verscheidene bepalingen, dán moeten deze altijd in zoodanige orde staan, dat de minder scherpe steeds de meer scherpe bepaling voorafgaat, en die woorden het laatst gesteld worden, welke onmiddellijk tot het werkwoord zelf behooren. Bepalingen van tijd en plaats gaan hierbij vóór alle overige, en die van tijd vóór die van plaats, als: IN DEN JARE VIJFTIEN HONDERD VIER EN TACHTIG *bracht Balthasar Gerards Prins Willem den Eersten TE DELFT MET EEN PISTOOLSCHOT verraderlijk om het leven.* Bij eene al te groote omschrijving mag men evenwel, ter vermindering van onduidelijkheid, somtijds van deze woordschikking afwijken, en eene bepaling, die anders vóóraan moest komen, achteraan plaatsen, als: *Egmond en Hoorne gingen, van hunne onschuld bewust, naar de strafplaats MET EEN GELAAT, WAAROP KALMTE EN ZIELERUST TE LEZEN WAS.*

§ 332. Op dezelfde wijze staan alle bijwoorden achter het vervoegd werkwoord, en wel in die orde, dat de bijwoorden van tijd en plaats voorafgaan, daarop die van hoedanigheid volgen, en laatstelijk datgene, hetwelk onmiddellijk tot het werkwoord behoort, als: *de wind woei heden morgen bij ons verschrikkelijk hard; — ik zag gisteren tegen den avond de zwarte onweerswolken schielijk over het bosch heendrijven.*

§ 333. Hetgeen tot dusver over de schikking der woorden gezegd is, betreft den gewonen en natuurlijken gang onzer voorstellingen en begrippen. In de Nederlandsche taal is men hieraan echter niet zoozeer gebonden, dat niet, deels uit hoofde van den aard der rede zelve, deels om den nadruk, in vele gevallen daarvan zou mogen worden afgeweken. — Wanneer wij spreken, dragen wij onze voorstellingen óf zóó voor, als zij elk afzonderlijk in onzen geest opkomen, zonder eenige samenvoeging der zins-leden, óf wij verbinden daarbij de zindeelen door middel van voegwoorden, óf wij vragen. In het eerste geval ondergaat de natuurlijke orde der woorden geen verandering, maar wel in de beide laatste gevallen. Dien ten gevolge is de woordschikking drieërlei, namelijk: *verhalende, verbindende en vragende.*

§ 334. Het onderscheidend kenmerk van de *verhalende* of *natuurlijke* woordschikking is, dat het vervoegd werkwoord onmiddellijk achter het onderwerp komt en door zijne bepalingen gevolgd wordt, als: *een edel Vorst zorgt voor het welzijn zijner onderdanen.*

§ 335. De woordschikking, waarbij de zins-leden door voegwoorden of betrekkelijke voornaamwoorden met elkander vereenigd of in verband gebracht worden, noemt men *verbindende*. Zij onderscheidt zich van de beide andere daardoor, dat het werkwoord hier meestal de laatste plaats inneemt, als: *ik was beducht, dewijl ik hem in langen tijd niet gezien*

had; — *de menschen, die gewoonlijk alleen op hun eigen voordeel denken.* Hoezeer nu bij het gebruik der meeste voegwoorden zoodanige woordschikking wordt geboren, zijn er desniettemin eenige, door welke die verandering niet teweeggebracht wordt, bijv.: *anders, daarenboven, daarentegen, daarom, derhalve, doch, echter, en, evenwel, gevolglijk, maar, maar ook, niet alleen, nogtans, of, toch, want* enz., als: *ik zou het niet weigeren, maar het is mij onmogelijk.*

§ 336. Deze woordschikking wordt ook gebezigd bij de betrekkelijke woordjes: *waar, waarbij, vanwaar* enz., en bij de vraagwoorden, *waarom, hoe, wat* enz., wanneer zij geene vraag aanduiden, bijv.: *ik begrijp niet, waarom op hem gesmaald wordt; — gij weet, waar het lijk van Prins Willem V begraven ligt.*

§ 337. Eene derde soort van woordschikking is de *vragende*, zóó genoemd, omdat zij voornamelijk bij vragen gebezigd wordt. Deze woordschikking onderscheidt zich daardoor, dat het vervoegd werkwoord vóór het onderwerp gesteld wordt, hetwelk daarop doorgaans onmiddellijk volgt: als: *waart gij bij den slag van Austerlitz? — wanneer is hij in dienst getreden?*

§ 338. Ter bevordering van behaaglijke verscheidenheid, duidelijkheid en nadruk kan somtijds eene afwijking van de anders gebruikelijke woordschikking verkieslijk wezen. Tot laatstgemeld oogmerk zijn inzonderheid de *omzettingen* dienstig, waarbij eenig ondergeschikt deel der rede, op hetwelk men de opmerzaamheid bij voorkeur wil gevestigd hebben, op de plaats van het onderwerp, en dus in den aanvang der rede gesteld wordt, als: *ik ben gisteren met mijnen zoon de verschansingen langs gereden*, welke uitdrukking naar gelang van de plaatsing der bepalingen: *met mijnen zoon, gisteren, langs*, andere hoofddenkbeelden verkrijgt.

§ 339. Een der grootste gebreken in de schikking der woorden bestaat hierin, dat men aan de bepalingen in den zin eene verkeerde plaats geeft, dewijl hierdoor onze uitdrukkingen meestal eene geheel andere bedoeling verkrijgen, dan men zich daarbij voorstelde, als: *ik heb u meer dan anderen begunstigd*, en *ik heb meer dan anderen u begunstigd*. De uitdrukking: *onze voorvaders althans kenden de vrijheid zoo goed als wij*, verkrijgt drieërlei beteekenis, naar gelang het woord ALTHANS achter *voorvaders, vrijheid* of *zoo goed* geplaatst wordt. Soms ook vervalt men door zoodanige woordschikking tot het ongerijmde, als in: *het is dwaasheid zich tegen de ongevallen des levens te willen wapenen door de opéénstapelning van schatten, tegen WELKE ons niets dan de Voorzienigheid kan beveiligen; — welke toch slaat in deze uitdrukking op schatten*, schoon het bij *ongevallen* behoort.

§ 340. Niet minder duisterheid en verwarring kan het menigvuldig

gebruik der voornaamwoorden *die, welke, zij, hun* enz. veroorzaken; om dit te vermijden, blijft dikwerf niets anders over, dan aan den ganschen zin eene andere gedaante te geven, zoodat men de betrekkingenwoorden niet zoo dikwijls behoeft te bezigen. De volzin: *vele menschen zien met nijdige oogen op het goede, hetwelk anderen bezitten, en denken dat hun roem den hunnen verdonkert, en hunne prijselijke hoedanigheden hun in het licht staan; daarom doen zij al wat zij kunnen om daarover eenigen nevel te verspreiden, ten einde de glans hunner deugden hen niet in het duister stelle*, ware korter en beter op deze of dergelijke wijze uit te drukken: *de nijdiyaard zoekt een nevel over de prijselijke hoedanigheden van anderen te verspreiden, ten einde hij zelf niet door den glans hunner deugd in het duister gesteld worde.*

OVER DE JUISTE SAMENSTELLING DER VOLZINNEN.

§ 341. Ons blijft nog over aan te wijzen, op hoedanige wijze een volzin dient te worden ingericht, zal hij, met inachtneming der gronden van woordvoeging, tevens welluidend op ons gehoor en overtuigend op onze rede werken. Als algemeene vereischten of eigenschappen der volzinnen moeten in de eerste plaats worden aangemerkt: *eenheid, volheid, behoorlijke grootte, juiste plaatsing en evenredigheid der bestanddeelen.*

§ 342. In de volzinnen moet *eenheid* heerschen, dat is: er moet slechts één hoofddenkbeeld in elken volzin bestaan. Deze eenheid der volzinnen wordt verbroken door gedurige verandering van onderwerp der handeling; terwijl het daarenboven nog strijdig is met deze eenheid, den eenparigen voortgang der rede te verbreken, door zonder noodzakelijkheid het onderwerp van toestand, bijv. van den bedrijvenden in den lijdenden, te doen veranderen. De volgende voorbeelden zullen te dezen aanzien genoegzame opheldering geven. In den volzin: *de tocht der Grieken onder Alexander ging door een onbebouwd land, welks wilde bewoners soberlijk leefden, daar hun geheele rijkdom bestond in eene soort van kleine schapen, wier vleesch tranig en onsmakelijk was, dewijl deze dieren gewoonlijk op dooden zeevisch aasden*, is gebrek aan eenheid van hoofddenkbeeld door de aanhechting van het tweede gedeelte. — In den volzin: *nadat Prins Willem III ten anker gekomen was, zetteden zij hem aan land, waar hij van al zijne vrienden verwelkome werd, die hem met de grootste blijken van toegenegenheid ontvingen*, is door gedurige verandering van onderwerp de eenheid verbroken. Beter ware: *nadat Prins Willem III ten anker gekomen was, liet hij zich aan land zetten, waar hij van al zijne vrienden verwelkome*

en met de grootste blijken van toegenegenheid ontvangen werd. — In den volzin: *bedachtzaamheid in eenen veldheer MAAKT zijne vijanden omzichtig, VERBWEKT vertrouwen op zijn beleid bij zijne wapenbroeders, en meestal WORDEN hierdoor de zoo noodlottige gevolgen van eene verrassing VOORKOMEN*, wordt de eenparige voortgang door verandering van toestand verbroken. Beter ware: *bedachtzaamheid van eenen veldheer maakt zijne vijanden omzichtig, verwekt vertrouwen op zijn beleid bij zijne wapenbroeders, en voorkomt meestal de zoo noodlottige gevolgen eener verrassing.* — Navolgenswaardig in eenheid is de volzin: *in het laatst der vorige eeuw, toen alle godsdienstige drijfveeren voor de groote menigte zooveel van hare kracht verloren hadden, bleef, om den mensch te dringen ook dán overeenkomstig de wet te handelen, wanneer hem geene openbare rechtbank vervolgen kan, den weldenkende geen ander hulpmiddel over dan de opvoeding.*

§ 343. De volheid des volzins bestaat in de ondersteuning der hoofdgedachte door gepasten rijkdom aan bijkomende omstandigheden, bijv. het eenvoudig voorstel: *zelfs de booswicht kan aan de deugd zijne achtting niet ontzeggen*, verkrijgt door de volgende uitbreiding eene ronding, welke het verstand meer te denken geeft, en tevens aangenaamer voor het gehoor is, of wel de volzin verkrijgt eene wenschelijke volheid, als: *hoe verhard de booswicht ook zijn moge, welke misdaden hij ook in staat zij te bedrijven; zijn innerlijk gevoel dwingt hem nogtans hoogachting af voor de deugd.* Deze volheid moet echter uit de zaak zelve genomen worden, en evenver van nutteloozen overvloed, als van droogheid verwijderd zijn, dat is: de volheid moet *gepast* wezen. Verandert men toch bovenstaanden volzin in den volgenden: *de booswicht, den naam van mensch onwaardig, boezemt het grootste afgrijsen in; alleen bedacht misdaden te bedrijven, waarin hij zelfs genoeg schijnt te vinden, zijn de zwaarste straffen nauwelijks toereikend, hem in bedwang te houden; zijn innerlijk gevoel dwingt hem nogtans, ondanks zichzelf, hoogachting af voor de deugd;* dán wordt zoodanige uitbreiding niet alleen te wijdoopig, maar de gedachte, die men wil uitdrukken, door ongepaste tusschenvoegingen geheel uit haar verband gerukt. Even navolgenswaardig in gepaste volheid als in eenheid is de volzin: *de Romeinen, die anders de rechtvaardigheid in groote eer hielden, streefden met zooveel drift naar de opperheerschappij der wereld, dat zij zich om deze te verwerven de schandelijkste onrechtvaardigheden veroorloofden.*

§ 344. In eenen volzin moet evenzeer eene *behoorlijke en juiste plaatsing* der leden in acht genomen worden, als zulks ten aanzien der bepalingen in § 331 werd voorgeschreven. Verzuim hiervan kan groote dubbelzinnigheid en verwarring teweegbrengen, vooral bij het opnemen van bijkomende omstandigheden en het invlechten van tus-

schenzinnen. In den volzin: *ik zend u hiernevens eenige nieuwe boeken om aan uw verlangen te voldoen, als een blijk van den voortdurenden bloei onzer letterkunde, met de eerste gelegenheid, heerscht met betrekking tot de plaatsing der zins-leden volslagen verwarring, zoodat hij nagenoeg onverstaanbaar wordt. Beter ware: om aan uw verlangen te voldoen, zend ik u hiernevens met de eerste gelegenheid eenige nieuwe boeken, als een blijk van den voortdurenden bloei onzer letterkunde.* Door de juiste schikking der zins-leden, doet hier de lengte van den volzin aan de verstaanbaarheid niet het minste nadeel.

§ 345. Voorts moeten in eenen volzin de hoofddenkbeelden in het helderst licht geplaatst worden. Gebrekkig te dien aanzien is het volgende: *Willem III landde in November 1688 met eene vloot te Torbay op de zuidwest-kust van Engeland, ten einde de staatkundige en godsdienstige vrijheid der Engelschen, gelijk zijn oogmerk was, te herstellen en te bevestigen. Beter ware: ten einde zijn oogmerk, herstel en bevestiging van de staatkundige en godsdienstige vrijheid der Engelschen, te volvoeren, landde Willem III in November 1688 met eene vloot te Torbay op de zuidwest-kust van Engeland.*

§ 346. De volzinnen moeten niet overladen zijn, dat is: hunne lengte moet niet onmatig, en ook die hunner leden niet te groot zijn, dewijl zij anders door te sterke inspanning vermoeien, en alzoo eenheid en samenhang verliezen. Verwerpelijk te dien aanzien is het volgende: *de Corinthiërs, gebelgd dat de Atheners den Corcyraërs hulp verleend hadden en Potidara wegens afoalligheid van het bondgenootschap onderwerpen wilden, haalden Sparta over om eischen (met name de vrijlating aller Grieken) te doen, wier te wachten afwijzing tot den door wederzijdsche verbittering onvermijdelijk geworden oorlog voerde, welke niet slechts een strijd tusschen staten bleef, maar zulks ook tusschen stammen (Ionische en Dorische) en tusschen staatsvormen (Democratie en Aristocratie) werd, en welke met menigvuldige trouweloosheid en woeste wreedheid gepaard ging, terwijl niet zelden dezelfde staat hierbij in verschillende partijën verdeeld was.* — Geschiede verdeling van dergelijke volzinnen in meerdere kleinere is aan te prijzen. Hierbij moet men echter het tegenovergesteld uiterste vermijden, van de rede in menigvuldige kleinere volzinnen te versnipperen, waardoor men vaak uiterst centonig wordt, bijv.: *Er is eene geschiktheid, anderen belachelijk te maken. Zij heeft eene dubbelzinnige waarde. Zij moet derhalve in toom gehouden worden. Ook de volkomenste menschen hebben zwakheden. Deze op te sporen is gemakkelijk. Het is trouwens ook kleingeestig, dikwijls hoosaardig, de zwakheden van anderen belachelijk te maken.*

§ 347. Men moet dan ook trachten in de verbinding der volzinnen *verscheidenheid* te brengen, door lange en korte volzinnen met elkander

te doen afwisselen; terwijl men tevens tusschen de volzinnen, alsmede tusschen hunne leden en woorden gepaste *evenredigheid* en *opklimming* dient in acht te nemen. Zoo moet, wanneer twee dingen met elkander vergeleken of tegen elkander overgesteld worden, in de laatste leden en woorden des volzins zekere gelijkheid en evenredigheid van denkbeelden en uitdrukkingen plaats hebben. Bij de opklimming moet men zorgen, dat eene sterke uitdrukking nimmer door eene zwakkere gevolgd worde, bijv.: *roof, moord, brooddronkenheid, dartelheid en moedwil kenmerkten den doortocht der vijandelijke legers*; daar *roof* en *moord* hier veel sterker van beteekenis zijn dan de volgende woorden, ware het beter te schrijven: *brooddronkenheid, dartelheid, moedwil, roof en moord kenmerkten den doortocht der vijandelijke legers*.

§ 348. Ook dient men bij het *slot* van eenen volzin vooral opmerkzaam te wezen, geen éénlettergrepige en onbeduidende woorden, zooals de kleinere rededeelen zijn, te gebruiken, tenzij op zoodanige woordjes de hoofdnadruk valle, bijv.: *veeltijds vergeet men weldaden, maar beleedigingen* NIMMER.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Over de zinscheiding.

OVER DE SCHEI- EN ZINTEEKENS.

§ 349. Niet alleen vermoeiend, maar zelfs onverstaanbaar zoude het zijn, wanneer men onafgebroken over iets bleef voortspreken of lezen, zonder van tijd tot tijd te rusten. Tot aanwijzing van de plaatsen, waar dit in overéénstemming met den aard der rede behoort te geschieden, bedient men zich van zekere teekens, die onder den naam van *scheiteekens* bekend zijn.

Hiermede verwant zijn de *zintekens*, welke ter aanduiding van de verschillende wijzen van uitdrukking, en van den aard onzer gemoedsbeweging moeten dienen. Beide soorten worden onder den naam van *leesteekens* begrepen.

§ 350. Tot de *scheiteekens* brengt men *komma* (,), *kommapunt* (;), *dubbelpunt* (:) en *punt* (.), welke door slechts twee verschillende teekens en door hunne samenstelling worden voortgebracht.

§ 351. De beteekenis eener uitdrukking verschilt naar gelang van de plaatsing der scheiteekens. De uitdrukking: *schrijven, niet spreken moet gij*, verandert door verplaatsing der komma achter *niet* geheel van beteekenis. Evenzoo is het met de volgende uitdrukkingen: *De Rhijn verdeelt zich in twee armen boven Pannerden, bij Westervoort, bij Wijk bij Duurstede en bij Utrecht*; — *de Rhijn verdeelt zich in twee armen boven Pannerden bij Westervoort, bij Wijk, bij Duurstede en bij Utrecht*. — *De gemeenten K. en L., vertegenwoordigd door hare burgemeesters, en mede-eigenaren besloten tot den verkoop van de gemeenschappelijke bezittingen*; — *de gemeenten K. en L., vertegenwoordigd door hare burgemeesters en mede-eigenaren, besloten tot den verkoop van de gemeenschappelijke bezittingen*.

§ 352. Men bedient zich van de komma ter aanwijzing van de kleinste door teekens uit te drukken rust. Men leert voornamelijk door haar het innerlijk samenstel der volzinnen kennen, en kan haar vooral ter plaatse, waar het voegwoord ontbreekt, niet missen.

§ 353. De komma wordt hoofdzakelijk gebruikt:

1°. tus_schen verscheidene bij elkander geplaatste onderwerpen of gezegden, die tot dezelfde gedachte betrekking hebben, en niet door voegwoorden verbonden zijn, als: *vleesch, brood, geschut, kruit: alles ontbreekt*; — *hij was gevat, geleerd, koen, werkzaam en rechtschapen; maar vele zijner tijdgenooten verdrukten, haatten en vervolgden hem* Heeft het gezegde eene nadere bepaling of aanvulling, dán moet de komma daarachter geplaatst worden, bijv.: *hij was te paard in volle wapenrusting, fier op zijne zegepraal, onbekommerd om 't geen gebeuren kan*; — *Rotterdam, eene der fraaiste steden van ons vaderland, is doorsmeden met grachten, rijk in schoone gebouwen, bloeiend door koophandel, en munt boven de meeste landsteden en vele zeehavens uit*. Ook verscheidene nevens elkander geplaatste voorwerpen, behoorende bij hetzelfde gezegde, worden door eene komma gescheiden, bijv.: *zij hield er katten, honden, sijsjes en papegaaien op na*.

2°. hetzelfde is toepasselijk op de werkwoorden, als zijnde niets anders dan met het koppelwoord *zijn* vereenigde gezegden, bijv.: *hij leest, spreekt en schrijft zeer vlug*; — *een goed huisvader onderhoudt, beschermt en verzorgt gade en kroost*. Ook plaatst men de komma tusschen die bijwoorden en voorzetsels, welke op hetzelfde denkbeeld betrekking hebben, bijv.: *dit is alom, alleszins, altijd en door allen geloofd*; — *van, met of door wien hebt gij het bericht ontvangen?*

3°. ter aanwijzing der afscheiding van bij elkander behoorende denkbeelden, ten gevolge waarvan elk tusschenvoegsel tusschen twee komma's moet geplaatst worden, als: *hij viel, door zijne krijgsmakkers beweend, als offer zijner kloekmoedigheid*; — *Hendrik de Vierde, een der beste*

Koningen van Frankrijk, werd door Ravailac vermoord. Wat wezenlijk tot den zin eens voorstels behoort, kan echter niet als tusschenvoegsel worden aangemerkt, weshalve het *doel, middel* of de *wijze* eener werking niet tusschen komma's moeten geplaatst worden, bijv.: *hij heeft dikwerf zijnen haat tegen mijnen broeder ten sterkste doen blijken; — ik ben altijd voor de toomloosheid zijner hartstochten beducht geweest.* Men dient hierbij vooral de stelling van een onzer voortreffelijkste taalgeleerden in het oog te houden, dat de komma's merkpaaltjes zijn langs het pad, en geen hekken of sluitboomen, die den wandelenden adem ophouden of stuiten. Alleen nadrukshalve kunnen bijwoorden of bijwoordelijke uitdrukkingen somwijlen tusschen komma's voorkomen, en alsdan moeten zij steeds met veranderde stembuiging worden uitgesproken, bijv.: *zij bleven steeds in onderhandeling, hetzij om tot een gewenscht verdrag te geraken, hetzij om er, onverhoeds, op aan te vallen.*

4°. vóór alle omschrijving, ter nadere bepaling of verklaring van eenig onderwerp of gezegde dienende, ten gevolge waarvan in het bijzonder de betreffelijke voornaamwoorden meest altijd door eene komma worden voorafgegaan, bijv.: *de man, wiens daden wij kennen; — gisteren zag ik Bolivar, den bevrijder van Zuid-Amerika; — gij weet, wat ik verricht heb.*

5°. vóór de voegwoorden moet steeds eene komma geplaatst worden, wanneer zij geheele voorstellen samen verbinden, als: *eene Spartaansche vrouw overreikte eens haren zoon zijn schild, en zeide tot hem: óf niet, óf er op.* Ook dient men eene komma vóór het voegwoord te plaatsen, wanneer de werkwoorden, die in de voorstellen voorkomen, in verschillende tijden gebezigd worden, als: *ik heb er nooit aan getwijfeld, en zie thans, dat ik volmaakt gelijk heb.*

§ 354. Geene komma moet geplaatst worden vóór de voegwoorden, wanneer zij enkele woorden of deelen van voorstellen samen verbinden, als: *hij ontving mij gul en met voorkomende vriendelijkheid; — men moet eten om te leven, maar niet leven om te eten; — hij heeft noch verstand noch geld; — ziek en zwak, geduldig en lijdzaam, edel van geboorte en hart, verheven van ziel, welgemaakt van leden, en bevallig van houding en spraak was hij.*

§ 355. Het kommapunt dient in het algemeen tot het aanwijzen eener eenigszins langere rust, dan bij de komma het geval is. Wanneer derhalve twee gedachten onderling niet in het gewoon nauw verband staan, is geen kleinere rust dan die van het kommapunt te gedoogen.

§ 356. Dit teeken wordt hoofdzakelijk gebezigd:

1°. tusschen voor- en nazindeelen, onverschillig of de nazindeelen volstrekt of wel betrekkelijk zijn, de voorstellen mogen dan lang of kort wezen; bijv. bij volstrekte nazindeelen: *hoe moeilijker de kennis der krijgs-*

kunst is ; zooveel te meer moeten wij ons haar trachten eigen te maken ; — óf gij betaalt mij ; óf ik klaag u aan. — Bij betrekkelijke nazindeelen : ik heb u alle middelen aan de hand gegeven ; maar nu hoop ik ook , dat gij er u verder in oefenen zult.

2°. wanneer één voorzindeel door meerdere nazindeelen gevolgd of wel, omgekeerd, één nazindeel door meerdere voorzindeelen wordt voorafgegaan ; alsdan moet men tusschen de samenstellende deelen, waaruit het voor- en nazindeel bestaat, een kommapunt, en tusschen het geheele voor- en nazindeel een dubbelpunt plaatsen ; — worden echter de twee laatste deelen van het nazindeel door het voegwoord *en* met elkander verbonden, dán mag vóór dit voegwoord geen kommapunt, maar alleen eene komma gebezigd worden, bijv. : WANNEER gij dezen regel volkomen begrijpt ; WANNEER gij er u genoegzaam in geoefend hebt : zoo zult gij zeer goed weten , in welk geval gij u van het een of ander dezer scheiteekens moet bedienen. — Eene algemeene veredeling is het doel, naar hetwelk alles streeft : DAAROM gaf ons de Voorzienigheid zooveel aanleg tot het goede ; DAAROM schonk zij der natuur zoovele bekoorlijkheden ; DAAROM wekte zij door menigvuldige middelen de rede uit hare sluimering, en DAAROM gaan wij eens in eene betere orde van dingen over.

3°. achter zoodanige nazindeelen, waar eigenlijk een vraag- of uitroopteeken behoorde te komen, wanneer men dit teeken eerst aan het einde der geheele rede plaatst, als : *welk veldheer kan zeggen, dat hij altijd onberispelijk gehandeld heeft ; dat hij nooit van de voorschriften der krijgskunst is afgeweken ; dat hij altijd zijne pogingen met den besten uitslag be kroond heeft gezien, enz.?*

§ 357. Het dubbelpunt wijst eene eenigszins grootere rust aan in het lezen dan het kommapunt, en wordt vooral gebezigd :

1°. wanneer men een hoofdvoorstel aankondigt, hetzij men daarbij zichzelf, hetzij iemand anders sprekend invoert, bijv. : *wij willen de vraag oplossen : in hoever kan een wel ingericht leger tot de zelfstandigheid van eenen Staat bijdragen. — God sprak : daar zij licht. — Stolberg zeide : die altijd lachen kan, is gewis een deugniet.*

2°. tusschen het samengesteld voor- en nazindeel in zoodanige volzinnen, waarin het nazindeel door meerdere voorzindeelen voorafgegaan, of een dezer laatste door meerdere der eerstgemelde gevolgd wordt, en deze door een kommapunt van elkander gescheiden zijn (zie § 356, 2°).

§ 358. Het punt, dat de grootste rust bij het lezen uitdrukt, dient om het einde van eenen volzin aan te wijzen, en wordt dus gebezigd :

1°. om algemeene en ondergeschikte voorstellen van elkander af te scheiden, als : *de leugenaar maakt zichzelf verachtelijk. Ieder deugzaam en verstandig mensch zal deze waarheid erkennen.*

2°. ter scheiding van gelijkgeordende voorstellen, dat is : van zulke

voorstellen, die op elkander volgen, zonder dat het eene tot verklaring van het andere noodig zij, en welke men alzoo als algemeen en gelijkwaardig vóórop plaatst, om vervolgens uit beide te gelijk iets af te leiden. Daar nu een voegwoord in een voorstel altijd het kenmerk van ondergeschiktheid is, worden zoodanige gelijkgeordende voorstellen nimmer door voegwoorden verbonden, bijv.: *Tiberius Gracchus oefende in vroegeren tijd een grooten invloed op de bevolking van Rome uit. De bewoners van Ierland luisterden gedurende vele jaren met vertrouwen naar de stem van Daniël O' Connell. Hoogstbelangrijk zoude het zijn, eene vergelijking tusschen deze beide volksleiders te maken.*

§ 359. Het *punt* wordt, óf alleen óf door verdubbeling, ook als *zinteeke*n gebezigd. Het *dubbelpunt* toch wordt als zoodanig gebruikt tot aanwijzing eener verklaring achter de woordjes *dat is, versta, bij voorbeeld* en dergelijke, als: *Napoleon voerde het continentaal-stelsel in, dat is: hij verbood den invoer van alle Britsche waren op het vasteland van Europa.*

Het *punt* alleen wordt als zinteeke gebezigd ter aanduiding eener verkorting, als: *Z. M.* voor: *Zijne Majesteit*; — *H. K. K. H.* voor: *Hare Keizerlijke Koninklijke Hoogheid*; — *bijv.* voor: *bij voorbeeld*; — *Wagenaar*, *Vaderl. Gesch., Dl. X, bl. 9.* — Ook als onderscheidings-teeken op de *i* en *j*.

§ 360. Het *vraagteeken* wordt geplaatst achter alle rechtstreeksche vragen, als: *waar woont gij?* maar niet achter zijdelingsche of enkel verhalende vragen, als: *ik vroeg hem, waar hij naartoe ging.* Wanneer verscheidene vragen, die onderling met elkander in verband staan, op elkander volgen, dán wordt het vraagteeken geheel achteraan geplaatst, en de voorgaande vragen worden door een kómmapunt van elkander gescheiden (zie § 356, 3°), als: *wat verlangt gij; wat bedoelt gij daarmede; wat kan het u baten, hierop zoozeer aan te dringen?*

§ 361. Het *uitroep-* of *verwonderings-teeken* wordt, met inachtneming van de laatste aanmerking ten aanzien van het vraagteeken, geplaatst:

1°. achter alle zoodanige uitdrukkingen, die eenen sterken of levendigen hartstocht aanduiden, als: *van vrienden en bloedverwanten gescheiden; van vrijheid beroofd; in ketenen geklonken; der spotternij prijsgegeven, stond hij dáár!*

2°. na voorstellen, die eenen wensch, eene gelofte, eene verwondering, eenen schrik, eene aanmaning of een bevel uitdrukken, als: *dat gij toch eindelijk leerdet zwijgen! — ik beloof het u bij al wat mij dierbaar is! — welk een hevige storm! — vertrek van hier!*

3°. in het bijzonder na alle tusschenwerpsels, wanneer deze niet aan een voorstel tot inleiding dienen, noch de uitdrukking van den hartstocht door het geheele voorstel verspreid is, daar alsdan dit laatste

het uitroopteeken, maar het tusschenwerpsel zelf alleen eene komma achter zich neemt, bijv.: *ach! — foei! — o, hoe gaarne wil ik het vergeten!*

4°. na alle zoodanige woorden, welke als uitdrukking eener hevige gemoedsbeweging met de eigenlijke tusschenwerpsels moeten gelijkgesteld worden, als: *Brand! — Marsch! — Vuur! — Help!*

§ 362. Het *vraag-* en *uitroopteeken* komen ook nog tusschen het *insluitings-teeken* voor, wanneer men aan de richtigheid van een gezegde twijfelt, als: *van de vijanden zouden vijf duizend, van de onzen nog geen twintig gesneuveld zijn* (? of !).

§ 363. Voorts komen nog voornamelijk de volgende zintekens in aanmerking:

Het *aandachts-teeken* (—), waarvan men zich bedient:

1°. wanneer men midden in eenen volzin ophoudt, om de opmerkzaamheid en verwachting op het volgende te vestigen, als: *hij liet met groote kosten nieuwe werken aanleggen, stak bij de nadering des vijands de voorsteden in brand, en — gaf de vesting over.*

2°. zoowel vóór als ná iederen tusschenzin, waarop men daardoor de aandacht wenscht te vestigen, als: *de kennis onzer moedertaal is voor een ieder — rijk of arm — volstrekt onontbeerlijk.*

Somwijlen komt dit teeken ook ter scheiding van verschillende denkbeelden, bij inhouds-opschriften als anderszins, louter spraakkunstig voor, bijv.: *Karel V; — Duitsch Keizer in 1520; — sterft in 1558.*

§ 364. Het *insluitings-teeken* (( ), [ ]) gebruikt men:

1°. bij het bezigen van een kunstwoord, dat letterlijk hetzelfde of wel eene vertaling van het voorgaande is, als: *insluitings-teeken* (parenthesis), *afdeulings-teeken* (paragraaf), *afkappings-teeken* (apostrophe), *aanwijzings-teeken* (renvooi), *scheidings-teeken* (trema).

2°. wanneer men eenen tusschenzin bezigt, die zonder zinstoornis ook wel had kunnen wegblijven, bijv.: *de strenge winter van 1822 op 1823 (het water bleef maanden lang dichtgevroren) kostte aan vele menschen het leven.*

3°. wanneer in eene aanhaling of anderszins eenig woord voorkomt, dat uit den samenhang zelven niet gemakkelijk genoeg te verstaan is, vlecht men hiervan wel eens, bij wijze van tusschenrede, eene verklaring in, als: *een groot geleerde van onzen tijd (Bilderdijk) heeft door zijne scherpzinnige navorschingen hieromtrent veel licht verspreid.*

Men moet echter met het gebruik van dit teeken spaarzaam te werk gaan, daar het gewoonlijk eenig gebrek in den stijl verraadt.

§ 365. Het *afdeulings-teeken* (π, §) wordt gebezigd, om bij wetenschappelijke voordracht de onderwerpen in zekere afdeelingen te splitsen, en den lezer bij gelegenheid daarop te kunnen verwijzen.

Deze verdeling der onderwerpen eener rede of voordracht geschiedt ook dikwerf door *letters en getalmerken*, ten einde het onderling verband der deelen en hunne betrekkelijke waarde in eens kunne worden overzien.

§ 366. Het *opschortings- of weglatings-teeken* (...) plaatst men dáár, waar eene rede, hetzij uit kieschheid, hetzij bij sterken hartstocht, hetzij om het overige te laten raden, afgebroken wordt, als: *ik had eene zachte behandeling; maar mijn gezworen vijand.... Gij verstaat mij reeds. — Ik ben verzekerd, hij is een....*

§ 367. Het *aanhalingsteeken* (• •) wordt gebezigd, wanneer men de woorden of uitdrukkingen van een ander woordelijk aanhaalt, en wordt niet alleen aan het slot en den aanvang der inlassching, maar ook wel vóór iederen nieuwen regel geplaatst, als: *Hendrik IV sprak zijne troepen met de volgende woorden aan; *gij zijt Franschen, hier ziet gij uwe *vijanden, en ik ben uw Koning!*

§ 368. Het *koppelteeken* (-) dient ter verbinding van samengestelde woorden, welke wegens hunnen aard geene innige samenstelling toelaten, als: *Engelsch-Nederlandsche vloot*. Ook wordt het geplaatst bij woorden van denzelfden uitgang, ten einde de lastige herhaling te vermijden, als: *schaak-, kaart- of dobbelspel*. Eindelijk plaatst men dit teeken, wanneer men aan het einde van eenen regel midden in een woord afbreken moet (zie § 375).

§ 369. Het *afkappings-teeken* (') staat bij het weglaten van eene of meerdere letters in een woord, en zulks ter plaatse der letters, bijv.: *'s Konings wil; — t' huis vernam ik, dat hij zich in 't huis des overledenen bevond; — om d'ouden stam te voén.*

§ 370. Het *aanwijzings-teeken* (* †), dat gewoonlijk tusschen twee haakjes staat, wordt gebezigd, wanneer men buiten den tekst eenige verklaring of opheldering geven wil, welke over het algemeen met den naam van *aanteekening* bestempeld wordt. Men bezigt hiertoe ook wel cijfers of letters.

§ 371. Het *scheidings-teeken* (..) dient om twee in hetzelfde woord naast elkander komende, doch tot verschillende lettergrepen behoorende klinkers van elkander te scheiden, en wordt op de eerste letter der tweede lettergreep geplaatst, als: *poëzie, zeeën, koloniën, knieën.*

§ 372. Het *samentrekkings-teeken* (^) dient om aan te wijzen, dat in een woord twee lettergrepen tot ééne samengetrokken zijn, en staat steeds boven den laatsten klinker, als: *weër* voor *weder*; *heldenduañ* voor *heldendaden*. Deze samentrekking van lettergrepen geschiedt eigenlijk door de inééntrekking der klinkers van twee lettergrepen, en somtijds ook met uitwerping of liever versmelting van eene tongletter, en verwisseling van den toonloozeu klinker met den klank-

aangevonden van de eerste lettergreep; doch wordt, behalve in dichtmaat, weinig gebruikt, tenzij de welluidendheid zulks medebrengt, als: *weêrsgesteldheid* voor *wedergesteldheid*, enz. Dikwijls wordt ook het teeken weggelaten, al is de samentrekking geschied.

§ 372. Het *nadrucks-teeken* (!) dient ter aanwijzing of onderscheiding van zoodanige woorden, waarop men wil dat bijzonder gelet worde, en welke anders niet zouden uitkomen. Het wordt op elk der klinkers van de te verheffen lettergreep geplaatst, als: *zij hadden slechts één kind in het leven behouden*; — *handelt gij anders dan hij, dán moet ge u voor de gevolgen wachten*; — *hij kwam vóór zijnen tijd*; — *die daad is niet wijs en verstandig, maar wel ónwijs en ónverstandig, en ten hoogste ónkiesch*. Men moet in het bezigen van dit teeken zeer spaarzaam te werk gaan.

OVER DE HOOFDLETTERS.

§ 374. De *hoofdletters* worden aan het hoofd of begin van zulke woorden geplaatst, die men van andere onderscheiden wil; door hun te menigvuldig gebruik zou men dit doel geheel missen, en men dient zich derhalve naar de volgende regels te gedragen.

Men plaatst de hoofdletters:

1°. aan het begin van iederen volzin, en dus ook na een vraag- en uitroepsteeken, wanneer deze den voorgaanden zin geheel sluiten. Is eene redeneering geheel geëindigd, dán begint men eene volgende met eenen nieuwen regel, en laat dezen eenigszins inspringen.

2°. bij alle eigennamen van menschen, volken, landen, zeeën, steden, dorpen, bruggen, rivieren, maanden, dagen enz., zij mogen zelfstandig of wel bijvoeglijk voorkomen.

Eenigen willen de bijvoeglijke naamwoorden, van eigennamen afgeleid, met kleine letters doen beginnen; maar zulks is af te keuren, daar het meermalen onduidelijkheid veroorzaakt, bijv.: *eene Heesche vrouw* (voor: *uit Heesch*) en *eene heesche vrouw* (voor: *schor*).

3°. wanneer een algemeen zelfstandig naamwoord óf door den samenhang, óf door de wijze waarop het gebezigd wordt, eene bepaalde beteekenis verkrijgt, welke uit den spraakkunstigen zin niet kan opgemaakt worden, moet het met eene groote letter beginnen.

Diensvolgens bezigt men ook hoofdletters bij het begin van alle eernamen, wanneer men iemand daarmede aanspreekt; alsmede bij het begin van alle titels van boeken, bekende of uitmuntende schilderijen van beroemde meesters, bij namen van schepen en bij die van denkbeeldige wezens, wanneer deze als personen worden voorgesteld.

Bijv. : *hij las in de Camera Obscura van Beets*; — *ik bevond mij aan boord van de Vriendschap*.

4°. het plaatsen van eene groote letter aan het begin van iederen regel in dichtmaat is in onze taal nog algemeen in gebruik.

OVER DE WOORDSNIJDING.

§ 375. Eindelijk moeten wij nog met een enkel woord gewagen van hetgeen men in acht te nemen heeft, om een woord aan het einde van eenen regel *behoorlijk* af te snijden, en niet ongepast af te breken.

Deze afsnijding wordt door een koppelteeken (-), of in schrift ook wel door het teeken („), aan het einde van den regel aangewezen. — Als algemeene regel geldt hierbij, dat men de afsnijding der lettergrepen overeenkomstig de gevestigde uitspraak moet bewerkstelligen, maar tevens den aard en vorm der samenstellende deelen van elk woord niet geheel uit het oog dient te verliezen. Daar de afsnijding slechts een hulpmiddel is ter aanwijzing, dat de twee gedeelten tot hetzelfde woord behooren, moet men haar zoo spaarzaam mogelijk bezigen. Vooral zij men indachtig, dat in de dubbelledige *ch*, *ng*, *nk*, *pj*, *sj*, *tj* van Nederlandsche woorden (en in de *ph*, *gn* en *th* van die uit vreemde talen ontleend) de letterteekens bij voorkeur zoo mogelijk nimmer van elkander gescheiden dienen te worden: de gewoonte doet zulks evenwel niet zelden uit het oog verliezen.

NALEZING. Op bladz. 3 zou in § 16 onder de dubbelledige medeklinkers nog de *pj* dienen te worden opgenomen, en alsdan in verband daarmee aan 't slot van § 68 (bladz. 14) nog kunnen worden ingelascht:

In verkleinwoorden komt ook nog wel onder den niet vanéén te scheiden vorm *pj* eene verbinding van de lipletter met de keelklanken voor, als in: *bloempje*, *boompje*, *oompje*.

OPG AVE.

DER

voornaamste wijszigingen in de ten jare 1804 van Staatswege voorgeschreven spelling, welke door Dr. M. DE VRIES en Dr. L. A.

TE WINKEL zijn aangenomen in het

NEDERLANDSCH WOORDENBOEK,

waarvan 1 October 1864 de eerste aflevering in het licht verscheen, en die, om algemeen geldend te zijn, nog alleen op eene vormlijke aansluiting van wege de Regeering wachten.

- 1°. Verworpen werd de gemengde klank *aa* en aangenomen te schrijven: *blauw*, *dauw*, *rauw*, *snauw*.
- 2°. Aangenomen werd de *dubbele e* in woorden met den basterd-uitgang *eeren* en in dier afleidingen, bijv.: *regeren*, *hij regeere*, *regering*, *waardeeren*, *waardeering*, *redeneerende*, *marscheerende*.
- 3°. Aangenomen werd de *dubbele e* bij spraakkunstige verlenging van den uitgang *eas*, bijv.: *Portugees*, *Portugeesche*, *Portugeezen*.
- 4°. Verworpen werd de overgangs-*j* bij spraakkunstige verlenging van gemengde klanken, bijv.: *zaaien*, *vleien*, *aangroeiing*, *voltooiing*, *kruier*, *besnoeiend*.
- 5°. Aangenomen werd met eene enkele *i* te schrijven de namen der maanden *Januari*, *Februari*, *Juni* en *Juli*.
- 6°. Aangenomen werd de *ch* onmiddellijk vóór de *t* in dezelfde lettergreep te bezigen, bijv.: *macht*, *gezicht*, *bracht*, *kracht*, *recht*, *plicht*, *vrucht*; behalve in de regelmatige vervoeging der werkwoorden, wier zakelijk deel op *g* eindigt, bijv.: *vliegen*, *hij vliegt*; *dragen*, *gij droegt*.
- 7°. Aangenomen werd te schrijven met eene enkele *ch* woorden als: *bochel*, *lichaam*, *kachel*, *lachen*.
- 8°. Aangenomen werd de *s* niet te verdubbelen in woorden als: *geeselen*, *huiselijk*, *IJsel*, *Pruisen*, *droesem*.
- 9°. Aangenomen werd de *s* te bezigen in *sumen* en de daarmee in den aanvang verbonden woorden, bijv.: *samenstelling*, *samenordering*, *samenspraak*.

De overige, trouwens weinig talrijke afwijkingen zijn van minder algemeen, of wel minder ingrijpenden aard.

OPSTELLEN TER VERBETERING.

a. *Ten aanzien der spelling.*

I. De reedevoeringen, door CÍCERO ter verdediging van de belangen der Siciliaanen gehouden, vesttigden zijnen roem volkoomen, en leverden tevens een nieuw bewijs van 's mans regtschaapendheid, van zijne blaakkende zugt voor recht en billijkheit, en van zijnen afkeer van de in die daagen, helaas, maar al te gewoone, schoon onverantwoordelijke, handelwijze van de bestuurders der wingewesten. Hij hadt, in deese en in zoo vele andere redenvoeringen, die hij hieldt, zijnen roem niet alleen te danken aan zijne welspreekentheid, maar vooral ook aan zijne geleertheit, aan zijne gronddige kennis der geschiedenis, aan zijne trouwheid met de Grieksche wijsbegeerte, aan zijnen smaak, en bijzonder aan zijne geestichheid, schoon deze laatste een der voornaamste oorzaken geweest is van de moeilijkheeden, in welke hij in het vervolg van tijd werd gewikkelt. Door dit alles kreegen de reedenvoeringen van CÍCERO eene gedaante, die den Romeinen volstrekt nieuw was. Nooit hadden zij hunne reedenaars zooveele voorbeelden uit de geschiedenis hooren aanhaalen, hun nooit zooveele spreucken en gevoellens der weisgeren in hunne reedenen hooren verhaalen, nooit zig kunnen vergastten aan eene zoo reike verschydenheid, aan eene zo onderhouwende afwising van thoon en voordracht.

II. „Hij maakt ons wat weis, de Adelaar, als hij secht booven de wolken te zweeven. Ik weet ook iets van vliegen en wat hoochte men met de kragt van eenen voogel bereiken kan. — Wie daarenbooven heeft hem ooid in die hoge streek van den hemel gezien? Immers sou hij zijn veerren aan de son moeten brandden, indien hij haare hitte soo naa kwam! Met één woord, het is een bloed voorgeeven, een beuseltaal, dat seg ik u allen, en daar bleif ik bij.” — Dus was, in eene saamenkomst van gevogelte, het gespreck, dat eene zwaluw hieldt. — „Ik heb altijd zo gedacht (zij de kraanvogel), de zaak is onmogelik. Ik kan tog ook vliegen en niemand sal my dit betwisten.” De Rijger, de Oievaer, de Sperrewer voechden zig hierby, een swerrem van klijn gevogelte bevestigde het besluit: „de Adelaar steigt niet booven de wol-

ken!" — Zo genijgd is men, eener onbekende macht paellen te stellen naar de maat van syn ijgen kracht en bekrompen begrip! De Meykeever kwam eindelijk: "t'Is ene dwaazhijd (zy hy ruitterlik), van eene hoger vlugt dan drij vaademen te gewagen. Alle hoger vlugt is niet dan eene onmogelijkheid en een spel van verbeelding of bedrigerei"

III. De Luitenant-Generaal Baron KRAYENHOFF is een schitterend voorbeeldt van den invloet der beoeffening van de wis- en natuurkundige weettenschappen op het lodt van byzondere persoenen en volken. Deze beoeffening heeft hem, als Ards, lof, agting en vererende betrekkingen by inlandders en vreemden doen geniten; zij heeft hem als krijschman, bij de Battaavsche Republijk, tot den rang van Luitenant-Colnel, Ingenieur-Directeur der Hollantsche fortificatiën en Inspecteur-General der rivieren opgevoerd, eene eer, die hy met den beroemdden BRUNINGS alleen heeft gedeeld; zij heeft hem, na hogere en hogere waardichheden in de vakken van Artillery en Genie, einddelyk doen opklimmen tot Minister van oorlogh bij LODEWIJK NAPOLEON, en het stoutte, krychskundig wêldoordagte plan doen ondwerpen om het hart des Vaaderlants, de reike hoofdstadt, aan de overherende leegers des veroverraars te betwisten; zij deedt hem, nadat de stroom der gebeurdenissen ook Holland had gebragt onder de Fransche overheerssching, in den vertorenden Keijzer welhaast eenen hoogagter vinden; zij deedt hem op lusterreike voorwaarden aangesogt worden door den Russieschen Alleenheersser, om als General en Chef der Artillery en Genie in de dienst van dit reuzenachtege Reik oover te gaan. Dezelve stelde hem aan het hoofd der militijre maatreeggelen by de worstteling, waardoor ons Vaerlandt syne onafhangkelijkeit herwon, en deedt aan hem, na de vereniging met België, het ondwerpen en volvoeren der veelomvadtende en nitgestreckte werken van militijre verdediging opdraegen. Zij heeft hem, na de wisling der forttuin ondervonden te hebben, eenen oudderdom, die verlaaten en ongeagt had kunnen sijn, integendeel werksaam, besoght, geëert, ja gelukkig doen beleeven. Zij heeft hem in sijne weettenschappelijke werken een gedenkteken verschaft duursamer dan marmer.

b. *Ten aanzien der spelling en woordgronding.*

IV. Grottere roem verwerfde nochthands JEREMIAS DE DECKER, ten aansien van digterlyke steil en versenmaat eenen onzer beste digtters. Syn vaader, eenen weegens gewetensdwang uitgeweeken *Brabandschen* koopman, laater maakelaar te *Dordrecht* en *Amsterdam*, hadt veele moeytens om met syn talreik huysgezin te bestaan. Onse digtter, in 1610 ter *Dordrecht* gebooren, was dan ook geensinds door den fortuyn,

het sy in opvoeding, het sy in middelen begunsticht. Geheel aan den handel gheweit, sogt hij synen uitspanning in den dichtkunst, en wistte hy teevens by een zeer arbijsaam leven, de tijd te vinden, om sig, sonder enigh ander onderwijs dan van sijnen vaader eenen grondigen kennis van onderschijdne taalen ijgen te maken. Sijn eersten werk was eene vertaalling en uitbrijding van de *Klaagliederen van Jeremias* in vaersen, waarop spoeddich eenigge naarvolggingen van *Lateinsche* dichtters volgde. Naar sijne doot in 1665 wierden syne gedigttten onder den tytel van *Rijmoeffeningen* in het licht gegheeven. Sierliken netheid, maar vooral gevoel kenmerkten deesen bundels. Zelfs de gelegenheids-gedigttten, meestal so eentoonig en flaauw, wordden onder zijnen behandeling meesterlike taaffren van huiselik geluk en leet, vooral wanneer hy den so edelen gemoetsaandoening van ouwder- en broederliefdde aenroerd.

V. Den oorloch, die LUCULLUS teegens MITHRIDATES voerdde, was eene van de schitrendste punten in den geschieddenis van het Romijnsche krijgsweezen. Het licht te ver buiten ons ondwerp, deeze oorloch hier in den bysonderheede te verhaalen, maar, sowel uit eene kreigskunddige als uit eene menskunddige oochpunt beschouwt, zou zy dit overwaardig syn. Hier zij het genoeg te zeggen, dat LUCULLUS den voorsigtichheit des FABIUSSEN verenigt met de dapperheid des MARCELLUSSEN en SCIPIOS. Met een leeger van dertig duisent man en tweeduisent paarden, besettede hij het leeger van MITHRIDATES, dat op drymaalhondert duisent man bereekent wierd, terweil het *Cyzicus* beleegerden. Onderrigt van het gebrek, dat bij de vijand heerste, wachte hy syne tijd af, en vont zijn beste bontgenoot in de honger, dien de vijant kwelddde; en eeven behendig sijne tijd waarneemende, overviel en versloech hij eerstens de ruiterei van MITHRIDATES en een aansienleken afdeeling van deesens voetvolks, dien reets vooruit weggesonden was, alleen omdat het hen aan voedsel ontbreekte, en daarnaar het ooverige gedeelten van 's Koonings leeger, dat om deselfden reede het belech had opgebrooken.

VI. Den algemeen erkenden stelling, dat tijdden van spannink dikwils eene gunstige invloed op den ontwikkeling en de bloey van letteren en weettenschap uitoeffenden, wordt door den geschiedenis der Neederlantsche letterkunst treffent bevesttichd. Sagen wij tog geduurende de merkwaarddige strijt onser voorvaaderen tegens Spanjens wereltmagt, poezie en proza niet alleen zig vormen, maar tevens in volle luister schitren; ook de steeds meenigvöudiger voorboodden van volkberroerink hebben reeds in den midden des agtienden eeuwes, naar een tijtperk van afmatting en insluimering, het morggenroot van ene somerdag te voorschein geroepen, welken eerst in volle glans zou prijken, zodra

een even vreeslik, als hylsaam onweder de lugt suiverdden. FERTH, BILDERDIJK en VAN DER PALM waaren de mannen, welken, bij de orkaanen der staatsomwendelingen, onser letterkunde met een jeuchdig leeven bezielde; zy wisten aan de kernnagtigheid van HOOFT en VONDEL en aan de beschaaving van HOOGVLIET en FEITAMA het gevoel der *Duitschers*, den deegelijkheid der *Oude* en de pragt der *Oosterlingen* te paren. Hen was het voorbehouden, den kouden eentonigheid en kragteloze keurigheid des agtienden eeuwes te doen vervangen door behaagchelyken verscheidenheit en levenvollen gespiertheit. Aan hun en aan hunnen naarstrevers op desen roemvollen baan is het te danken, dat de volkgeest te midden der verneederingen onses vaaderlants niet is verlooren gegaan, maar aangeprikkelt, gelautert en verhoogt; zy eerst hebben onsen letterkunst op eenen bepaalden hoogte gebracht, vanwaar zij zijn hoofddoel, den vereedeling van de mensch door beschaaving van het hard en verligting des verstants, onafgebrooken kunne bevorderen.

VII. Is het niet een verbaasent voorbeeld van de niettigheid der menschelijke bedreiven, dat wy Keizer KAREL V, zoodra het tyd word zig daartoe te verleedigen, censklaps in den duisternis van eene klooster sien verdweinen; dat hy, naar ontelbare beleegeringen, veltslagen en triomfen, den luister van zyne troon niet meer kennende verdraagen, in zulk eenen swarmoedig verblijf liever langzaam wenst te sterven, dan ten nutte van het mensselik geslacht een nieuw en gelukkig leeven aan te vangen? 't Is den swakheit der grootste ziellen, dat haare onbepaalde begeertens beeter kunnen uitgeblust dan gemaatigt worden, en dat de goedderen, welken zij 't vuurigtst nagejaacht hebben, door het eersten genot zoo verragtelijk wordden, als zij te vooren bekorelyk scheenen. Hoe 't sy, Keyser KAREL moest niet alleen als vorst, maar ook als vaader, syne sorgvuldichheit verders uitgestrekt hebben. Viel het bestier van zo vele Reiken en Staaten hem lastig, 't ware vooreerst genoeg geweest, den Keyserrijk aan zynen broeder FERDINAND af te staan, zo kon hij *Spanje* met den *Neederlanden* voor zig behouwen hebben, om sijne soon door daagelykschen voorbeelden van billikheit en deugt tot het bestier oover desen landen bequaam te maaken. Hij was deesen soon, die hij beeter moest gekent hebben, zulken staatslessen verschuldicht, eer hij 't waegde hem tot dien gevaarlyken toppunt van Opperheerschappij te verheffen; dewelke nu, deweil het ontijdig geschiet is, zoo wel voor PHILIPS als voor synen onderdanen, eenen reex van plaagen naar zich heeft geslepen.

VIII. Eene brief is een schriftelyk onderhout met eene afweesende persoon, hieruit volgd in den eersten plaats, dat den steil van eene brief altijd iets moete hebben van een gesprek, of wel dat zij eenvoud-

dig en naturelijk diene te weesen. Ten gelijker tijt egter is eene brief een schrifttelijken opstel; hierby kan men altyt vooraf ooverweegen wat men seggen wilde, terwijl datgeene, wat men kwaalek schreift, minder aan den aandacht ontglibt dan de woorden, welken alleenlik gesproken werden, en dikwerf verder gene spoor agterlaaten. Het is derhalven niet alleen betaamlijk, maar teevens nootwenddig, dat men bij het schreiven spraakkunstige suiverheit en netheid van uitdrukking in agt neeme. Men diene also in de briefsteil zo wel te grooten deftigheid en zwier als slordigheid en onnauwkeurigheid te vermeiden. Men houwe tevens in het ooch, dat den aart der onderwerpen, het character en den stand der persoonen, waaraan geschreift word, en den gemoedsgesteldheid van hem of haar, welken schreift, de briefsteil grotelijks wijsigen.

IX. Indien ik woude bewezen, dat de slegtte niet gelukkigh kunnen syn, so sou ik den lotgeval naarsporen van alle, welken sig door misdaadden hadden berugt gemaakt; ik sou vooral mynne bewezen soeken bij de sodaanige, welken scheinbaar in de gelukkighste toestand hadden verkeert; ik zou schessen hoe TIBERIUS, dien wreden en verfeinden dwinggelant, zelfs erkendde dat syne misdaadden hem eenen peinniging syn, hoe hy met syn gejamer de hoolen van *Capreae* vervulde, en te vergeefs in eenen schanddelijken afsondering eenen hulpmiddel tegen zyne quellingen socht; ik zou voorstellen hoe NERO, den moordener van synen broeder, sijner moeder, van syne kindders, syner onderweizers, den pleegger van so veele gruwelen, aan de heevigste wroeggingen ten proye heeft geweest, so dat hij de afgront onder sijne voetten geopend en zig zelfs door de wraakgodinnen vervolgt waandde; ik zou den geschiedenis deeser menichte snooddaarts doorloopen, die op de toppunten van grootheid en magt geen geluk hadden kunnen smaaken, en uit al deese voorbeelden zou ik besluiten, dat er voor den slegtten geen geluk bestont.

X. Van een geheel andre aard is de wapenrusting aan de, onder AUGUSTUS, door de Romynen bedwongge *Sarmaten*. Sy hebben seer grote paarddestoetterijen: der paarden bedienden sy sig niet alleen in oorloch, maar offren ze ook hunne Gooden, en nutten het vlees als apeis. De gedode paarden wordden de hoeve afgesnyt, schoon gemaakt, gesplijt en daarvan klyne scheiven vervaardicht, schupsweis gepoleisd, vervollegens doorboort, en met osschen- of paarddepeesen saamen gehegt. Daaruit maaken de Sarmatische ruytters sig fraaie en eisersterkke harnasschen, waarmede sy sig van den hoeft tot den voetten bekleeden. Self het paard is op deese weis gedekt. De vorstten en eedelen van deesen volk hebben harnasschen van blik of sterrik leder. Het hoofddekzel van den ruytter geleikt naar de Perzische tulbant. Swaarden

en spieszen zyn van zulke lengtte, dat byde handen vereischt worden om ze behorelyk te bestuuren. De spieszen wordden, deweil het land der Sarmaten geen eiser opleeverde, met bene punten voorzien; eeven so ook de peillen, welker oorrig gedeelten uit sterrik houdt werd vervaardigd. De vijandden werppen sy, wanneer sy hen naarbij genoech zijn, keettenen of strikken over den hooft, en trekken dan, met de paardden plotzeling omkerenden, de aidus vastgestrikte met sig rond.

c. Ten aanzien van spelling, woordgronding en woordvoeging.

XI. Toen in *Saksen* het bestuur van *Gera* het besluit in het jaar 1768 nam eenen grooten brandspuit aan te schaffen en deesen te laten kommen uit *Neederlant*, de aldaar vervaardigden spuiten als uitmuntend bekend zynde, zekere *FREYTAG*, eenen slootemaaker, deedt zich op, en boodt aan, zelfs eenen soodanigen werktuich te maken, ten eynden het, voor eenen Hollantschen brandspuit betaalt moete worden, geld binnen het land te houden. Zijn aanbod wiert aangenomen en hy, die noit vervaardigt hadt brandspuiten, en gelijk men wilde noit eenen brandspuit met aandagt zou beschout hebben, wat overigens kwalek denkbaar is bij eenen ambagtsman, die lust en aanleg voor werktuichkunst heeft, vormde zich van het weesen en het doel van soodanig werktuich zo duidelyk een denkbeelt, dat hem er niets kon van afbrengen. Hy gong uit van het gronddenkbeelt, dat een brandspuit niet groot, maar duursaam, licht te vervoeren en soodaanig moet weesen ingericht, dat op één gegeven punt veel water kon worden aangebracht door weinig menschenhandden. Nu maakte hij eenen spuit na dit voorschrift, welken moet hebben voldaan aan de sterksten oopenbaare proeven en veel min gelt, als een gewoone brandspuit koste. Hy had te gelijk eenen slang en eenen vasten peip, welken afzonderlik of te gelijk konden worden aangewent na verkiezing.

XII. In het tweede tydperk der middeneeuwen 814—1066 treden in het gebied der geestbeschaving de *Arabieren* hooftsakelik op, bij welken wetenschap en kunsten, door den om strijt wetyverenden *Abbassiden* en *Ommyaden* begunstigd, zich thans ontwikkelden tot volle bloey (in *Spanje* bynaar noch rijker als in *Azië*), daar hare vatbaren geest door der beschaving van onderworpen volken wiert aangevuurt. Merendeels uit den oorspronklyken wierden werken van Grieksche schreiveren, slechts enigen naar Syrische vertaalingen, gedeeltenlyk door verenigingen, overgeset; schoulen en boekeryen ontstonden in *Bagdad*, *Bassora*, *Koefa*, *Bokhara*, *Samarkand*, *Damaskus*, *Cordova* en in veele Spaansche steeden van de tweede rang; vooral door de *Arabieren* wierden weisbegeerte, geneeskunde

wis- en natuurkundige weetenschappen beoeffent, en enigszins gedeeltenlijk verrijkt in het westen laater verbreit. Den ontwikkeling harer weisbegeerte wierd door het gezach van de dikwijls kwalik begreepen en in den vertaaling gedeeltenlijk misvormde ARISTOTELES belemmert, wie sig ook de meeste naam gemaakt hebbenden weisgeer van deese tijd, AVICENNA (IBN SINA) uit *Afchana by Bokhara*, aansluitte op het naaste. De cyfferkunst werd verbeetert, de driehouksmetting vereenvoudigd, en de beoeffening der bij hun ooverouwe, egter met sterrenwiglary verbondene, sterrenkunde begunstigt door de miltheid van veelen vorstten, met naame MAMOUN, talrijke sterwagten en goede werktuiggen. Dat sy zich op den werktuig- en waterweechkunde toeleiden niet geheel vrugtelooos, bleikt uit haar openbaarre werken en gebouwen. Onder de natuurkundige wetenschappen beoeffende zy de schijkunde het meeste, welke door hun het eerst op geneeschkunde en hantwerken werd toegepasdt, maar ontaardde tevens in *Alchymie*; de gesichtkunde of optika wert niet verweerlost door hun, en laater de botanie of kruidkunst ook verrijkt. De beoeffening der geneeskunst wert opgewekt door Griekken, hoofdsaaiklik *Nestorianen*, en bevordert door het vermeerdert aantal siekten wegens de weeldrige levensweis; het meeste evenwel aan de siektekunst en artseneiler werd gedaan, maar de ontleedkunde verbooden door den Koran. De geschieddenis, van het onderweis een hooftonderwerp, omvattede slegts den Mohammedaanschen staaten, en in deze weettenschap waren de voortbrengselen meest chroneiken in gezwollen steil geschreven, hoeseer zy uiterst naaukeurig ten opzigten van geslagts- en tijtrekening sijn. De aartrykskunst wierd door den grooten uitbrijding der Arabiesche heerschappij en de rijzen van enkelen geleerden bevoordert. Tot eene reike bloey ontwikkelde zig onder de kunsten de poesie, zelf door veele vorstten, met naame door den Spaanschen *Ommiyaden*, beoeffent en begunstigt door digtterlijke wetstreiden: zijn oorspronkelijk eenvoudig en heftig karakter hat door den Koran eenen gotsdienstigen strekking bekoomen; nu wert sy ten dele egter hoofds en geleert. De by den *Arabieren* sig eygenaarddig vormmende boukunst sprunte uit den Christelijk-Romijnschen voort, maar wijkte door syne hoefeizervormmige boogen, lichtheid en hoochte der menigvoudige gekoppelden snylen en oovergrootte mennichte van vercierselen hiervan spoedig af; de voortrefflikste werkken dier boukunst ontstonden in *Spanje*, met naame de grote Moskee van *Cordova*, begonnen in den 8sten eeu en by het eynde des 9den voltooid, de door ABDEBRAHMAN III geboude residentie *Azzaehra* by deese stadt, en het te *Granada* eerst in den 13den eeu te huis behorent paleis *Alhambra*. Beeldhou- en schilderkunst waaren als tot afgooderei verlijdende kunsten eenen gruwel den strenggen Mohammeda-

nen; daarenteegen de toonkunde wert door veele beoeffent en sijne grontleer verbeetert, terwijl de beroemsten toonkunstigen van deesen tijd voorkwamen uit den in den 9den eeu opgerigten muziekschool te *Cordova*.

XII. De republyk *San Marino*, binnen den pauszelijken Legatie *Urbino* in het geberchte, in *Italië*, is slechts $1\frac{1}{2}$ vierkante meil groot, heeft 7000 inwoonners, eenen stadt en twee dorppen. Zyn bestuur is democratisch; eenen Raat van 60 ouwsten, eenen Senaat en een Capitano staan aan het hoofd. Door BONAPARTES gunst behielt, wen geheel *Italië* veroovert wierd door de Franssen, deese republyk zyne volkoomen onafhanklykheit. Dit kljne gemeenebest, wier stichting verhaalt wordt op de volgende weis, bestaat zedert meer dan tien eeuwen. — Uit het volk arbjide een armme man, met naame MARINO, aan de muuren van *Rimini* als gewoon medzelaar. Naar dertig jaar van vlyt en inspanning, om zig aan vroomme bespiegelingen geheel in de eensaamheid oovertegeeven, wijkte hij na de top van een onbeboude berg. Alle omgank vermijdde hy, en wilde ongekeent en verre van alle aanraakkingen met de weerelt syn kluisnaarsleven besluiten. Om aan den aandagt van den volke te ontsnappen was egter hem niet mogelijk. Van eene naburige vorstin bovenal hat hy den opmerksaamheid tot sig getrokken, die hem de berg, op wier top hy zich hat needergezet, ter geschenke gaf. MARINO sag sig hierdoor genootsaakt om met waereltsche saken sig weeder te bemoejen. Alsnu begon hy met eenige boeren uit den omstreek tot zich te lokken, en zyne kleinne besitting weldraa met hutten was gedekt. Nu wierrep hy sig van het kleine gebiet tot wetgeever op; maar syn hard, dat vreemt was aan alle tierany, in het Evangelie syne voorschriften koos, doch sonder kloosterlike form aan syne inrigtingen te geeven. So voortreflik waaren syne instellingen, dat sy in hunne oorspronkelike gedaante grotendeels tans nog bestaan.

XIV. *Hollandt* nu van sulck een gewigt in den staatkunddigen schaal van Europa was, dat een MARIA DE MEDICI, koninginnemoeder van *Frankrijk*, door den beleit van den karddinaal RICHELIEU, welke over den koonink haar soon en in het Fransche Reik het bewind voerdde, om Hof en Reik te verlaaten gedwongen, om haare bemiddelink tusschen haar en haar kooninkleken soon te versoeken, haren toevlugt tot de Staaten van dat aansienlek gewest hadt genomen. Om dien reede de vorstin sig naar *den Haag* hadt begeeven, en besogt sy, staande haar verbleif in deesen lande, verscheijden der Hollantsche steeden. *Amsterdamsch* weise Regeering, altyt en met reede van hunne aansienleke stad den waardei gevoellende, welker stem sig so dikwerf met so veel naardruk in *Hollants* vergaaddering horen liet, en de Raatsbesluiten van de geheele bontgenoodschap dien klem daardoor gaf, waardoor bewaart

bleeven den onafhankelykheit, grootheit, koophandel en seevaart van den gehelen volk; *Amsterdamsch* wise Regeering oordeelde het meeste overeentestemmen met den staatkundigen belang dezer stad, zy die aansienleke vrouw uitnodichde dier stat met haare tegenwoordichheit te eeren. Naardat reeds seer veele pragtige voorberijdsels gemaakt waren, om haar te ontfangen, de Regeering van *Amsterdam* eener haarer leeden na de koninginnemoeder sont, met dat verzoek, so ras sy binnen *Haarlem* met de Princes gekommen was. — Dit, met welgevallen aangenoome en gegeeve besoeck gaf vervollegens tot het ten thoon sprijden van eene pragt en luister gelegenheit, welken die vorstin en geheel *Europa* oovertuichden van het aansienlek vermoogen der grote koopstat eens klynen gemeenebests, dat de reikdommen van de koophandel in haare schoot uit Oosten en Westen versamelde, terweil het noch kampte met het machtich *Spanje*.

d. *Ten aanzien van spelling, woordgronding, woordvoeging en zinscheiding.*

XV. Naardat elke veener zijn land in *staalen* of lankwerpige vierkante stroken van eenen bepaalden maat heeft afgeperkt, welken verdeeling genaamd wordt *zypen* of *veuren*: steekt men den begroeiden boovenkorst af, en vervoert dien na de plaats waar den ringdijk kommen moet, dit wegneemen van boovengrond men noemt *eene veen insteeken*; naardat men heeft onderzocht de diepte van den veenlaagh, 10 tot 12 voeten gewoonlijk, door eenen aardboor; — begint men weg te ruimen eenen verderen laag *vuil* of boovengrond, dien te werpen op het naaste staal, en uit te sprijden: als die droog is; zorgt men eene laag riet of hooi er op te liggen en wel in genoegzamen dikte, opdat niet konde hechten aen de ondergrond den opgeworpen *bagger*, daarnaar wordt de veengrond nitgebagert, en geworpen in een houte bak waarin de klonten of bonken met den veenslik door de *veentrekker* (baggerman) opgehaald door den *bonker* worden klein gemaakt, en dooreen gemengd met den veenslik. Vervolgens wordt de veenslik in gelyken dikte op het met riet of hooi bedekte land geworpen door midden van een houten schob; deese laag is altijd omstreeks drie oude duimen dikker als den turf moet worden hoog, omdat de veen onder het drogen naargenoeg even veel krimpt? Het uitgesprijde veen nu genoegzaam uitgedroogd zynde, wordt die door de *trappers* ineengetrapt door midden van plankjes, welke 0,425 lang en 0,10 Need. El breed bennen en *treebordden* genoemd worden en als schaatsen onder de voeten worden gebonden. Beginnende men met dit trappen aan het eene einde van het staal en aan het tegen-

overgestelde stuk eindigenden. Schuinsch wordt de eerste rij afgetreden om te beletten het uitbuigen of zogenaamde *uitkalven* van het veen; dit aanhouwend trappen op de niet geheel harde gront is zeer vermoejend werk, waarom den trappers zich hierin te helpen zoeken door te leunen op de heupen met de handen! als dit trappen of elke staal vier of vijf keren is geschied, men laat den veenlaag drogen tot dat deese zij op de hoogte dat de *stikker* of *riemer* gaan kunne aan het werk; deese steekt nu, den schuinschen kant beginnende, den gront in evenwijdige riemen of stroken, door midden van eenen breedden platten scherpen eyseren *graaf* of *spade*, welke stokken zo breed zyn als een turf die op zyn kant staat of overend, daarnaar begint den *riemer* de *veenstaal* over dwars te stikken op den selfden maat: of te voorzien van insnijdenslijnen, zodat het nu geheel *gestikte*, veen eenigermate den aansien van een dambort hebbe.

XVI. Allen hoop op vrede opgegeven zijnde, en de staaten deser gewesten zich zelve moettende bekennen; den neederlaag by *Gemblours* harer besluiteloosheid een gevolg was, wierpen zich dit eyndelijk inzienden nu de Prins in de armen en besluiten voortaan na zijnen raad meer te luisteren en hem te machtigen: in gemeen overleg met den aartshertog MATTHIAS en den Raat van Staate in de wijs te voorzien van de oorlog te voerren, zonder, dat hij zou hebben nodig hen te voore raad te vragen! Tot het voortzetten van den oorlog wierden door de Prins maandelijks nu eerst 400,000 en weldra 600,000 guldens aangewezen, nieuwe troepen werden geworven: en ieder hunner kreeg eene bevelheberspost, ten eynde de naarijver en de nijd der Nederlandsche eedelen te ontwaapnen? Voorlopig werd benoemd tot opperbevelhebber van het op te rigten leeger den Graaf VAN BOSSU; de Paltzgraaf JAN KASIMIR wierd gemagtigd 3000 ruitereu, en even vele voetknechten te nemen in soldij; ten einde onmiddelijk te kunnen betalen der te werven troepen handgeld sloot den Prins eene lening met de Antwerpenaren van 120,000 guldens. Terwijl van de levensmiddelen in de in- en uitgevoerd wezende koopwaaren wierd geheeven een buitengewoen regt tot het viuden der penningen bewilligd door de staaten.

XVII. *Nederland* de toevlugtsoord van staatkundige en godsdienstige ballingen uit alle landen van *Europa*; den bakermat van de gewigtigste geschriften over godsdienst en staatsregt dier tyden; de ziel van de wereldhandel; ondervond natuurlijk op dicht- en letterkunst van dit alles gedurende den vorigen eeu een nadeelige invloed! spoedig bij toeneemende rijkdom en weelde ontbrak het niet zoo zeer aan ijvrige beschermers der fraaie letteren en beoeffenaars, dan aan oorspronkelijke vernuften. Terwijl het zo uitgebreide voor den belanghebbenden, zo dorre velt der

twistschriften voor de toeschouwers spoedig alle dichterleken geestverheffing tegen werkte; en de verspreide roem van CORNEILLE, RACINE, MOLIERE, BOILEAU, enz. door *Frankrijks* meestal zeer beschaafde uitgeveeken een zugt opwekte tot naarvolging dien het stoute, oorspronkelijke en egt dichterleke der vroegere dichters, en het zinrijke en deftige onzer prosaschrijvers deeden verloren gaan in den begin des achttienden eeuws. Allengs vormden zich wel, verschillende genootschappen die zich vooral toeleiden op het behouwen van eenen zuiveren taal. Maar spoedig in eenen buitensporigen vitzucht haare pogingen ontaardden, welke allen kragt en zwier, om er eenen eentoonigen gelijkmaticheid en onbehaaglijken gladheid voor in den plaats te stellen, uitdoofde, waardoor onse moedertaal verarmt, geenszins verrijkt wierd. Neemen wy echter hierby in aanmerking dat in het oovrig Europa ook de algemeene zugt na rust vooral door uitputting, geenszins in den eersten helft des achttienden eeuws op de bloei der letterkunst voordeelig werkte? Beginden in *Frankrijk* al VOLTAIRE en ROUSSEAU te schittren, *Britanje* bezat genen SHAKSPERE nog MILTON, *Spanje* en *Portugal* genen CERVANTES nog CAMOËNS, *Italië* genen TASSO meer, en *Duitsland* kon nog boogen op genen LESSING, KLOPSTOCK, GOETHE noch SCHILLER: de vervalling onzer letterkunst was geenszins ook plotseling; en niettegenstaande het toenemend gebrek in den begin des achttienden eeuws aan oorspronkelijkheid en kragt ons ontbrak het niet geheel aan verdienstelijke schrijvers en dichters. Terwijl wij reeds weder merkelyken vooruitgang bespeurren omtrent den middel deezer zelfde eeu.

XVIII. Van de Romynschen heerschapy leeveren de laatste jaren menigvoudige teegenstellingen op! Voorduuring van vroegere beschaaving nevens indringende en den overhand krijgende barbaarsheid: oosterssche pragt aan den hove by den nijpendsten armoede in de gewesten; zingenot en toomeloze zedeloosheid bij somber bygeloof en overhelling tot een bespiegelend leeven. Despotisch blyft het staatswezen, maar het gezag meer door magtige gunstelingen als door de keizers self wierd uitgeoefend? In de hoofdzak bleef echter op deze grondslagen het bestuur rusten, welken CONSTANTINUS hiearaan hadt gegeven. Ontvolkt waren veele gewesten door de overweldiging der barbaren en drukkende belastingen en als het waare in woestenijen herschept, de bewooners van het land waren meestens slaven of *Colonisten* en de steden voornamentlijk in *Gallië* door stremming der nyverheid, oorlog en druk der belastingen meest allen ten gronde gegaan. In de macht der vreemde volkeren was reeds lang het West-Romynsche Rijk voor zynen ondergang, door het weggeven der hooge staatsamten aan barbaaren; en door de betaaling van vreemde huurbenden met landerijen, vooral aan de

grensen? De zedenbedorvenheid was slechts vermeerderd door de elende van den tijd, en desteminder kon het Christendom paal en perk hieraan stellen, daar de geestelijkheid zich het meest bezig hield met iedele twistpunten; of zich overgaf aan wereldsche geneugdens. Verscheiden der laatste keizers begunstigten noch wel door oprigting en ondersteuning van scholen wetenschappelijke beschaving: maar duurde in het Oost-Romynsche Rijk ook al vatbaarheid voor letterkunstige studieën voort, en kan de Godtgeleerdheid verscheiden belangryke namen; niet alleen van Grieksche, maar ook van Latijnsche schryvers, aanwijzen, en verdienen eenen geschiedschrijver als AMMIANUS MARCELLINUS en eenen MARCIANUS CAPELLA wegens zijne *Encyclopaedie* ook vermeld te worden; zoo is uit de geschriften dezer mannen de diepe vervalling van de wetenschappelijke geest en van de beschaaving in het Westen toch zelf genoegzaam op te maken.

NB. *Het is niet voldoende, den leerling deze opstellen verbeterd te doen overschrijven: de onderwijzer dient hem ook de reden van elke verbetering, mondeling of schriftelijk, te laten opgeven.*

AANHANGSEL.

Daar de plaatsing van den klemtoon bij de uitspraak van eigennamen en basterdwoorden den leerlingen dikwerf bezwaarlijk valt, laten wij hier eenige der voornaamste regels te dien aanzien tot leiddraad volgen, doch verwijzen voor het overige o. a. naar het werkje van M. J. ADRIANI, de *Prosodist of Woordenlijst voor de uitspraak*.

De klemtoon moet worden geplaatst:

- 1°. In Nederlandsche woorden, uitgaande op *aal*, *dam*, *dijk*, *ham*, *hem*, *horn*, *sluis*, *veen*, *waard*, *weerd*, *zand* en *zwaag*, op de *laatste* lettergreep, bijv.: *KANAAL*, *IpendAM*, *KwadiJK*, *KortehEM*, *AvenHORN*, *MaaslandSLUIS*, *KamperveEN*, *ValkensWAARD*, *KadzAND*, *KollumerzWAAG*.
- 2°. In Nederlandsche woorden, op het einde samengesteld met *sloot*, indien zij uit meer dan twee lettergrepen bestaan *meestal*, en bestaan zij uit slechts twee lettergrepen *altijd* op *sloot*, bijv.: *AkersSLOOT*, *BoomsLOOT*.
- 3°. In Nederlandsche woorden, uitgaande op *huizen*, op de *tweede* lettergreep van achteren, bijv.: *IdzegahUIZEN*, *RoordahUIZEN*.
- 4°. In Nederlandsche woorden, uitgaande op *werd*, *nimmer* op de *laatste* lettergreep, bijv.: *KIMswerd*, *JORwerd*.
- 5°. In Basterdwoorden, uitgaande op *iek* en *iet*, op de *laatste* lettergreep, bijv.: *repubLIEK*, *dupLIEK*, *proselIET*, *failLIET*.
- 6°. In Basterdwoorden, uitgaande op *ie*, en uit het Grieksch ontleend, meest op de *laatste* lettergreep, bijv.: *parodie*, *manIE*.
- 7°. In Basterdwoorden, uitgaande op *ide*, op de *voórlaatste* lettergreep, bijv.: *ellipsoide*, *pyramide*.
- 8°. In Nederlandsche en Duitse woorden van meer dan twee lettergrepen, uitgaande op *heim* en *ingen*, op de *derde* lettergreep van achteren, of vroeger, bijv.: *Sassenheim*, *HILdesheim*, *GRONINGen*, *WaterINGen*, *Eeverdingen*.
- 9°. In Nederlandsche en Duitse woorden, uitgaande op *rode*, *meest* op de *eerste* lettergreep, bijv.: *Oedenrode*, *WERNIGerode*.
NB. In de woorden, uitgaande op *ingen* en *rode*, van meer dan *drie* lettergrepen, neemt de *voórlaatste* lettergreep een halven toon aan, bijv.: *ScheVENINGen*, *OstERode*.
- 10°. In Nederlandsche en Duitse woorden, uitgaande op *berg*, *borg* en

- burg*, *nimmer* op de *laatste* lettergreep, bijv.: *HPlegondsberg*, *MEESEburg*.
- 11°. In Duitſche woorden, uitgaande op *nitz*, *nimmer* op de *laatste* lettergreep, bijv.: *PIlnitz*, *LIEgnitz*.
- 12°. In Franſche woorden, uitgaande op *ères*, op de *vóórlaatste* lettergreep, bijv.: *Mézières*, *Hyères*.
- 13°. In Engeliſche woorden, uitgaande op *ton*, waar zulks mogelijk is op de *derde* lettergreep van achteren, bijv.: *MIDDLEton*.
- 14°. In Ruſſiſche woorden, uitgaande op *gorod*, op de *derde* lettergreep van achteren, bijv.: *WasILigorod*, *Novogorod*.
- 15°. In Latijnsche woorden, uitgaande op *alis*, *anus* (*ana*, *anum*), *ator*, *durum*, *inus* (*ina*, *inum*), *osus* (*osa*, *osum*) en *unus* (*una*, *unum*), op de *vóórlaatste* lettergreep, bijv.: *MercurIALis*, *MajorIANus*, *DictATOR*, *ſpectATOR*, *ventILATOR*, *LactodURum*, *ANTONINus*, *MessALINA*, *PALMOsa*, *NePTUNus*, *LugdUNum*.
- 16°. In Latijnsche woorden, uitgaande op *iger*, *inius* (*inia*, *inium*), *olus* (*ola*, *olum*) en *ulus* (*ula*, *ulum*), waar zulks mogelijk is op de *derde* lettergreep van achteren, bijv.: *SCALiger*, *PLINIus*, *MIRANDOLA*, *PADula*, *REGulus*.
- 17°. In Griekſche woorden, uitgaande op *aeus*, *aïs*, *aon*, *archus*, *bazus*, *demus*, *dorus*, *eïs*, *ene*, *etas*, *goge*, *ita*, *laüs*, *medes*, *meter*, *mia*, *nesus*, *nice*, *phantes*, *urus*, *ydes* en *zanes*, op de *vóórlaatste* lettergreep, bijv.: *LYAEus*, *PTOLEMAïs*, *LYOAOon*, *ThALIARCHus*, *PhARNABAZus*, *ARISTODEMUS*, *MENEDEMUS*, *APOLLODORus*, *BRISEïs*, *PALMYRENE*, *NICELas*, *SYNAGOGe*, *AKROPOLIta*, *MENELAUus*, *ARCHIMEDes*, *pyROMETER* (uitgezonderd: *hexAMETER*, *pentAMETER*), *LAODAMIA*, *ChERSONESus*, *BERENICE*, *HËROPHANTES*, *PALINURus*, *PhereCYDES*, *SatIBARZANes*.
- 18°. In Griekſche woorden, uitgaande op *aces*, *ades*, *adus*, *amas*, *amus*, *ara*, *aris*, *arus*, *asis*, *asus*, *atis*, *chorus*, *e*, *eus*, *genes*, *gonus* (*gone*, *goni*), *goras*, *idas*, *ilus*, *cles*, *crates*, *critus*, *lemus*, *logus*, *machus* (*mache*), *medon*, *menes*, *menus*, *nymus*, *ochus*, *odus*, *oë*, *oïs*, *oön*, *oüs*, *polis*, *potamus*, *phanes*, *philus*, *phon*, *phone*, *phorus*, *stheneS*, *stratus*, *syne*, *teles*, *xenus* (*xena*) en *yon*, waar zulks mogelijk is op de *derde* lettergreep van achteren, bijv.: *AEsaces*, *ALCIBIADes*, *ENCeLADus*, *HIppODAMAs*, *PERgamus*, *PATARA*, *DAMARIS*, *TARTARus*, *HYPhASIS*, *PEGASus*, *PARYSATIS*, *StesichORus*, *NIobe*, *MACAREus*, *DIogenes*, *ANTIGONus*, *EVAGORAs*, *PELOPIDAs*, *PENTHILus*, *THEMISTOCLES*, *AGATHOCLES*, *SOCRATES*, *CALICERATES*, *DEMOCRITus*, *NEOPTOLEMUS*, *PALAEOLOGus*, *CATALOGus*, *ANDROMACHE*, *PROMACHus*, *LAOMEDON*, *HIppOMENES*, *ARISTOMENES*, *ORCHOMENUS*, *ABDOLONYMUS*, *ANTIOCHus*, *EXODus*, *LeucOLHOë*, *ASTEROïs*, *LAOCOÖN*, *PIRITHOÛS*,

Albanopolis, Aspropotamus, Aristophanes, Herophilus, Ctesiphon, Tisiphone, Christophorus, Demosthenes, Callistratus, Mnemosyne, Aristoteles, Philoxenus, Procyon.

NB. De uitgang *e* is in deze en de meeste andere woorden mede eenigszins lang, als: *DINOMACHE, MELPOMENE*. — Verkeerdelijk wordt ook dikwerf de tweeklank *eu* in den uitgang *eus* gesplitst, en alsdan gesproken van: *ORPHE-us, THESE-us, ERECHTHE-us, MACARE-us*, in plaats van: *ORPHEus, THESEus, ERECHtheus, MACAREus*.

- 19°. In Grieksche woorden, uitgaande op *agon, ion, mene* en *nides*, waar zulks mogelijk is *veeltijds* op de derde lettergreep van achteren, bijv.: *PAPHLAGON, MARCION, MELPOMENE, PARMENIDES*.
- 20°. In Grieksche woorden, uitgaande op *bulus* en *ides*, meestal op de *vóórlaatste* lettergreep, bijv.: *ARISTOBULUS, ARISTIDES*.
- 21°. In Grieksche en Latijnsche woorden, uitgaande op *kon (con), irius, ones, nax* (tenzij volgende op de Grieksch ω (oo)), waar zulks mogelijk is op de *derde* lettergreep van achteren, bijv.: *HELICON, RUBICON, PODALIRIUS, PICTONES, PERTINAX*.
- 22°. In Grieksche en Latijnsche woorden, uitgaande op *atus, enor* en *erus*, op de *vóórlaatste* lettergreep, bijv.: *LEONNATUS, TENOR, SEVERUS*.
- 23°. In Grieksche en Latijnsche woorden, uitgaande op *ia, ië, ius* en *ius*, waar zulks mogelijk is *meest* op de *derde* lettergreep van achteren, bijv.: *PAPHIA, GEDROSÏ, PAPIAS, HARMODIUS, LIGARIUS*; daarentegen hebben *DARIUS, THALIA, ANTIOCIË, ALEXANDRIË* en andere Grieksche woorden, welke in het oorspronkelijke met *ei* geschreven worden, even als *ODEON, ARISTOGITON* enz., den klemtoon op de *vóórlaatste* lettergreep.
- 24°. In vreemde woorden, uitgaande op *more*, op de *vóórlaatste* lettergreep, bijv.: *SYCOMORE, BALTIMORE*.
- 25°. In Hebreuwsche woorden, uitgaande op *melech, aim, azar* en *ezer*, op de *vóórlaatste* lettergreep, bijv.: *ABIMELECH, MAHANAÏM, ELEAZAR, SALMANEZER*.
- 26°. In Hebreuwsche woorden, uitgaande op *aël* en *iël*, waar zulks mogelijk is op de *derde* lettergreep van achteren, bijv.: *SUBAËL, SELUMIËL*.
- 27°. In Hebreuwsche woorden, uitgaande op *oth*, op de *laatste* lettergreep, bijv.: *SEBAOTH*.

